

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HOLBÆK AMTS VALGKREDSE OG DERES VALGTE MÆND

I TIDEN FRA 1848 TIL 1918

1STE DEL:

RUDS VEDBY KREDS
OG
SVINNINGE KREDS

EN HISTORISK FREMSTILLING
VED
HØJSKOLELÆRER JENS PETER JENSEN, HØNG

UDGIVET AF
»HISTORISK SAMFUND FOR HOLBÆK AMT«
HOLBÆK 1932

FORORD

1. Del, som her foreligger af »Holbæk Amts Valgkredse og deres valgte Mænd i Tiden fra 1848 til 1918«, er blevet til gennem en Aarrække, naar Tid og Lejlighed meldte sig for mig til de mange Undersøgelser, der her maatte gøres i Biblioteker og Arkiver som i private velvillige Hjem rundt om i Holbæk Amt. I seks forskellige Aargange af Historisk Samfunds Aarbog: »Fra Holbæk Amt«, lod jeg efterhaanden mine færdige Arbejder trykke. Og det er som Særtryk af disse seks Afhandlinger, at Ruds-Vedby-Kredsens og Svinninge-Kredsens Historie her udsendes samlet, idet jeg beder Læserne undskylde, at de to Valgkredses Historie er blevet lidt uensartet i Udseende med Hensyn til enkelte Overskrifter og Inddelinger.

2. Del vil omhandle de tre andre gamle Valgkredse i Amtet og begynde med Odsherredskredsen.

Høng, den 5. September 1932.

Jens Peter Jensen.

INDHOLD

Ruds-Vedby-Kredsen	Side 4— 64
Asmund Chr. Gleerup	Side 7
Mikkel Rasmussen	» 15
Søren Jensen, Rude	» 22
Lars Dinesen	» 38
Niels Larsen	» 47
Redaktør Tauber	» 50
Hans Jørgensen, Ougtved ...	» 57
Søren Svendsen	» 62
Svinninge-Kredsen	Side 65—238
Anton Fr. Tscherning	Side 67
Hans Jensen, Kundby	» 184
Hans P. Andersen, Gislinge	» 199
Hans J. Dønnergaard	» 218
Chr. Larsen, Hagendrup ...	» 228
Jens Cl. Nielsen, Tømmerup	» 229
Kristian Pedersen	» 233

I.
RUDS VEDBY KREDSEN

»FRA HOLBÆK AMT« 1924

Folketingsvalgene fra 1849 til 1915 rummer et betydningsfuldt Stykke Danmarkshistorie, ikke alene for politisk interesserede, men for alle, der i nogen Maade har Interesse for danske Folkeidealers Historie og for dansk folkelig Kulturhistorie.

Holbæk Amt har fra Fyrrerres bevægede Dage haft Ord for at være et i særlig Grad politisk interesseret Amt. Her begyndte den politiske Bondebevægelse. Her fødtes Bondevenneskelskabet. Her var fra 1845 Samlingsstedet for de store sjællandske »Folke- og Glædesfester«. Her i dette Amt blev Kampen i en lang Aarrække for Alvor hed mellem Bondebefolkningen paa den ene Side og Herremænd og Embedsstand paa den anden Side. Ved Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling 1848 var der vel ikke noget Amt i hele Landet, hvor denne Skillelinie var trukket stærkere op end netop i Holbæk Amt. Her havde »Bondevennernes Selskab« ogsaa ved denne Lejlighed nogle af sine Kærnetropper i Illden, og de fleste af disse bar Valgsejren hjem. Ja, ved det første Folketingsvalg Aaret efter, den 4. December 1849, magtede »Bondevennernes Selskab« ikke alene at faa alle sine Kandidater valgt, som det havde opstillet i Holbæk Amts samtlige Valgkredse, men det opnaaede herved tillige at faa 3 af sine ypperste Førere valgt, idet Balthazar Christensen valgtes i Holbæk (1ste Kreds), Tscherr-

ning i Svinninge (2den Kreds) og Gleerup i Ruds Vedby (3die Kreds). Dette vakte Opmærksomhed rundt om i Landet. Holbæk Amt kunde fremdeles hævde sit Ry som Bondevennernes særlige Hjemsted.

Da der i 1848 skulde vælges Repræsentanter til den grundlovgivende Rigsforsamling, blev Holbæk Amt inddelt i 6 Valgdistrikter, hvoraf Ruds Vedby som 3die Distrikt kom til at omfatte 16 Sogne (10 Kommuner) i den sydligste Del af Amtet, nemlig: Nidløse, Tersløse, Skellebjerg, Ørslev, Solbjerg, Havrebjerg, Gerslev, Drøsselbjerg, Kirke Helsinge, Gørlev, Bakkendrup, Sæby, Hallenslev, Finderup, Ruds Vedby og Rerslev Sogne. Og i dette Distrikt valgtes, den 5. Oktober 1848, den bekendte Bondeven: Skolelærer Asmund Christian Gleerup.¹⁾

Ved disse Rigsforsamlingsvalg var alle 30-aarige Mænd valgberettiget, naar de selv i rette Tid meldte sig til Optagelse paa Valglisterne; men kun en Brøkdel, de mest interesserede, meldte sig. I Ruds Vedby Valgdistrikt var ca. 2000 Mænd valgberettiget efter Loven, men kun 941 af disse forlangte sig optaget paa Valglisten. Disse 941 Vælgere bestod af: 7 Godsejere, 286 Gaardmænd, 486 Boelsmænd og Husmænd, 39 Indsiddere, 83 Haandværkere, 36 Embedsmænd, 3 Forpagtere og 1 Betjent. — 10 af disse Vælgere var over 70 Aar.²⁾

Og af disse 941 indtegnede Vælgere mødte omtrent 89 Procent ved det offentlige Valg i Ruds

¹⁾ »Valgene i Holbæk Amt til den grundlovgivende Rigsforsamling 5. Oktober 1848«.

²⁾ Statistisk Tabelværk. 17. Bind.

Vedby den 5. Oktober 1848 og afgav deres Stemme. Foruden Glerup havde 3 andre Valgkandidater meldt sig i rette Tid. Ved den skriftlige Afstemning blev det endelige Valgresultat følgende:

Glerup valgtes og fik	482 Stemmer
Gmd. P. Jørgensen, Ulstrup, fik	321 —
Lærer O. Jensen, Sæby,	4 —
Etatsraad Blechingberg	30 —

De 3 førstnævnte, der alle var kendte Mænd i Valgdistriktet, regnedes for Bondevenner. Den sidstnævnte, Etatsraad Blechingberg, der senere søgte Valg til Landstinget, var fra København og var Konservativ.

Da Rigsforsamlingen i Juni 1849 havde endt sit Arbejde, og Grundloven og den ny Valglov var underskrevet af Kongen, henholdsvis den 5. og 16. Juni, blev Holbæk Amt inddelt i 5 Folketingskredse, — en Ordning, der holdt sig uforandret indtil 1918 — hvorved Ruds Vedby Kredsen som Holbæk A. 3. Valgkreds kom til at bestaa af 20 Sogne, nemlig foruden de ovennævnte 16 Sogne tillige af: Stenlille, Svallerup, Store Fuglede og Lille Fuglede — med Valgsted i Ruds Vedby som i 1848.

Paa lange Strækninger dannede Aamosen, Hallebyaa og Tissøen en naturlig Nordgrænse for Ruds Vedby Kredsen, hvorved denne paa en Maade synes at være isoleret fra de andre 4 Valgkredse i Amtet. Selvfølgelig kunde denne Naturgrænse ikke hindre et politisk Samarbejde mellem Amtets Valgkredse. Der var stadig lige fra Fyrrernes Dage Forbindelseslinier mellem politisk interesserede Folk i Amtets nordlige og sydlige Egne. De store politiske Folkefester paa Ulkestrup Mark ved Ondløse, fra 1845 til ind i 50erne,

havde altid Deltagere fra Løve Herred. Og Bondevennebevægelsen, der havde sit Brændpunkt paa Holbækegnen, havde stærk Tilslutning i Ruds Vedby Kredsens Sogne, selv om Folk herfra havde langt at rejse, naar det gjaldt store og afgørende Møder oppe ved Holbæk. Noget var der dog, der ligesom indrettede sig efter Ruds Vedby Kredsens mangeaarige Nordgrænse. Det var Holbæk Amts Aviser. Syd for denne Grænse naaede disse Aviser aldrig at blive ret meget læst. Her fik derimod Sorø- og Slagelse-Bladene noget af deres bedste Opland, og dette gjorde sit til, at Ruds Vedby Kredsen ofte havde Samarbejde med Valgkredse i Sorø Amt og enkelte Gange mere søgte Raad Syd fra end Nord fra. Ikke mindre end 3 Gange i Løbet af dette Tidsrum (1849—1915) hentede Ruds Vedby Kredsen sig en ny Folketingsmand fra disse sydlige Egne. Og det har ogsaa sket, at et Udvalg fra Ruds Vedby Kredsen har holdt sit afgørende Møde i en af Sorø Amts Købstæder og ikke i Holbæk Amt. Til Tider har denne Valgkreds (H. A. 3.) jo ogsaa i politisk Henseende været noget for sig selv i Sammenligning med de andre fire Valgkredse i Holbæk Amt.

Fra 1849 til 1918 har Ruds Vedby Kredsen haft 8 forskellige Repræsentanter i Folketinget, nemlig:

1. Lærer A. C. Gleerup	fra 1849 til 1852
2. Gmd. Mikkel Rasmussen, Herlufmagle,	fra 1852 til 1858
3. Smed Søren Jensen, Rude,	fra 1858 til 1864
4. Gaardbestyrer Lars Dinesen, Kulby,	fra 1864 til 1873
5. Gmd. N. Larsen, Ørslev,	fra 1873 til 1879
6. Redaktør Tauber, Slagelse,	fra 1879 til 1892
7. Gmd. H. Jørgensen, Ougtvad,	fra 1892 til 1910*

8. Fhv. Gmd. Søren Svendsen,
Bjerringbro, fra 1910 til 1918
og fremdeles siden.

Valgstedet var i alle de Aar stadig i Ruds Vedby. I 1849 blev Valget holdt paa Vedbygaard ved Imødekommenhed fra Ejerens Side. I 1852 foregik Valget i Vedby Kro. Men i 1853, da der to Gange — 26. Februar og 27. Maj — var Folketingsvalg, maatte Valget holdes ved Ruds Vedby Skole, da Kroen var nedbrændt. Fra 1854 til 1915 var Pladsen foran den nyopførte Krobygning altid Samlingsstedet for Ruds Vedby Kredsens Vælgere, naar et Folketingsvalg foregik. Her, hvor Vejene fra Sorø, Kalundborg, Slagelse og Høng mødes, var Valgtribunen rejst foran den smukke brede Frontspids paa Krobygningen (den nuværende Købmandsgaard). Her var det festligt at møde op paa en Valgdag, selv om det for mange, der gerne vilde gøre deres politiske Borgerpligt, var en drøj Tur at rejse den lange Vej fra og til Valgstedet. Noget dansk folkeligt i bedste Forstand var der altid over disse Valgdage, selv om ikke alt det, man hørte og saa ved disse Lejligheder, var lige lødigt og godt.

I. Asmund Christian Gleerup.

Valgstedet R u d s V e d b y blev landskendt, da der fra dette Sted i 1848—49 blev sendt en saa betydelig og dygtig Mand som Gleerup ind i de lovgivende Forsamlinger. Ved Folketingsvalget i Ruds Vedby den 4. December 1849 var 2444 Vælgere opført paa Valglisten. Nu skulde, efter den ny Valglov af 16. Juni 1849, Kommunalbestyrelsen i hver Kommune sørge for at optage alle valgberettigede paa Valglisten. Det hjalp

mange ind paa Valglisten, som ellers ikke selv vilde have ulejlighet sig med, som i 1848, at søge om Optagelse; men det større Antal Navne paa Valg-listerne hjalp foreløbig ikke til en større Deltagelse i de kommende Aars Valg. Saaledes var det i Ruds Vedby Kredsen, og saaledes var det i de allerfleste af Landets øvrige Valgkredse.

Asmund Christian Gleerup, hvis Liv og Levnet andet Steds er optegnet³⁾, var født i Aalborg 6. Oktober 1809, hvor hans Fader, Niels Georg Gleerup, var Prokurator, Vejer og Maaler. Niels Georg Gleerup var gift to Gange og havde 7 Børn, hvoraf A. C. Gleerup var det næst yngste. En ældre Søn, Christian Gleerup (f. 1800), blev en berømt Boghandler i Lund. 1819 døde Faderen til disse 7 Børn. Moderen flyttede til København, hvor hun Aaret efter giftede sig med en Kaptajn ved Infanteriet⁴⁾. Da var A. C. Gleerup 11 Aar gl. Efter sin Konfirmation formede hans Ungdomsliv sig som et stort Eventyr. I 3 Aar var han som Kahytsdreng ude paa en Jordomsejling, saa blev han Handelskommis, var derefter i England, saa Underforvalter paa en dansk-vestindisk Sukkerplantage, saa et Aars Tid i Kristiania i Norge, og derefter i 3 Aar Skriver og Bogholder ved Børnehuset paa Christianshavn. Saa var det, at han ved Prinsesse Caroline Amalies Hjælp gav sig til at læse til Skolelærereksamen, og fra 1839 til 1845 var han en ualmindelig dygtig Børnelærer, først i Næsby paa Ourø og siden i Udby paa Tudse Næs i Holbæk Amt.

³⁾ »Bondevennen Asmund Christian Gleerup« (Jul. Gjellerups Forlag, København). 1910.

⁴⁾ Se A. K. Nielsen: »Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg«. 1879.

Gleerup var Menneskeven. Han har sagt, at tre Gange i sin Ungdomstid følte han sig staaende overfor Mennesker, der blev ringeagtet som en Under-

A. C. Gleerup.

klasse. Første Gang saa han denne Underklasse i de sorte Arbejdere paa de vestindiske Øer, anden Gang traf han den i de fattige og forhulede Børn, der var anbragt i Børnetugthuset paa Kristianshavn; men tredie Gang, han følte sig stillet over for en Underklasse af Mennesker, var, da han 1839 kom ud paa Landet og saa den Afhængighed og Ufrihed, der endnu beherskede

store Dele af Sjællands Bondestand. Da blev Gleerup Bondeven. Og fra 1843 er hans Navn uløselig knyttet til det sjællandske Bønderøre, hvis ideelle Leder han blev ved saa mange afgørende Lejligheder. Gleerup blev for sin Bondevenlighed sat fra sit Skolelærerembede i Udby 1845. At denne Afskedigelse var et Tab for den danske Børneskole, blev senere indrømmet, men Autoriteterne vilde det nu saadan, uanset hvad Befolkningen ønskede i denne Sag. Samme Aar optraadte Gleerup som Taler ved to meget betydningsfulde Sammen-

komster: Den 30. Juni ved »Glædesfesten« paa Ulkestrup Banker og den 25. November ved Festen paa den kongelige Skydebane i København. Talen, han holdt sidstnævnte Sted (»Nu kommer Bonden«), vil aldrig glemmes; den vil gennem Tiderne staa som et afklaret Udtryk for, hvad Fyrrernes Bondebevægelse vilde.

Af Gleerups opsigtsvækkende Udtalelser i Fyrrernes Dage er der især tre, som ofte er blevet citeret. Det er disse:

»For mig er Politik praktisk Kristendom!«

»En fattig Mand er tidten forknytt Mand, derfor skal vi arbejde for at op hæve Fattigdommen.«

»Ingen Stand over den anden, og ingen Stand under den anden, men Alle ved Siden af hinanden, og Loven over Alle!«

»Gleerup var en af Bondepolitikens største«, siger en af Nutidens yngre Historikere. »Han var født Taler og ejede Glød uden Fanatisme, saglig Kraft uden Tørhed; som Idealist og hævet over snævre Standsfordomme vilde han løfte Bonden til Kulturfaktor jævnsides de andre Klasser«⁵⁾). Som Sekretær i »Bondevennernes Selskab« øvede han stor Indflydelse og udførte et vældigt Arbejde fra Aaret 1846. Han fik som Repræsentant for Ruds Vedby Kredsen en fremtrædende Plads i den grundlovgivende Rigsforsamling og fik i Februar 1849 det ærefulde Hverv at være Medlem af den saa længe forventede Landbokommission. Ikke saa underligt, at

⁵⁾ »Dansk biografisk Haandleksikon« ved Svend Dahl og P. Engelstoft.

Ruds Vedbyegnens Bønder holdt fast paa Gleerup og vilde have ham til deres første Folketingsmand, da Folketingsvalgene, efter Grundlovens Givelse, var fastsat til at skulle finde Sted den 4. December 1849.

Om et Prøvevalg i Ruds Vedby nogle Dage før det egentlige Valg fortælles der følgende: Da Gleerup havde holdt sin Tale, var der en af Omegnens Præster, der rettede et stærkt Angreb mod Bondevenneselskabet, men Gleerup imødegik Angriberen skarpt og bestemt, saa Præsten, efter hvad der fortælles, helt holdt op med at tage Del i Forhandlingen. Og da Præsten kort efter satte sig op i sin Vogn og hørte bort fra Mødet, lød Bøndernes Latter ud fra Mødesalen som en Afskedshilsen til Gleerups Angriber. Gleerup havde Ord for at være hensynsfuld overfor sine Modstandere. Altid var han saglig i sin Debat. »En af de Regler, jeg altid har fulgt og altid skal følge i mit politiske Liv«, siger han, »er at tro, at selv min værste politiske Modstander og bitreste Fjende har ligesaa rene og gode Bevæggrunde, som jeg føler, jeg har«. Han var ikke personlig krænkende eller saarende i sine Udtalelser overfor sin Modstander.

Gleerup fik ingen Modkandidater ved Valget i Ruds Vedby den 4. December. Han blev stillet og anbefalet af Gaardmændene A. Jensen i Taagerup og A. Nielsen i Knudstrup samt af Kroejer F. V. Andresen i Løve. Og da Gleerup havde holdt sin Valgtale og besvaret en Forespørgsel, valgtes han ved Kaaring (Haandsoprækning), hyldet af sine mange Venner i Valgforsamlingen. Da der ikke blev skriftlig Afstemning, ved vi ikke noget om Antallet af dem,

der stemte; kun var Deltagelsen, efter hvad der fortælles, noget mindre end ved Valget i 1848.

Gleerup stod nu efter dette Valg som den anerkendte og betydelige Politiker han var, næsten enstemmigt baaret frem af en »ren« Bondevalgkreds. Ingen kunde den 4. December 1849 ahne, at Gleerup 2½ Aar senere, ved det næste Folketingsvalg skulde blive vraget og falde — i selve Ruds Vedby Kredsen.

Men saaledes blev det. Gleerup, hvis Ordførerskab og glimrende Veltalenhed var gaaet Landet rundt, hørte ikke til dem, der ofte tog Ordet, men naar han rejste sig for at tale, blev han hørt med største Opmærksomhed. Saaledes i den grundlovgivende Rigsforsamling 1848—49, hvor bl. a. hans Forsvarstale for den almindelige Valgret var aldeles betagende og hører til noget af det mest lødige, der nogen Tid er sagt til Forsvar for Valgretten. L. A. Hækkerup fra Vetterslev, der ogsaa sad i den grundlovgivende Rigsforsamling, fortæller i sine nedskrevne Erindringer, at naar Gleerup tog Ordet, rykkede Grundtvig op i Nærheden af Gleerup for fuldtud at kunne høre, hvad denne betydelige og sjældne Taler havde at sige. I det ny Folketing, hvor Gleerup nu fik sin Plads, var han med til i Aarene 1850—52 at gennemføre den Række af gode og ypperlige Landbolove, som var forberedt af Landbokommissionen, og som kom til paa saa mange Maader at fastslaa Bondestandens Ligestilling med de andre Stænder. Den 28. Oktober 1851 udtalte Gleerup sig stærkt for almindelig Valgret til Kommuneraadene, da han — overfor Monrad — udtalte sig imod, at man fra nationalliberal Side vilde nøjes med en Skin-Valgret, der lagde Afgørelsen af Kommunens Anliggender over i en privilegeret Embedsmands Hænder. Over-

alt vilde han have danske Borgeres Uafhængighed og Frihed sikret ved nye Love, alt efter hans bekendte Ord fra 1845: »Ingen Stand over den anden, og ingen Stand under den anden, men Alle ved Siden af hinanden, og Loven over Alle«. Mest var der at rette her i den Tilsidesættelse, som Bondestanden havde været Genstand for igennem Aarhundreder. Derfor var Gleerup blevet Bondeven, og det i Ordets bedste Forstand. Men Gleerup var imod, at Bondestanden som Parti afspærrede sig fra de andre Klasser og blev et Standparti. Gleerup vilde, at Bondestanden skulde danne Kærnen i et oplyst Frihedsparti, der skulde være rummeligt og hensynsfuldt overfor de Nationalliberale, der havde været Bøndernes Hjælpere og Medarbejdere i Fyrrernes Dage. Men dette var en anden af Bondevennernes Førere, J. A. Hansen, aldeles imod. Han holdt i Bondepartiet stræng Disciplin, og nu kom det i Rigsdagssamlingen 1851—52 til et Brud imellem ham og Gleerup^o). Det forslog ikke, at saa betydelige Mænd indenfor Bondevennepartiet som Spandet, Amtmand Rotwitt, Fr. Barfod, C. Alberti o. fl. holdt med Gleerup; ja af 42 Medlemmer i Partiet var 23 straks rede til at støtte Gleerup med en Erklæring, hvori de bevidnede, at han aldrig havde svigtet sit Parti. Men J. A. Hansen vilde paa ingen Maade godkende den Sætning: »Partiet er, hvor dets Flertal er«. Med en vis Spidsfindighed formede han en anden: »Partiet er, hvor dets Førere er«. I Bladet »Almuevennen«, som J. A. Hansen udgav, og som havde en Del Holdere i Ruds Vedby Kredsen, langede J. A. Hansen ordentlig ud efter Gleerup, hvem han nu betragtede som en fra-

^o) Se herom min Bog: »Asmund Christian Gleerup, Side 59—62. J. P. J.

falden. Men trods disse Advarsler fra J. A. Hansens Side var der stadig mange i Ruds Vedby Kredsen af Gleerups trofaste Vælgere, der ikke vilde rette sig efter »Almuevennen« og den store Førers Raad. Søndagen den 27. Juni 1852 var omtrent 200 Folketingsvælgere i Ruds Vedby Kredsen samlet til et Møde for at danne den første Vælgerforening for Valgkredsen. Efter en længere Forhandling om Grundene til, at man ønskede en saadan Forening, og efter at forskellige Rigsdagsmænds Færd havde været Genstand for en Bedømmelse af flere i Forsamlingen — som det hedder i et Referat fra Mødet¹⁾ — enedes Forsamlingen om at stifte en Forening, der skulde virke for et godt Udfald af det forestaaende Folketingsvalg i Holbæk A. 3. Valgkreds. Den ny Vælgerforening skulde desuden søge at staa i Forbindelse med Kredsens Folketingsmand og følge hans Virksomhed med Opmærksomhed. Til Bestyrelse for Foreningen valgtes: Lægprædikanten, Skomager P. Sørensen, Gørlev, der blev Formand; P. Nielsen fra Saltofte blev Næstformand, og til Sekretær valgtes Gmd. Anders Jensen fra Taagerup.

Det ny Folketingsvalg blev af Regeringen udskrevet til Afholdelse den 4. August. Og den 12. Juli stod der i »Almuevennen« et kraftigt Valgopraab, hvor J. A. Hansen fuldstændig brød Staven overfor alle dem af hans gamle Partifæller, der ikke i Eet og Alt vilde underordne sig Bondevenneselskabets Afgørelser, og hvor han i Særdeleshed vendte sig imod de Nationalliberale, som Gleerup vedblivende sluttede sig til i det nationale Spørgsmaal. Og snart fik J. A. Hansen nogle af sine Folk i Ruds Vedby Kredsen til at samle sig om at opstille G a a r d f æ-

¹⁾ Se »Almuevennen« 1852.

ster Mikkel Rasmussen fra Herlufmagle som Bondevenneselskabets Kandidat imod Glerup ved det kommende Folketingsvalg.

II. Mikkel Rasmussen.

Denne Mikkel Rasmussen var født i Nordby paa Samsø den 17. December 1798. 16½ Aar gl. kom han paa Besser Seminarium, hvor han i Løbet af 2½ Aar fik sin Eksamen, og fra 1818 til 1845 var han Skolelærer og Kirkesanger i Herlufmagle. 1839 blev han tillige Gaardfæster i Torpe og Ejer af et mindre Sted. 1842—48 var han Sogneforstander, og 1843 blev han Sognefoged. Endelig havde han i 1847—48 været Medlem af Roskilde Stænderforsamling, og i 1848—49 Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling⁸⁾. Her holdt han den 12. Marts 1849 ved Valgretsspørgsmaalets Behandling en lille Tale, som er baade hans første, eneste og sidste Tale i den danske Rigsdag, skønt han sad der i 7 Aar (1848—49) og 1852—58). Af den Grund tages den med her:

»Jeg tillader mig« — sagde Mikkel Rasmussen — »med et Par Ord at udtale, hvad der mere end en Gang har været Genstand for min Overvejelse. Hvorfor, saaledes har jeg spurgt mig selv, kan 25 Aars Alderen ikke saa vel i Danmark som i andre Stater være Aldersgrænse for Valgretten, medens derimod denne Alder kan anses tilstrækkelig for dels at vælges til Rigsdagsmand, dels at kunne beskikkes til et Embede, af hvis Bestyrelse manges Ve og Vel er afhængig. Skulde en Mand, fordi han er ugift, eller fordi han ikke har egen Husstand, være — hvad skal jeg kalde det — mindre selvstændig, mindre fornuftig, mindre skikket til at deltage i et Rigsdagsvalg, end om det modsatte var Tilfældet. Og

⁸⁾ Fr. Barfoed: Dansk Rigsdagskalender I.

⁹⁾ Beretning om Forhandlingerne paa Rigsdagen 1848—49. II. Sp. 1873.

endelig: skulde nogen Valgcensus være nødvendig, gavnlig eller tilraadelig? Ved Overvejselen heraf er jeg stadig kommen til det Resultat at maatte antage og tilraade, at enhver fuldmyndig Mand bør erholde Valgret, men derimod at al Census som unyttig, utilraadelig og betænkelig, bør fjernes fra et Folk saa roligt og besindigt — sin Konge saa hengivent som det danske. Hvis en æret Rigsdagsmand ej allerede forud havde stillet Forslag i den antydede Retning, vilde saadant være sket af mig — nu derimod slutter jeg mig til samme.«¹⁰⁾

Mikkel Rasmussen havde i Efteraaret 1849 ladet sig opstille som Folketingskandidat i Næstved, men trak sig tilbage, da Baltazar Christensen som Formand for Bondevenneselskabet sendte ham et Brev indeholdende den Henstilling: at det vistnok var klogt og for Bondestandens og Bondesagens egen Skyld næsten nødvendigt, at der toges Hensyn til saa store Byer som Næstved; derfor burde »den trofaste Bonde Mikkel Rasmussen frivillig vige« for en af de saakaldte mere intelligente Kandidater, »en af vore herværende Kandidater«, som B. Christensen udtrykte sig. Og saaledes blev det. M. Rasmussen trak sig tilbage af Hensyn til den Uvillie, der i Næstved og flere Købstæder blev vist de bondefødte Repræsentanter.

Men i August 1852 lod han sig opstille i Ruds Vedby Kredsen for at slaa Gleerup. Og dette lykkedes. Valget fandt Sted en travl Høstdag den 4. August. Mange af Gleerups trofaste Vælgere troede ikke paa, at Gleerup fik nogen Modkandidat, og blev

¹⁰⁾ I sit store Værk »Under Junigrundloven« I, S. 425, har Neergaard paa Grund af en Trykfejl i »Forhandlingerne fra Rigsdagen« tillagt M. Rasmussen endnu en Tale, som denne skulde have holdt ved Grundlovsforhandlingerne 1849. Men det er H. Rasmussen, Maribo Amt, og ikke M. Rasmussen, der har Æren for den Tale. (Se ogsaa A. Lauensgaard: Fortegnelse over Rigsdagens Medlemmer 1848—1916 m. m. Side 18.)

derfor hjemme. Gleerup selv kom efter en 12 Timers Natkørsel træt og forvaaget til Ruds Vedby hen paa Morgenstunden, og hans Valgtale skal ikke denne Gang have været saa heldig som ved de to foregaaende Valg. Gleerup blev stillet og anbefalet af Gæstgiver Sørensen i Vedby og Gaardmændene Anders Jensen i Taagerup og Anders Nielsen i Knudstrup; medens Mikkel Rasmussens anbefalende Stil- lere var to Mænd fra Gørlev: Gmd. Ludvig Ras- mussen og Smed Hagensen. Efter en urolig Valg- handling, som lededes af Pastor Gøtzsche fra Finde- rup, valgtes Gleerup ved Kaaring (Haandsopræk- ning); men Mikkel Rasmussen forlangte straks skriftlig Afstemning¹¹). Og ved denne valgtes Mik- kel Rasmussen med 273 Stemmer, medens Gleerup kun opnaaede 255 St. Kun 22 % af Valgkredsens samtlige Vælgere havde afgivet deres Stemme. Stemmegivningen i de forskellige Sognekommuner faldt saaledes:

	M. Rasmussen.	Gleerup.
Stenlille	12	3
Nidløse	2	6
Tersløse-Skellebjerg	6	29
Rerslev-R. Vedby	1	91
Ørslev-Solbjerg	27	21
Havrebjerg	1	9
Gerslev	14	34
Finderup	24	18
Sæby-Hallenslev	43	14
Gørlev-Bakkendrup	81	4
Helsing-Drøsselbjerg	36	18
Svallerup	7	5
Store og Lille Fuglede	19	3
	273	255

¹¹) Efter »Valg-Bog for Holbæk Amts 3die Folketings- kreds« (i R. Vedby Kommunes Arkiv).

Om dette i sin Tid opsigtsvækkende Valg foreligger der en »Erklæring fra nogle af Gleerups Venner i R. Vedby Kredsens«, trykt i »Berlings Tidende« for 12. August 1852, medens 14 af Mikkel Rasmussens Vælgere fra Gørlev og Helsingø Sogne den 10. September s. A. havde en lang Artikel i »Almuevennen« med Overskriften: »Til vore Venner i Bondestanden«, hvor de ud fra deres Synspunkt gav en Skildring af Valghandlingen den 4. August i R. Vedby. Mikkel Rasmussen blev i en nationalliberal Pjece: »Rigsdagen og Ministeriet« nævnt som Repræsentanten for Dumheden og Uvidenheden. Og Ministeriet Bluhme, der i sin Helstatspolitik fik Hjælp og Støtte hos J. A. Hansens Parti, maatte af de nationalliberale tage imod mange Haansord, fordi Ministeriet søgte Alliance med saadanne Folk som Mikkel Rasmussen. »Ministeriet Bluhme gaar med den preussiske Gesandt under den ene Arm og Mikkel Rasmussen under den anden«, stod der at læse i ovennævnte Pjece. Og da den bekendte nationalliberale Høvding, K r i e g e r, ogsaa faldt i Køge) ved Valget den 4. August for en ret ukendt Bondeemand Peder Hansen fra Snoldeløv, skrev en nationalliberal Pennefører, at det var Bondevenneførnernes Maal at faa Rigsdagens dygtigste og selvstændigste Personligheder erstattede med »Mikkel Rasmussener og Snoldeløvere«. Den fornemme og lærde Filosof Hans Brøchner, der 1854—55 var Folketingsmand, har i et Brev fra de Aar med stor Overlegenhed givet en drastisk Skildring af nogle af Bondevenneselskabets Bønder i Folketinget i de Dage. Om Mikkel Rasmussen hedder det, at han stadig lugtede af Brændevin i Folketingssalen, og videre fortæller Brevskriveren: »Adskillige Bønder, blandt andet min

ene Sidemand, anser Lommetørklæde for overflødig, eftersom Mennesket fødes med Fingre til det Brug, hvilket han praktisk viser i Salen, hvor jeg dog heldigvis sidder paa hans venstre Side, og da Naturen nu har indrettet Mennesket saaledes, at det snyder Næsen med højre Haand, saa gaar det ud over Smed Søren Jensen fra Rude, der sidder paa den Side af ham. Af de Folk kan man lære Økonomi. De spiser et Sted til Middag, hvor man erlægger 12 Skilling daglig, »og det er et rigtig pænt Sted«. »Der er rigtignok ingen Dug eller Serviet, men man faar baade Ske, Kniv og Gaffel, saa at man kun spiser med Fingrene af Liebhaber«.«

Mikkel Rasmussen tog aldrig Ordet paa Rigsdagen i de 6 Aar, han repræsenterede Ruds Vedby Kredsen. Paa Vælgermøderne klarede han sig ganske godt, efter hvad der fortælles. Han var stadig en af J. A. Hansens mest trofaste Mænd, der fulgte sin Fører i tykt og tyndt. Fire Gange kom M. Rasmussen paa Omvalg i R. Vedby, nemlig den $26\frac{1}{2}$ 1853, $72\frac{2}{3}$ 1853, $1\frac{1}{12}$ 1854 og $14\frac{1}{6}$ 1855. Hver Gang havde han Modkandidater. Ved det første af disse Valg, den 26 Februar 1853, havde M. Rasmussen ikke mindre end 4 Kandidater, nemlig: Restauratør Hesselberg fra Kalundborg, Herredsfoged Hjorth fra Høng, Gmd. Anders Jensen af Taagerup og Skomager Peder Sørensen i Gørlev. Ved Kaaringen havde M. Rasmussen næsten alle Stemmer for sig, og da der ikke blev forlangt skriftlig Afstemning, blev Mikkel Rasmussen af Valgbestyrelsens Formand, Godsforvalter Knudsen fra Aagaard, erklæret for valgt og meddelt Valgbrev.

Ved det næste Opløsningsvalg samme Aar — under Ministeriet Ørsted — den 27. Maj 1854,

havde Mikkel Rasmussen til Modkandidat den ansete og dygtige Proprietær Th. Hasle til Løvegaard, som blev anbefalet af Gmd. A. Nielsen, Knudstrup, Hmd. Fr. Wulf Andersen i Løve og Gmd. H. P. Nielsen i Gerslev. Mikkel Rasmussen blev, ligesom ved Valgene i 1853, anbefalet af Gmd. Ludvig Rasmussen, Gørlev, og Gmd. Christen Nielsen fra Ulstrup. Godsforvalter Knudsen fra Aagaard ledede ogsaa denne Gang Valget. Ved den skriftlige Afstemning stemte kun godt 18 % af Vælgerne. Mikkel Rasmussen valgtes med 365 St., medens Hasle fik 103. Stemmeafgivningen i de 13 Kommuner faldt saaledes:

	M. Rasmussen.	Th. Hasle.
Stenlille	15	>
Nidløse	7	2
Tersløse-Skellebjerg	31	>
Rerslev-R. Vedby	35	68
Ørslev-Solbjerg	56	>
Havrebjerg	12	2
Gerslev	20	22
Finderup	55	2
Sæby-Hallenslev	39	2
Gørlev-Bakkendrup	40	2
Helsinge-Drøsselbjerg	22	3
Svallerup	17	>
St. og L. Fuglede	16	>
	365	103

Mikkel Rasmussen havde ogsaa denne Gang vundet en let Valgsejr. Men Valgdeltagelsen var bedrøvelig lille. Den dygtige Landøkonom Th. Hasle, der havde saa mange gode Livsinteresser, havde kun faaet yderst faa Stemmer udenfor de to Kommuner (Rerslev og Gerslev), hvor han var godt kendt; han var en stille og beskeden Mand. I nogle Aar havde han ejet Hesselbjerggaard i Rerslev Sogn og boede nu paa Løvegaard i Gerslev Sogn. Dette forklarer Grunden til, at han i de to Kommuner fik Flertallet

af Stemmerne. Han var velset, hvor man lærte ham nøjere at kende, og han var frisindet, nærmest i Tilslutning til Grundtvig. 1854 blev han Folketingsmand for Slagelsekredsen. 1863—89 var han Landstingsmand.

Ved Valget den 1. December 1854, hvor det gjaldt for eller imod Ministeriet Ørsted, samlede Oppositionen sig om Mikkel Rasmussen, der ligesom sin Fører, J. A. Hansen, nu stod sammen med de Nationalliberale for at faa Ørsted fjernet som Landets Førsteminister. Lægprædikanten, Skomager P. Sørensen, Gørlev, stillede sig alligevel imod Mikkel Rasmussen, skønt de nærmest denne Gang var politisk enige. Desuden stillede Hofjægermester, Greve Bernstorff fra Katrup sig som Ørstedes Tilhænger. Mikkel Rasmussen fik denne Gang det største Antal Stemmer, han nogensinde fik ved et Valg i Holbæk A. 3. Han valgtes nemlig med 500 Stemmer, medens Skomager P. Sørensen fik 96 og Greve Bernstorff kun — 52 Stemmer!

Aaret efter var der igen Valg til Folketinget — den 14. Juni 1855. Det var det 5. Folketingsvalg i Løbet af 3 Aar. De hyppige Ministerskifter og Helstatsforfatningsspørgsmaalet i disse Aar havde givet Anledning til, at der saa hyppigt blev Valg. Ellers var Valgperioden jo den Gang 3 Aar.

Da Mikkel Rasmussen den 14. Juni 1855 sidste Gang stod paa Valgtribunen i Ruds Vedby, havde han til Modkandidat faaet en Mand, der var meget misfornøjet med J. A. Hansens Ledelse af Bondevennepartiet, og som særlig sluttede sig til Tscherning og — tildels — Grundtvig. Han hed Ludvig Mortensen, var 40 Aar gl. og boede som Husmand i Marbjerg ved Roskilde. Han var ogsaa fol-

kelig Forsamlingstaler, var i sin Tid blevet kristelig vakt ved at høre Lægprædikant, Gmd. Peder Pedersen i Uggerløse-Nyrup, var tilmed stærkt politisk interesseret fra Fyrrernes Dage og kom nu ud til Ruds Vedbyegnen, hvor han, vel nærmest ved Skomager P. Sørensens Opfordring, lod sig opstille mod den partibundne og noget materialistiske Mikkell Rasmussen. Ludvig Mortensen var en øvet Taler, men Mikkell Rasmussen gik igen af med Sejren; men Deltagelsen i dette Valg var den sløjeste, der endnu var set i Ruds Vedby Kredsen. Den skriftlige Afstemning den 14. Juni gav følgende Resultat:

Sognefoged Mikkell Rasmussen	267 Stemmer.
Ungkarl Ludvig Mortensen, Marbjerg,	146 —

Og da Mikkell Rasmussen havde siddet denne 3-aarige Valgperiode ud, afløstes han i Ruds Vedby af en anden af J. A. Hansens trofaste Mænd, Smeden i Rude.

III. Søren Jensen.

Søren Jensen var født i Rude ved Skelskør den 5. Maj 1816, kom i Smedelære i Slagelse 1832, blev Svend der i December 1835 og arbejdede som saadan de næste 3 Aar i Slagelse. Saa kom han hjem til Rude igen, blev Fæstehusmand og Smed i sit gamle Fødehjem og blev i Fyrrernes Dage politisk vakt ved Bondevennebevægelsen. Søren Jensen var med til i disse Aar at faa Sorø Amts Brandassuranceforening oprettet, og den 4. August 1852 blev han valgt til Folketingsmand for Skelskørkredsen, hvor han med 477 Stemmer sejrede over sin Modkandidat, Birkedommer Lund, der fik 344 Stemmer. Men Aaret efter faldt Smeden for Grundtvig, der fik 571 St., medens Søren Jensen naaede 563.

Tre Maaneder senere, den 27. Maj 1853, var der atter Folketingsvalg, og da var Smeden atter ovenpaa, idet han til stor Forbavselse for mange sejrede med 582 St., medens Grundtvig maatte nøjes med 412. Saa havde Søren Jensen Skelskørkredsen, indtil han ved Valget den 14. Juni 1855 faldt for Proprietær Brøndsted.

Søren Jensen var nu udenfor Rigsdagen, indtil han i 1858 fik Opfordring fra Bondevennerne i Ruds Vedby om at stille sig der ved det ordinære Folketingsvalg den 14. Juni, da Mikkel Rasmussen havde trukket sig tilbage og ikke mere vilde stille sig. Saa snart Gaardmand unge Christen Christensen i Ørslev mærkede, at det kneb med at finde en bondevenlig Kandidat i Ruds Vedby Kredsen¹²⁾, kørte han, ivrig og nidkær, som han var, sammen med 2—3 andre Bønder ad Rude til for at opfordre Smed Søren Jensen til at blive deres Kandidat. Og Smeden gik straks ind paa Opfordringen, tog med Christen Christensen hjem og boede der, indtil Valget var overstaaet med Sejr for ham og Bondevennerne. I de nærmeste Dage før Valget kørte de Ørslev Bønder paa Omgang for Smeden fra By til By i Valgkredsen, for at han kunde blive præsenteret for Vælgerne. Chr. Christensens Søn — den senere saa bekendte Landbrugslærer fra Tune Landbrugsskole — fortæller i sine Erindringer¹³⁾, hvorledes han den Gang som 14-aarig Dreng var levende optaget af denne Begivenhed, »og hjemme følte vi det som en stor Ære at have en saadan Mand som Gæst«. Enkelte i Ruds

¹²⁾ J. A. Hansen skrev den 8. Juni 1858 i »Morgenposten«, at Bondevenneselskabets Bestyrelse anbefalede Vælgerne »i Ruds Vedby Kredsen at stemme paa Cand. M. Eirikson fra København, hvis han stiller sig der«.

¹³⁾ Chr. Christensen: MinLivsførelse og Virksomhed. 1918. Side 37.

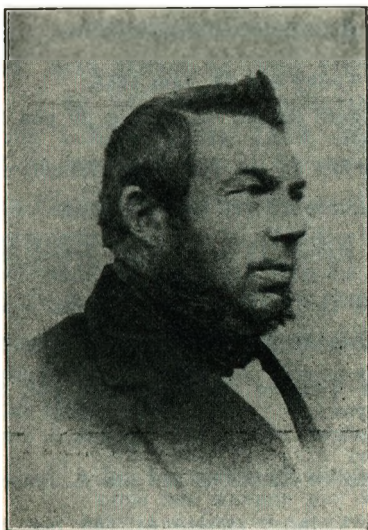
Vedby Kredsen kendte i Forvejen lidt til Smeden fra den muntre Omtale, han allerede havde faaet som Politiker. Og hans raske Snakketøj og lidt forvovne og forsorne Udtalelser banede snart Vej for ham mange Steder i Landsbyerne. Det var saa morsomt at høre Smeden fortælle, og han var saa jævn og ligetil, syntes mange. Under de Valgkampe, han nu og siden — indtil 1864 — kom til at føre i Ruds Vedby Kredsen, havde han sit faste Tilholdssted hos Bønderne i Ørslev, særlig hos u. Christen Christensen, der altid var hans første Stiller.

Til Valget den 14. Juni 1858 var der i R. Vedby Kredsen anmeldt i rette Tid 4 Kandidater, nemlig:

1. Grev Bernstorf af Kattrup.
2. Husmand Søren Christensen af Ulstrup.
3. Smed og Aamtsraadsmedlem Søren Jensen af Rude og
4. Amtmand, Kammerherre Ployen, Holbæk.

Nr. 1 hørte til Godsejerpatriet, 2 og 3 til Bondevennerne; Nr. 4 var nationalliberal. Husmand Søren Christensen af Ulstrup, der til Stiller havde Th. Hasle, Løvegaard, trak sig tilbage, inden Valghandlingen begyndte, og Grev Bernstorf trak sig ogsaa tilbage, da der blev forlangt skriftlig Afstemning; det var altsaa imellem Søren Jensen og Amtmand Ployen, at Slaget tilsidst skulde staa. Søren Jensen var fra Skelskørkredsen kendt med at have betydelige Modkandidater; dør havde han jo f. Eks. to Gange haft Grundtvig til sin Medbejler. Nu stod han her i Ruds Vedby overfor en Amtmand, der havde fulgt godt med i det politiske Liv og i 1848 endogsaa havde haft Plads i den grundlovgivende Rigsforsamling. »Men Søren Jensen vandt Kredsen med Glans«, fortæller Chr. Christensen, »og da han kom hjem til os i Ørslev sammen med andre efter Valgets Udfald, blev

der om Natten og en god Del af næste Dag stor Glæde og Fest. Søren Jensen var en stor, svær Mand, vel bygget, meget talende og gemytlig; der blev spist

Søren Jensen, Rude.

og drukket saa meget, at Gæsterne og Smeden endog gav sig til at danse. Ingen af dem var fulde, men noget hen derimod. Man morede sig ikke saa lidt over den faldne Modkandidat, som under Valghandlingen havde det Uheld, at Talerstolen faldt sammen, just som han holdt sin Valgtale, og under store Fagter og høj Tale kritiserede Bondevennerne

og deres Kandidat.« — »Søren Jensen var en god Mand, med jævn, god Forstand, en ærlig Sjæl, men dog lovlig lidt oplyst som Rigsdagsmand«, tilføjer Landbrugslærer Christensen.

Saa havde Ruds Vedbykredsen da for 3. Gang faaet sig en ny Folketingsmand. Søren Jensen var blevet valgt med 384 Stemmer. Paa Amtmand Ployen faldt der 292. Interessant er det at lægge Mærke til Vælgerantallet og det afgivne Stemmeantal i hver af de 13 Sognekommuner. Hvilket Misforhold er der ikke mellem de to Tal! Og hvilken Ligegyldighed overfor Valgdagen kan der ikke læses ud af denne Sammenligning! Og dog var

den 16. Juni 1858 ikke den ringeste af 50'ernes mange Valgdage med Hensyn til Valgdeltagelse. Denne Gang var der dog en lille Opgang i Tallet paa afgivne Stemmer, og dette Tal kom man siden hen aldrig under ved Valg i Ruds Vedby Kredsen.

Afstemningen i R. Vedby den 14. Juni 1858.

- Af Ørsløv-Solbjerg 155 Vælgere stemte 83, nemlig 80 paa S. Jensen og 3 paa Ployen.
 Af Nidløse 177 Vælgere stemte 13 (3 paa S. Jensen og 10 paa Ployen).
 Af Stenlille 155 Vælgere stemte 20 (13 paa S. Jensen og 7 paa Ployen).
 Af Havrebjerg 95 Vælgere stemte 12 (11 paa S. Jensen og 1 paa Ployen).
 Af Gørlev 245 Vælgere stemte 56 (25 paa S. Jensen og 31 paa Ployen).
 Af Finderup 242 Vælgere stemte 78 (60 paa S. Jensen og 18 paa Ployen).
 Af Tersløse-Skellebjerg 226 Vælgere stemte 62 (50 paa S. Jensen og 12 paa Ployen).
 Af Rerslev-R. Vedby 274 Vælgere stemte 119 (19 paa S. Jensen og 100 paa Ployen).
 Af Sæby-Hallenslev 318 Vælgere stemte 68 (19 paa S. Jensen og 49 paa Ployen).
 Af Gørlev-Bakkendrup 171 Vælgere stemte 61 (40 paa S. Jensen og 21 paa Ployen).
 Af Helsinge-Drøsselbjerg 304 Vælgere stemte 57 (26 paa S. Jensen og 31 paa Ployen).
 Af Svallerup 152 Vælgere stemte 31 (25 paa S. Jensen og 6 paa Ployen).
 Af St. og L. Fuglede 145 Vælgere stemte 16 (13 paa S. Jensen og 3 paa Ployen).

Af 2599 Vælgere i hele Valgekredsen stemte saaledes kun 676 (384 paa S. Jensen og 292 paa Ployen).

Smed Søren Jensen fra Rude var af Middelhøjde, men meget svær, han havde mørkt, stridt Haar, et meget fyldigt Ansigt og noget dunkle Øjne. »Han har en dyb Stemme«, staar der i et Skrift fra hans Rigsdagsaar¹⁴⁾ — »taler sjældent i Tinget, men er, naar det sker, ikke fri for en humoristisk Foredrags-

¹⁴⁾ »Skizzer af Folketingets Medlemmer 1863«.

maade. Derimod tager han mere Del i de private Møder. Han er i alle Tilfælde »Bondevenerne« (det daværende Venstre) en tro Mand. Og han er den, der stærkest og ivrigst tager til Orde imod, at man ikke frit og aabent vedkender sig »Bondevenerpartiet, dets Mænd og dets Formaal.«

I en velkendt Rigsdagsmandsvise, trykt første Gang i Kalundborg 1859, lader Forfatteren¹⁵⁾, der var nationalliberal, en af de mindre dygtige Bønder paa Rigsdagen fortælle, hvordan det gik til, da Rigsdagsmændene var til Middag hos Kongen. Visen er humoristisk og giver Hip til alle Sider, men er dog mest anlagt paa at gøre Nar ad Bønderne og »Bondevenerne«. Og selvfølgelig fik Smed Søren Jensen ogsaa sin Omgang. Visen var lang; kun to Vers skal anføres her:

Jeg har været til Middagsmad
oppe hos Kongen paa Slottet;
der sad Grever og Bønder paa Rad,
mens vi med Maden os gotted.
Tjenere skænkte, mens vi sad
og kunde drikke, saameget vi gad.
Ja, jeg har været til Middagsmad
hos Kongen i Dag.

Kors dog for al den Mad, der gik med,
der blev vist ædt et Par Stude.
Ingen dog aad som den Satans Smed
Søren Jensen fra Rude.
Og saa min trofaste Ven Gomard,¹⁶⁾
Jøsses Navn, sikke Bidder han ta'er!
Ja, jeg har været til Middagsmad
hos Kongen i Dag.

Søren Jensen var ellers ikke ømskindet, men han følte sig dog lidt fornærmet over det drastiske Ud-

¹⁵⁾ Johannes Helms.

¹⁶⁾ Gomard var Bogbinder i Nyborg og valgt der som »Bondevener« i Aarene 1852—61.

tryk, der var brugt om ham i Visen. Dette Udtryk er han næsten ogsaa blevet landskendt ved. Han maatte tidt høre for det, men han kunde ogsaa, og tidt paa en grovkornet Maade, svare igen. Der er blevet sagt, at naar han talte, arbejdede han med hele Kroppen. Han var 42 Aar gl., da han 1858 blev valgt i Ruds Vedby. Han havde ikke faaet ret megen Udvikling, men han var ærlig og trofast overfor de Idealer, han havde faaet Øje for; hans Synskreds var snæver, og sin gamle Modkandidat Grundtvig syntes han at være uden videre Forstaaelse af. De Sager paa Rigsdagen, som Søren Jensen mest gik op i — de 6 Aar, han repræsenterede R. Vedby Kredsen — var Fæstespørgsmaalet, Bøndernes Forhold til Præster, Herremænd og Embedsstanden i det hele taget, og saa de kommunale Sager. Den 20. Oktbr. 1858 sagde han i en Tale ved Fæstelovens 1. Behandling:

..... Jeg skal oplyse, hvordan det ser ud i vore Dage paa det Gods, jeg er fra. Man tager Jord fra Fæstegaardene og lægger den ud til Skov og siger: det har vi Lov til for at opelsket Skovdriften. Man tager ogsaa Jord fra Fæstegaarde og lægger det til de store Avls- og Forpagtergaarde og siger: det er med Fæsternes Samtykke. Men jeg véd, at de er truede til at give dette Samtykke, idet man, naar det er en Enke eller gammel Mand, der kunde ønske, at Gaarden dog skulde gaa over paa et af deres Børn, siger til dem: Dersom I ikke siger Ja til, at vi tager Jorden, skal aldrig nogen af eders Børn faa noget paa hele Godset. Jeg kender et Sted, hvor der er taget 50—60 Tdr. Land, saa at der kun er blevet 17 Tdr. Land tilbage, og derefter har man lejet Fæsteren den Jord, man har frataget ham, for 10 Rigsdaler aarlig af hver Td. Land. Dette tror jeg tydeligt viser, at det ikke er Bondestanden, der forbitrer Godsejerne, men omvendt.

Følgerne af, at vi Bondevenner saalænge har arbejdet for at faa en Fæstelov, er disse, at der er en saadan Forbitrelse mod Bondevennerne hos Godsejerne, at saasnart Een er Medlem af Selskabet, bliver han ganske udelukket fra at faa Fæste, ja det gaar saa vidt, at naar der er Spørgsmaal om, hvorvidt den eller den kan faa det eller det Sted, saa

sendes der Sedler omkring, hvori der forespørges, om det er en af disse Bondevenner, om han har arbejdet for denne Fæstelov o. s. v.

Det er nu netop disse Bondevenner, der har indset, at de manglede meget i Oplysning, og da de nødtigt vil have, at deres Børn ogsaa skulde mangle Oplysning, har de sendt dem til Bondehøjskoler for at blive oplærte; men det koster ikke saa lidt. Det er Bondevennerne, som overalt har været med, hvor Borgerpligten har krævet det; de har passet deres Gerning og frivilligt ofret Gaver til nyttige Øjemed. Derimod er der andre Bønder, som tro, at vi kun leve af Godsejerens Naade og Barmhertighed; de sætter ikke noget paa deres Børn, de putter deres Penge i Lommen, de giver ingen frivillige Gaver, de rejser ingen Steder hen, hvor deres Borgerpligt kunne kalde dem; de har Penge, og naar en Gaard eller et Hus er blevet fæsteledigt, kunde de overbyde disse fattige Frihedsvener, som ingen Penge har, som har sat deres Penge til. Men skal Oplysningen nu trænges saadan tilbage, skal Godsejerne kunne faa saadanne Fæstere, som hverken har Lyst til eller vil give en Skilling ud for at lære noget, og hvis Børn intet kender, fordi der ej er sat noget paa dem, og skal de andre trænges til Side — da ser det sandelig sort ud, og dette maa igen være Beviset for, at Almenvellet kræver en ny Fæstelov.”)

Den 26. Oktober samme Aar sagde S. Jensen ved Forslaget om Oprettelse af et Kirkeraad:

..... Jeg er bange for, at dette Forslag, hvis det bliver til Lov, kunde tjene til at lave Paver, og saa vilde vi jo være meget værre farne end nu.

Og den 17. November, da der forhandlede om Menighedens Valg af Præster, holdt S. Jensen en længere Tale, hvor han dels ved at læse Præsterne Teksten og dels ved sine Fortællelser fremkaldte den ene Lattersalve efter den anden. Han kom saaledes til at sige, at »med Hensyn til Besættelser af Præstembeder burde der tages Hensyn til, at man f. Eks. ikke fik en jydsk Præst i en dansk Menighed. (Latter!) Ja, jeg fortalte mig, jeg mente i en sjællandsk Menighed, thi jeg ved jo nok, at Jylland er dansk. Det er dog virkelig ikke saa godt for en Sjællænder at forstaa, hvad en jydsk Præst siger — —«¹⁸⁾. I

¹⁸⁾ Citeret efter »Rigsdagstidende«.

¹⁹⁾ Efter »Rigsdagstidende«.

øvrigt kom Søren Jensen til i denne sin Tale at sige adskillige rammende Ord om Forholdene mellem Præst og Menighed, som det mange Steder var i de Dage. »Jeg tror«, sagde han, »at naar Menigheden faar Ret til at indsætte Præsterne, saa ville disse gøre sig Umage for at tale saaledes, at Menigheden kan forstaa dem, thi naar de ikke kunne forstaa dem, ville de heller ikke give dem deres Stemme.«

Sidste Gang, Søren Jensen talte i Folketinget, var den 29. Januar 1864, da et Lovforslag om Ret til fripræstelig Virksomhed indenfor Folkekirken var til 1ste Behandling. Han forløb sig da ved at anke over, at Præsterne blev kaldt Sjælesørgere, de virkede mere som Aagerkarle, sagde han. Formanden paatalte dette grove Udtryk. I øvrigt sagde Søren Jensen i sin Tale:

.....Jeg trænger ikke til at udtræde af den evangelisk-lutherske Kirke, saa jeg behøver ikke at løse Sognebaand (1), for jeg tager det gode, som jeg hører Præsten udtale, og som han kan forhandle med mig, men hvad jeg ikke finder rigtigt, det gør jeg efter min egen Vilje, og mange Gange gør jeg det stik modsatte af, hvad Præsten siger. Men jeg skal stemme for Forslaget, som det ligger for i alle Paragraffer, fordi jeg gerne vil have, at alle og enhver faar den Frihed i aandelig Henseende, som han ønsker, og den tror jeg, at Præsterne alligevel er nødt til at lade alle have.«¹⁹⁾

Imidlertid havde der i R. Vedby Kredsen vist sig nogen Utilfredshed med Rigsdagsmanden. Og sidst i Februar Maaned 1864 skrev en af de Nationalliberales bedste Mænd i Valgkredsen, Godsejer Hvidt, Frihedslund, nedenstaaende Brev²⁰⁾ til Bondevennepartiets store Fører J. A. Hansen:

Frihedslund, den 26. Februar 1864.

I Anledning af det nær forestaaende Valg til Rigsraadets Folketing tillader jeg mig, rigtignok kun i eget Navn

¹⁹⁾ Efter »Rigsdagstidende«.

²⁰⁾ J. A. Hansens »Efterladte Papirer«.

og uden Konference med andre Vælgere, at henvende mig til Dem med den Opfordring, at De og Deres Parti ved dette Valg vil her i Kredsen (Holbæk A. 3.) stille en anden Kandidat end den hittilværende Folketingsmand, Søren Jensen.

I vor Valgkreds kan Deres Parti efter min Formening, som jo ogsaa bestyrkes ved de tidligere Valgs Udfald, sætte sin Kandidat igennem. Jeg har heller ikke hørt nogen Mødekandidat nævne denne Gang. Skulde der dog ikke nu for Tiden, da de forskellige liberale Partier vist bør forene sig for at hævde Landets Frihed og Selvstændighed, være Anledning for Dem til ogsaa i vor Kreds at foreslaa en Kandidat til Rigsraadets Folketing, som vi alle kunne give vor Stemme.

Til at samle Stemmerne for Mænd, der er enige i disse Tidens Hovedspørgsmaal, vil imidlertid Hr. S. Jensen ikke være i Stand. Jeg ved endelig med Vished, at mange Mænd af Deres Parti, der ved de foregaaende Folketingsvalg har givet ham deres Stemmer, kun har gjort det med Uvilje. Grunden derfor behøver jeg næppe at nævne Dem.

Der maa jo da ogsaa være Forskel paa de Kvalifikationer, som Deres Parti forlanger for dets Kandidater, hvad enten det er til Rigsdagen, hvor de indre Spørgsmaal, der væsentligst interesserer Partiet, kommer frem, eller til Rigsraadet, hvor de store politiske Spørgsmaal kommer til Forhandling, og hvori Rigsdagen dog ikke kan gaa op, uden at den selv meddeler sit Samtykke dertil.

Stil som Kandidat her i Kredsen en frisindet og udviklet Mand, hvad enten han er af Bondestanden eller anden Stand, kun ikke Hr. S. Jensen, jeg skal da baade virke og stemme for ham, naar jeg tror nogensinde at kunne det med frelst Samvittighed.

V. Hvidt.

Sagen var, den 5. Marts 1864 skulde der første Gang vælges Folketingsmænd til det ny Rigsraad, efter Novemberforfatningen af 18. November 1863, og disse ny Folketingsmænd skulde akkurat vælges i de samme Valgkredse og af de samme Vælgere som Rigsdagens Folketing af 1849. Det var altsaa ikke et Folketingsvalg til Rigsdagen, der stod for Døren. Men i de fleste Valgkredse stillede Rigsdagens Folketingsmænd sig for ogsaa at blive valgt som Folketingsmænd til Rigsraadet; idet man gik ud fra, at begge Bestillinger kunde passes af en og samme Mand, da Rigsraadets og Rigsdagens Møder ikke holdtes samtidig. Denne Dobbeltpost som Folke-

tingsmand tænkte Søren Jensen ogsaa paa at faa. Men nu var der blevet Røre i Ruds Vedby Kreds. Søren Jensen, der i 1858 tog Valgkredsen med 92 Stemmer mere end Modkandidaten fik, var ved det ordinære Valg, 3 Aar senere, den 14. Juni 1861 blevet genvalgt med 493 St., medens hans Modkandidat, Gaardejer Anders Jensen fra Taagerup opnaaede 265 Stemmer. Den skriftlige Afstemning viste den Dag følgende Fordeling af Stemmerne i de enkelte Kommuner. Interessant er det at sammenligne Stemmeafgivningen med Vælgertallet i de forskellige Kommuner.

	Antal Vælgere.	S. Jensen.	A. Jensen.
Stenlille Sogn	168	37	6
Nidløse	106	1	28
Tersløse-Skellebj.	275	57	23
Rerslev-R. Vedby	276	26	125
Ørslev-Solbjerg	148	79	3
Havrebjerg	88	8	8
Gjerslev	247	23	10
Finderup	236	73	2
Sæby-Hallenslev	306	34	28
Gørlev-Bakkendr.	108	38	10
Helsing-Drøsselbj.	312	29	15
Svallerup	156	62	4
St. og L. Fuglede	151	26	3
	2577	493	265

Meget forandrede sig for det danske Folk imellem de to Folketingsvalg i 1861 og 1864, og det saavel udadtil som indadtil. I 1863 kom Forviklingerne i Anledning af Novemberforfatningens Vedtagelse i Rigsraadet, Kongens Sygdom og paafølgende Død. Det laa ikke for Søren Jensen paa Vælgermøderne at give en Oversigt over den udenrigspolitiske Situation, det indrepolitiske var han bedre hjemme i. Nu havde han til den 17. November 1863 — 2 Dage efter Frederik VII's Død — indbudt sine Vælgere til et Møde i Ruds Vedby Kro, og netop den samme Formiddag

fik de fleste der paa Egnen først Meddelelse om, at Kong Frederik VII var død. Derfor fik dette Vælgermøde en egen Stemning over sig, og dette blev Anledningen til, at Søren Jensen faldt ved Valget den 5. Marts. Om Formiddagen den 17. November gik der ude paa Kulby Mark en ung Karl og pløjede. Han hed L a r s D i n e s e n og var lige Dagen i Forvejen fyldt 25 Aar. Nu kom hans Søster grædende ud fra Fødegaarden og fortalte Lars, at Kongen var død. »Er det noget slemt?« fjøede hun til. Lars Dinesen svarede: »Ja, det kan det let blive.« Han spændte straks fra og tog med hende hjem. Hen paa Eftermiddagen gik han med sin Moders Tillaelse — hun var Enke og stod selv for Gaarden — ind til Ruds Vedby for at overvære Søren Jensens Møde. Og om hvordan dette Møde forløb, har Lars Dinesen selv fortalt følgende:

»Beretningen om Kongens Død havde hurtig bredt sig, og der var derfor ret mange Folk, ca. 200, til Møde. Søren Jensen holdt nu her en Tale, som ganske oprørte mit Sind. Den var baade historisk og politisk set urigtig og ganske meningsløs fra Ende til anden. (Søren Jensen og jeg blev dog senere meget gode Venner. Han var en baade fra Hjerets og Karakterens Side brav Mand.) Jeg havde aldrig talt i en Forsamling før, havde i det hele kun sjældent overværet en politisk Forhandling. Men jeg følte, at jeg umuligt kunde tie til det, han havde sagt. Jeg maatte tage Ordet. Og jeg talte da imod paa en saadan Maade, at jeg vandt Forsamlingen for mig. De blandt mine Venner fra Egnen, der siden vilde sige noget rigtig godt om mig, betegnede min Tale her som det bedste, de havde hørt af mig. Dette lader jeg nu staa ved sit Værd; men nok er det, efter Mødets Afslutning blev en stor Del af Forsamlingen tilbage hos den fortræffelige Kromand Sørensen, hvor vi tilbragte en yderst interessant og opløftende Aften, alt under Beherskelse af Øjeblikkets store Begivenhed: Kongens Død.«

Næste Morgen tog Lars Dinesen igen ud at pløje, uden — som han selv siger — at tænke paa,

hvad Følgerne af dette Møde skulde blive for ham selv.

Saa gik Tiden til hen efter Nytaar. Krigen brød ud. Rigsraadsvalgene blev udskrevet, og et nyt Møde blev indvarslet, hvor Kandidatspørgsmaalet skulde afgøres. Ogsaa det skulde holdes i Ruds Vedby.

At J. A. Hansen holdt paa Søren Jensen var givet. Godsejer Hvidts Brev fik derfor ikke nogen Følger. Men nu var det, at Ruds Vedby Kredsens Bønder selv handlede og løste Kandidatspørgsmaalet.

En Dag, inden det ny Møde i Ruds Vedby, kom 4 Gaardmænd kørende ud til Lars Dinesens Fødegård paa Kulby Mark. Det var Hans Pedersen fra Gørlev, Hans Kristiansen fra Vinde Helsingø og saa Niels Kristensen og Henrik Hansen fra Kulby. De havde alle været med ved Mødet den 17. November og hørt Lars Dinesen, var derefter truffet sammen en Torvedag i Slagelse og var ved den Lejlighed bleven enige om, at de vilde forsøge at faa L. Dinesen frem som Valgkandidat. »Ved deres Ankomst til min Moders Gaard« — beretter Lars Dinesen — »saa jeg dem komme, og der opstod nok en Ahnelse hos mig om, hvad de havde paa Sinde. De sagde imidlertid ikke noget til mig. Jeg modtog dem, som man altid plejede i de Tider, med først i Forening med dem at spænde fra, anbringe Hestene i Stalden, se lidt paa vor Besætning og derefter bede dem indenfor. Min Moder, der var en meget gæstfri Kone, havde allerede truffet sine Forberedelser. De blev budt op i Mellemstuen, og her benyttede de saa et Øjeblik, hvor jeg havde fjernet mig, til med Niels Kristensen som Ordfører at spørge Moder, om de maatte faa mig til deres Rigsdagsmand. Min Moder havde svaret: »Ja, det maa jo nærmest komme an

paa ham selv. I ved jo, at Kristen, min anden Søn, er i Krigen, og jeg kan jo ikke godt undvære Lars. Jeg maa i alt Fald forlange af ham, at han kommer hjem saa tidt som muligt for at se efter, hvordan alting gaar.«

Da jeg kom til Stede, vendte N. Kristensen sig saa til mig og sagde, at de halvvejs havde faaet min Moders Tilladelse til, at jeg blev Rigsdagsmand. Og i Kraft af den gamle Sandhed, at den er let at lokke, som gerne vil hoppe, tror jeg nok, at jeg svarede omtrent som saa: »Ja, naar Moder tillader det, tror jeg ikke godt, jeg kan sige nej.« Dermed var Sagen saa afgjort. Vore Gæster fik det Traktement, Moder havde tiltænkt dem: en Bid Brød med Snaps og Øl og oven paa en god Kop Kaffe. Og imens blev saa Situationen yderligere drøftet, og det blev aftalt, at vi alle skulde være til Stede ved det bebudede Prøvevalg i Ruds Vedby.

Ved dette Møde optraadte Hans Kristiansen som Ordfører, idet han foreslog mig som Kredsens Kandidat. Ved en derpaa følgende Afstemning stemte alle for min Kandidatur paa nær 16 Mand, der stemte paa Søren Jensen.«

Saa kom Valgdagen den 5. Marts 1864. I Ruds Vedby havde 3 Kandidater meldt sig, nemlig: Smed Søren Jensen, Rude, Proprietær Fr. Jørgensen, Sandlynggaard, og Gaardbestyrer Lars Dinesen, Kulby. Smed Søren Jensen boede under Valgkampen hos Gaardmand Peder Kristensen i Ørslev. De Ørslev Bønder holdt endnu fast paa Smeden. Her var ha i Vennevold. Da en anden af Ørslev Gaardmænd unge Christen Christensen, om Morgenen, den 5. Marts, kom ind til Peder Kristensen for at hils

»God Morgen« paa Søren Jensen, sagde han lidt mistrøstigt til denne:

»Det gaar galt denne Gang. Du bliver ikke valgt.«

»Aa jo, det gaar vel«, sagde Smeden. »Saadan et ungt Menneske som Lars Dinesen kan ikke slaa en prøvet Mand.«²¹⁾

Saa kørte de til Ruds Vedby, hvor unge Christen Christensens Ahnelse om Søren Jensens Fald gik i Opfyldelse. Hen paa Eftermiddagen kom Resultatet af den skriftlige Afstemning, hvor

Lars Dinesen	havde faaet	437	Stemmer
Søren Jensen	—	—	219
og Fr. Jørgensen	—	—	102

Lars Dinesen var altsaa valgt som Rigsraadets Folketingsmand for Holbæk A. 3. Søren Jensen beholdt endnu sit Folketingsmandat i Rigsdagen til hen i Juni 1864, da det ordinære Valg skulde foregaa. Men saa var det ogsaa forbi. Han vilde ikke udsætte sig for 2den Gang at falde for Lars Dinesen. Nu overlod han denne Valpladsen. »Den unge Mand« havde alligevel sejret over »den prøvede Mand«. Søren Jensen, Rude, kom ikke oftere ind som Medlem af Rigsdagen. Han stillede sig dog 1866 i Skelskør imod Grev Holstejn-Holstejnborg, da Valget gjaldt for eller imod Junigrundloven. Søren Jensen holdt paa den gamle Grundlov, men blev ikke valgt. Nu havde han ogsaa sin gamle Fører, J. A. Hansen, til Modstander, da J. A. Hansen støttede Grevens Valg. En Tilhører, der overværede et Møde i Dalmose Kro,

²¹⁾ Meddelt mig af fhv. Sognefoged Lars Pedersen, Herslev, (født i Ørslev 1834, død 1923). J. P.J.

hvor J. A. Hansen og Søren Jensen førte Ordet, siger²²⁾ :

»Jeg syntes bedre om Smed Søren Jensen fra Rude end om J. A. Hansen. Endskønt Smeden jo ikke nær kunde hamle op med Skomageren som Taler, saa var der alligevel noget vist djærvt og aabent i hans Maade at være paa, som tiltalte mig. Med store Armbevægelser slog han Sætningen fast for den lyttende Skare; hvad Talen manglede i Form, blev erstattet ved den Styrke, hvormed Ordene sloges fast. Det var hans Hjerte, der drev ham, sagde han, og saa slog han et kraftigt Slag efter det Sted, hvor Hjertet sad, men kom til at støde til Sidemanden med Armen, saa Slaget ramte paa Maven.

»Hej, Smed! der ramte Du sku forkert. Hjertet sidder datte i Maven«, var der straks en af hans politiske Modstandere i Forsamlingen, som raabte op til ham, og der lød en skraldende Latter fra Højremændene.

Men Smeden tabte ikke Traaden eller lod sig forbløffe. Med et bredt Smil og en Haandbevægelse svarede han ud imod Publikum :

»Ja, I hørte jo nok, hvad Jens Pæsen sagde, og det maa være rigtig, naar den Mand siger det, for han ved god Besked med, hvor Hjertet sidder; han rammer vist ikke fejl.«

Da tog Latteren ny Fart og Retning, thi alle forstod straks Finten. Vedkommende Mand, en ivrig Forkæmper for den ny Grundlov, var nemlig almindelig kendt som Egnens værste Udhaler og Skørtejæger. Han kom ikke den Dag med flere Bemærkninger til Søren Jensen.«

²²⁾ Johannes Vedel: »Fra mine Minders Verden«. I. Side 139—40.

I 1872 talte Søren Jensen ved Afsløringen af en Mindestøtte i Holstebjerg Have, der var rejst for den i sin Tid bekendte Greve F. A. Holstejn. Søren Jensen døde 1899 og blev 83 Aar gl.

IV. Lars Dinesen.

Ved Folketingsvalget til Rigsdagen den 7. Juni 1864 valgtes Lars Dinesen for anden Gang i Ruds Vedby Kredsen. Denne Gang ved Kaaring og uden Modkandidat. Nu havde den unge 25-aarige Gaardbestyrer Sæde i to Folketing — Rigsraadets saa vel som Rigsdagens. Og han skulde snart vise, at han magtede sine Hverv og havde rige Udviklingsmuligheder. En gammel erfaren Politiker sagde ved Efterretningen om Lars Dinesens Død i 1915, at der kun havde været faa paa Rigsdagen, som kunde maale sig med Lars Dinesen i Retning af at være arbejdsdygtig Politiker. Som Nr. 1 vilde han nævne C. Berg, som Nr. 2 J. C. Christensen og som Nr. 3 Lars Dinesen.

Lars Dinesen var født i Kulby, Finderup Sogn, den 16. November 1838. Som Søn af en Fæstebonde, der var politisk interesseret, lærte han i sit gode Hjem tidlig at være arbejdsom, nøjsom og sparsommelig. Som et Ord til nyttig Efterlevelse, ogsaa i økonomisk Henseende, fremhævede Lars Dinesen tidt det gamle: »M a n s k a l k r y b e, t i l m a n l æ r e r a t g a a.« Faderen havde været Stiller for Gleerup. Og tidlig fik Sønnen sin Interesse vakt for det politiske. Han var lærenem, havde en vældig Lyst til at læse, men maatte slide haardt i det Dagen igennem, fra regnet den Tid han gik i Tjørnelunde Skole. Og morsomt var det at høre ham fortælle om sine Oplevelser hjemme. »Den

Nøjsomhed og Sparsommelighed, ja den Omsorg for andre Mennesker, der prægede de Tider, kendes jo ikke nu«, sagde han engang. »Min Fader gav den Udtryk, naar han sagde til os: »I maa aldrig lade en Smule paa et Bord eller en Naal paa et Gulv eller et Søm paa en Vej blive liggende.« Han sigtede derved baade til, at intet, selv det mindste, maatte spildes, og til, at Naalen ikke skulde blive traadt op i et Menneskes Fod eller Sømmet i Hestens. Min Moder gav sine Tanker om Nøjsomhed Udtryk, naar jeg klagede over, at min Stumptrøje var gammel, og hun saa sagde: »Det gør ikke noget, at Du kun har en gammel Trøje, min Dreng, naar Du bare har en ren Skjorte.«

19 Aar gl. maatte Lars Dinesen efter Faderens Død som ældste Søn overtage Styret paa Gaarden for Moderen. Han fik dog Tid til en Vinter, da han var 21 Aar gl., at komme paa Grundtvigs Højskole, hvor han særlig modtog stærke Indtryk af folkelig og national Vækkelse.

Da Lars Dinesen kom ind paa Rigsdagen, indmeldte han sig i »det nationale Venstre«, eller som det ogsaa undertiden blev kaldt for: »det grundtvigske Venstre«. Her var Høgsbro, Termansen, P. E. Olesen, Krabbe og senere C. Berg Medlemmer. Det var ikke J. A. Hansens Folk; men i mange, baade folkelige og politiske, Spørgsmaal stod de sammen. Lars Dinesen talte de første Aar meget sjældent i Tinget. Han stemte i November 1864 mod Fredslutningen, da denne var til Behandling i Rigsraadets Folketing. Han holdt paa Junigrundloven, talte og stemte imod det reviderede Grundlovsforslag 1865—66 og blev tilligemed C. Berg valgt ind i Finansudvalget. Han var ogsaa Medlem af den Kommission, der blev ned-

sat for at foreslaa en Nyordning af Sorø Akademis rige Midler. Og i denne Kommission foreslog L. Dinesen sammen med Sofus Høgsbro at anvende Akademiets Midler til Udvikling af Folkehøjskolesagen, medens Flertallet holdt paa Eksamensskolen. Det nationale Venstre kom til at bestaa af en Snes Medlemmer; men Lars Dinesen var den yngste af dem alle. Virksom var han og flittig som en Bi. Hans Valgkreds havde al Grund til at være stolt af sin unge Repræsentant, og rundt om i Landet sad der Folk, som saa i Lars Dinesen en opgaaende Sol, en vordende Fører. Interessant er det fra de Dage at læse i det svenske »A f t o n b l a d e t« en Artikel af den danske Højskoleforstander Nørregaard fra Testrup, hvor Termansen og L. Dinesen omtales som »vor Rigsdags to bedste Bønder«, to, der gjorde den danske Højskole Ære. »Dinesen« — stod der i Artiklen — »har i væsentlig Grad ene faaet sin Uddannelse ved Grundtvigs Højskole, medens Termansen er bleven paavirket af den i disse Skoler herskende aandelige Retning.« Som noget, der er almindelig kendt paa Ruds Vedbyegnen, kan ogsaa nævnes, at Lars Dinesen i Aarene 1965—66 hjalp til, at Vallekilde og Høng Højskoler blev oprettet.

Lars Dinesen var den første »indfødte« Repræsentant, som Ruds Vedby Kredsen havde paa Rigsdagen. Og i de første 6 Aar, han sad her, kæmpede han ildfuldt for Venstres Ideer. Sammen med C. Berg stillede han i 1867 ved Landkommunallovens Behandling Forslag om, at den almindelige Vælgerklasse skulde vælge den større Halvdel af Sogneraadet i Stedet for som det v a r o g b l e v : den mindre. Og paa dette som paa andre Omraader var han i disse Aar i fuld Overensstemmelse med Flertallet af

sine Vælgere. Oktoberforeningen og dens Høvding, J. A. Hansen, havde han adskillige Kampe og Sammenstød med. Ved et af Oktoberforeningens Møder i Høng Kro den 24. Maj 1868, hvor Baron Zytphen-Adeler, J. A. Hansen og C. Alberti var de egentlige Ordførere, havde den førstnævnte oplyst, hvor jammerlig lille Tilslutningen hidtil havde været til Oktoberforeningen, der skulde forene »de store og smaa Bønder«, idet kun 63 Godsejere og henved 1800 Gaardmænd havde meldt sig ind i Foreningen. J. A. Hansen og Alberti gik alligevel stærkt angrebsvis tilværks overfor dem, der ikke vilde slutte sig til Oktoberforeningen, og der blev især fra de to Taleres Side rettet stærke Angreb mod Nordisk Samfund, Grundtvigianerne og Embedsmandspartiet. Dette gjorde, at et nyt stort Møde blev afholdt som en Grundlovsfest i Løve Kro den 7. Juni, hvor Lars Dinesens Venner var Indbydere, og hvor J. A. Hansen ogsaa var indbudt, men udeblev. Her holdt Lars Dinesen en stor Tale for den gamle Junigrundlov, med Haabet om, at hvad vi her havde tabt i 1866, maatte vindes tilbage igen. Og i Tilslutning til Lars Dinesen talte B. Christensen, Høgsbro, P. E. Olsen, Tang o. fl.

Lars Dinesen er ofte blevet sammenlignet med den sønderjydske Bonde Lavrids Skau, og der er heller ikke saa faa Lighedspunkter mellem de to begavede Bøndersønner. Unge og veltalende var de begge, da de første Gang traadte offentlig frem. Og med Hensyn til deres øvrige Evner og deres personlige Karakter vil der ogsaa fra deres unge Dage kunne paapeges Ligheder. Der er dem, der har villet mene, at Lars Dinesen var den sjællandske Bondestands Kronskud i det 19. Aarhundrede — vel at

mærke, naar der kun ses hen til medfødt Begavelse, Takt og Evne til at sætte sig i Forbindelse med de mest forskellige Samfundsklasser. Det var kun Skade, at den løfterige Vaartid, som L. Dinesens Ungdomstid og første Manddomstid var, ikke blev efterfulgt af en tilsvarende Sommer og Høsttid for det Folk og den Valgkreds, der fra først af havde kaaret ham til sin Repræsentant i Folketinget.

Omtrent ved Aar 1870 begyndte Lars Dinesen nemlig at tage Særstilling indenfor sit Parti. Paa Finansloven var Militærspørgsmaalene gerne hans Kæphest, noget, der ogsaa hentydes til i en af »Rigsdagsviserne« fra de Aar. Vel kunde han endnu som i det berømte Møde i Ruds Vedby den 26. Juli 1869 og ved det paafølgende Valg den 22. September samme Aar tage en alvorlig Tørn for sit Partis Idealer, og med en Kraft og Styrke, der var anerkendelsesværdig, ene Mand tage Kampen op mod Oktoberforeningens Mænd, der gerne vilde have tilrevet sig Ruds Vedby Kredsen. Lars Dinesen vandt en stolt Sejr endnu ved dette Valg (ved de to Valg i 1866 var han begge Gange valgt ved Kaaring), idet han valgtes med 888 Stemmer mod 353, der faldt paa Oktobermanden, Gaardejer, Smed Frantz Nielsen fra Stenlille. Lars Dinesen var ligeledes med til i Juni 1870 at oprette »Det forenede Venstre«, hvorved de 3 smaa Venstrepartier: J. A. Hansens, Geert Winthers og det nationale Venstre gik op i en højere Enhed. Under det Program, som det nye Parti udstedte hen paa Somren, findes ogsaa Lars Dinesens Navn.

Men den 17. Marts 1871 blev Lars Dinesen i et Partimøde sat ud af »Det forenede Venstre«. Denne Begivenhed vakte en voldsom Opsigt. L. Dinesen

var blevet udstemt af Partiet med over $\frac{2}{3}$ af samtlige Medlemmers Stemmer, efter at det havde vist sig, at Partiet ellers vilde opløse sig.

Sofus Høgsbro har i et Skrift²³), der først blev offentliggjort efter hans Død (1902), fortalt, hvorledes to af Grundtvigs Venner en Gang havde sagt til Grundtvig, at i det forenede Venstre var det forbudt Medlemmerne at have nogen anden Mening end Flertallets, og at dette var Grunden til, at Lars Dinesen var blevet udelukket. Høgsbro oplyste da overfor Grundtvig, at dette saa langt fra var rigtig; det stod nemlig enhver i Partiet frit for at stemme efter sin Overbevisning, om den endog afveg nok saa meget fra Flertallets, naar vedkommende blot forud sagde Partiet sin Mening. Men Lars Dinesen havde faaet saa megen Uvillie imod sig i Partiet ved sine Forbindelser med Højre og ved sine fortrolige Meddelelser til dette Parti, saa endogsaa en Mand som den meget rolige Jens Jørgensen fra Bjerregaard havde sagt i Partiet, at enten maatte han eller Lars Dinesen ud af »Det forenede Venstre«. »Ja, tænkte jeg det ikke nok«, svarede Grundtvig.

Efter at Dinesen saaledes for Utroskab mod sit Parti var blevet sat udenfor, kan man forstaa, at der næste Valgdag, den 20. September 1872, maatte blive Kamp i Ruds Vedby. Thi Lars Dinesen stillede sig paany, og mange af hans gamle Vælgere holdt fremdeles fast ved ham; medens andre paa ingen Maade vilde støtte hans Valg. Her var det igen de Ørslev-Solbjerg Bønder, der førte an. Fra det forenede Venstres Side opstilledes Gaardejer Niels Larsen fra Ørslev, og en hidsig Valgkamp begyndte.

²³) »Mit Forhold til Grundtvig, Tscherning og Monrad«.

Men Dinesen valgtes med 1102 Stemmer, medens Niels Larsen opnaaede 638. (I Ørslev-Solbjerg Kommune faldt der 116 Stemmer paa Niels Larsen, men kun 2 paa Lars Dinesen).

Næste Aar var der igen Folketingsvalg. Ministeriet Holstejn havde nemlig opløst Folketinget, da det forenede Venstre, som nu havde Flertallet, i Oktober nægtede Finanslovens Overgang til 2den Behandling. De ny Folketingsvalg fandt Sted den 14. November 1873. En voldsom Valgkamp begyndte i Ruds Vedby Kredsen. Lars Dinesen havde nu aldeles vendt sig imod sit gamle Parti og fik Hjælp og Støtte fra sine gamle Modstandere (Højre). Først og fremmest var han imod Venstres Nægtelse af Finansloven. Og Junigrundlovens Generhvervelse talte han ikke mere om. Tre unge politiske Fynboer: Kl. Bern t s e n, A n d e r s T a n g e og H a n s M a d s e n kom over til Vestsjælland for at slaa et Slag for det forenede Venstre i Skelskør-, Slagelse- og Ruds Vedby-Kredsen. Kun de to sidstnævnte, A. Tange og H. Madsen, naaede at komme til et Møde i Høng Kro den 1. November, hvor Hovedslaget denne Gang kom til at staa i denne Valgkreds. Her meddelte Lars Dinesen straks, da han havde faaet Ordet, at han ikke vilde stille sig til Valg i Ruds Vedby den 14. November. (Glædesudbrud fra Forsamlingen). »Ja, denne Meddelelse er til Glæde for mange, men til Skuffelse for andre!« svarede Lars Dinesen. Han havde søgt og fundet sig en formentlig sikrere Kreds i Hillerød. Iøvrigt blev han for det sidste Aars Politik stærkt imødegaaet af Anders Tange, H. Madsen og flere af Ruds Vedby Kredsens Vælgere. Da Mødet var forbi, saa man L.

Dinesen med Tasken over Ryggen ene Mand marchere hen ad Vejen bort fra Høng.

Men hvem skulde nu være Lars Dinesens Afløser i Holbæk A. 3. Valgkreds? To Mænd, der begge hørte til det forenede Venstre: B m d. N. P. L a r s e n fra Solbjerg og Forpagter P. S ø r e n s e n fra Torpe ved Ringsted, havde tilbudt sig. Den første blev hyldet og godkendt som Valgkandidat paa Mødet i Høng den 1. November. Men ved et nyt Vælgermøde — i Slagelse — den 11. November, trak N. P. Larsen sig tilbage til Fordel for G m d. N i e l s L a r s e n, Ø r s l e v, der saaledes blev det samlede Venstres Kandidat i R. Vedby Kreds. Imod Niels Larsen opstillede Højre A p o t e k e r S. M a l l i n g fra Sæby.

Den 14. November valgtes N. Larsen, Ørslev, med 963 Stemmer. Apoteker S. Malling opnaaede 225.

Siden 1868 havde Lars Dinesen ikke været ved Landbruget. Da var han rejst fra Kulby. Den 14. November 1873 valgtes han i Hillerød ved Kaaring, efter at han i Forvejen havde holdt ikke mindre end 23 Vælgermøder for at blive kendt i sin ny Valgkreds. Her valgtes han da siden uafbrudt, Valgdag efter Valgdag, til 1913, da han faldt for en Socialdemokrat. Da havde han været Folketingsmand i 49 Aar. Hermed var ogsaa hans lange politiske Dagsgerning endt. Han døde paa en Klinik i København den 22. September 1915 og blev 77 Aar gl.

Lars Dinesens mærkelige Historie er ikke skreven og kan ikke fuldtud skrives endnu. Mærkeligt var det at se denne jævne Bondesøn, der, efter først at have været fuldblods Demokrat, blev den, der i Estrups store Dage nærmest organiserede Højre og fik dette Parti for en Tid arbejdet op til en Enhed,

hvor Dinesen udfoldede en Kraft, et Arbejde, der var ganske forbløffende — alt for at modarbejde Venstres Planer og Tanker, dem, som han selv fra først af havde været med til at forme og bringe i

Lars Dinesen.

Forslag. Og saa endelig den sidste Periode af Dinesens politiske Liv, hvor han fra Tiden efter 1894 mere og mere blev en ensom Mand, en politisk Fribytter, der ligesom med et Udtryk af Vemod stod og længtes tilbage til de Stier og de Idealer, der havde begejstret ham i hans unge Dage, da han begyndte som Politiker.

Trods alt, hvad der kan siges for og imod hans politiske Idealer, saa maa man beundre hans rige Virkelyst, hans livlige Optagethed og hans store Arbejdsomhed. Og er det end blevet bebrejdet ham, at han drev Politik for Politikens Skyld, saa kan man ikke sige, at han drev den for Fordelens Skyld. Han, der i saa mange Aar sad ved den rigtige Bordende, hvor hans Fæller ikke undlod at tage for sig af Livets og Landets Goder, var og blev ved at være en fattig Mand. Han nøjedes med — som det blev sagt ved hans Død af et Blad, der altid havde været ham

en haard Modstander — at samle paa Arbejde og lade »Benene« ligge.

V. Niels Larsen.

Det var ikke paa Grund af fremragende Evner, Niels Larsen fra Ørslev blev opstillet og valgt til Folketingsmand i 1873. Det var mere, fordi hans politiske Meningsfæller ansaa ham for en Mand med en fast Karakter og et urokkeligt demokratisk Sindelag. Saadan en Mand — følte de — trængtes der til som Afløser for Lars Dinesen. Denne tillidsfulde Forventning skuffede Niels Larsen heller ikke; han genvalgtes da ogsaa baade den 25. April 1876 og 3. Januar 1879.

Niels Larsen var født i en Gaard i Ørslev den 30. December 1836. Sin Barndom og Ungdom tilbragte han i sin Fødegaard. I 1864 var han med i Krigen. Tidlig vakttes hans politiske Interesser i denne gamle Venstreby, hvor de Ørslevbønder allesammen, undtagen Sognefogden, hørte til Bondevennerne. »Niels Larsen var ikke saa dygtig i Børneskolen«, siger en af hans Skolekammerater, »men han havde et farligt Mundtøj«, og da han hen i Ungdommen blev optaget af Politiken, turde han nok give sit Besyv med i Laget. Niels Larsen overtog Fødegaarden efter sin Fader, Lars Pedersen, og da han havde giftet sig, byggede han i 70'erne hele Gaarden om paa én Gang, noget, han siden kom til at føle sig trykket af, da Nedgangstiderne kom i 80'erne.

Niels Larsen sad 6 Aar i Folketinget. Sin Jomfrutale i Tinget holdt han først den 10. Maj 1879 om Aftenen under Finanslovdebatten (3. Behandling); og det var en Protesttale imod det Estrup'ske Ministerium, der havde udstedt sin første proviso-

riske Finanslov 1877. Niels Larsen gjorde opmærksom paa en Udtalelse, der i 1877 havde staaet i et Regeringsblad: »Nu er Retten vegen for Magten, indtil der af Magten vokser en ny Ret frem.« »Jeg tror,« sagde N. Larsen, »at dette er den stærkeste Absolutisme, som nogen Sinde er budt et Land, hvor en fri Forfatning dog har været raadende i 30 Aar. Jeg agter derfor at stemme imod Finansloven til dette Ministerium.«

Da Niels Larsen sluttede sin Tale, var det over Midnat. Ordet blev nu givet til Holstein-Ledreborg, der rejste sig og blot sagde følgende: »Da min ærede Ven fra Vejle A. 2. (C. Berg) har forladt Lokalet i dette Øjeblik, beklager jeg ikke at kunne rette de Par Ord, jeg har at sige, til ham personlig. Jeg vilde ellers forresten kun udtale, at paa dette fremrykkede Tidspunkt af Natten, da Medlemmerne dels er falden i Søvn, dels er i Færd dermed — jeg ser i det mindste flere i en Tilstand, som er i høj Grad foruroligende —, vil vist den ærede fraværende Ordfører (C. Berg) finde det berettiget, naar jeg ikke svarer ham i Aften.«

Mødet sluttede derefter Kl. 12⁴⁵. Det var altsaa ikke under saa heldige Forhold, at Niels Larsen havde holdt sin første Tale i Folketinget.

Men samme Foraar tog han yderligere Ordet 3 Gange i Tinget. I et Aftensmøde den 28. Maj, hvor Slagelsevalgets Godkendelse var til Forhandling, talte han stærkt om det Valgtryk, der dreves fra Herregaardenes Side. Og den 3. Juni, da Jens Busk ved en Forespørgsel til Krigsministeren havde holdt sin store Tale om Rekrutbehandlingen paa Jægersborg Kaserne (en Tale, der fyldte 12 Spalter i »Rigsdagstidende«), havde Niels Larsen Ordet to Gange

for at støtte Jens Busk i Kravet om en Undersøgelse af Rekrutternes Behandling eller Mishandling paa Kaserneerne.

Niels Larsen havde ved Valget den 25. April 1876, da Valgsprøgsmaalet gjaldt for eller imod Københavns Befæstning, haft Landinspektør C. L. Dedenroth fra Sorø til Modkandidat. Men Niels Larsen valgtes denne Gang med 1084 Stemmer. Dedenroth fik kun 283.

Tre Aar senere, den 3. Januar 1879, valgtes Niels Larsen med 1090 Stemmer. Hans Modkandidat var denne Gang Kaptajn Dons fra Daurup, der som Højres Kandidat opnaaede 512 Stemmer.

Men den 6. September samme Aar nedlagde Niels Larsen sit Mandat som Folketingsmand, dels af Hensyn til sin Hustrus Sygdom, dels og ikke mindst for at skaffe Redaktør Tauber, der var falden ved Valget i Slagelse 3. Januar, en sikker Kreds. Niels Larsens Hustru døde 17. December 1879.

1881, da der om Sommeren to Gange var Valg til Folketinget, stillede Niels Larsen sig paa Opfordring af Venstre i Slagelsekredsen imod Rektor Dahl, der havde sejret over Tauber i 1879. Ved det første Valg i Slagelse 1881 fik N. Larsen 1167 St. mod Dahls 1335, næste Gang, 26. Juli, naaede Niels Larsen 1313 St., men Dahl fik 1379. Endnu en Gang prøvede Venstre og Niels Larsen Lykken sammen i Slagelse, det var ved Valget den 25. Juni 1884. Da fik Larsen 1281, Dahl 1371 St. Valgkampen blev ført med stor Kraft fra begge Sider, og Niels Larsen stod hver Gang frejdig og uforsagt paa Vælgermøderne og Valgtribunen og tabte ikke Mod eller Fatning, om end Bølgerne gik nok saa højt.

Efter 1884 stillede Niels Larsen sig ikke oftere.

Senere solgte han sin Gaard, var derefter nogle Aar i Amerika, kom tilbage i 90'erne og blev Toldassistent i Ærøskøbing, hvorfra han senere forflyttedes til Odense, hvor han henlevede sine sidste Aar som pensioneret Toldassistent. Han var over 85 Aar gl., da han døde den 29. April 1922.

VI. Redaktør Tauber.

Et nyt Valg for Ruds Vedby Kredsen blev udskrevet til den 1. Oktober 1879, og i Dagene forud var der et vældigt Røre i Valgkredsen. Begyndelsen blev gjort med Mødet i R. Vedby den 19. September, hvor gamle C. Alberti var til Stede for at anbefale sin Ven Tauber som Niels Larsens Efterfølger. Forsamlingen hyldede ogsaa Tauber som Venstres Kandidat. Derimod fik en Cand. Dam fra København, der stillede sig som Mellempartimand, ikke en eneste Stemme. Højre opstillede Kaptajn Dons fra Daurup, og han blev paa alle sine Vælgermøder varmt anbefalet af Lars Dinesen.

Saa kom Valgdagen den 1. Oktober. Højre havde ved Lars Dinesens Agitation mandet sig stærkt op og var næsten vis paa at sejre over Tauber. Kaptajn Dons havde til ordførende Stiller Lærer Kristensen fra K. Helsing og Gmd. Søren Rasmussen, medens Redaktør Tauber havde Gaardmændene, Amtsraadsmlem Jørgen Larsen fra K. Helsing og Niels Larsen fra Ørslev. Lars Dinesen overværede Valget, men tog ikke Ordet, da han jo i flere Aar ikke havde været Vælger i Kredsen. Midt under Valghandlingen blev der raabt nede fra Forsamlingen: »Nu kommer Reersøerne!« Reersøfolkene havde nemlig Ord for at ville stemme paa Kaptajn Dons. Nu kom en hel Del af disse kørende paa

et Par Langvogne, som en Herregaardsforpagter havde sendt ud for at hente dem. De stemte dog ikke nær alle paa Dons, ogsaa Tauber fik sin Del af Stemmerne fra Reersø.

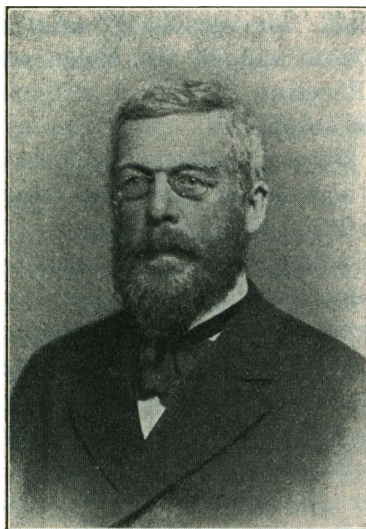
Dette spændende Valg, der var besøgt af henved 4000 Mennesker, hvoraf mange fra Nabokredsene, sluttede med det Resultat, at Tauber erklæredes for valgt med 1050 Stemmer. Men Kaptajn Dons havde dog faaet 784 og haabede paa næste Gang at kunne tage Valgkredsen efter den store Fremgang, Højre havde haft ved dette Valg.

Men foreløbig var Tauber valgt. Og i ham fik Kredsen igen en betydelig Rigsdagsmand, der i en lang Aarrække skulde røgte Kredsens politiske Interesser paa Tinge og gøre det med en Kraft og Dygtighed, der satte ham paa Højde med Politikere som Gleerup og Lars Dinesen, hans to store Forærgere i Ruds Vedby Kredsen.

Johannes Henrik Georg Tauber var født paa Vallø ved Køge 9. December 1827. Her var hans Fader Præst. Bedstefaderen var en meget berømt Skolemand. Slægten Tauber har sit Navn fra Tauberfloden i Tyskland. En Gren af denne Slægt kom til Danmark i det 18. Aarhundrede.

Den unge Tauber fra Vallø begyndte efter Faderens Ønske at læse Teologi, men blev i sine Studenteraar stærkt grebet af Fyrrernes politiske Liv, saa han forandrede Læseplan, blev Journalist ved Bladet »Fædrelandet« og gav sig til at lære Statsvidenskab. Og da han i 1853 havde taget Eksamen som statsvidenskabelig Kandidat, blev han paa Carl Plougs Anbefaling Redaktør af »Fyens Avis«, et Blad, der nærmest var Organ for de grundtvigske Folk paa Fyen. Her var han til 1860. Saa vendte

han tilbage til Carl Ploug og blev Rigsdagsreferent for »Fædrelandet«, og i Aarene 1860—63 skrev han til dette Blad sine fortrinlige Rigsdagsreferater, der

J. H. G. Tauber.

har blevet ved at hævde deres Ry som Mønsterreferater.

Saa i Juli 1863 blev han i Haderslev Redaktør af det ældste danske Blad i Sønderjylland, »D a n n e v i r k e«. Men snart kom Krigen 1864 og standsede hans Virksomhed der, og Tauber maatte vende tilbage med ikke ubetydelige Tab i økonomisk Henseende. Men Tauber forsøgte aldrig at

blive gjort til Martyr for sine Ofre overfor den danske Livssag. I de følgende Aar, 1865—69, var han knyttet til forskellig Bladvirksomhed, indtil han i 1869 blev valgt til Folketingsmand i Horsens. Han hørte til det nationale Venstre og kastede sig nu med Liv og Sjæl ind i Rigsdagsarbejdet, hvortil han ved sin Uddannelse og igennem sin praktiske Virksomhed var fortrinlig skikket. Og 2 Aar senere lykkedes det ham at købe »Sorø Amtstidende«. Nu flyttede Tauber til Slagelse, og fra 1. Juli 1871 begyndte »Sorø Amtstidende« at udgaa som Venstreblad under Taubers faste og kloge Ledelse.

Han opgav nu ved Folketingsvalget den 20. Sep-

tember 1872 sin sikre Valgkreds i Horsens for at stille sig i Slagelse imod den ansete og højtagtede Godsejer Fønnesbech, der som Højremand havde været valgt her uafbrudt siden 1858. Og saa stor var allerede Taubers Indflydelse blevet i Slagelse-egnen, saa han Valgdagen blev den sejrende, idet han valgtes med 1010 Stemmer imod 872, der faldt paa Fønnesbech. Og ved Valgene den 14. November 1873 og 25. April 1876 sejrede han atter over sin Modkandidat. Men disse Sejre kostede Kamp, og faa Steder i Landet har Kampen mellem to Partier været ført med saa stor Forbitrelse og Heftighed paa begge Sider som den, der i disse Aar blev ført i Slagelsekredsen mellem Højre og Venstre. Og endelig paa Valgdagen den 3. Januar 1879 lykkedes det Højre at tage Slagelsekredsen fra Tauber, der fik ca. 300 Stemmer mindre end den valgte Højremand. Og nu sad Højre igen inde med Kredsen lige til 1895, da Grosserer Køedt vandt den tilbage til Venstre.

Det var altsaa i 1879, at Niels Larsen opgav sin sikre Plads i R. Vedby til Fordel for Tauber. »Sorø Amtstidende«, der var det mest læste Blad i Valgkredsen, havde jo hver Dag i lange Tider bragt Bud om Taubers Tanker og Færd. Saa han var velkendt, da han kom ud blandt sine Meningsfæller i Ruds Vedby Kredsen. Anderledes med Højres Folk, de kendte ham nærmest kun fra Vrangside. Alle hans Fejl, Uhyrligheder og Fejltagelser havde de hørt om fra Partivennerne i Slagelsekredsen. Derfor virkede Tauber paa Højre, som et rødt Klæde hidser en Tyr. Ikke saa underligt, at der fra dette Partis Side blev gjort alt, hvad gøres kunde for at fortrænge Tauber. Men hvad der end blev gjort i Løbet

af 80'erne, saa sad Tauber fast i Ruds Vedby Kredsen. Hans Stemmetal voksede fra Valg til Valg; hans Modstanders Stemmetal fulgte ikke med, ved enkelte Valg gik det den modsatte Vej.

1. Oktober 1879 var Tauber blevet valgt med 1050 St. Højres Kandidat (Dons) fik 784.
24. Maj 1881 valgtes Tauber med 1182 St.. Højres Kandidat (Dahl) fik 328.
26. Juli 1881 valgtes Tauber med 1340 St. Højres Kandidat (Dons) fik 669.
25. Juni 1884 valgtes Tauber med 1302 St. Højres Kandidat (Moltke) fik 605.
28. Januar 1887 valgtes Tauber med 1403 St. Højres Kandidat (Moltke) fik 733.
21. Januar 1890 valgtes Tauber med 1369 St. Højres Kandidat (Rasmussen) fik 616.

Linierne var klare og skarpt trukket op mellem de to Partier i disse Aar. Her var ligesom ikke Plads for andre Afskygninger.

Men efter 1890 blev det anderledes, ogsaa i Ruds Vedby Kredsen. Ved Valget den 20. April 1892 fik Tauber en Venstremand til sin Modkandidat, idet det forhandlende Venstre opstillede Gmd. Niels Nielsen, Ørslev, som sin Kandidat. Højre opstillede ingen, men stemte paa Niels Nielsen for at faa Tauber fortrængt, og dette var nær lykkedes.. Efter en hidsig Valgkamp kom Valgdagen, hvor der hos de fleste var stor Usikkerhed over, hvordan Valgresultatet vilde blive. Niels Nielsen havde til anbefalende Stillere: Gaardejer H. L. Jørgensen, Ougtved, og Indremissionær Chr. Hansen, Tjøntved, medens Tauber denne Gang blev anbefalet af Gmd. Lars Johansen i Karlsholte og fhv. Højskoleforstander Rotvitt. Tauber blev valgt ved Kaaring, men Niels Nielsen forlangte skriftlig Afstemning, og da denne hen paa Eftermiddagen sluttede, gav den til Resultat, at

Tauber var valgt med 966 Stemmer, medens Niels Nielsen havde faaet 912 Stemmer.

Tauber havde altsaa sejret ogsaa denne Gang, men kun med 54 Stemmers Flertal. Han havde været syg og stærkt svækket under hele Valgkampen. Nu, da denne var endt og Spændingen borte, var det, ligesom hans Kræfter udtømtes. Flere, der hin Aften, den 20. April, saa ham paa Venstres Samlingssted i Slagelse, efter at han var kommen fra Ruds Vedby, fortæller, at de sent vil glemme det lidende og sygelige Udtryk, der da laa i hans Aasyn, trods det at Sejren havde mandet ham op til at ryge en Cigar og at smile til mange Lykønskninger, der da strømmede ind til ham. Den paafølgende Sommer var han næsten uafbrudt syg, og den 24. Oktober døde han i sit Hjem i København, 65 Aar gl.

Tauber var en af de gamle Venstreførere fra det forenede Venstres store Kamptid. Ved hans Død mistede Folketinget en meget betydelig Arbejds-kraft.. Hans Indflydelse kom dog aldrig paa noget Omraade til at staa i Forhold til den beskedne Plads, han nød. Naar han aldrig naaede frem til nogen mere fremtrædende Plads i Folketinget, maa Grunden søges dels i hans Mangel paa parlamentarisk Veltalenhed, dels i hans Beskedenhed og Uegennyttighed.

Hørup skrev om Tauber, da denne var død: »Sjældent traf man et mindre forfængeligt Menneske; aldrig en mindre forfængelig Politiker. Det vilde være en Lykke for dansk Politik, om man hypigere traf Politikere af hans Trofasthed og hans Overbevisning.«

Om Tauber som Taler brugte »Fædrelandet« en-

gang det Billede, at Taubers Veltalenhed var af den Art, at den fordrev Rotter og Mus. I hans første Rigsdagstid flygtede Tilhørerne ud af Salen, naar han begyndte at tale. Derfor var der noget i, som der blev sagt, at han hørte til de Talere, der ikke blev hørt. Men udenfor Rigsdagen, ved et Folkemøde eller Vælgermøde, kunde han undertiden arbejde sig op til at blive helt veltalende. En ældre Mand i Ruds Vedby Kredsen sagde engang: »Tauber skulde egentlig modsiges og gøres varm, førend han kunde blive veltalende.« En ualmindelig Sindsbevægelse skulde undertiden til for at faa ham til at tale højt og kraftigt, da brød han igennem med sit Organs Vanskelighed, og Ordene kom flydende. Et Blad fremhævede engang, hvorledes mange Folketingsmænd med Beundring hørte ham i 1891 holde den store Tale under Sukker- og Øllovens Behandling, hvor han med en lidenskabelig Kraft i to Timer holdt Tinget sammen i udelt lyttende Opmærksomhed.

Tauber var Stilist, og hans Foredrag i Rigsdagstidende kunde derfor altid læses med Udbytte og Interesse, rige som de var paa Tanker, velbyggede og ordentlig gennemtænkt. Tauber var jo i sin Tid en første Rangs Journalist med en naturlig Takt og Greb paa alt, hvad der hører til at skrive, lede og indrette et Blad. Paa Rigsdagen var han tidt Folketingets Ordfører i Told- og Jernbanesager, »men« — er der blevet sagt — »der var næppe noget Rigsdagsomraade, hvor den flittige og kundskabsrige Tauber ikke blev brugt. Han var altid rede til at lægge Ryg til uden at kende Forskel paa morsomme eller kedelige Sager.«

Han blev begravet i Slagelse den 29. Oktober.

Ude ved Vejen til Kirkegaarden havde hans Venner rejst ham en Æresport med Overskriften:

»Du øjned ej Sejr, saa ej Ende paa Striden,
men blev dog ej træet — vi naar Sejren med Tiden.«

Udenfor Slagelse By, ved Bredegades Port, blev der nogle Aar senere rejst et Mindesmærke for Taubers. Dette blev i 1911 flyttet til Ruds Vedby og stillet op paa en Plads mellem Jernbanestationen og Afholdshotellet, hvor det blev indviet ved en Festlighed den 23. Juni. To Aar før, den 6. Oktbr. 1909, var der paa et andet Sted i Valgkredsen, i Høng, rejst en Mindesten for Asmund Gleerup, den første Folkerepræsentant og Folketingsmand for Holbæk Amts 3.

VII. Hans Jørgensen, Ougtved.

De sidste 25 Aar af Ruds Vedby Kredsens Historie vil vi gaa let henover. Dels vil det meste af, hvad der her er foregaaet, endnu være i frisk Minde hos mange, dels er det vanskeligt rent historisk at oprede alle Enkeltheder i dette Tidsrum, fordi det ligger saa nær op til Nutiden. Kun en lille kortfattet Oversigt skal gives over de mest bemærkelsesværdige Begivenheder, der foregik i Valgkredsen i disse Aar, indtil den ny Grundlov og Valglov af 1915 traadte i Kraft 1918.

Efter Taubers Død blev det ny Valg i Ruds Vedby Kredsen fastsat til den 15. November 1892. Ved dette Valg blev Niels Nielsen, Ørslev, ikke opstillet. I hans Sted opstillede det forhandlende Venstre Gaardejer Hans Laurits Jørgensen fra Ougtvedgaarden, medens en Del af Taubers Vælgere fra sidste Valg samlede sig om Gaardejer Lars Johansen, Karlsholte. Som anbefa-

lende Stiller for Hans Jørgensen optraadte Sognefoged Lars Pedersen fra Herslev; for Lars Johansen var Gmd. Jens Nielsen, Ørslev, anbefalende Stiller. Ved den skriftlige Afstemning valgtes Hans Jørgensen med 1006 Stemmer. Lars Johansen fik 598.

Den nyvalgte Folketingsmand var 42 Aar gl. Han var født i Uglerup, Sæby Sogn, den 3. Februar 1850. Her var hans Fader Gaardejer. Hans Jørgensen var i 3 Aar Lærling under Landhusholdnings-selskabet, blev saa Elev paa Hindholm Højskole og købte i 1875 Ougtvedgaarden i Sæby Sogn. 1886 kom han ind i Sogneraadet, hvor han snart blev Formand og fik flere kommunale Bestillingshverv. Og i 1892 blev han baade Amtsraadsmedlem og Folketingsmand.

Hans Jørgensen var ivrig Tilhænger af den Forhandlingspolitik, som Venstreføreren Frede Bojsen var slaaet ind paa i 1890. Men Hans Jørgensen stemte imod Forliget 1894 og traadte for en Tid ud af Bojsens Parti. I December 1894 meldte han sig dog igen ind i Partiet, og her blev han ved at være, saa længe han var Folketingsmand. Hans Jørgensen var altid flittig til at møde i Folketinget og en opmærksom Tilhører under Forhandlingerne. Han var kendt af alle i Valgkredsen og tjenstvillig overfor enhver, uanset Partiforhold. Naar han tog Ordet i Rigsdagen, var det gerne Landbosager og kommunale Forhold, hans Indlæg drejede sig om. Han var en uforsonlig Modstander overfor Reformpartiets Folk. Og hver Gang der var Valg i de 16 Aar, han som Folketingsmand repræsenterede Holbæk Amts 3. Valgkreds, havde han altid Modkandidater fra dette Parti.

Den 9. April 1895 — det første Valg efter For-

liget — var der 3 Kandidater opstillet i Ruds Vedby Kredsen:

H. Jørgensen (forhandlende Venstre) fik	813 St.
Grev Moltke, Nørager (Højre),	— 560 —
Gmd. P. Larsen, Marke (Venstre),	— 384 —

Fra Valgdagen i Ruds Vedby 1906.

Den 5. April 1898 var der igen Valg. Men Valgdeltagelsen i Ruds Vedby var denne Gang den sløjeste siden 1864, idet kun 31,7 pCt. af Vælgerne mødte og afgav Stemme. Det kom vel af, at H. Jørgensen kun havde én Modkandidat, og at denne først blev stillet op, da Fristen for Anmeldelse af Kandidater var ved at udløbe. Det var Lærer Kristian Sørensen i Munkebjergby. Valgresultatet blev, at

H. Jørgensen genvalgtes med	733 St.
Lærer Sørensen fik	313 —

Tre Aar senere, den 3. April 1901, havde H. Jørgensen 2 Venstrekandidater imod sig, Lærer Sørensen, Munkebjergby, og Handelsmand P. Kristensen, Nørager Skov. Denne Gang faldt Stemmerne saaledes:

H. Jørgensen (forhandlende Venstre)	910 St.
Lærer Sørensen (Reform-Venstre)	553 —
P. Kristensen (uafhængig Venstre)	42 —

Endnu en Gang tog H. Jørgensen og Kr. Sørensen et Tag sammen ved et Valg. Det var den 16. Juni 1903, det første Valg efter Systemskiftet, hvor

H. Jørgensen genvalgtes med	1141 St.
Lærer K. Sørensen opnaaede	857 —

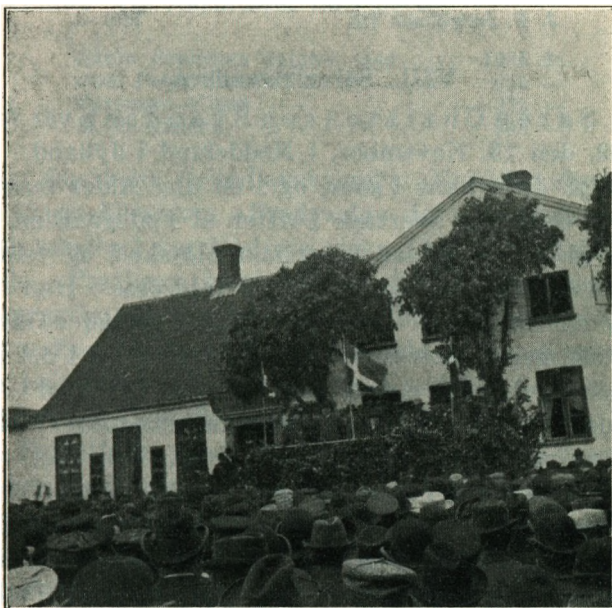
Saa kom Ministerskiftet i 1905. 12 Medlemmer af Reformpartiet traadte ud af Partiet og dannede det radikale Venstre. Det paafølgende Valg Aaret efter, den 29. Maj 1906, blev imødeset med stærk Spænding Landet over. I Ruds Vedby stillede 4 Kandidater sig, nemlig, foruden H. Jørgensen, 2 tilhørende Reformpartiet og — for første Gang i denne Valgkreds — 1 Socialdemokrat. Det radikale Venstre opstillede ingen, og Højre havde siden 1895 holdt op med at møde med en Kandidat ved Folketingsvalget i R. Vedby. Stemmerne faldt denne Gang saaledes paa de opstillede Kandidater:

Gmd. H. Jørgensen (forh. V.)	789 St.
Gmd. Povl Sams (Ref. V.)	619 —
Pastor Dyekjær (Ref. V.)	547 —
Typograf F. K. Madsen (Socialdemokr.)	410 —

Sidste Gang, H. Jørgensen bejlede til Vælgernes Stemmer i R. Vedby, var den 25. Maj 1909, da

Forsvarssagen laa for. Denne Gang blev Valgresultatet saaledes:

Gmd. H. Jørgensen (forh. V.)	1201 St.
Provst Nielsen, Vemmelev (R. V.)	763 —
Typograf F. K. Madsen (S.)	319 —

Foran Valgtribunen i Ruds Vedby 1906.

I 1910 opløste Ministeriet Zahle Folketinget med det Maal for Øje at skaffe sig et parlamentarisk Fler-tal i det folkevalgte Ting. Valget blev afholdt d e n 20. M a j 1910. Men nu traadte Hans Jørgensen fra. Han var træt af Rigsdagsarbejdet, ogsaa noget svagelig af Helbred. I sit Sted anbefalede han sine Vælgere at opstille en af hans gamle Medarbejdere og Partifæller i Rigsdagen, f h v. G a a r d e j e r S ø - r e n S v e n d s e n f r a B j e r r i n g b r o i J y l -

l a n d. Dette gik Hans Jørgensens Folk ind paa, og Søren Svendsen lod sig opstille. Imod ham opstillede det radikale Venstre R e d a k t ø r J. P. J ø r g e n s e n f r a K a l u n d b o r g. Valgets Udfald blev, at

Søren Svendsen valgtes med
J. P. Jørgensen fik

1559 St.
998 —

VIII. Søren Svendsen.

S ø r e n C h r i s t e n s e n S v e n d s e n var født 1859, 15. November, i Nøddelund i Jylland. 12 Aar gl. døde hans Fader, og i en ung Alder maatte Søren Svendsen overtage Driften af Fødegaarden. 19 Aar gl. kom han paa Bjørnbaks Højskole og vendte hjem derfra med stærk politisk Interesse. Han har selv en Gang i J. C. Christensens Ugeblad »Tiden« fortalt meget interessant om sin Indtræden i det politiske Liv. I Provisorietiden var han ivrig med i Arbejdet for Riffelforeninger og Skattenægtelser. Men fra at være Protestpolitiker blev han fra 1886—87 en ligesaa ivrig Forhandlingspolitiker. Han stillede sig som saadan 1890 i Søndervinge Kredsen og blev valgt. Og da han 1910 blev valgt i R. Vedby, havde han siden 1890, med et Par Afbrydelser, været Folketingsmand i 13 Aar. Han regnedes for at staa Indre Mission meget nær, noget han ogsaa viste ved sine Udtalelser paa Rigsdagen i 1901—02, da Kirkelovene var til Behandling. Efter at han var blevet valgt i R. Vedby, blev han Medlem af Finansudvalget og siden hen Formand for Lønningsudvalget. Fra 1881 til 1906 var han Gaardejer i Nøddelund; men sidstnævnte Aar flyttede han til Bjerringbro, hvor han endnu bor og er Husejer.

Ved det ordinære Folketingsvalg d e n 2 0. M a j 1 9 1 3 fik Søren Svendsen 3 Modkandidater, nemlig:

Husmand H. P. Nielsen, Levetoft, som Socialdemokrat, fhv. Gmd. Sørensen-Allesø som Højremand og Højskolelærer Jens Peter Jensen, Høng, som uafhængig Venstremand. Ved dette Valg (som ved Valget i 1910) mødte over 67 pCt. af Vælgerne og afgav Stemme. Og Resultatet blev dette:

Søren Svendsen valgtes med	1285 St.
Jens Peter Jensen fik	675 —
Sørensen-Allesø -	375 —
H. P. Nielsen -	336 —

Saa kom Grundlovvalget i Verdenskrigsaaet 1915 og blev som »Fredsvalg« det skønneste Valg, der kendes i vor Historie siden 1848. Al Strid hvilede. Partierne havde for en Stund bøjet sig mod hverandre og var blevet enige om, hvordan den ny Grundlov skulde være. Saa kunde de ogsaa enes om at lade være med at opstille Kandidater imod hinanden ved Grundlovvalget. Dette enestaaende Valg til Folketinget fandt Sted den 7. Maj 1915, og for sidste Gang samledes Ruds Vedby Kredsens Vælgere om Valgtribunen i Vedby for at høre paa den offentlige Valghandling. Thi nu efter den ny Grundlov og Valglov faldt den offentlige Valghandling bort, og Sogneafstemning indførtes. For første Gang siden 1866 havde Ruds Vedby Kredsens — ligesom de allerfleste Valgkredse den Dag — kun 1 Valgkandidat at samles om. Og det var Søren Svendsen. Men af 4018 Vælgere mødte kun 1108 tilsammen fra alle Partier og afgav Stemme. Søren Svendsen valgtes med 988 »Ja« mod 97 »Nej«.

Fra 1848 til 1918 har der i Ruds Vedby været afholdt Rigsdagsvalg 35 Gange. Fra 1848 til 1884 var det altid en Sognepræst, Godsforvalter eller en eller anden Bestillingsmand udenfor Bondestanden,

der som Valgbestyrelsens Formand ledede Valghandlingen fra Valgtribunen i R. Vedby. Men fra 1884 blev det almindeligt, at Bønder ledede Valghandlingen i denne Valgkreds.

Som Kilder til denne Afhandling har, foruden de, der er nævnt i selve Afhandlingen, været brugt: Holbæk Amts og Sorø Amts Aviser, »Almuevennen«, Folkebladet«, »Morgenposten«, J. A. Hansens »Vor Forfatnings Historie«, forskellige Aargange af »Rigsdagstidende«, »Valgene til Rigsdagen 1848—1915« af J. P. Jensen, Nordgaard, »Statistiske Meddelelser« m. m., »Valgbog for Holbæk A. 3. Valgkreds« (i R. Vedby Sogneraads Arkiv), mundtlige og skriftlige Meddelelser, Breve m. m. fra forskellige Hjem i Løve Herred. Billederne af de 4 Rigsdagsmænd og af en Valgdag i R. Vedby har jeg modtaget ved særdeles Velvillie og Imødekomende, dels fra Rigsdagens Arkiv paa Kristiansborg Slot og dels fra Læge Madsen i R. Vedby.

J. P. J.

II.

SVINNINGEKREDSSEN

»FRA HOLBÆK AMT« 1927

TSCHERNING OG SVINNINGEKREDSEN

1849–1866.

(Mest efter hidtil utrykte Breve.)

Ved Højskolelærer **Jens Peter Jensen**, Høng.

Medens Holbæk Amt ved Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling i 1848 havde været delt i 6 Valgdistrikter med Valgsteder i Holbæk, Tvede Kro, Ruds Vedby, Kalundborg, Faurbo Kro og Nykøbing¹⁾, blev det ved den ny Valglø af 16. Juni 1849 bestemt, at Holbæk Amt skulde have 5 Folketingsvalgkredse med Valgstederne: Holbæk, Svinninge, Ruds Vedby, Kalundborg og Nykøbing. Denne Ordning blev holdt i Hævd indtil 1918, da Svinningekredsen nedlagdes.

Valgloven af 16. Juni 1849 stod der en lang og til Tider ret hidsig Kamp om i den grundlovgivende Rigsforsamling. Og om Holbæk Amts Inddeling i Folketingsvalgkredse var der forskellige Meningstilkendegivelser. T s c h e r n i n g, den forhenværende Martsminister, der var bleven kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, foreslog saaledes at gøre Samsø med Sejerø, Kyholm og Thunø til en Valgkreds (Holbæk Amts 5.), medens det egentlige Holbæk Amt saa skulde deles i følgende fire Valgkredse: 1. Holbæk (med 18 Landsogne), 2. Ruds Vedby (med 25 Landsogne), 3. Kalundborg (med 17 Landsogne) og 4. Nykøbing (med 15 Landsogne).

¹⁾ Se herom det lille Skrift: »Valgene i Holbæk Amt til den grundlovgivende Rigsforsamling 1848«. Trykt i Holbæk 1913.

Men dette Forslag blev i Rigsforsamlingen, der bestod af 152 Medlemmer, forkastet med 64 St. mod 32. Ministeriet havde foreslaaet, at Holbæk Amts 2. Valgkreds, hvortil Svinninge henregnedes, skulde have Valgsted i Faurbo Kro, men i Rigsforsamlingen kom Spørgsmaalet frem, om Valgstedet ikke snarere burde være Tvede Kro eller Svinninge. Ordføreren for Udvalget (Godsejer Neergaard) henstillede dette Spørgsmaal til Forsamlingens Afgørelse og navnlig til de Medlemmer, der var kendt med de lokale Forhold i den omhandlede Valgkreds. Og efter nøjere Overvejelse blev det den 30. Maj 1849 vedtaget med 96 Stemmer (ingen stemte imod) at lade Svinninge Kro være Valgstedet, da denne Kro laa midt i Valgkredsen og havde det forud for de to andre (Faurbo og Tvede), at den laa i en større Landsby.

Svinningekredsen kom til at bestaa af 21 Sogne (Kundby, Hjembæk, Svinninge, Hørby, Udby, Stiftsbjergby, Mørke, Jyderup, Holmstrup, Hagedsted, Gislinge, Skamstrup, Frydendal, Bregninge, Bjergsted, Viskinge, Aunsø, Vørslev, Jordløse, Følleslev og Sørslev). Af disse havde de 10, i 1848, hørt til Tvede Valgdistrikt og 8 til Faurbo-Distriktet. I Tvede og Faurbo havde i 1848 to af Pionererne i Bondebevægelsen, Gaardmændene Jens Gregersen fra Kundby og Niels Hansen Nielsen fra Løsserup, været valgt som Repræsentanter til den grundlovgivende Rigsforsamling. Nu fremstod Svinningekredsen væsentlig som en Forening af de to Valgdistrikter, hvor der i de fleste Sogne var en stærk Bondebevægelse i Gang, og hvor nogle af de mest vaagne Bønder i Holbæk Amt havde deres Bopæl. Her i disse Land-

²⁾ Beretning om Forhandlingerne paa Rigsdagen 1848—49, II Bind. Sp. 3404—3619 og 3651—3904.

sogne — et Midtpunkt i Amtet — var Fyrrernes Bondebevægelse opstaaet; herfra havde den bredt sig ud over det øvrige Holbæk Amt og var til sidst blevet til en Bevægelse, der ompændte det meste af Landet.

Som et geografisk og politisk Midtpunkt i Holbæk Amt skulde den nyoprettede Svinningekreds snart ved sit første Repræsentantvalg henlede Opmærksomheden paa sig i vide Kredse af vort Folk, hvor der var en Forstaaelse af, at den ny Tid mer og mer vilde gaa i Retning af at udvikle et frit Folkestyre.

I de 69 Aar, Svinningekredsen bestod som Holbæk Amts 2. Folketingsvalgkreds, var den paa Tinge skiftevis repræsenteret af Oberst Tscherning og seks Bønder. De afløste hverandre saaledes i det nævnte Tidsrum:

Oberst Anthon Frederik Tscherning $4/_{12}$ 1849— $26/_{2}$ 1853.

Gmd. Hans Jensen, Kundby, $26/_{2}$ 1853— $27/_{5}$ 1853.

Oberst Anthon Frederik Tscherning $27/_{5}$ 1853— $29/_{7}$ 1866.

Gmd. Hans Jensen, Kundby, $12/_{10}$ 1866³⁾— $25/_{4}$ 1876.

Gmd. Hans Peter Andersen, Gislinge, $25/_{4}$ 1876— $25/_{8}$ 1880.

Gmd. Hans J. Dønnergaard, Onsager, $22/_{9}$ 1880— $21/_{1}$ 1890.

Gmd. Christen Larsen, Hagendrup, $21/_{1}$ 1890— $20/_{4}$ 1892.

Gmd. Jens Clemen Nielsen, Tømmerup, $20/_{4}$ 1892— $9/_{4}$ 1895.

Gmd. Kristjan Pedersen, Sandby, $9/_{4}$ 1895— $22/_{4}$ 1918.

³⁾ Hans Jensen var desuden i Svinningekredsen valgt som Medlem af Rigsraadets Folketing fra $1/_{1}$ 1864, til Rigsraadet gik af ved Grundlovsforandringen $28/_{7}$ 1866.

Det første Valg til Folketinget fandt Sted den 4. December 1849, efter at Indenrigsministeriet den 27. Juli ved Amtmændene havde paalagt Kommunerne at sørge for Valglisternes Affattelse. Men allerede den 25. Juli havde »Bondevenneselskabet«s Bestyrelse i et Cirkulære opfordret Selskabets Distriktsformænd i det hele Land til at tage sig af Kandidatopstillingen. Distriktsformanden skulde sørge for, at der af hvert Sogns Vælgere blev udmeldt 2 Mænd, der i Forening med Distriktsformændene i Valgkredsen skulde samles et bestemt Sted for at danne en Valgkomité. Og den 4. September 1849 stod der følgende Bekendtgørelse at læse i »Holbæk Amts Avis«, som den Gang var Amtets eneste Avis:

Valgcomitee Møde.

Medlemmer af Valgcomiteen for 2det Valgdistrikt⁴⁾ i Holbæk Amt indbydes til et Møde hos Gmd. Jens Gregersen i Kundby Søndagen den 16. September om Eftermiddagen Kl. 2.

Anders Nielsen⁵⁾,
Fmd. •

Det var altsaa hos den afgaaede Rigsdagsmand for Tvede Valgdistrikt, at Mødet den 16. September skulde holdes. Jens Gregersen⁶⁾ havde i den grundlovgivende Rigsforsamling trofast støttet Bondevenneselskabets Ideer og Forslag. Han nød almindelig Agtelse rundt om, hvor man lærte ham at kende, og flere af hans Standsfæller i Svinningekredsen ønskede ham nu valgt ind i Folketinget. Men Jens Gregersen vilde ikke. Skønt han i 1848 var blevet valgt

⁴⁾ Der skulde staa: 2den Valgkreds.

⁵⁾ Gmd. Anders Nielsen i Hagedst.

⁶⁾ Se »Fra Holbæk Amt« Aargang 1913.

i Tvede Kro med $\frac{7}{8}$ af alle de afgivne Stemmer, følte han dog, at Kredsen trængte til en stærkere og rigere udrustet Repræsentant, end han var. Og hans Opmærksomhed var rettet paa Tscherning som den, der burde være hans Afløser, og som han trygt kunde anbefale Svinningekredsen at vælge. Den 12. August 1849 havde Jens Gregersen haft det første Valgkomitémøde hos sig i Kundby, og her vedtoges det at rette en Opfordring til Tscherning; men til yderlig Sikkerhed skulde dog først Stemningen undersøges rundt om i Kredsen, og da dette var sket i Løbet af en 14 Dages Tid, fik Tscherning en skriftlig Opfordring, dateret den 27. August, og paa denne Henvendelse gav Tscherning sit Ja, bl. a. i følgende Brev til Jens Gregersen:

Kjøbenhavn, den 28. August 1849.

Min kære Jens Gregersen.

Da det er i Deres Valgkreds, man opfordrer mig til at lade mig stille som Valgkandidat til Folketinget, saa har jeg ikke villet undlade at skrive Dem disse Par Linier for at udtrykke min Beklagelse over, at De trækker Dem tilbage; thi sandelig, vi have ikke et saadant Overflod af paalidelige Mænd, at vi kunne uden Beklagelse savne en af de paalideligste, og om jeg til Nød kunne paatage mig at tale for os begge, saa kan jeg ikke stemme for to, forsaavidt som mine Ord i mange Tilfælde vil savne at gøre det Indtryk, som de gøre, i mange Sager, naar de udtales af en Mand af selve Standen og Faget; men jeg skal gøre mit Bedste, og De, som selv har været med at raade til at kalde mig, maa vide, hyad De har gjort. Da jeg imidlertid ikke vil fortrænge den forrige Rigs-

dagsmand, men nok afløse ham, saa venter jeg paa Valgdagen at finde Dem mellem de Mænd, som anbefale mig til Valgforsamlingen⁷⁾.

Deres særdeles hengivne
A. F. T s c h e r n i n g.

Jens Gregersens Gaard i Kundby var altsaa i August- og Septemberdagene 1849 Hovedsamlingsstedet for Bondevenneselskabets Valgbevægelse i Svinningekredsen. Og ved Valgkomitémødet den 16. September, hvor Tschernings Svar oplæstes, og hvor hans Kandidatur modtoges med fuld Tilslutning, blev det ogsaa paalagt de enkelte Medlemmer af Valgkomiteen at virke for Oberst Tschernings Valg til det ny Folketing.

Fredagen den 12. Oktober, Formiddag Kl. 10, blev det første offentlige Prøvevalg afholdt i Svinninge. Gæstgiver Jørgensen, Svinninge Kro, havde vist Vælgerne den Forekommenhed at lade opføre en rummelig Tribune, ovenover hvilken Dannebrog vajede, paa en indhegnet Plads lige overfor Kroen. Mødet var sammenkaldt af nogle af de mest agtede i Valgkredsen, som just ikke hørte til »Bondevenernes Selskab«. Man vidste i Forvejen, skrev »Flyveposten«, at efter hele Egnens Stemning var der næppe at tænke paa, at en anden end Oberst Tscherning kunde blive valgt, men »netop derfor anser man det dog for magtpaaliggende at lægge en betydelig Modvægt i Vægtskaalen«. Mødet aabnedes af Gmd. Hans Clausen fra Jordløse, hvorefter Ordet blev givet til Skolelærer Hansen fra Hagedsted, der anbefalede Tschernings Valg paa det allerbedste.

⁷⁾ Om Jens Gregersen (1794—1874), se Aarbogen »Fra Holbæk Amt« 1913.

Saa traadte Tscherning frem og holdt i omtrent 1½ Time en Tale, som i formel Henseende kunde kaldes et Mesterstykke, og hvis Hovedindhold var at berolige og mane Befolkningen til at vise Besindighed og Udholdenhed. Det udførlige Foredrag fængslede i høj Grad Forsamlingen efter Meddelelser at dømme i saa forskellige Blade som »Holbæk Amts Avis«, »Flyveposten«, »Almuevennen« og Pastor Børresens Blad: »Den danske Bondeven«. Tscherning gav en livlig Fremstilling af de politiske Forhold fra 1846 til Efteraaret 1849 og udtalte, at Martsministeriet langtfra havde betragtet Delingen af Slesvig som noget, man ønskede, men som den sidste Udvej af Forhandlingerne for at faa Fred. Han tilhørte, sagde han, det Parti, man kaldte »Bondevennerne«, men ingen maatte tro, at han vilde fremme een Stands Interesse paa de andre Stænders eller paa hele Samfundets Bekostning. Det almene Vel var det Maal, hvorefter han sigtede, og han vilde søge at naa dette Maal ved at bidrage sit til at skaffe Kongemagten Kraft, og Folket Frihed og Velvære. Landboforholdenes bedre Ordning vilde han vie sin Tid og Kraft. Men først og fremest vilde han bede Vælgerne være overbevist om, at han ikke vilde række Haand til nogen pludselig eller uretfærdig Omvæltning af det bestaaende. Ingen Lovgivning vilde være i Stand til at sikre Folket et fuldstændigt Velvære; hver enkelt Borger i Landet maatte her bidrage sit, og det især ved at beflitte sig paa Nøjsomhed og vogte sig for Misundelse. De store og mægtige i Landet maatte give det første Eksempel herpaa, og Præsterne havde i Religionen, naar de vilde tage sig af deres Menigheder som sande Sjælesørgere, det bedste Middel til at fremkalde et saadant Sind hos Almuen. Man

maatte give Tid og vise Taalmodighed, men ved Siden deraf ogsaa vise Udholdenhed i sine Forsætter.

Efter at Tscherning havde talt, blev Ordet givet til Landvæsenkommisær Liebach fra Aggersvold, der havde tænkt at stille sig som Kandidat for de større Jordejere, men da han følte sig nogenlunde beroliget efter at have hørt Tschernings Tale, vilde han trække sin Kandidatur tilbage.

Til sidst traadte Husmand, Snedker Chr. Schultz fra Aggersvold frem og erklærede, at han agtede at stille sig ved det kommende Valg i Svinninge. Han gjorde det ikke — sagde han —, fordi han havde noget imod Oberst Tscherning, men fordi han som Arbejder troede, det var godt, at nogen af alle Stænder stillede sig, da der saa var flere at vælge imellem. Han troede ogsaa, det var sikrest for en Husmand at stemme paa en Mand af deres egen Midte; en saadan vidste dog bedre end de rige og fornemme, hvad det betød at gaa til Hove med Brødpøsen paa Ryggen. Forøvrigt maatte ingen tro andet om ham, end at han var »en Bondeven«, selv om han stillede sig imod Tscherning. Han havde i Ord og Gerning bevist, at han var Bondeven, ja han havde endog derover paadraget sig Forfølgelse, hvorover han dog kun bekymrede sig lidt, eftersom han jo vidste, at vor Herre Jesus selv var blevet forfulgt af alle dem, der havde Magten. Han vilde vedblive at være Bondeven, og han vilde opfordre Vælgerne til at slutte sig til »Bondevennernes Selskab«, idet han forsikrede, at hvis dette Selskab gik overstyr, da vilde vi alle komme »paa Møddingen«.

Ved Prøveafstemningen fik Tscherning alle de afgivne Stemmer af de 3 a 400 Mennesker, der overværede Mødet.

Da Valgdagen nærmede sig, modtog Jens Gregersen følgende Brev fra Tscherning:

København, d. 27. November 1849. .

Hr. J. Gregersen, Rigsdagsmand.

I Dag har jeg skrevet til Hr. Skolelærer Hansen i Hagedsted og for Sikkerheds Skyld sendt ham mit Anmeldelsesbrev til Valgbestyrelsen, hvilket ifølge Valgloven skal være afgivet Aftenen forud for Valgdagen til Medlemmet af Valgbestyrelsen for Valgstedet (Svinninge). Vel antager jeg, at jeg personlig indtræffer førend denne Tid, men da man ikke kan se ud i Fremtiden, saa er det bedst at være fattet paa de uheldigste Tilfældigheder.

Det var min Agt at rejse Lørdag, men gerne vilde jeg tale med (B.) Christensen først, og han kommer næppe hjem førend Lørdag. — De var saa god at tilbyde at sende Vogn til Holbæk, men da min Ankomst derhen er uvis, saa er det ikke værd at tænke herpaa. Kommer jeg Søndag, saa kører jeg til Hr. Hansen, som har været saa venlig at indbyde mig; kommer jeg først Mandag, tager jeg lige til Svinninge for at sikre mig et Værelse der.

I Anmeldelsesbrevet har jeg anført Dem og Hr. Hansen som mine Stillere; men herom maa De nok selv være saa god at gøre Anmeldelse for Valgbestyrelsen i Svinninge endnu inden Mandag Aften.

Med Hilsen til Kone, Børn og Byesfolk fra

Deres hengivne

A. F. Tscherning.

Saa kom Valgdagen, Tirsdag den 4. December, hvor Vælgerne fra Holbæk Amts 2. Valgkreds samlede sig til Valg paa det ny Valgsted i Svin-

ninge. Valgbestyrelsens Formand, Pastor Basse i Hjembæk, aabnede Valghandlingen med at henlede Vælgernes Opmærksomhed paa Vigtigheden af at give deres Stemme til en Mand, hvis Dygtighed, Retsindighed og Fædrelandskærlighed ikke kunde drages i Tvivl. Han sluttede med at nedbede Herrens Velsignelse over det betrængte Fædreland og opfordrede Forsamlingen til at istemme et Leve for Konge og Fædreland, hvilken Opfordring blev efterkommet med Jubel. Dernæst meddelte han, at 2 Kandidater i Dag stillede sig til Valg i Svinninge, nemlig: Oberst Tscherning, København, og Snedker Schultz, Aggersvold; den sidste havde til anbefalende Stillere 2 Husmænd fra Hjembæk.

Snedker Schultz traadte frem paa Valgtribunen og erklærede, at han frafaldt Ordet.

Skolelærer Hansen af Hagedsted omtalte i Korthed Oberst Tscherning som den Mand, i hvilken man vilde finde de Egenskaber forenede, som en Rigsdagsmand bør besidde. Obersten havde været virksom for Landbosagens Fremme, for Landbokommissionens Nedsættelse, for Bondevenneselskabets Oprettelse og for Indførelse af almindelig fri Valgret og almindelig Værnepligt.

Gmd. Jens Gregersen takkede Vælgerne for den Tillid, de havde vist ham i 1848 ved at vælge ham til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Naar han nu traadte tilbage, var det for efter sin fuldeste Overbevisning at anbefale og give Plads for Hædersmanden Oberst Tscherning.

Saa talte Tscherning. Hans Valgtale var omtrent en Gengivelse af, hvad han tidligere havde sagt ved Prøvevalget den 12. Oktbr. Han vilde endnu en Gang, sagde han, lægge Forsamlingen paa Sinde,

at man kun ved Besindighed, Taalmodighed og Udholdenhed kunde vente at faa gennemgribende Reformers gennemført. Bondestanden maatte hæves til en oplyst og velstaaende Middelklasse, og den vilde blive det, naar der blev givet saavel de aandelige som de materielle Kræfter Lejlighed til at udvikle sig i inderlig Harmoni. At aabne denne Lejlighed var Lovgivningens Sag, at benytte den maatte væsentligst overlades til de enkelte Individuer og Samfundets egen fri Stræben.

Da Tscherning havde sluttet sin Valgtale, erklærede Snedker Schultz, at han trak sin Kandidatur tilbage, hvorefter Tscherning enstemmigt blev kaaret som Svinningekredsens første Folketingsmand. Et almindeligt og stærkt Bifald hilste ham til Slut. »Valghandlingen i Svinninge den 4. December var« — skrev en Vælger — »et Vidnesbyrd om, hvad Ordet formaar, naar det har sit Udspring fra Tankens Fylde og Klarhed og fra Viljens Renhed. At en Enighed lig den, der samlede Vælgerne om Tschernings Person fremdeles maa blive fremherskende i Svinningekredsen, saa ofte det almene Vel gør Fordringerpaa, dertil give Gud sin Velsignelse«.

Anton Frederik Tscherning var omtrent 54 Aar gl., da han i 1849 blev valgt til Folketingsmand i Svinninge. Som Søn af Inspektøren paa Frederiksværk havde han i sin Opvækst under Ledelse af sin fornuftige og gode Moder og sin dygtige og frisindede Fader faaet en alsidig praktisk Uddannelse i Borger- og Bondelivets forskellige Arbejder. Og hans senere saa nøje Kendskab til Landboforhold saavel som hans Kærlighed til Bondebefolkningen grundlagdes i disse hans unge Aar.

Som 12-Aars Dreng havde han i September-

dagene 1807 fra Krudttaarnsbakken og Maglehøj ved Frederiksværk set Lysningen af den brændende By København, som Englænderne havde bombarderet; og fra den Stund af var det hans Drengelyst i Fritiden at lege Soldat, og han drømte om at blive Officer og blev det ogsaa.

Og hans politiske Interesse vaktet, da han 19 Aar gl. hørte, at Normændene den 17. Maj 1814 havde faaet en særdeles fri Grundlov med Selvstyre saavel udadtil som indadtil. Han var begejstret over denne Begivenhed og ønskede ofte, at noget lignende maatte times det danske Folk.

Fra Begyndelsen af 1816 til Slutningen af 1818 var han Officer ved det danske Hjelpekorps i Frankrig, hvor han i Modsætning til saa mange andre Officerer, der drev Tiden hen, tog sig noget nyttigt for i den megen Fritid, der gaves, ved at lære Sprog, Matematik, Fabriksdrift, Mennesker og Egne at kende i det fremmede Land. Og da Tscherning kom hjem fra denne Tur, var han i 8 Aar sin Faders tro Medhjælp med at styre Værkstederne og Landbruget paa det kongelige Gods Frederiksværk. »Og« — siger Tscherning — »ligesom min Fader havde været og var Raadgiver for alle Slags Betrængte af Almueklassen, saa blev jeg det ogsaa. Paa den Tid grundlagde sig den Overbevisning hos mig, at Staten savnede en Middelklasse, at denne kun lod sig finde i Landboklassen, at Bondeudfrielsen var et halvgjort Værk, at Laugsvæsen og Købstadsafpæling var hindrende for en naturlig Udvikling, at Eksamensvæsenet for en stor Del var en Støtte for Middelmaadigheden, og at det latinske Laug var Laugenes Laug og det skadeligste af alle.« — Og da Tscherning — endnu ikke 30 Aar gl. — havde dannet sig denne

Grundanskuelse, aabnede han Felttoget ved at skrive i Datidens smaa Blade og ved Hjælp af de faa Midler, der stod til hans Raadighed i saa Henseende, uden — som han selv siger — at overskride Lovlighedens Grænser. Fader og Søn tænkte endogsaa paa fra Frederiksværk at begynde Udgivelsen af et billigt Blad for Almuen. Men det var i Landbrugskrisens (1818—1828) allerværste Aar, og den gode Tanke med et godt og billigt Blad for det menige Folk maatte foreløbig lægges til Side.

I 1828—29 var Tscherning som Artilleriofficer paa en lang Rejse til Grækenland, og efter Hjemkomsten blev han Lærer ved den militære Højskole i København til 1833. Han viste sig her at være en meget dygtig Lærer. »Jeg søgte« — siger Tscherning i sine Erindringer — »at bringe Undervisningen til at blive Alvor og ikke optage Elever (Prinser o. l.), som skulde l e m p e s igennem.« Men da Tscherning i disse Aar begyndte at skrive i »Københavnsposten« og andre Blade om en friere Ordning af vor Hær, om Ophævelse af forskellige Uligheder i Samfundet og om Indførelse af en fri Forfatning efter norsk Mønster, vakte han gamle Frederik den 6.s Harmen. Og Tscherning fik 5 Aars »mild Landsforvisning« til, med Understøttelse af Statskassen, at rejse igennem Europas andre Lande for at studere Fæstningsanlæg og ikke komme hjem, før han fik Bud. Men i disse 5 Aar udviklede Tscherning sig stærkt ved de mange Bekendtskaber, han gjorde, ved de mange ny og frisindede Meninger, han hørte, og hans demokratiske Anskuelse blev for Alvor rodfæstet og prøvet i disse Aar, og til danske Blade skrev han af og til Artikler om forskellige Spørgsmaal. Først henimod Julen 1840 kom Tscherning hjem til Danmark. Da var Frederik

den 6. død, og en ny Tid i Frembrud. I Slutningen af 1841 fik han sin Afsked fra Hæren. Og fra nu af og til 1848 var han meget optaget af forskellige industrielle og andre saadanne praktiske Foretagender.

A. F. Tscherning.

Men ved Siden heraf tog han nu ogsaa virksom Del i det politiske Røre. Det var Tscherning, der var Medindbyder til den bekendte Marksuskriftion til Peter Hjorth Lorentzen i Sønderjylland. Og ved Festen i København for P. Hj. Lorentzen i Begyn-

delsen af 1843 var det Tscherning, der her holdt sin første Tale for Bondestandens fulde Fri-

Eleonora Tscherning.

gørelse. Samme Aar, den 10. Marts, skrev han følgende til P. Hj. Lorentzen: »Det har glædet mig

og vore Venner at se, med hvilken ufortrøden Nidkærlighed, De tager Dem af de slesvigske Sager. Jeg beundrer Deres Udholdenhed i saa Henseende paa en Tid, hvor Deres egne Sager giver Dem saa mørke Udsigter.«

Tscherning kom i disse Aar til at omgaas saadanne frisindede Personligheder som Orla Lehmann, Monrad, Carl Ploug, Alfred Hage, Baltazar Christensen, Gleerup og andre af dem, der sammen med Tscherning stiftede »Bondevennernes Selskab«.

Det var Bønder fra Holbæk Amt, der først meldte sig for at faa et saadant Selskab for hele Landet oprettet, efter at Bladet »Fædrelandet« den 11., 12. og 13. September 1845 i 3 udmærkede Artikler havde peget paa Nødvendigheden af en saadan Sammenslutning, og især da det berygtede »Bondecirkulære« i November havde vakt saa stærkt Røre i Holbæk Amt ved at forbyde Folk at deltage i udensogns Møder. Selve Dannelsen af »Bondevennernes Selskab skete da efter Opfordring af Gleerup^{a)} og 8 Bønder. Og paa Selskabets Stiftelsesdag i Holbæk, den 5. Maj 1846, valgtes Tscherning til Formand, en Stilling, han beholdt, indtil han indtraadte i Martsministeriet 1848.

Hermed havde Tscherning vundet sig et Fodfæste i Holbæk Amt, som aldrig gled fra ham. I Holbæk Amt fik »Bondevennernes Selskab« sin stærkeste Tilslutning, og Tscherning kom snart til at lægge Mærke til flere af de ret virksomme Medlemmer, Selskabet havde fra dette Amt. Saa kom det store Foraar 1848 med det politiske Gennembrud, hvor Tscherning som Krigsminister i Martsministeriet viste sig som den mest frisin-

^{a)} Asmund Christian Gleerup (1809—1865). Lærer i Udby ved Holbæk 1842—45.

dede og mest forstaaende over for den ny Tids Krav. Dette gjaldt især saadanne Forslag som: Valgloven til den grundlovgivende Rigsforsamling, Husmandsloven, Lov om Jords Afstaaelse til Byggepladser for husvilde, den almindelige Værnepligts Indførelse osv. Ikke saa underligt, at Tscherning hen paa Sommeren, i 1848, da Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling skulde forberedes, modtog en Opfordring fra Holbæk Valgdistrikt om at stille sig der som Bøndernes Kandidat i Holbæk ved det forestaaende Valg. Krigsminister Tscherning var heller ikke uvillig, og i en lang Skrivelse af 17. August 1848 til Lærer Sørensen i Stedstrup^{o)} gav han Løfte om at stille sig, men først maatte Aftalerne fra begge Sider være i Orden; derfor den lange Skrivelse, der er saa fuldgyldig et Udtryk for, hvad Tscherning vilde som Politiker. Den første Del af Skrivelsen, der indeholder hans almindelige politiske Betragtninger, skal lige anføres:

København, den 17. August 1848.

Højstærede Hr. Skolelærer Sørensen i Stedstrup.

Ifølge Deres Ønske sender jeg Dem, Hr. Sørensen, mit Svar til den Comitee af Vælgere af Holbæks Valgkreds, som foreslaar mig at optræde som Kredsens Kandidat.

I en Skrivelse af 15. ds. har den ærede Comitee paa en Del Vælgeres Vegne foreslaaet mig at stille mig i Holbæks Valgkreds. Med Fornøjelse skal jeg gaa ind paa dette Forslag, men førend jeg anser Opfordringen bindende for Dhrr., maa jeg bede ret at overveje efterstaaende Bemærkninger; thi for at arbejde sammen, maa vi være ganske paa det rene med

^{o)} Skrivelsen blev senere optaget i Bladet »Fædrelandet« for 30. August 1848.

hverandre, saa at De ikke venter, hvad jeg ikke kan yde, og jeg ikke ubevidst kommer til at love, hvad jeg ikke kan holde. Mange nye Forandringer og Paa-stande har trængt sig frem i den korte Tid, hvori Embedspligten har hindret mig i at blande mig i Folkebevægelserne. Det er derfor nødvendigt, at jeg udtaler mig.

Det er en gammel Sundhedsregel, at man ikke skal spise mere, end Maven kan fordøje; den samme Regel tror jeg, man med Held kan overføre paa det politiske Liv. Skal dette vedblive at være sundt, bør man ikke paa een Gang kræve større Udvikling end den, som i forudgaaende Forhandlinger og ved moden Overvejelse er bleven nogenlunde tilgængelig for Almenhedens Indsigt og er gaaet over i dens Bevidsthed. De af Dhrr., som i tidligere Tid har staaet i politisk Forbindelse med mig, vil vide, at jeg bestandig har fulgt samme Regel, idet jeg, saa ofte jeg har søgt at fremstille og udvikle de politiske Formaal, har raadet til kun at efterstræbe den med Besindighed og ved Anvendelse af lovlige Midler.

Det lykkes sjælden, ja vel aldrig, for et Folk at gøre Spring i sin politiske Udvikling; der finder et forunderligt Sammenhæng Sted i den hele Udviklingsrække, hvis forskellige Trin maa gennemgaaes; Tiden hertil maa gives. Taalmodighed og Udholdenhed ere vigtige politiske Dyder, uden hvilke et Folk aldrig naar sand borgerlig Frihed; Utaalmodighed skaber Anarki, Mangel paa Udholdenhed Magtherredømmet. Det er min Overbevisning, at vi nu bør beskæftige os med at virkeliggøre de Ideer, som hidtil have stillet sig for os som antydende vigtige Formaal; kun dem fatte vi tilbørligen; hvad der gaar videre, har først sin Berettigelse i en senere Tid,

naar det har været vel overvejet og vel drøftet inden Danmarks Enemærker.«

[Tscherning gaar saa i sin Skrivelse ind paa Enkelthederne af de Ting, han venter forhandlet i Rigsforsamlingen, og blandt disse nævner han Et-kammer- eller Tokammersystemet og Spørgsmaalet om kongevalgte Medlemmer i Rigsforsamlingen. Om disse to Stridsemner siger han:]

»E t k a m m e r s t r i d e n anser jeg efterhaanden for at være af underordnet Vigtighed, naar der kun ses hen til, at ingen Del af Rigsdagen anordnes til særlig Beskyttelse for Stands- eller Formuesprivilegier.«

»D e s a a k a l d t e K o n g e v a l g ¹⁰⁾. Det har været et Misgreb at foreslaa et saadant Elements Indblanding i en Valgforsamling; det har været et Offer, bragt en maaske urigtig opfattet Enigheds Nødvendighed under farefulde Omstændigheder, at tilraade denne Forholdsregels Gennemførelse. Det forekommer mig som en Fortsættelse af det begaaede Misgreb, om ogsaa i en anden Retning, ifald man nu skulde betragte de begaaede Fejl som en uoverstige- lig Skranke for fremtidige Valgkandidater¹¹⁾.

— — — — —
Skulde nu disse Anskuelser ikke tilfredsstillende Vælgerne, saa haaber jeg at blive underrettet herom.

Ærbødigst

T s c h e r n i n g .

¹⁰⁾ Den grundlovgivende Rigsforsamling skulde bestaa af 114 folkevalgte og 38 kongevalgte Medlemmer.

¹¹⁾ J. A. Hansen (1806—1877) havde allerede i Juli 1848, da Valgloven udkom, i sit Blad »Almuevennen« anbefalet Bondevenneselskabets Medlemmer ikke at stemme paa en Kandidat, der havde talt eller stemt for Kongevalgene.

Men inden den Holbæk-Valgcomitee fik sendt sit endelige Svar til Tscherning, havde Ministeriets Medlemmer sidst i August Maaned været samlet, hvor de enedes om ikke at lade sig opstille som Kandidater ved Valgene til Grundlovsforsamlingen, og Tscherning maatte altsaa tage det Løfte tilbage, han havde givet Holbæk Valgdistrikt, og Distriktet fik senere opledt sig en Stedfortræder for Tscherning, idet den lærde Professor Westergaard fra København lovede at stille sig, dog ikke som Bondeven, men som Nationalliberal.

Imidlertid blev der i November Ministerkrise, hvorved Tscherning gik af som Krigsminister, og da 2 af de ny udnævnte Ministre var kongevalgte Medlemmer af Rigsforsamlingen og nu gav Afkald paa denne Stilling, fik Oberst Tscherning og Grev Knuth (to af de afgaaede Ministre) den 20. November kongelig Udnævnelse som Medlemmer af Rigsforsamlingen. Paa den Maade kom Tscherning altsaa til at tage Del i Grundlovsarbejdet, men ikke som folkevalgt Medlem. Rigsforsamlingen var 7 Maaneder om at faa Grundloven færdig, og i disse 7 Maaneder havde Tscherning Ordet i Forsamlingen ikke mindre end 281 Gange!¹²⁾ Ofte var hans Taler lange, men altid blev han hørt med stor Opmærksomhed. Hans Tordenrøst hørtes over hele Salen, hans vækkende

¹²⁾ Til Sammenligning kan anføres, at af Holbæk Amts 6 Repræsentanter i den grundlovgivende Rigsforsamling havde den veltalende A. C. Gleerup (Ruds Vedby) Ordet 30 Gange, N. F. Jespersen (Kalundborg) 6, N. Andreasen (Nykøbing) 3, Westergaard (Holbæk) 1 og Niels Hansen Nielsen (Faurbo) 1. Jens Gregersen fra Kundby, der var valgt i Tvede Valgdistrikt, havde slet ikke Ordet i Rigsforsamlingen, men han var en opmærksom og interesseret Tilhører ved Forhandlingerne og derfor altid klar over, hvordan han vilde stemme.

Veltalenhed og hans absolute Redelighed og Uegen-nyttighed maatte selv hans Modstandere anerkende, selv om han undertiden i sin Iver kunde gaa over Stregen og forekomme nogle af sine Tilhørere at være lidt i Retning af Paradoksmager eller Fantast.

Det var altsaa en af de store Ordførere, Svinningekredsen kaarede sig ved Valget den 4. Decem-ber 1849. I de 17 Aar (1849—1866), Tscherning var Svinningekredsens Folketingsmand, stillede han sig 9 Gange til Valg i Svinninge, og hver Gang sluttede Valget med det Resultat, at Tscherning valgtes ved Kaaring og uden Modkandidat. Hans Ordførerskab blev i disse 17 Aar ved at være lige strømmende og mægtigt, som det havde vist sig at være i den grund-lovgivende Rigsforsamling, trods det, at han dog til sidst i Slutningen af denne Periode naaede at blive over 70 Aar gl. I den første Folketingssamling, 1850, havde han Ordet 270 Gange angaaende 45 forskellige forelagte Sager og Lovforslag. I Samlingen 1860—61 havde han endogsaa Ordet 433 Gange vedrørende 55 forskelligartede Spørgsmaal og Lovforslag; og i 1865—66, den sidste store Rigsdagssamling, Tscherning tog Del i, og hvor Forslaget om Grundlovsforandrin-gen var det store Hovedspørgsmaal, havde han Ordet 301 Gange, og hvor han her ikke mindre end 73 Gange fik Lejlighed til med Fynd og Klem at føre Forsvaret for sit politiske Hjertebarn, Grundloven af 5. Juni 1849.

D. G. M o n r a d, der igennem mange Aar var Tschernings politiske Medarbejder, undertiden som Meningsfælle, men oftest som Modstander, har i 1869 i »Berlingske Tidende« givet følgende Karakteristik af Tscherning som Taler i Folketinget:

»Folketingets tilkommende Historieskriver vil

kalde ét af denne Histories Tidsrum¹³⁾ for det Tscherningske. Hvor ofte har ikke Tschernings Tale lydt i Folketingssalen buldrende, drønende, strømmende som en vild Fos, altid fuld af nye Tanker og rig paa Ideer. Vel stod Tankerne nu paa Hovedet og nu paa Benene, og vel kom Ideerne snart paa Kryds og snart paa tværs, men altid blev Foredraget vægtigt ved et frisk, nyt og ejendommeligt Blik paa enhver Sag. Forfatteren af disse Linier — siger Monrad — »har ikke været nogen Tilhænger af Tscherning, men ofte hans Modstander, men han tilstaar, at han meget ofte har udsat at danne sin endelige Mening om en Sag, indtil han havde hørt Tscherning udtale sig om den. — — Naar Tscherning tog Ordet, blev der altid en lydløs Opmærksomhed, man vaagnede op af sin Dvale, og den allerinteressanteste Samtale forstummede.«

»Men«, tilføjer Monrad, »den, der kun kender Tschernings Optræden i Salen, kender kun den halve Side af hans Virksomhed. Uden for Salen, i Udvalgene, blev den stride Sø til en rolig, stærk, jævn arbejdende Strøm, der drev Savskærerier, Smedier osv. Hans Flid var utrættelig, hans Arbejdsdygtighed svigtede ham aldrig; han paatog sig de sværeste og møjsommeligste Hverv og udførte dem med den største Samvittighedsfuldhed. Det er en Selvfølge, at han medbragte i Udvalgene stor Rigdom af nye Tanker og Anskuelser, men hermed forenede han en mærkelig Takt for Samarbejden, og da han var fri for den Paastaelighed, der har sin Rod i Forfænge-

¹³⁾ Tiden 1849—66. Herom siger ogsaa N. Neergaard, der har skrevet dette Tidsrums Historie: Intet Medlem øvede fra 1849 til 1866 større Indflydelse i Folketinget end Tscherning. Han havde et virkeligt Førstehaands Kendskab til politiske Forhold baade i Danmark og i Udlandet.

lighed, saa vidste han at lempe sig og skelne mellem det væsentlige og det uvæsentlige. Dersom man havde en Fortegnelse over de Sager, der ved Tschernings Bistand er ført igennem i Folketinget, vilde man forbavses derover.«

Saa ærefuldt og rosende har en af de store Sagkyndige i dansk Politik — og ofte Tschernings Modstander — vurderet Svinningekredsens første Folketingsmand i det 17-aarige Arbejde, denne udførte for Land og Folk og dermed ogsaa for sin egen Valgkreds.

Men nu lader vi Tscherning selv komme til Orde ved Gengivelse af en Del af de mange Breve, han i det nævnte Tidsrum (1849—1866) som Svinningekredsens Folketingsmand skrev til sin trofaste Stiller og usvigelige Ven, Gaardmand Jens Gregersen i Kundby. I disse interessante Breve har vi Tscherning helt, som han var under de forskellige Livsforhold, der mødte ham. Her gav han sig selv. Naar han skrev til Jens Gregersen, vidste han, at han var i Vennehaand. Brevene giver fyldige Bidrag til Svinningekredsens Historie og oplyser og vejleder med Hensyn til at forstaa, hvad det var, at Tscherning, denne ejendommelige og stærke Personlighed, satte som Maal og Midler i sit politiske Arbejde. Endelig giver Brevene mange Oplysninger om Tschernings personlige Forhold til Mennesker, som han enten politisk eller paa anden Maade kom til at staa nær.

Brevene blev i sin Tid af Jens Gregersen og senere af hans Datter Sofie opbevaret og gemt med den mest rørende Nænsomhed og Kærlighed, indtil hele Samlingen (112 Breve) i 1904 blev overgivet til Haandskriftsamlingen i det store kongelige Bibliotek

i København, og hvor de med Tilladelse er bleven afskrevet og benyttet ved denne Afhandlings Udarbejdelse.

København, den 13. December 1849.

Hr. Gregersen, Kundbye.

De ønsker nærmere Oplysning om (B.) Christensens og Povelsens Tildragelse¹⁴⁾; ingen af dem har lidt nogen Overlast, hvoraf de har havt Følger, begge befinder sig vel, den sidste dog noget svækket af den forudgaaende besværlige Rejse. Han selv beskriver Sagen mindre farlig end Rygterne; han tror kun, at en Mand har klynget sig fast i Vognen og forsøgt at slaa ham med en Dækkengjord eller Grimmeskaft. Flere har kastet Isstumper paa dem. Christensen har brugt sin Paraply til at væрге og slaa fra sig med, saa at den er sønderknust. Drejningen ind i Schmidts Gaard er sket imod Kuskens Villie, idet en Karl pludselig styrtede til fra Schmidts Gaard, greb Hestene i Tøjlen og kastede dem saa voldsomt om, at Kusken ikke kunde forhindre det — om blot for at standse Vognen eller for at vælte den, vides ikke. Vognen blev kun et Øjeblik ved Schmidts og kørte derpaa uhindret ud af Byen.

Christensen vil ikke gøre noget ved Sagen, førend Rigsdagen kommer sammen, og dog kun, saafremt Holbækkerne ikke forinden tager et eller andet Skridt for at vise deres Misnøje med det skete. Jeg talte med Amtmanden ved Rejse gennem Holbæk, han var i højeste Grad misfornøjet; han forsikrede,

¹⁴⁾ Valgdagen den 4. December var der i Holbæk og Kalundborg Tumulter i Anledning af, at de bondevenlige Kandidater her var blevet valgt.

at han hidtil kun havde ladet denne ulykkelige Sag urørt, fordi han troede ,at Christensen muligvis selv helst ønskede den uomtalt.

Jeg gentager endnu engang min Tak for bevist Venskab og Gæstfrihed og beder Dem hilse Familien og Venner fra

Deres med Agtelse hengivne

A. F. Tscherning.

København, den 15. Januar 1850.

Hr. Jens Gregersen i Kundby.

Glædeligt Nytaar til Dem og Deres! — De vil med disse Linier faa Listen til (B.) Christensens Subskription¹⁵⁾. Dersom De alt har samlet nogle Underskrifter til Bidrag, saa indfør dem paa en af disse Lister og send os dem godhedsfuldt tilbage. Det er os nemlig af Vigtighed at vide, hvad vi kunne vente, thi kun ved at oplyse om betydelige Tegninger kunne vi faa Kreditorerne, der idelig plager og idelig truer, til at vente. Dersom hver Gaardmand i Holbæk Amt, som nu er kommet i Spidsen, bidrager 1 a 2 Rd. aarlig i 3 Aar, vilde det nok lykkes os at komme igennem. Vi fik paa denne Maade 3000 Rd. og mere aarlig at raade over. Terminen har været svær; vi har selv maattet gøre Udlæg for at hindre et Brud. — Christensen har, for at staa imod saa længe som muligt, givet Hr. Alberti Ordre til at forsøge Salg af hans Gaard. Det er haardt at se denne Mand saaledes ødelægges, fordi han har hengivet sig hel og holdent til at kæmpe for en Sag, som man ligesom vil true Folk til ikke at befatte sig med. — Det vilde være fornøjeligt, om den Samfundsklasse,

¹⁵⁾ En Indsamling blandt Bønderne til Afhjælpning af B. Christensens Pengeød og som en Anerkendelse af hans store Arbejde for Bøndernes Sag. Han ejede Gaarden »Grøndal« paa Frederiksberg.

som han saaledes har vist sin Tjeneste, lod ham synke og sig selv med for at spare faa Rigsbankdalere om Aaret, selv om det varer i flere Aar. — Men jeg siger Dem, hvad De ved bedre og siger bedre end jeg.

De Sogne, hvori vi regne paa Dem, ere Kundby, Hjembæk og Svinninge.

Min bedste Hilsen til hele Familien

hengivnest

A. F. Tscherning.

Hermed 3 Lister.

København, den 17. Februar 1852.

Kære Gregersen.

Jeg har givet et Brev med til Venner og Vælgere i Egnen i Anledning af Gleerups Genvalg¹⁶⁾, som det ville være mig en Glæde, om det blev gennemført. Jeg vilde anse det for skadeligt, om man lod en politisk Uenighed¹⁷⁾ faa en saa stor Indflydelse i en ganske underordnet Sag, som Brandforsikringsforeningen er, og for dennes Velgaaende anser jeg det for betænkeligt allerede nu at tænke paa at skifte Formand, naar dennes Forvaltning har været saa god og gavnlig som Gleerups. Det er en god Ting, at Embeder af denne Art ere Valg underkastede; men det vilde være højst skadelig at komme til at afbryde Genvalget af Grunde, som var fremmed for Embedets Forvaltning. Bonden bør give Eksempel i denne Henseende paa Maadehold og Retsindighed.

Forskellige Mænd har nævnt (B.) Christensen som en Mand at vælge i Gleerups Sted; men for det første ved jeg, af Christensens Mund, at han ikke

¹⁶⁾ Som Formand for Holbæk Amts Brandforsikringsforening. — G. var Folketingsmand for Ruds Vedby-Kredsen.

¹⁷⁾ Gleerup og J. A. Hansen var blevet uenige om forskellige politiske Spørgsmaal.

paa nogen Maade vil modtage Valg; for det andet tror jeg ikke, han kan eller bør af flere Grunde, deriblandt hans Stilling som Tilsynsmand for Domænerne, der vil kræve hans hele Tid i et Par Somre. — Man har ogsaa nævnt (Fr.) Barfoed; men han egner sig næppe til denne Post. — Tro mig, kære Gregersen, De kan ikke gøre bedre end at virke af Deres bedste Evne for Gleerups Genvalg.

Hils Deres Kone og andre gode Venner fra

Deres hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

I et Brev af 7. Marts 1852 til Jens Gregersen skriver Tscherning følgende:

»— — Det har glædet mig, at Gleerups Valg er gaaet igennem; jeg tror nok, at han holder ud i de rigtige Bondesager. De politiske Sager har ikke nogen saa god Gang, som det var ønskeligt. Selvklogskab og Mangel paa Forudseenhed hos Tingets Flertal har for en ikke ringe Del Skylden heri.

Jeg vil haabe, at Deres Fod er kommen sig, og at Familien er rask. Mine bedste Hilsener til gode Venner fra

Deres hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

Trykkerød, den 29. Juni 1852.

Hr. J. Gregersen af Kundby.

Uagtet der endnu er en rum Tid til, inden Valg-handlingen i Svinninge skal foregaa, saa har jeg troet at kunne sætte mig i Forbindelse med Dem for at aftale alt fornødent. Jeg haaber nemlig, at De igen vil fremtræde som min Stiller, men da vor gode

Hansen fra Hagedsted er borte, saa har jeg tænkt at skrive til Niels Hansen Nielsen for at bede ham optræde som min anden Stiller; maaske var der endnu flere, som De vil have med, da overlader jeg det til Deres gode Omsorg og beder Dem tage de fornødne Forholdsregler, ligesom ogsaa betimelig at lade mig vide, om De maatte mærke, at andre Valgsøgende sætter sig i Bevægelse.

Efter Valgloven behøver jeg nok kun een Stiller, men da jeg sidst havde tvende, saa synes det mig, at jeg vel denne Gang burde have i det mindste lige saa mange. De ved, at Stiller og Kandidat skal være indtegnede senest inden Kl. 10 Aftenen forud for Valget, og at de skulle bevise Forfald, om de udeblive. Dette er en Grund mere for at have flere indtegnede Stillere; thi forhindres da een fra at komme, saa kommer dog i det mindste een af de andre. Jeg mener, at det rettest vil være at anmelde saavel mig som Kandidat, som mine Stillere, til Valgbestyrelsen i Svinninge, saasnart Bekendtgørelsen er udgaaet om Valget og øvrige Bestemmelser. Mit fulde Navn er Anthon Frederik Tscherning. Selv skal jeg, om jeg iøvrigt maa blive ved Helsen og intet andet uventet Forfald har, indfinde mig i Valgkredsen et Par Uger forud for Valgdagen for at intet fra min Side skal blive forsømt.

I Forventning af Svar, der bekræfter Modtagelsen og billiger mine Forslag og med Begæring om at bringe mine bedste Hilsener til Dem og gode Venner forbliver jeg Deres med

særdeles Agtelse hengivne
A. F. Tscherning.

Tryggerød, den 14. August 1852.

Hr. Gregersen i Kundby.

Først Tak for Deres venskabelige Modtagelse og Understøttelse ved Valget ($\frac{4}{8}$). Denne sidste Tak beder jeg Dem være saa god at bringe alle andre gode Venner, navnlig Møller Hansen (i Marke).

Gleerup var vred, begriber jeg; men om han egentlig havde Aarsag hertil, er et stort Spørgsmaal. Mig gør det ondt, at han ikke blev valgt¹⁹⁾, ikke fordi jeg giver dem Uret, der ikke stemte paa ham; jeg begriber godt, at mange Vælgere vare misfornøjede med hans Fremfærd, men fordi jeg havde ønsket at lade ham beholde Marken aaben til at vise, hvor han vilde hen, og hvad han virkelig kan udrette. Det er ikke nok i denne Verden at sige, det eller det vil jeg ikke, naar noget skal gøres; man maa enten selv vide at sætte noget i Stedet, som man kan have taalelig Udsigt til at gennemføre, eller man maa have sluttet sig til nogen, om hvem man ved, at de vide, hvad de ville og kunne.

Jeg havde ventet at se Gleerup i Rigsdagen for at se, om han ved, hvorhen han vil, eller om han har sluttet sig til nogen, som ved det. Ved at blive udenfor Rigsdagen, slipper han egentlig bort for alt for godt Køb, eller: om han har været sig sit Formaal rigtig bevidst, saa behøves nu Frugterne af hans Indsigt. Det er forunderligt, at han nu kaster Skylden paa (B.) Christensen, fordi han er falden igennem i et politisk Valg, efter at han jo ikke har villet anerkende hans Indflydelse paa den politiske Stemning, da (B.) Christensen søgte at holde hans Indflydelse ude ved Brandassurancevalget. — Christensen har jo ikke

¹⁹⁾ Gleerup faldt i R. Vedbykredsen $\frac{4}{8}$ 1852. (Se Historisk Samfunds Aarbog 1924.)

gjort andet for Hr. (Mikkel) Rasmussen, end hvad man gør for en Mand, der forlanger en anbefaling af en Mand, som har staaet i Forbindelse med ham. Ville Vælgerne have havt Gleerup til deres Folketingsmand, havde de givet ham Ret i Striden med Christensen, saa havde de ikke agtet paa en saadan almindelig anbefaling.

Jeg havde paa den modsatte Side raadet forskellige Vælgere, jeg havde talt med, at stemme for Gleerup; jeg troede ikke til den sidste Stund, at Gleerup ikke vilde blive valgt. Havde han ikke givet sig af med at lede Valg i andre Kredse, havde han aabent udtalt sig mod de falske Beskyldninger i 5. Januar-skriftet, og havde han sagt Vælgerne rent ud, hvad han ansaa gørligt i det store politiske Spørgsmaal, saa var han nok bleven valgt; det var paa denne Fri-modighed, jeg stolede, da jeg sagde Dem, at jeg troede, han blev valgt.

Hvad nu min lille Bog¹⁹⁾ angaar, da siger jeg: giv os noget bedre, ingen skal tage glædere imod det end jeg; men lad os kun ikke bilde os ind, at vi faa noget bedre ved at faa, hvad man kalder en større Indflydelse (umiddelbare Valg til Samstaten).

Deres hengivne

A. F. Tscherning.

I 1853 var der 2 Gange Folketingsvalg. Ved det første, den 26. Februar, stillede Tscherning sig ikke i Svinninge, idet han fastholdt den Tanke at ville ombytte Svinningekredsen med Lyngbykredsen ved København for at fortrænge sin Modstander, den

¹⁹⁾ Tscherning: »Antydninger til en Forfatning for den danske Samstat som Udvikling af den kgl. Kundgørelse af 28. Januar 1852«. København 1852.

nationalliberale Professor Kayser, der var opstillet i Lyngby. Tschernings Venner i Holbæk Amts 2den Valgkreds maatte finde sig i dette, da Tscherning holdt fast ved sin Beslutning. Men da Bønderne i denne bondevenlige Kreds skulde bestemme sig for en Afløser, kunde de ikke enes om Kandidatspørgsmaalet. De delte sig i 2 Grupper, hvoraf den ene holdt paa G m d. J e n s G r e g e r s e n, medens den anden opstillede G m d. H a n s J e n s e n, K u n d b y, som sin Kandidat. Mellem disse to kom Valget til at staa den 26. Februar, efter at der var ført en kort, men ret bitter og hidsig Valgkamp. H a n s J e n s e n valgtes med 462 Stemmer, medens J e n s G r e g e r s e n opnaaede 206. Men da Hans Jensen Dagen efter fik at høre, at Tscherning var falden i Lyngby, tilbød han straks Tscherning sin Plads, for, som han skrev, at Folketinget ikke skulde gaa Glip af den store Dygtighed, som Tscherning sad inde med. Tscherning vilde dog paa ingen Maade modtage det smukke Tilbud. Men da Folketinget atter, i April, blev opløst, og nyt Valg udskrevet til den 27. M a j, bøjede Tscherning sig tilsidst for Hans Jensens, Jens Gregersens og flere andres Krav om at lade sig opstille paany i Svinningekredsen, og den 27. Maj 1853 blev han for 3. Gang valgt her ved Kaa-ring uden Modkandidat. Striden blandt Bønderne var hermed foreløbig bilagt.

København, den 25. Januar 1853.

Kære Gregersen.

Jeg skriver Dem disse Par Linier til Tak for Deres Brev af 23. ds. Førend De faar dem, vil De have

hørt mundtlig af B. Christensen, hvorledes Sagerne nu staar. Jeg vil naturligvis ikke forlade min gamle Valgkreds uden at besøge Dem, men jeg har ikke kunnet gøre det, førend jeg vidste med større Sikkerhed, det vil sige, paa en mere formelig Maade, end jeg ved det nu, at man vil have mig til at give Møde i Lyngby, hvor De ved, jeg er bestemt til at fortrænge den Mand (Professor Kayser), som paa en Maade, men i Vennevold, fortrængte B. Christensen. Kayser, som i saa mange Henseender har været en nyttig Rigsdagsmand, kunne imidlertid ikke modstaa sine Venners Tryk i Toldsagen, rimeligvis fordi man ikke troede, at Enden paa Sagen skulde komme saa snart. Det er nu bleven anset rigtigst at skaffe mere Aabenhed og Alvor tilveje ved at optræde mod saadanne Mænd, derfor stiller jeg mig i Lyngby.

Gleerup er et Barn eller Uro i politiske Sager. Til ham maa man sige, som Kongen sagde til mig ved Bordet efter Rigsdagstaflet: »Jeg er saa Ejderdansk som nogen, men den Paastand lader sig ikke mere sætte igennem; vi maa nu søge at samle det hele saa godt vi kunne, det er dertil min Pligt mod mit Dynasti. Hjælp mig nu hertil paa en fredelig Maade derinde i Rigsdagen!« — Eller som Madvig sagde, da han var aftraadt som Minister: »Jeg har erkendt, at en Union Slesvig—Danmark med Holsten—Lauenborg alt for længere Tid tilbage ikke længer har været mulig at tilvejebringe.«

Naar Gleerup saa siger: Ja men Fællesforfatningen²⁰⁾ maa komme først, saa svarer jeg: Vore Overenskomster²¹⁾, som har skaffet os Fred, siger det

²⁰⁾ Fællesforfatningen for Kongeriget og Hertugdømmerne.

²¹⁾ Her mener Tscherning Danmarks Aftaler i 1851—52 angaaende Hertugdømmerne.

modsatte. — De, som saa ofte har hørt mig tale om disse Sager, som har hørt mine Udtalelser ved Forsamlinger og paa Valgdagen, ved bedre end nogen anden, at jeg har fattet Sagerne, som de ere komne, og ikke har levet i Uroen.

Deres hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

Den 19. April 1853 skrev Tscherning til Jens Gregersen:

»— — Det gik, som jeg befrygtede. Budskabet²²⁾ er faldet. Rigsdagen (begge Ting) er opløst. Der skal saaledes vælges saavel til Folketinget som til Landstinget. Da det gælder om at samle et tilstrækkeligt Antal Stemmer, saa er det noget tvivlsomt, om jeg kan komme tilbage til min gamle Valgkreds; maaske maa jeg modtage Valg i en anden Kreds eller dog forsøge det med en Modstander, for den gode Sags Skyld. De maa endelig anvende al Deres Flid for ikke at lade Spliden i Kredsen gribe mere om sig.

Mine bedste Hilsener til Deres og mine fælles Venner.

A. F. T s c h e r n i n g.

Og i et Brev af 19. Maj 1853, altsaa en Maaned senere, meddeler Tscherning, at han nu alligevel atter skal forsøge sin Lykke i Svinningekredsen, og saa vil

²²⁾ Det kongelige Budskab af 4. Oktbr. 1852, hvorefter Tronfølgen vilde gaa over til Prins Kristian af Glücksborg, blev den 18. April 1853 forkastet i den forenede Rigsdag (Folketing og Landsting), idet 97 stemte for, 45 imod. For at Forslaget skulde anses som vedtaget, fordredes der $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer. De 2 Ting blev derefter opløst den 19. April. Folketingsvalgene fandt Sted den 27. Maj.

han bede Jens Gregersen om igen at være hans Stiller sammen med Hr. Hansen fra Marke og H. Jensen fra Kundby. »Og«, skriver Tscherning til Slut, »bliver jeg syg og altsaa fraværende paa Valgdagen, maa d'Hrr. Stillere sørge for mit Valg.«

Trærød pr. Vedbæk, den 25. August 1853.

Kære Jens Gregersen.

Det har særdeles meget glædet mig at modtage Brev fra Dem, men Indholdet har forsaavidt ikke været mig tilpas, som jeg deraf ser, at De i Sommer har været plaget af Gigt og Tandpine. Det er 2 slemme Gæster, desværre er de vanskelige at blive af med igen, hvor de først har taget Ophold. — Jeg har længe været i Færd med at skrive til Dem, men er stedse bleven holdt tilbage, fordi jeg troede muligvis tillige at kunne meddele Dem, at jeg kom og besøgte Deres Egn og gode Venner; men saa har, dels mit eget Helbred, dels den herskende Pestsygdом (Kolera)²³⁾ gjort mig tvivlrådig, — nu er jeg hverken kommen selv eller har skrevet.

Imod Slutningen af Rigsdagen var jeg en Søndag i Besøg hos min Familie paa Landet, thi de var nemlig flyttet herud til Trærød i Førstningen af Juni Maaned, og jeg var for det meste i København for Rigsdagsforhandlingernes Skyld; min Kones Broder var der ogsaa, og en ældre Frøken, vort Søskende-barn. Om Natten blev min Svoger pludselig og noget voldsomt angreben af Diarrè og Brækning. Vi gav ham da de almindelig anbefalede Midler: Kamferdraaber og Rhabarber med Opium. Efter et Par Ti-

²³⁾ I 1853 rasede der i København en stærk Koleraepidemi, der i Løbet af Sommeren forplantede sig til flere Købstæder og Landdistrikter.

mers Forløb kom han i voldsom Sved og var bedre, saa at jeg, der intet fattedes, gav mig paa Vejen til Vedbæk for at gaa med Dampbaad til København om Morgenen Kl. 8 tilligemed den omtalte Dame. Da jeg var kommen et Par hundrede Skridt ud af Landsbyen, fik jeg saa pludselige Mindelser om Diarrè, at jeg maatte vende om i fuld Fart og søge Hjemmet og Stolang. — Nu maatte jeg bruge samme Kur som min Svoger og kom mig igen, saa at jeg et Par Dage efter indfandt mig i Rigsdagen. Siden den Tid har jeg just ikke været syg, men med Undtagelse af de sidste 8—10 Dage heller ikke rask; min Mave har jævnlig været i Uorden, jeg har lidt af Udmattelse, og et Par Gange søgt Sengen; min Kone har lidt meget af de samme Onder, Drengen Ejler har engang været temmelig stærkt angreben af Cholera, men iøvrigt har vi hyttet os vel. Efter at Rigsdagen var endt, har jeg kun været i København, naar jeg havde Ærinde, og har for det meste levet ved Hjemmet.

I Trærød selv har vi endnu hidtil været fri for Smitten, der næppe har været stærk i de nærmeste Steder, med Undtagelse af den lille By Skodsborg, hvor Kongen bor, hvor der skal være død 13 eller 15 Personer, og hvorfra de har flyttet flere Familier foreløbig ud i Skure i Dyrehaven; men 1 til 1½ Mil herfra, i Taarbæk og Skovshoved, har den været meget stærk og er endnu ikke standset. Endnu til i Lørdags, da jeg var i København, havde ingen været angreben paa selve Hauserpladsen²⁴⁾; men i Huset i Aabenraa, hvis Baghus med Vinduer gaar ind til Gaarden, hvori vi bor, har ikke mindre end 11 været

²⁴⁾ Fra 1848 til 1854 havde Tscherning sit Hjem paa Hauserpladsen.

angreben, hvoraf flere ere døde. Om Sygdommens Tiltagen og Aftagen har De læst i Aviserne. Det har været mig kært at høre, at De ikke har været hjem-søgt i Deres Egn. Gid De fremdeles maa blive fri; men kommer den, da stol mindre paa Lægedom end paa Afsondring fra de angrebne. Sørg for, at der er Folk paa rede Haand, som vil paatage sig de Syges Pleje; hav ikke for faa af dem for ikke at over-anstrænge dem, og vælg helst Folk under 30 Aar, hvilke ere mindst udsatte for at bukke under for Sygdommen. Lad Sygepatienterne holde sig sondrede den behørlige Tid. Bag de Syges Klæder og Seng-klæder meget stærkt og gentagne Gange ud, førend de bruges. Begrav alle, som dø, i den Tid Choleraen hjem-søger dem, hurtigt og uden Følge. Det, tror jeg, er alt, hvad man endnu forstaar at gøre ved denne Sag. Angriber den Steder, hvor mange bo sam-men, sørg saa for at flytte de uangrebne ud.

Hils nu Deres Kone og øvrige Familie og gode Venner fra

Deres venligst hengivne
A. F. T s c h e r n i n g.

København, den 14. Marts 1854.

Kære Gregersen.

Denne Gang har jeg en Meddelelse at gøre Dem, som maaske vil overraske, men næppe glæde Dem.

B. Christensen har troet at maatte forlade den langsomme, om De vil, knudrede, jævnlige bugtede Vej, jeg erkendte for den eneste, hvorpaa Menig-mandspartiet med nogenlunde Sikkerhed kunne til-bagelægge sin politiske Bane, og hvortil jeg desaar-sag havde i væsentlig Grad bidraget til at føre det ind og holde det paa, saalænge ikke ydre Foranled-

ninger gjorde en anden Handlemaade uundgaaelig nødvendig eller dog i det mindste taalelig anvendelig. B. Christensen har som sagt mod min Bøn og Advarsel og i Modsætning til min offentlige Optræden paa Rigsdagen betraadt en Vej, han hovedsagelig kalder for en Genvej, som jeg derimod tror fører til et Uføre. Han har alt i længere Tid, først underhaanden, og siden ved mere fremtrædende Handlinger og Udtalelser arbejdet for at danne en Forbindelse med Centrumspartiet (de nationalliberale), han har snarere bidraget til at udbrede Mistillid til Ministeriet²⁵⁾ end til at nedslaa den, medens jeg, fordi det var min Overbevisning og for at fremme Grundlovsagens taalelige Afgørelse, søgte at formaa Folketinget til at kaste denne paa usikre Formodninger hvilende Mistillid, der kun skadede Sagens taalelige Afgørelse, fra sig og vise en virkelig Imødekommenhed.

Denne Forskel i Anskuelse og Optræden mellem os har naturligvis virket vildledende paa mange og gjort dem usikre i deres Optræden, og væsentlig bidraget til at forhindre den Afgørelse af Grundlovsagen, der af mig var anerkendt som sikrende en Afgørelse, hvorved Grundloven for de særlige Anliggender havde faaet det største Omfang, den efter alles Mening kunne faa, medens der desuden var beholdt Rigsdagen Ret til at vedblive at virke i sin nuværende Skikkelse, indtil den ved egen Beslutning, gennem Lov, gav sit Samtykke til at gaa over til at vedblive at bestaa for de særlige Anliggender. Denne Afgørelsesmaade havde jeg antydnet ved første Behandling, senere havde J. A. Hansen i Forbindelse med mange andre (over Flertallet i Folketinget) erklæret sig for den, under Forudsætning af Ministeriets afgjorte Tilslutning; endelig havde i Landstin-

²⁵⁾ Ministeriet Ørsted.

get Ministeriet selv optaget mit Forslag som deres, og Sagen kunde vistnok have været bragt til en gunstig Afgørelse, men Centralisterne (de national-liberale) havde stadig modsat sig denne Afgørelse med Hænder og Ben, og da nu (B.) Christensen mod Slutningen af Behandlingen tydelig viste, at han ogsaa misbilligede en saadan Afgørelse, saa kunne den ikke gaa igennem²⁸).

Medens dette foregik, arbejdede B. Christensen ivrig henimod en Ministerforandring, dels igennem sin Indflydelse paa visse Blade (især »Morgenposten«), dels ad Samtalevejen. Ogsaa i denne Henseende ansaa jeg mig forpligtet til offentlig at arbejde i modsat Retning for at holde vort Parti udenfor Deltagelse heri.

B. Christensen gik videre, han foreholdt mig det som en uafviselig Pligt for mig at sætte mig i Spidsen for en saadan Bevægelse og i min Person at hævde vort Flertal i Folketinget Ret til at lede Dan-nelsen af et nyt Ministerium, hvortil han ansaa det for utvivlsomt, at jeg vilde blive kaldet. Jeg modsatte mig at deltage i slige Anslag, som efter min Formening vare saa ubetimelige og hvilede paa et højst usikkert Grundlag. Jeg undslog mig, fordi jeg erkendte, at jeg, selv om jeg holdt mig skikket til at indtræde i eller danne et nyt Ministerium i saa vanskelige Tider, dog ikke kunne danne et for Partiet og mig selv fyldestgørende Ministerium og let ville komme til at forrykke de udenlandske saare vanskelige Forhold. Da dette var sket, udtalte Christensen, at jeg ved en saadan Handlemaade stod i

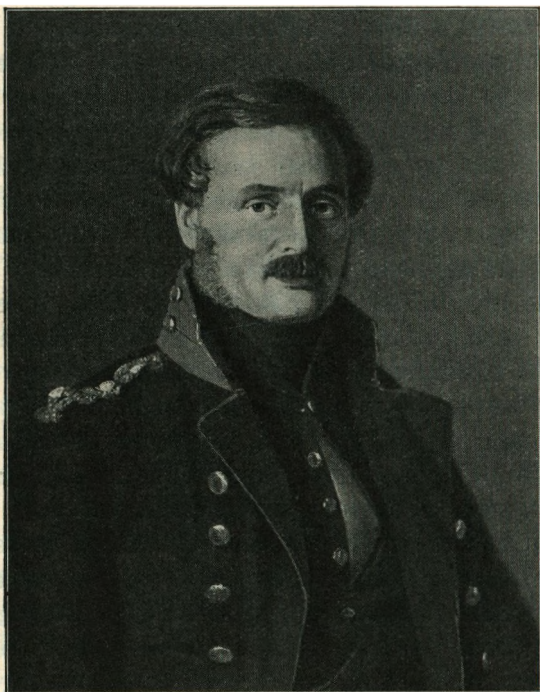
²⁸) »Tscherning saa mere nøgternt paa Danmarks politiske Udsigter og Forbindelser end baade de nationalliberale og største Delen af Bondevennepartiet. Derfor havde han med Glæde holdt fast ved den Betyggelse, som Kundgørelsen af 28. Jan. 1852 syntes ham at byde Danmark.« (Neergaard.)

Vejen for en gunstig Udvikling af Partiets Interesser. Dette kunne ikke være min Modstand mod underhaanden at indvillige i at være Redskab for Bestræbelser, hvilke, i hvor berettigede de vare fra andre Sider, ikke kunne være det fra min, hvis offentlige Handlinger stod i fuldkommen Modsætning til deres. Det lod sig nu ikke gøre længer for mig at vedblive at vedligeholde den hidtil bestaaende nøje politiske Forbindelse med B. Christensen; ingen af os, hvis Handlinger nu vare saa forskellige, kunne taale, at man, som sædvanlig, betragtede dem som efter Overlæg udflydt af samme Kilde. Et fortsat ydre Skin af en saadan Forbindelse, der i Virkeligheden var brudt, vilde have virket fordærveligt paa begges politiske Karakter og Anseelse; især vilde min komme til at staa i et højst tvetydigt Lys, eftersom det, der skete ved Christensens synlige Medvirkning, var det, jeg offentlig forkastede og fraraadede.

Da derfor en Adresse blev fremlagt, der skulde oplyse Kongen om den Mistillid, der herskede til Ministeriet, saa erklærede jeg offentlig, at jeg ikke kunne nære en saadan Mistillid til et Ministerium, som i den væsentligste Sag — Grundlovssagen — havde vist sig villig til som sidste Vej til Overenskomst at gaa i den Retning, jeg havde foreslaaet som tilstrækkelig sikker. Tillige erklærede jeg, at man fra den Stund ikke længer maatte bertagte mig som Fører for den Del af Folketinget, der hidtil havde ladet mig gælde herfor. For at gøre Stillingen ganske klar indsendte jeg i Gaar til Bestyrelsen Meddelelse om min Udtrædelse af Bestyrelsen for »Bondevenernes Selskab«.

Idet jeg meddeler dette, er det langt fra, at jeg vil bebrejde Christensen noget, han har sikkert hand-

let af dyb Overbevisning og troet at betræde en Genvej, eller han har troet at maatte gøre det for at

A. F. Tscherning.
(Maleri af C. A. Jensen.)

holde sammen paa mange utaalmodige Medrejsende, som begyndte at finde Vejen for lang; jeg beretter kun Tildragelserne.

Jeg kan naturligvis ikke indse det rigtige i det, han har gjort, ellers havde jeg fulgt ham. Mig forekommer han som en Mand, der har aabnet Sluserne for en mægtig Strøm, som han senere hen ikke vil være i Stand til hverken at lede eller at standse. Jeg

har derfor stillet mig udenfor denne farlige Hvirvel, der forekommer mig løsladt i det uheldigste Øjeblik. Vi kunne være gaaet sejrende ud af Rigsdagen med det væsentligste af Grundloven frelst, og den 3die midlertidige Bestemmelse opgivet af Ministeriet; vi gaar nu fra hverandre efter at have leveret et stort Spektakelstykke, hvem ved til hvilken Nytte. Men som sagt, Christensen har maaske kunnet handle, som han har gjort, uden at falde i Selvmodsigelse; jeg derimod ikke. Havde jeg fulgt ham, og vedblev jeg at være i Forbindelse med ham, saa geraadede jeg i en saadan indre og ydre Selvmodsigelse, at min hele politiske Paalidelighed gik tabt; men da det netop er med denne Egenskab, at jeg bedst har tjent mit Parti, saa ville jeg, naar den var tabt, ikke længer være til Nytte; derimod kunne jeg blive en Hindring for Udførelsen af dristigere Planer. Jeg behøver vel ikke at tilføje, at mine Formaal ere uforandrede. Om jeg bliver i Rigsdagen eller ej maa bero paa senere Begivenheder. De maa gerne meddele Indholdet af dette Brev til politiske Venner.

Hils Kone og Børn. Vi er alle raske.

Deres hengivne Ven

A. F. T s c h e r n i n g.

Efterskrift.

Tingenes Formænd har været i Gaar i Frederiksborg for Kongen med Adressen og faaet til Svar, i gamle Ørsteds Overværrelse, at Sagen skulle blive taget under nøjere Overvejelse. Man venter ingen Forandring, men synes dog at have slaaet noget Vand i Blodet. Det er altsaa et maadeligt anlagt mislykket Forsøg.

København, den 7. Maj 1854.

Til

Hr. J. Gregersen, Gaardmand i Kundby.

I Morgen flytter jeg fra Byen for at tage Bolig paa et Sted i Nærheden af Lyngby, som hedder Ørholm. Førend jeg flytter ud, vil jeg skrive Dem disse Par Linier (til) for at takke Dem for Deres sendte venskabelige Brev og for at forebygge, at de og andre Venner derude fra ikke skal søge mig for-gæves her i Byen. Foreløbig har da den hele Mini-sterkrise et uheldigt Udfald, navnlig for Bondeven-nerne, eftersom de fik Tillisch til Indenrigsminister. Som bekendt har han været eller dog leflet med Na-tionalisterne for at være Bondevennerne imod. Da jeg ikke ser eller omgaas B. Christensen eller nogen af de nøjere Indseende, saa kender jeg ikke deres Dom over disse Tildragelser; forsaavidt den fremgaar af »Morgenposten«, saa anser de det parlamentariske Slag foreløbig for tabt. Det hedder i Nr. 89:

»..... Vi skulle finde os i at skænke Reaktionen Sejren i et saadant (Hovedslag). Angrebsvis bør nemlig Folkefriheden (formodentlig underforstaas dens Venner) ikke gaa frem, og den vil saaledes næppe kunne undgaa at ligge under, eller i det mindste at maatte trække sig tilbage i det første store Sammenstød mod den helt og halvt officielle Reaktion ...«

Det forekommer mig, som dette tyder paa, at man for det første ikke ved nogen gunstig Udvej! Ligeledes forekommer den Sætning, at Folkefri-hedens Venner ikke bør gaa angrebsvis tilværks, at være en forfærdelig Tilbagevenden til vore gamle Lærdomme, men desværre for sent, — havde man

holdt sig til den og taget, hvad Ministeriet, ved at optage mit Forslag, tilbød i Landstinget, eller havde man i hvert Fald holdt sig til den Beslutning, som man i Overensstemmelse med Folketinget voteret i Landstinget, saa havde man nydt Fordelen af en saadan besindig Fremfærd. Ved at være gaaet videre, giver man Folk Anledning til at sige: »Eders Udtalelser om fredeligt Forhold er kun Mundsvejr. I lure kun paa Lejligheden for at optræde ganske anderledes.« Men Mennesket spaar, og Gud raader; det skete i Verden er jo Følgen af den almægtige Styrrers Raadslagninger, for hvem vi Mennesker, til Trods for vor Indbildning, er Redskaberne. — Det gælder om, at vi ret mange, saafremt vi føler en virkelig Tilskyndelse til at gaa besindigt frem, ikke lader os bringe ud af Ligevægten, fordi nogle i Rækken bliver øre²⁷).

Hils gode Venner, Møller Hansen, Hans Jensen, Jens Hansen og flere, og især Deres Kone og Familie fra

Deres venskabelige hengivne
A. F. T s c h e r n i n g.

Ørholm²⁸), den 10. November 1854.

Kære Gregersen.

I Forgaars fik jeg et meget venskabeligt og indtrængende Brev fra Hr. (Lærer) Schjelderup (Følleslev), hvori han opfordrer mig til ikke at svigte

²⁷) Samme Aar (1854) udgav Tscherning det interessante Skrift: »Belysning af de senere indre politiske Begivenheder og Tilstande«.

²⁸) I Foraaret 1854 var Tscherning med sin Familie flyttet ud til Ørholm — 5 km Nord for Lyngby. Her boede T. til 1861 i en stor, god og billig Bolig med stor Have til. Det var for at skaffe deres fire smaa Børn frisk Luft og Bevægelse, at T. og hans Hustru flyttede herud.

min gamle Valgkreds ved det forestaaende Valg. Han skrev tillige, at De faa Dage forud havde søgt ham forgæves, som han formodede, for at forene Dem med ham i denne Opfordring.

Uagtet jeg ikke nærer det af ham udtalte Haab, at ingen Vælger i Kredsen vil optræde imod mig, saa vil jeg dog ikke svigte mine prøvede Venner, men bestaa Prøven med deres Understøttelse. Jeg har derfor i Gaar skrevet til Hr. Schjelderup og meddelt ham denne Beslutning, ligesom ogsaa at jeg nogle Dage forud for Valget vil komme til Valgkredsen, hvor jeg da straks søger Dem.

Jo længere Tanken glider fremad, og jo mer jeg overvejer Sagen, desmere kommer jeg til den Overbevisning, at der ingen anden Vej kan følges med Held, især i de vanskelige Forhold, som omgiver os paa alle Kanter, end Maadeholdenhedens og Rolighedens Vej. Dette gælder for alle Klasser i Samfundet, men især for dem, der ville værne om den egentlige Almues Tarv. B. Christensen og J. A. Hansen fører aabenbar²⁹⁾ Vælgerne paa Vildspor; den hele Krig med Ministrene, især efter at det har vist sig, at Kongen ikke paa den Maade lader sig skille af med dem, men derimod fatter Uvillie mod Ministeriet, er en stor Fejl. Det bliver da saa let en Fejl med Regeringen og ikke med Ministrene, og denne Art Kampe er det, som har ført til de Omvæltninger, som stedse har endt med Omstyrtning af Forfatningen. Almuen kan finde sig i noget mindre gode Forfatningsreformer og læmpe sig frem, men den maa have en stærk Regering, som denne kan støtte sig til, og som igen føler sig fast stillet ved det brede

²⁹⁾ Ved deres Samarbejde med de nationalliberale og deres ivrige Bekæmpelse af Ministeriet Ørsted.

Grundlag, den staar paa. — Det er en stor Skade, at man ikke holder fast ved Zahle³⁰⁾ (i Holbæk-kredsen), det er en fornuftig ung Mand.

Hils Deres Kone og Børn fra Deres hengivne
A. F. Tscherning.

Ørholm, den 23. September 1856.

Kære Gregersen.

Tak for Deres Brev af 22. Septbr. og Deres ven-skabelige Tilbud om at hente mig i Holbæk. Min Plan, og Gud lade mig og mine beholde Helsen, er at tage Fredag Aften fra København og altsaa ankomme Natten mellem Fredag og Lørdag til Svinninge, hvor jeg gennem »Holbæk Avis« har givet Stævne til Søn-dag Eftermiddag Kl. 3, for da derfra at tage til Faurbo om Mandagen og give Møde der om Efter-middagen til samme Tid; men vil De hente mig i Holbæk Lørdag Formiddag Kl. 10, saa standser jeg hellere der om Natten for i Morgenstunden at tale med Hr. Redaktør Bech³¹⁾.

Jeg haaber, at mit Følgeblad til »Holbæk Avis« er kommen Dem i Hænde og er bleven læst. Jeg ta-ger nogle Eksemplarer med til Uddeling.

Mine bedste Hilsener til Deres Kone, Børn og gode Venner.

A. F. Tscherning.

Ørholm, den 17. April 1857.

Gode Gregersen!

I Onsdags fulgte jeg min Mand til Jærnbanen, han tiltraadte en Rejse paa mindst 2 Maaneder med

³⁰⁾ P. Chr. Zahle, cand. theol., den senere Udgiver af »Ring-sted Folketindende«, var Folketingsmand i 22 Aar. Han døde 1898, 73 Aar gl.

³¹⁾ Redaktøren af »Holbæk Amts Avis«.

Etatsraad Suhr³²⁾, hvis Helbred er temmelig nedbrudt, Tscherning derimod var saa vel, som han altid er; han vilde selv have skrevet til Dem, men Tiden slog ikke til, og jeg lovede derfor paa hans Vegne at skrive og underrette Dem om, at han var med til at stemme Sundtolden³³⁾ igennem, før han forlod Rigsraadet³⁴⁾, i hvis Forretninger der i disse Dage er en Standsning paa Grund af Ministerkrisen. Hvad Vej den vil tage, er endnu umuligt at dømme om; det siges for vist, at Tillisch, Bluhme og Bang har været tilkaldt, men de vil ikke have at bestille med Dannelsen af et nyt Kabinet. Tscherning sagde, at vore saavel ydre som indre politiske Forhold vare meget uheldige, men han personlig kunne dog aldeles ikke gøre noget for at løse dem paa en heldigere Maade, da han staa saa ganske ene; han drog derfor bort, overladende det til Forsynets milde Vare-tægt.

Jeg har alt i Aften haft Brev fra ham fra Hamborg, hvor han da lykkelig og vel var ankommen.

Med mange Hilsener fra ham og min øvrige Familie til Dem og Deres er jeg som altid

Deres forbindtligste

Eleonore Tscherning.³⁵⁾

Ørholm, den 11. August 1857.

Kære Gregersen.

For omtrent 8 Dage siden er jeg da kommen tilbage fra min Rejse og længes ret at høre, hvorledes

³²⁾ En af Tschernings politiske Venner fra 40'erne, Th. Suhr (1792—1858).

³³⁾ Øresundstolden, der blev ophævet 1857.

³⁴⁾ Her mener Fru Tscherning: Rigsraadets Møder.

³⁵⁾ Eleonore Tscherning (1817—1890) blev gift med Tscherning 1845, da hun var 28, han 50 Aar gl. Af hendes efterladte Papirer har Julius Clausen og P. Fr. Rist i 1908 udgivet et Bind («Memoirer og Breve» VIII).

man har det i Valgkredsen, og især hvorledes De selv og Deres har det efter den tørre hede Sommer, vi har havt, hvis skadelige Indflydelse jeg har set paa flere af de Steder, jeg har gennemrejst i vort eget Land og i den nordlige Del af Tyskland. Dersom det ikke var for at forstyrre i Høsten, saa var jeg rejst straks ned for at se til Venner og Bekendte, men nu mener jeg, det er bedre at vente nogle Uger, til jeg først faar hørt nogle Ord fra Dem.

Hvorledes gaar det Hr. Schjelderup³⁶), det er længe siden, jeg sidst hørte noget fra ham; paa mit sidste Brev til ham, tror jeg ikke, jeg har faaet noget Svar. Der var mange Ting, jeg kunde ønske at samtale med Folk om, for dog endnu en Gang at forsøge, om det ikke lod sig gøre at sprede noget af den Usandhedstaage, hvori man daglig mer og mer forvilder sig. Man sætter vor indre Frihed paa Spil ved at drage den demokratiske Del af Befolkningen frem som ledende i den ydre Politik. For denne udretter man intet med al det forskruede Stortaleri, hvormed man opvarter i Demokratiets Navn; men ved den udfordrende Stilling man søger at indtage, forskaffer man dem, der især er forbittret paa denne Side af vor Udvikling, og af disse findes mange i Indlandet som i Udlandet, et bekvemt Paaskud til at kræve den Frihed indskrænket, som benyttes paa denne Maade. Man ligger i Udlandet paa Lur efter den danske Presses Frembringelser og lader som man antager, at Regeringen skræmmes af disses Heftighed og det i Hælene paa samme følgende overmodige og ubesindige Bonde-demokrati; thi dette vil man især til Livs, at vi ikke formaar at gøre de Skridt, som man paastaar, at vi

³⁶) Lærer i Følleslev i mange Aar og en af Tschernings trofaste Støtter i Svinningekredsen.

ved tidligere Overenskomster er forpligtede til.³⁷⁾ Det er vore Daarskaber fra 1853—54, som nu tynger paa os; for ikke at tilstaa dem og rette paa Forholdene eller rettere lade Regeringen rette paa dem i Fred, saa godt som den formaar, fremkünstledes nye Afledningsmuligheder for den simple sunde Betragtning, som naar denne fik Ro til at gøre sig gældende, snart vilde vise, hvorledes man har trukket sig selv og andre om ved Næsen. Alt hvad man foregøgler om Skandinavisme, Vestmagtvenskab og Russerfjendskab er slet opførte Luftkasteller, det ene mere luftigt end det andet. Skandinavismen kan være en god og gavnlig Ting, men den kan ikke fremholdes under fredelige Forhold udenom os. Om Sverrig og vi vare nok saa enige om Sagen, saa var vi dog ikke stærke nok til at sætte den igennem, som vi ville. Sverrigs Garanti af Slesvig, som er bleven omtalt, er et Mundsvejr, der ikke med Sikkerhed lader sig indfri, om Protesten herimod fremtraadte med Vaabenmagt. Ved at give denne og træde frem med den skandinaviske Forbindelse, sikrer Sverrig sig den gunstigste Stilling i Tilfælde af Danmarks Opløsning, medens vi, ved for Tiden at gaa ind herpaa, fremkalder Opløsningen under slette Betingelser.

Vort Formaal er at sikre Halvøen Forbindelse med Øerne, mindst Slesvig indbefattet; men for at naa dette, maa vi holde fast ved vor nuværende Rets-tilstand, indtil Tiden har fæstet Slesvig til Kongeriget og vænnet Slesvig til at styres sondret fra Holsten. Vi maa derfor støtte Fællesforfatningen, saaledes, at Landsdelene finder Tryghed i denne, men saaledes er

³⁷⁾ Som Helstatspolitiker holdt Tscherning fast paa, hvad Danmark var gaaet ind paa ved Aftalerne med Stormagterne 1851—52.

den ikke. De ved, at jeg stedse har gjort opmærksom paa denne Mangel. Maaske kunne vi endnu slippe igennem ved at rette disse Mangler; vi kunne sikkert have undgaaet de nuværende Ulemper, naar vi havde stillet Sagen paa det Grundlag, hvortil jeg her sigter.

Men det bliver for vidtløftig at skrive om i et Brev; i »Nørrejysk Tidende« har jeg læst nogle Udtalelser, som fremstiller Sagen, som jeg tænker mig den.

I Forventning om at høre fra Dem, naar jeg gør bedst i at komme, sender jeg de bedste Hilsener til Familie, Venner og Stillere.

Deres hengivneste Ven
A. F. Tscherning.

Ørholm, den 28. April 1858.

Kære Gregersen!

Tak for Deres Brev af 13. d. M. ... De foreslaar et Par Mænd til Stillere. Enhver Mand, De foreslaar, er mig velkommen som Stillere, og de tvende Mænd, De anfører, Jens Iversen, Gislinge, og Færgemanden paa Tudse Næs, er endog desuden saa vel bekendte Mænd, som jeg i enhver Henseende kan ønske at blive stillet af. ... Det er ganske vist, at det ville være gavnligt, om et Blad som »Nørrejysk Tidende var mere bekendt omkring i Landet, men »Morgenposten« holder ved Brandforsikringen og Bondevennerselskabet, og flere Blade kunde ikke godt bestaa jævnsides. Winther⁸⁸⁾ gør sig stadig Umage derfor, endog med Opofrelse, og han er sejt og udholdende, men han har

⁸⁸⁾ Gert Winther (1813—1905), Rigsdagsmand fra 1849 til 1884 for Odder-Kredsen; han var Tschernings nærmeste Meningsfælle og Medarbejder i Folketinget. Fra 1850 udgav han »Nørrejysk Tidende«.

kun havt ringe Fremgang. — Begivenhederne maa tjene os, hvor Overbevisningen ikke kan. Desværre forbereder Tørrevejr, Pengemangel og Ejendomsspil Begivenheder, hvis Sprog ingen endnu kan forudsige. Slige Naturforhold og Begivenheder har ofte grebet, paa en uforudset Maade, ind i de politiske Forhold og forandret saavel Folkenes som Staternes Skæbne.

— — Det er forøvrigt stygt at se, hvorledes Mænd, som have siddet sammen i Rigsraadet lige over for Ministeriet, i Spørgsmaal som ligefrem angik dettes Optræden i Forhold til Udlandet, som ogsaa i andre af dem bestridte Forhold, nu bagefter og uden for bruger store Ord og slaar Knips i Lommen.

Deres forbundne og hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

Ørholm, den 4. Juni 1858.

Kære Gregersen.

Deres venskabelige Brev af 1. Juni har jeg modtaget i Gaar Aftes med vedlagde Opfordringer til at stille mig som Kandidat i Kredsen, for hvilket altsammen jeg takker Dem paa det forbindtligste. Jeg kan naturligvis ikke have det mindste imod, at Husmand Anders Jensen optræder som min Stillingsmand, naar De anser ham for en hæderlig Mand, der tillige er maadeholden i sine Fordringer, til det som kan gøres igennem Repræsentationen til Samfundets Udvikling. Da jeg den 16. Marts 1854 meldte mig ud af Bondevenneselskabets Bestyrelse, skrev jeg til dets Formand (B. Christensen):

»De vil erindre, at jeg, saalænge jeg har staaet i Forbindelse med Bondevennernes Bestyrelse stedse har raadet Selskabet som politisk Parti til ikke at foregribe Udviklingen af de politiske Begivenheder,

men følge dem med vaagent Øje, benytte dem med Maadehold, og, hvor det kun nogenlunde lod sig gøre uden væsentlig Fare for den borgerlige Frihed, da hellere støtte den bestaaende Regeringsmagt end at udsætte Staten for, gennem mulige Brud mellem Statsmagterne, at fremkalde, ja maaske berettigede, Afbrydelser af den Udviklingsrække, som i 1848 begyndte under ualmindelige begunstigede og nogenlunde heldigere benyttede Omstændigheder, — en Udvikling, der tildels med dette Maadehold allerede havde udfoldet sig til stort Gavn for Almuen i det hele, især Landboalmuen. De ved, jeg særlig har raadet til dette Maadehold, lige overfor de truende ydre Forhold. I Forbindelse hermed har jeg søgt at holde det Parti, som paa Rigsdagen sluttede sig om Bondevennerne, begrænset i sin Virksomhed, ved at opstille positive Formaal og lægge Midlerne aabent for Dagen. Jeg har søgt at undgaa Dobbeltthed, ved nok at fremme Samvirken med de andre Partier, men ikke indblande sig i samme eller Enighed om usikre Formaal. Idet jeg har handlet saaledes, har jeg godt indset, og heller aldrig lagt Skjul paa, at denne Fremgangsmaade kun sikkrede langsomme Fremskridt, at den udkrævede en Lidenskabsløs Hed og en Selvfornægtelse, som maaske ikke kunne forudsættes i Tide at findes hos mange; men jeg har alligevel tilraadet at følge dette Spor, da det alene fjernede fra et farligt Lykkespild, som enhver overilet Udvikling i Kamp med Statens ordnende og styrende Magter stedse har ført til. — — De, Hr. Formand, har i de henrundne Aar fulgt det samme Spor, maaske — jeg skal villig tilstaa det — flere Gange med nogen Opoffrelse af Deres egen Natur, men fordi Deres modne Overvejelse tillod Dem det,

og De derved samlede om os et ikke ringe Antal af politiske Medstridere. De synes nu ikke længer at betragte denne Vej som den bedste, for at naa Maalet. De har betraadt en anden Vej, som forekommer mig en Afvej, paa hvilken jeg ikke kan følge Dem.«

Saaledes skrev jeg som sagt 16. Marts 1854 til B. Christensen, da jeg traadte ud af Bestyrelsen for »Bondevennernes Selskab«. Jeg har ikke set de heldige Frugter af de Forholdsregler, som B. C. og hans Medstridere have opnaaet ved at forlade denne Vej, tværtimod, de have fremkaldt den Regering³⁹⁾, som de nu skælde og dog ikke tør træde op imod; ved den har de faaet Forfatningen af 2. Oktbr. 1855⁴⁰⁾, som de nu vil have kuldkastet, men ikke ret ved paa hvilken Maade; de har bortkastet Kongens Tilsagn, om at Valgloven til Fællesforfatningen skulle blive forelagt de forskellige Landsdelsrepræsentationer (i Kongeriget altsaa Rigsdagen); og nu i deres Fortvivlelse bebrejde de mig, at jeg holder paa en Forfatning, som jeg stadig har modsat mig og begæret forandret. — Heraf er det blevet mig endnu tydeligere, at ovenstaaende Udtalelser af »Bondevenneselskabet«s tidligere politiske Grundtanke endnu bør fastholdes, ja stedse bør fastholdes af det umiddelbare Demokrati. Bifalder Anders Jensen disse Grundanskuelser, som er saa at sige tagne ud af det sejge daglige Liv, og er han en hæderlig Mand, saa er han en velkommen Stiller for mig.

De har jo vel hørt, at Schjelderup rimeligvis selv optræder som Valgkandidat i Nykøbing. Hvem mon der indtræder som Stiller i hans Sted?

³⁹⁾ Ministeriet Hall (1857—59).

⁴⁰⁾ Hall var Medlem af Ministeriet Bang (1854—56), der gennemførte Fællesforfatningen ⁷/₁₀ 1855.

Jeg har modtaget Brev, hvori det meddeles mig, at saafremt jeg vedblev at ville stille mig, saa vilde H. Jensen (Kundby) ikke optræde som Modkandidat. Brevet var skreven med en anden Haandskrift end det forrige Brev; det er nedskreven med mørkt Blæk, medens Udskriften var skreven med blegt Blæk. Navnene var, saavidt jeg kunde se, ikke skrevne af Mændene selv, men af samme Person, som havde skrevet Brevet. Poststemplet var som altid Holbæk. Jeg var først noget tvivlraadig, hvad jeg skulde gøre, men tog den simple Udvej at skrive til H. Jensen, anerkendte hans Handlemaade mod mig og opfordrede ham til selv at optræde som en af mine Stillere. Er Brevet til mig et Kneb, saa tænker jeg det opdages paa denne Maade.

Imidlertid siger jeg som De, det er ikke værd at stole paa andet end paa et tilstrækkeligt Antal Vælgere paa Mødestedet; det samme har jeg skrevet til Schjelderup; man kan aldrig have for mange, men vel nok for faa Vælgere. Der kunde jo møde en anden Kandidat i Spidsen for de samme Mænd, eller man ville benytte Valglovens § 31, ifølge hvilken der, hvor kun én Kandidat har stillet sig, kræves Halvdelen af de tilstedeværende stemmeafgivende for at faa et gyldigt Valg. Mod dette sidste Middel vilde det bedste være at have en eller anden ubetydelig Mand til Modkandidat, som ingen Stemmer fik ved Kaaringen og trak sig tilbage. — Men det er nu af den Art Ting, som ikke kan laves.

Det er min Hensigt, om alt gaar vel, at indfinde mig i Holbæk med Aftentøget Onsdag, og altsaa være der Torsdag Formiddag og rejse videre, saaledes at jeg kan naa Kundby Torsdag og staa til Raadighed i Kredsen Fredag, Lørdag og Søndag.

Mine bedste Hilsener til Kone og Børn og Venner fra

Deres forbundne
A. F. Tscherning.

Sofus Høgsbro, der i 1858 blev valgt ind i Folketinget, har skildret sine Indtryk af Tscherning saaledes:

»Skønt jeg langt fra kunde billige alle Tscherning Udtalelser og Indfald, saa maatte jeg dog i det hele beundre hans overlegne Syn paa mange Forhold, hans varme Veltalenhed og hans ærlige uegennyttige Kamp for sin Overbevisning samt hans store Arbejdssomhed og omfattende Kendskab til de mest forskellige Anliggender.

I de 3 første Aar (1858—61), jeg sad i Folketinget, havde jeg min Plads ligeoverfor Tscherning og saa da, hvorledes han under Forhandlingerne havde travlt med at sy sine Rigsdagstidender sammen, hvad han gjorde med stor Færdighed og meget ivrig; men han sad stadig paa sin Plads og hørte nøje efter, saa at han nøje vidste, hvad enhver særlig interesserede sig for og morede sig med at sige sin Nabo, hvad en Taler, der rejste sig, rimeligvis vilde tale om. Naar hans Fingre ikke havde travlt med Syningen, lod han dem ofte sno Overskæget, og jeg antog, at han da særlig tænkte paa, hvad han vilde sige, naar han fik Ordet.

Under Grundlovskampen (1865—66) kom jeg ofte til Tscherning i hans Studereværelse, som tillige var hans Soveværelse og i det hele bar Præg af den Sparsommelighed, man kunde vente af en Mand, som

sagde, at der var to Maader at være rig paa, den ene var den at have Penge, og den anden den at kunne undvære dem.«

Ørholm, den 2. September 1859.

Kære Gregersen.

Det er nu henvend 2½ Maaned, siden jeg fik Brev fra Dem, og omtrent 3 Maaneder, maaske derover, siden De fik Brev fra mig, saa at det vel kunde være paa Tide at skrive igen.

De skriver i Deres sidste Brev, at De og flere ønskede at faa mig derud, jeg har ogsaa været betænkt paa fra min Side at besøge Dem, men dels har jeg først villet lade Høsten gaa aldeles forbi, dels har jeg ønsket at vide Besked om vore Forhold, saameget som muligt, inden jeg rejste til Dem; derfor har jeg ventet til denne Maaned og meddeler Dem nu, at jeg, om Gud vil, skal være i Holbæk Morgenen den 17., som er en Lørdag, idet jeg tænker at tage fra København Fredag den 16. om Aftenen. Min Hensigt var da, foruden Lørdagen at opholde mig Søndag og Mandag der i Egnen. Jeg skriver om det samme til Hr. Schjelderup, om De og han vil afholde noget Møde, eller vi kun skulle selv sees og samtale. Dersom jeg ikke til den Tid er klogere paa Forholdene, end jeg er nu, saa, i Sandhed, ved jeg ikke meget at berette. De besynderlige Tildragelser i Udlandet⁴¹⁾ har endnu mere gjort Regeringen usikker, end den var det i Forvejen, saa jeg tror næppe, der er klaret noget endnu.

⁴¹⁾ Italiens Frihedskrig 1859, Frankrigs Sejr over Østrig og det paafølgende stærke Røre, dette foraarsagede i de tyske Lande.

Tilgangen af tvende Medlemmer til Ministeriet⁴²⁾ har gjort Tallet fuldt og givet brugbare Arbejdskræfter i flere Grene af Forvaltningen, men jeg tror ikke derved er vundet nogen Løsning for de vanskelige Spørgsmaal i vor Stilling. M o n r a d, som skulle være den, der nærmest skulle ville forsøge sig i Løsningen af Forfatningsopgaven, staar, saavidt jeg har kunnet mærke, stille ligeoverfor den.

Man vil uden Tvivl forsøge en Sammenkaldelse af Rigsraadet, saaledes som det er, thi den 2-aarige Finansbevilling for Monarkiet er udløbet til 1. April næste Aar; men med stort andet vil man vel næppe give sig af (med). Vi har desværre spildt kostbare Aar siden 1854; oprettes det tabte, saa er Lykken bedre end Forstanden, thi det er tydeligt, at ingen af de Ledendes Forstand rækker til for Øjeblikket at øjne en brugbar Udvej.

Hvad vort private Liv angaar, da har vi det i det hele ret godt; min Kone er vel, Børnene vokse godt frem, og Bedstemoder er ret flink for en saa gammel Kone. Det ville gøre os alle en Fornøjelse igen at faa se et Glimt af Dem.

Skulde der fra Deres Side være nogen Hindring med Hensyn til Tiden for min Rejse, da skriv mig det til. — Mine bedste Hilsener til Kone, Børn og gode Venner fra

Deres hengivne Ven
A. F. T s c h e r n i n g.

⁴²⁾ C. E. F e n g e r som Finansminister og D. G. M o n r a d som Kirke- og Undervisningsminister, begge udnævnt 1/1 1859.

Jens Gregersen og hans Hustru: Ane Sofie, f. Toftegaard
(1800—1884).

Ørholm, den 22. Marts 1861.

Kære Jens Gregersen.

... Naar Vejret bliver lidt bedre, venter jeg at komme ud i Deres Egn. Det var jo endda heldigt, at J. A. Hansen ikke vil være imod mit Valg. Jeg selv har været meget tvivlrædig og er endnu ikke paa det rene, med hvad jeg skal, skønt de Vanskeligheder, som først De Coninck har fremkaldt⁴³⁾ og

⁴³⁾ A. L. C. de Coninck, Justitssekretær (1814—72), var nationalliberal og skrev i 1860 en Række politiske Breve i »Dagbladet« under Titlen: »Bidrag til det bondevenlige menigmandige Parties Kritik«, som fra først til sidst var et lidenskabeligt Anklageskrift mod Bondevennerne paa Rigsdagen. — Folketingsvalgene 14. Juni 1861 angik nærmest Spørgsmaalet: For eller imod Bondevennerne?

siden de politiske Stridigheder forøget, bringer mig dog til at mene, at jeg gør rettest i at tage mod Valg.

Ved *Dannevirkerøret*⁴⁾ bringes en farlig Forbindelse tilveje mellem netop den Art Nationale, hvortil De Coninck høre, dem som vil af med Bønderne paa Rigsdagen, — og Bondevennerne, og disse, der tro at bringe et Parti ind paa Rigsdagen, der skal tjene deres Planer i stor Stil, faar en overmægtig Modstand at bekæmpe. — I saa Fald er det godt at være til Stede for at samle Stumperne og ramme Maade. At (B.) Christensen kan lade sig lede af slige Drømmerier, det forstaar jeg, det ligger i hans Natur; men J. A. Hansen, det er ubegribeligt.

Mine bedste Hilsener til Familien fra

Deres hengivne

A. F. Tscherning.

Ørholm, den 15. Maj 1861.

Kære Gregersen.

Doktor Winther har nok, efter min Anmodning underrettet Dem om, at jeg laa syg, og ikke, overensstemmende med min tidligere Hensigt var i Stand til at besøge Valgkredsen, hverken Kristihimmelfartsdag eller i Pintsen. Jeg er nu saavidt, at jeg er oppe, af Lægen erklæret Reconvalesent, med Tilladelse til at gaa lidt ud i mildt Solskinsvej, og bliver det ved at gaa frem som i de sidste 3—4 Dage, saa haaber jeg snart at vinde Kræfter igen. Jeg har god Madlyst, og Fordøjelsen er i god Orden.

Da Folketingsvalgene snart stunder til, saa længes jeg efter at høre, hvad man har tilsinds i Valg-

4) »Dannevirkeforeningen« blev oprettet i Januar 1861 navnlig af Bondevenner, Grundtvigianere og de National-liberales venstre Fløj, for at faa Ministeriet Hall til at føre en mere kraftig Politik over for Pressen.

kredsen. Jeg vil ikke trænge mig paa Kredsen, og kan for mit Vedkommende afslutte min politiske Bane; men alle politiske Venner og Halvvenner paa-
staar, at jeg ikke maa, at jeg i det mindste bør møde i det nye Folketings første Samling; derfor har jeg lovet at give Møde, dersom man vil have mig i Valgkredsen. Under disse Forhold venter jeg med Længsel at høre noget fra Dem.

Det har været et slemt Foraar heromkring, hvorledes er det hos Dem? Vintersæden har havt saa ringe Fremgang, at man næppe ved, om den kan blive til noget, og paa de sandede Marker har det formelig røget, siger man, selv har jeg intet set heraf, da jeg har ligget i Sengen.

Hils Deres Kone og Børn, Deres Præst og politiske Venner fra

Deres hengivne og forbundne
A. F. T s c h e r n i n g.

Ørholm, den 23. Maj 1861.

Kære Gregersen.

Det var en stor glædelig Overraskelse i Deres Brev af 17. ds. Vi ønsker alle til Lykke til Datterens Bryllup, baade Dem og de Nygifte, og jeg forbeholder mig at bringe Brudegaven, naar jeg kommer. Men med en Enkemand er man jo halvt i Forlegenhed, der har alle mulige Ting. Jeg vilde jo helst give det samme, som jeg gav forrige Gang, 6 Thesker, men dersom de saa findes i Forvejen, saa var det jo galt. — Det havde i Sandhed været en Overraskelse, om jeg var kommen ud til Dem, uden at ahne noget og saa havde fundet Dem i fuld Gang med at holde Bryllup. Det er dog en Lykke, at De saaledes faar Børnene forørgede, medens De endnu ere nogenlunde

ved Kræfter. Nu varer det naturligvis ikke længe, førend den yngste Datter bliver gift.

... Det tegner iøvrigt ikke godt med Valgene, mange Embedsmænd stiller sig rundt omkring, og dem er Befolkningen endnu ikke kraftig nok til at gøre Modstand. Man gaar aabenbar løs paa at fortrænge enhver Bonde, som ikke har fulgt Embedsmandsstrømmen i det mindste nogenlunde. Men kommer Tid, kommer Raad. Kunde vi faa sikret Fred i Landet, saa gik Resten nok⁴⁵⁾.

Min Helbred er nu genvundet, jeg føler mig vel og gaar ud, men har endnu ikke forladt Hjemmet. Jeg haaber dog, om der ikke indtræder noget Tilbagefald at møde Valgdagen i fuld god Skik. Bliver Vejene nogenlunde, tager jeg om et Par Dage til København.

Nok en Gang til Lykke og hils Kone og Børn og gode Venner fra

Deres hengivne og forbundne

A. F. Tscherning.

Ørholm, den 7. Juni 1861.

Kære Gregersen.

I Gaar havde jeg Brev fra Hr. Schjelderup, hvori han meddeler mig, at mit Valg maa anses ganske sikret i hans Egn. Jeg traf forleden Hr. Jensen⁴⁶⁾ paa Gaden i København, han sagde mig, at de Mænd, som sidste Gang var imod mit Valg, havde tænkt paa denne Gang at indbyde mig. Jeg spurgte ham, om han havde Lyst til at være en af mine Stillere. Han syntes ikke uvillig, men ville dog betænke sig. For Sikkerheds Skyld har jeg i Gaar sendt Anmeldelsen

⁴⁵⁾ Tscherning udgav 1861: »Bemærkninger om Danmarks nuværende politiske Stilling«.

⁴⁶⁾ Gmd. Hans Jensen, Kundby.

om min Optræden som Valgsøger til Valgbestyreren i Svinninge og nævnt som Stillere: Castrup, J. Gregersen, Niels Jensen, Foged i Følleslev, og Schjelderup. Er der flere, som ønsker at optræde som Stillere, kan Anmeldelse følge efter.

Dersom intet kommer i Vejen, rejser jeg den 11. med Aftentoget og kommer saaledes til Holbæk om Natten, bliver der til næste Morgen, og dersom De ikke kommer der til Kl. 11 Formiddag den 12., saa tager jeg Ekstravogn til Kundby.

Hils Deres Kone og Børn og gode Venner fra Deres hengivne

A. F. Tscherning⁴⁷⁾.

København, den 16. December 1863.

Kære Gregersen!

Naar jeg længe ikke har skrevet, saa ligger det ikke i Forglemmelse, men kun deri, at jeg ikke har kunnet skrive noget godt og ikke gad vende stadig tilbage til det samme Omkvæd. Det gaar, som jeg har forudsagt. Dette Rigsraadsmøde har været fordærligt for Landet i en saare høj Grad. Det nationalliberale Parti har bragt Landet paa Bredden af Fordærvelse ved at tage Forholdsregler for Slesvigs konstitutionelle Inkorporation med Kongeriget gennem den nye Fællesforfatning, bestemt til endelig at sondre Holsten ud. Det er ikke saameget selve Forfatningens Beskaffenhed, ti dens Mangler falder jo kun paa os selv, som det, at der er kommen en Forfatning frem, der søger at afgøre Spørgsmaalet med Holsteens Udsondring eensidig, at den midler-

⁴⁷⁾ I de sidste Dage i Oktober 1861 flyttede Tscherning med sin Familie fra Ørholm til København, hvor de havde lejet en god Bolig med Have ude paa Kastelsvejen.

tidige Tilstand er ophørt, som holdes vedlige ved Bi-beholdelsen af Forf. af 2. Oktbr. 1855, der jo stedse var omgivet af den Paastand, at Holsten hørte med herunder og kun midlertidig var udsondret. Det er Overgangen fra det midlertidige til det formentlig endelige, som har kastet Hansken til Tyskland, der længe har været oprørt, fordi vore Diplomater saalænge undveg deres Tryk ved at dreje og vende i de formelle Spørgsmaal. Sagen havde ikke stillet sig et Haar bedre, om man havde brugt Forfatningen af 5. Juni til at gøre dette Kunststykke med. En urigtig Opfattelse af vore Forhold, en urigtig Vurdering af, hvad Sverrig kunne og ville, har ført os paa den glatte Is, som jeg i Foraaret bebudede, man ville komme ind paa, om man betraadte den Vej, paa hvilken vi er gaaet ind gennem Forfatningen af 18. November⁴⁶⁾, og paa hvilken vi nu er i Færd med at falde. Faldet er ganske vist bleven mere betydningsfuldt ved Kongens Død og den fremtvungne Underskrift⁴⁷⁾. Havde Kongen levet, havde der været Tid til Underhandling, man havde kunnet tilføje Forandringer i Forfatningen, give Sikkerhed mod Inkorporation, se at faa de slesvigske Stænder til at møde og til at finde paa en Overenskomst; men nu er brat alle Traade overskaarne, og ved Tvangen, udøvet mod Kongen fra Hovedstaden, har Tyskland atter, og denne Gang med nogen Grund, faaet Anledning til

⁴⁶⁾ Den ny Fællesforfatning af 18/11 1863 for Kongeriget og Slesvig.

⁴⁷⁾ Frederik den 7. var død den 15. Novbr. 1863 uden at have faaet underskrevet den ny Fællesforfatning. Den ny Konge, Kristian den 9., frygtede for Følgerne ved at underskrive Forfatningsloven, men gav efter for den offentlige Menings Tryk og underskrev den ny Forfatning den 18. November 1863 — et Skridt, der førte til Krigen 1864.

at fremstille vore Tilstande som revolutionære og trykkende for de Landsdele, som Forbundet beskytter, og de andre Regeringer, som ser Kongemagten (her er ikke Tale om Personen) misagtet, er bleven ugunstig stemt mod os og tilbøjelige til at give vore Modstandere Ret, der fremstiller os som et fredsforstyrrende Element i Evropa. Der dannes en Art Kongres i København i dette Øjeblik, som maaske afgør vor Skæbne paa en meget ublid Maade, men hvorom man kun kender løse Rygter. Om vi faar Lov til at føre Krig er tvivlsomt; bliver den ført, er der endnu ikke Udsigt til Hjælp fra nogen Stormagt og i saa Fald Udsigt til, at vi maa ligge under.

Naar jeg faar noget at vide, skal jeg skrive. — Der bliver vistnok saa overfyldt i Roskilde, at der kun bliver ringe Plads. Man har sagt, at det tilsagte Følge alene vil fylde Kirken.

Vi ere i det Hele ved god Helbred, jeg har jo nu jævnlig nogen Hoste, men forøvrigt vel.

Hils Kone og Børn og gode Venner fra Deres venskabeligst hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

København, den 18. Januar 1864.

Kære J. Gregersen!

Glædeligt Nytaar til Dem og Deres, saa glædeligt mulig, som det kan gaaes i Møde under nærværende trykkende Tider. Foruden de almindelige Onder, som til en vis Grad, ja vel i en høj Grad nedtrykker enhver Sind, har vi hos os havt det Onde, at min Kone gik sengeliggende ind i Aaret, dog lidt i Bedring, efter en Gigtfeber, som har holdt hende over 4 Uger sengeliggende. Hun er nu oppe den største Del af Dagen, men kan kun stoltre omkring i Stuerne og

har kun et saare ufuldstændigt Brug af højre Haand. Bestemoder skranter lidt, og jeg har været holdt inde af Forkølelse i over 8 Dage.

For Begivenhedernes Skyld med Hensyn til Rigsdagen, har Dr. Winther taget mig ind til sig, og jeg faar endnu kun Lov til at køre til Rigsdagen, ellers har jeg endnu ikke været ude. — Hvorledes vi kommer ud af den højst farlige Stilling, som Mangel paa Forudseenhed, københavnsk Overmod og tysk Afsindighed har bragt os i, har næppe endnu nogen Ahnelse om. Der yttre sig saa mange Tegn paa Gæring og Overgreb paa forskellige Steder, at ingen kan gætte endsige slutte sig til, hvorledes det vil vende sig mod os. Overgangen kan næppe siges at være os gunstig. Jeg kan ligesaa godt slutte kort her med gentagne Hilsener til Slægt og Venner, og med det Haab snart at høre fra Dem.

Deres hengivne Ven

A. F. Tscherning.

København, den 1. Februar 1864.

Kjære J. Gregersen.

Tak for Deres Brev af 23. f. M. Min Kones Bedring gaar langsomt frem. Hun er nu vel oppe, men holder Stuen og gaar kun med Besvær. Hendes højre Haand er endnu kun lidt brugelig. — Vi andre er raske.

Om Krigen spørger De. Den er, som De vel allerede ved, udbrudt i Gaar, og hertil er kommen den Efterretning, at den preussiske Minister Bismarck, som stod paa at fastholde Hovedbestemmelsen i Londontraktaten, er gaaet af, saa det nu næsten ser ud til at gælde en Erobringskrig fra preussisk Side.

De har formodentlig, førend De læser dette, set,

»Tschernings Hus« i Kundby.

(Saaledes kaldes endnu det Hus, hvor T. boede, naar han med sin Familie holdt Sommerferie i Kundby.)

at der skal være Rigsraadsvalg i Folketingskredsen. Jeg stiller mig ikke, selv om jeg ikke vedbliver, hvad der dog maaske vil ske, at være kongevalgt. Jeg siger m a a s k e, fordi jeg har søgt Kongen om Fritagelse og indsendt mit Mandat, men Kongen har i meget naadige Udtryk opfordret mig til at blive. Jeg har da fulgt Opfordringen og bedt om at faa Mandatet tilbage; men hvadenten dette sker eller ikke, saa kan og bør jeg ikke stille mig paa Valg.

... Hils Kone og Børn, Deres Provst og andre gode Venner og Bekendte fra

Deres hengivne Ven

A. F. Tscherning.

København, den 2. April 1864.

Kære Gregersen.

Jeg forudsaa jo nok Udfaldet af Valget til Rigsraadet i Holbæk Amts 2den Valgkreds, da jeg ikke kunde stille mig; maaske havde det endog været tvivlsomt, hvordan det var gaaet mig, om jeg havde stillet mig, thi jeg havde jo ikke villet bekende mig til Læren om Forfatningen af 18. November, som den sjællandske Folkeforening havde opstillet, og som Niels Pedersen⁵⁰⁾ paa dennes Vegne havde forelagt mig til derover at udtale mig. Hvorledes det skal gaa til Rigsdagsvalgene, er det næppe værd endnu at tænke paa; vor Stilling er saa ganske overgivet til overmægtige Fjender, til svage og maaske til falske Venners Vold, at ingen ved, hvorledes vi ere faren til Sommer. Kommer dertil, at jeg i Aar fylder 69 Aar, kom jeg altsaa ind i Halvfjerdsindstyverne, inden Valgtiden var ovre, og det var at kræve for lang Tid og Styrke af Vælgerne. Det falder mig jævnligen ind, at naar jeg ikke mer kan udrette, hvad jeg har kunnet før, og drage Folk med mig, til det jeg anser for det fornuftige, da maa det ligge i en af 3 Ting, enten at min Dømmekraft ikke er stærk nok til at sige mig, hvad der er det rette, eller at mine Evner ikke rækker til at udlægge det for andre, saa at de forstaar det, eller at Befolkningen er kommen bort fra den simple naturlige Opfattelse, uden endnu at have erhvervet Indsigt nok til at dømme selvstændig efter tilstrækkelig bekendte Forudsætninger, saaledes som det gaar saa mange Mennesker, naar de begiver sig ind paa de Sager, der angaar Forholdet til Udlandet. De to første Mangler ligger hos mig, det er

⁵⁰⁾ En bekendt Gaardmand i Kundby, der havde støttet Gmd. Hans Jensens (Kundby) Valg i Svinninge til Rigsraadets Folketing.

ikke urimeligt, at jeg er gaaet tilbage i begge Retninger, og da er det bedre at afbryde den politiske Bane, medens disse Mangler endnu ikke ligge for tydelig for Dagen.

Hvad Udfalget af Krigen angaar, da tror jeg ikke, nogen kan have nogen Ide derom. Virkelig Hjælp fra Stormagterne lader sig næppe vente, og den svensk-norske Hjælp, om den nogensinde kommer, vil hverken være tilstrækkelig stærk eller komme tidsnok. Det Angreb, som forefaldt paa Dybbølstillingen den 28. Marts, synes at have (været) udført for at indtage Egnen foran Skanserne i ringere Tilstand og der anlægge en første Paralel, det vil sige: begynde den saakaldte regelmæssige Belejring. Regner man efter sædvanlige Krigsbegivenheder, saa vil Værkerne modstaa 3 a 4 Uger, inden Fjenden tager dem, og da staar Overgangen over Alssund endnu tilbage, der nok kan tage nogen Tid og kræve betydelige Offre. Da det er et Foretagende af en egen Natur, saa tør man ikke udtale nogen Formodning herom, men maa se Tiden an. Selv kan vi ikke gøre stort andet end Spilleren, som har sat sin Formue paa et Kort, han maa rolig afvente, hvorledes Trækkene falder. Det er en slet, men en saakaldet national Politik, som har bragt os herhen; nu maa Følgerne bæres.

Hils Deres Kone og Børn, Deres Præst og politiske Venner fra

Deres venskabeligste hengivne

A. F. Tscherning.

København, den 12. Maj 1864.

Til

Hr. Gaardejer J. Gregersen.

I Brevet af 8. ds. er De saa god paa egne og flere andre Vælgeres Vegne at opfordre mig til at stille mig til Valg den 14. i næste Maaned i Holbæk Amts 2den Valgkreds. De har gjort det paa en saa indtrængende Maade, henvisende til de nærværende svære Tidsomstændigheder, at jeg vel ikke tør undslaa mig, skønt jeg, som jeg alt tidligere har meddelt Dem, ikke mere føler mig ret skikket til at røgte dette Kald og derfor burde have opgivet at overtage det. Jeg skal altsaa følge den givne Opfordring og møde paa Valgdagen, men jeg forbeholder mig at kunne træde tilbage, uden at støde Vælgerne, inden de 3 Aar er omme, for hvilke Valget skal gælde, om jeg nemlig yderligere kommer til den Erkendelse, at jeg virkelig ikke er skikket til at indtage en Rigsdagsmands Plads, paa en for mig selv tilfredsstillende Maade.

De kender af tidligere Breve, hvor lidt jeg hengiver mig til noget Selvbedrag angaaende den Styrke, Rigsdagen vil have til at haandhæve det nærværende Frihedsmaal for den menige Mand. Efter at mange af disse og ikke faa af deres Ledere have bidraget til at bringe det derhen, at det vil blive krævet som Betingelse for Statens Sammenhold, at bringe Ofre i denne Retning, saa er Modstanden gjort vanskelig, og Haabet om, at den vil lykkes, kun ringe.

Deres forbundne og hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

København, den 25. Maj 1864.

Til

Hr. Gaardejer J. Gregersen.

Skønt jeg jo nok ved, at De, kære Gregersen, har lagt Mærke til, at Valgdagen er forlagt til den 7. Juni i Stedet for den 14. ds., saa skriver jeg dog disse Linier for at vise, at denne Forandring ej heller har undsluppen min Opmærksomhed. Dersom De tvivler om, at mit Valg i Kredsen lader sig sætte igennem, saa gør Dem ingen Kummer over at enes med Schjelderup om at opgive det; jeg skal modtage Efterretningen herom med den største Rolighed. Jeg er saa indlevet i at høre og see Beviser for, at min Tro ikke mere er af denne Verden, der bader sig i den saakaldte national-liberale Sols Straaler, saalænge indtil hele Landet (Staten) har faaet sit Bane-saar, at der hverken bliver noget liberalt eller noget nationalt tilbage, især ikke det første; thi af det sidste, af Sproget, bliver der jo længe en Eftersmag, hvilke nye Forbindelser man end træder ind i. Alt-saa: koster det Anstrengelse at faa mig valgt, saa opgiv Anstrængelserne og sig mig ligefrem: Holbæk Amts 2den Valgkreds er skreden saa langt frem i den national-liberale Politik, at De og Deres Væsen er forældet. Tro mig, naar jeg siger: det skal ikke give mig en sur Time for min Skyld. Der er i denne Tid ganske andre Grunde til sure Timer. Fædrelandet, det gamle danske Fædreland, svævede ikke i synderlig større Fare i 1658, da kom dog til sidst en Mand, Cromwell, som slog i Bordet og sagde: her skal Skabet staa; men hidtil gives der ingen saadan, og vi er i farligere Klør.

Men det er ikke værd at tale om; det hindrer ikke, at 15,000 Personer møder til Tivolis Aabning,

og at Dyrehavens Befordring vrimler af Folk. Der tjenes gode Penge i København, naar Landet iøvrigt har Krig, det er en Slaraffentid, saalænge det varer.

Hils Deres Kone og Børn fra Deres hengivne Ven

A. F. T s c h e r n i n g.

Hils ogsaa politiske Venner, om jeg mere har nogle. — De faar tilsendt 3 Ekspl. af »Min Politik«.

København, 30. Maj 1864.

Kære Gregersen.

Deres Brev af 27. ds. har jeg modtaget. Det glæder mig deraf at erfare, at mit Valgs Gennemførelse efter Deres Mening gaar let frahaanden, saa at det ikke skaffer Dem altfor mange Besværligheder. Dersom ikke noget særdeles støder til, saa begiver jeg mig til Holbæk den 4. (Juni) Aften, bliver der om Natten og venter Dem der den 5. om Formiddagen.

Den vedlagte Skrivelse er meget godt skrevet, ret i Almuens fornuftige Aand; det var godt, om M a n g e handlede saaledes og kunde udtale det, for at deraf kunne udspringe en rigtigere Opfattelse af Forholdet ligeoverfor Statsmagten end dem, som har begyndt at udvikle sig.

Resten, naar vi ses ret snart, som jeg haaber. Hils gode Venner og Deres Kone og Børn fra

Deres hengivne Ven

A. F. T s c h e r n i n g.

København, den 6. August 1864.

Kære Gregersen.

Nu er vor uheldige Krig da foreløbig sluttet; det er: vi har faaet mindst 12 Ugers Vaabenstilstand og et Fredsgrundlag til nærmere Bearbejdelse; uagtet denne Bearbejdelse i det væsentligste kun angaar Pen-

gespørgsmaal og dermed sammenhængende Besiddelser, saa er de endnu saa indgribende, at de godt kunne give Anledning til Fredsbrud eller rettere Krigens Fortsættelse, der da kan føre et Skridt videre til Opløsning og Undergang. Dette kan ske saameget lettere, som det synes, at det saakaldte nationale Parti, især i Folketinget, er højst utilfreds over Følgerne af deres dumme Streger og derfor overdøver al Fornuft med deres Krigsskrig; derfor siger jeg, Freden kun tør kaldes foreløbig, ja den vil kun være foreløbig, selv naar den er afsluttet. Det er en maadelig, sørgelig Slutning paa en Række af forkerte Regeringshandlinger og den største Del af Befolkningens politiske Vildfarelse. »Den, som ikke vil høre«, siger man, »maa føle«; saaledes er det gaaet os. I Rigsraadet, især dets Folketing, vrøvles meget frem og tilbage; om man virkelig vil sætte sig paa Bagbenene og forkaste Freden, eller man vil bide i det sure Æble, kan jeg endnu ikke bedømme. Forkastes Freden, saa bliver Spørgsmaalet: vil de større Magter lade skride til Landets Deling, da sker denne; vil de ikke det, da bliver Freden os paatvunget ved en fremmed Besætning i København. De ved fra flere Aar tilbage, ja lige siden 1854, at jeg ikke er bleven overrasket af disse ulykkelige Begivenheder, men derfor smerter de mig ikke mindre.

Det er ubehageligt, at Vejret igen falder saameget i Fugtighed, nu da Høsten staar for, og Sæden skulde modnes, thi i Sandhed, vi trænger til en god Høst. Jeg længes efter at høre fra Dem. Hils Kone og Børn paa det venligste, hils ogsaa Deres Præst og andre Venner fra

Deres meget hengivne
A. F. Tscherning.

København, den 15. November 1864.

Kære Gregersen!

Det er Kong Frederik VII. Dødsdag i Dag. Jeg sidder hjemme og grubler over det ulykkelige Aar, der er forsvundet siden, og skønt det ikke er smukt at sende sine Bekymringer ud i Verden og læsse dem over paa andre, saa kan jeg dog ikke lade være at benytte Lejligheden til at skrive Dem et Par Ord. Det er en Stund, siden det skete sidst. Vi har dertil saa hyppig for Aaringer tilbage, saavel i Eders egen Stue som i vore Samlinger i Valgkredsen forudset den Time, som er kommen, som en nødvendig Følge af de evropæiske Magters forskellige Opfattelse af det danske Monarkis Betydning blandt Nationerne, fra vor egen, især de Styrendes Opfattelse af den, af vor Overvurdering af egne Kræfter og forfængelige Haab om Hjælp, — alt dette har vi overvejet sammen saa hyppig, at Udfaldet af Begivenhederne næppe kan overraske os. Skønt Fr. VII. Død har bidraget til at udvikle Dramaet noget hurtigere end ellers, saa er dets Opførelse forberedt længe forinden. Men det er ikke værd at komme ind herpaa. Fr. VII. forlod Scenen saa tidlig, at hans Minde ikke behøver at drages ind i Rigets Fald. Man kan endog antage, at han aldrig havde underskrevet den skæbnesvangre Grundlov af 18. November 1863, som den københavnske Befolkning, støttende Ministeriet, tiltrødsede sig i faa Dage efter Tronbestigelsen. Thi hvad man end siger om denne Grundlov, saa er det bedre for den, der ikke har underskrevet den, thi den blev af alle evropæiske Magter betragtet som en farlig Udfordring til Tyskland, som en Art Uafhængighedserklæring af de Forudsætninger, paa hvilke Londonertraktaten af 8. Maj var grundlagt.

— — — Hils Deres Familie og hils Deres Provst og andre Venner i Kredsen. Min Familie er for Tiden ved Helsen og har det godt, som man kan have det, naar det gaar Eens Land saa ilde. Jeg maatte græde, da jeg sagde Ja til denne sørgelige Fred. De Mænd, som har sluttet den, har gennemgaaet alle Sorter Plager og Ydmygelser. Det har været et surt Hverv.

Deres hengivne Ven

A. F. Tscherning.

Kjøbenhavn, den 8. Januar 1865.

Kære Gregersen.

Da jeg ikke har faaet mit Haandskrift tilbage fra Boghandler Bech i Holbæk eller iøvrigt hørt noget fra ham, saa formoder jeg, at han har optaget den i sin Tidende; i saa Fald findes der da der en Fremstilling af Grunden, hvorfor jeg har ophørt at være Medlem af Rigsraadet. De ved, at H. Jensen⁵¹⁾ stemte imod Lovfæstelsen om at lade Rigsraadet bestaa, men iøvrigt har det store Flertal af Menigmandspartiet vist sig svagt eller fejgt ved at give deres Stemme til at lade Rigsraadet blive i Virksomhed, efter at der ingen Fællesanliggender er mere. J. A. Hansen har ført an paa denne farlige Bane, om fordi han fandt det rigtigt, eller ikke antog, at han kunne faa Følgesvende nok, kan kun han selv vide; hvorledes han drager Menigfolket ud af Klemmen, vil Tiden vise. Maaske nøjes han med at drage sig selv ud, ved at holde paa Forfatningen af 5. Juni 1849 til det yderste, og saa ligge under i Afstemningen, saa har han jo gjort, hvad han kunne. I Rigsraadet havde

⁵¹⁾ Gmd. Hans Jensen i Kundby. Han var fra 5. Marts 1864 til Sommeren 1866 valgt i Svinninge som Medlem af Rigsraadets Folketing.

Modstanden ladet sig gøre med 33 Stemmer, nu skal der mange flere til. — Var Rigsraadet blevet opløst, var det aldrig kommen sammen igen, da der ikke fandtes nogen Valglov. Men det er den simple Følge af Menigmandspartiets Indblanding i nationale og skandinaviske Galskaber, det bliver nu, selv af dem, der har støttet sig dertil, betragtet som Misbrug af Frihed. At det vilde komme derhen, har jeg stedse sagt Dem.

Men mit egentlige Formaal med dette Brev er jo ikke at skrive Politik, men at ønske Dem og Deres, i det vi takke for godt Venskab i det gamle Aar, et glædeligt Nytaar fra mine egne og mig selv.

Deres hengivne og forbundne

A. F. Tscherning.

København, den 7. Oktober 1865.

Kære Gregersen!

Tak for Brevet og for Æblerne. — Jeg fik Brevet, da jeg i Gaar spiste hos Winther. Bedstemoder⁵²⁾ døde den 19. f. M., tre Dage efter General de Meza⁵³⁾, som døde den 16., og i hvis Hus jeg var, ventende hans Død den Dag og Dagen forud, saa jeg fik kun kort Frist efter Hjemkomsten, inden jeg fik at gøre med døende og Begravelser. Bedstemoder saa vel som de Meza døde begge rolig hen uden stærke Lidelser. I Morgen skal Ejlert⁵⁴⁾ konfirmeres, saaledes gaar det: én føres ud af Verden, en anden føres ind.

— — — Grundlovssagen er efterhaanden geraa-

⁵²⁾ Fru Tschernings Moder.

⁵³⁾ Danmarks Overgeneral ved Dannevirke 1864. Han var gift med A. F. Tschernings ældste Søster.

⁵⁴⁾ Tschernings ældste Søn, Ejlert Adam T. (1851—1919), var i mange Aar en af de betydeligste og mest søgte Kirurger her i Landet.

det i den største Forvirring. De fleste er kommen saa vidt, at de i Smug beklage, at man har betraadt T o f o r f a t n i n g s v e j e n. De skandinaviske Rumlerier er igen i Gang. Sverrig har gjort et stort Laan, om det er for at komme ud over Rigets Finansnød, eller om det er for at gøre Broer, kan jeg ikke se endnu.

Tak for sidst, hils Kone og Børn, Svigerbørn og gode Venner fra

Deres hengivne Ven
A. F. T s c h e r n i n g.

Kolding, 15. Maj 1866.

Hr. Gaardejer J. Gregersen.

Da jeg sidst skrev til Dem, skrev jeg samtidig til (Lærer) Schjelderup (Følleslev) og gjorde ham bekendt med den Meddelelse, som jeg ogsaa havde sendt til Dem. Han svarede ufortøvet: »at forlade vor Valgkreds for at stille Dem i en anden, vilde gøre et slemt Indtryk her«. Efter at have modtaget denne Bemærkning skrev jeg straks til Aalborg Amts 1ste Valgkreds⁵⁵⁾ og takkede for det gode Tilbud, men undskyldte mig, da mine prøvede Venner i Holbæk Amts 2den Valgkreds ikke billigede det, saa nu kommer jeg for endnu en Gang at prøve Kredsens Velvillie for 5. Juni Grundloven og for mig.

De ser, at jeg er i Jylland paa Rundrejse⁵⁶⁾ og

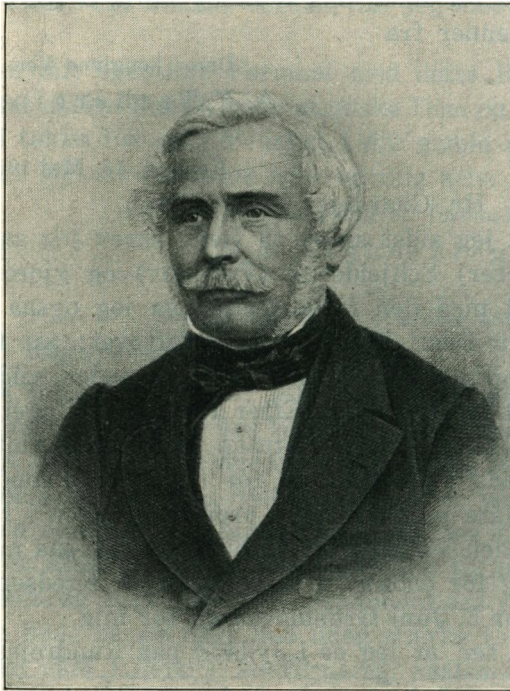
⁵⁵⁾ Nørresundbykredsen. Da Tscherning ikke tog imod Opfordringen om at stille sig her ved Valget den 4. Juni 1866, blev det hans nære Ven og Meningsfælle, Cand. P. Chr. Zahle, der stillede sig i Nørresundby og blev valgt i Stedet for en Nationalliberal, der tidligere havde repræsenteret Kredsen.

⁵⁶⁾ I 14 Dage — indtil 28. Maj — talte den 70-aarige Tscherning daglig ved store Møder, lige fra Kolding til Vendsyssel, og overalt satte han Landbobefolkningen i Bevægelse for at bevare Junigrundloven af 1849.

er derfor ikke i Stand til at skrive lange Breve; for saavidt jeg kommer tilbage fra dette Land, skriver jeg og tager nærmere Aftale.

Min Hilsen til Dem, Kone, Børn og gode Venner.
Deres hengivne

A. F. Tscherning.

Tscherning som ældre.

København, den 29. Maj 1866.

Kære Gregersen.

Tak for Brev af 24. ds. og Deres gjorte Tilbud.
Dersom ikke ganske uforudsete og uventede Tilbud

indtræde, saa tager jeg herfra Lørdag den 2. (Juni) Morgen med Jærnbanetoget og Deligensen til Holbæk, hvor jeg da indtræffer mellem 11 og 12 og venter da at træffe Dem der, om ikke ved Ankomsten, saa i Løbet af Eftermiddagen. Jeg har skrevet til Schjelderup om som sædvanlig at være min Stiller og beder Dem om den samme Tjeneste. Da 5. Juni Folkeforening har indbudt mig til Kandidat, saa vilde det være upassende ikke at have en Stiller fra denne Side til Medstiller. Jeg skriver derfor til H. Jensen.

Igaar Aftes Kl. 11 kom jeg fra Jylland, hvor Winther og jeg har rejst paa langs igennem til 3 Mil Nord for Aalborg, holdt Møder, talt, opmuntret osv. Stemningen var god nok, hvad saa Udfaldet bliver.

Mine bedste Hilsener til Kone og Børn.

Deres venskabeligst hengivne

A. F. T s c h e r n i n g.

København, 3. August 1866.

Kære Gregersen.

Slaget er slaaet og, som det efter Landstingsvalgene i Roskilde var at forudse, tabt; Junigrundloven med sin politiske Lighedsgroundsætning er sunken i Grus, og Grundloven af 18. Novbr. 1863 for Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender er, i en noget forandret, i visse Henseender forværret Skikkelse traadt isteden under den vanskabte Titel af »Danmarks Riges gennemsete Grundlov af 5. Juni 1849 — af 28. Juli 1866«. Ligesom 5. Junigrundloven blev kaldet Frederik VII's Grundlov, saa bør denne hedde Christian IX's Grundlov. Ære den, som æres bør.

De vil se, at jeg har nedlagt mit Kald som Rigsdagsmand, saa snart jeg vidste, at Kongen i Stats-

raadet havde underskrevet Forfatningen, saa at jeg har holdt mit Ord, ikke at ville deltage som Medlem i en Repræsentation, hvis Grundsætning er af en saa slet Natur, som den der er nedlagt i den ny Forfatning, ved hvilken Pengegriskhed, Egennytte, Lykkefjæs osv. ere udsete til at give politiske Forrettigheder, hvor Folket, det politiske Folk, er opløst og adspaltet i forskellige Klasser til Erindring om deres forskelligartede Interesser.

De vil, kære Gregersen, se af »Holbæks Avis«, at jeg har taget Afsked med Kredens Vælgere og takket dem. Maa jeg gennem disse Linier tage Afsked med Dem, som har ført mig ind i Deres Plads i Kredsen og stadig har støttet mig deri med saa stor Iver og Udholdenhed. Vil De bringe min Tak til de Mænd, som have holdt ud med os. Men idet jeg saaledes som Rigsdagsmand tager Afsked med mine Vælgere og Stillere, tager jeg ikke Afsked fra min gamle Ven, som jeg haaber vil bevare sit samme gode Sindelag for mig for Fremtiden som hidtildags⁵⁷. Hils paa det venligste Deres Kone og Børn og bed ogsaa dem at bevare mig i venskabelig Erindring. Min Kone og Børn hilser paa det bedste. Anthonore og begge Drenge er paa en lille Ferierejse i det sydlige Sjælland.

Deres hengivne og forbundne Ven

A. F. Tscherning.

⁵⁷) Tschernings senere Breve til Jens Gregersen (fra Efteraaret 1866 til Sommeren 1874) vil muligvis blive meddelt i en af de følgende Aarbøger som et Led i Fortsættelsen af »Svinningekredsens Historie«.

⁵⁸) A. F. Tscherning og hans Hustru havde fem Børn i deres lykkelige Ægteskab fra 1845 til 1874, da Tscherning døde, nemlig: 1. Marie Elisabeth, f. 1847; 2. Anthonie (der blev kaldt med Kælenavnet Anthonore), f. 1849; 3. Ejlert Adam, f. 1851; 4. Johan, f. 1853 og 5. Sara, f. 1855.

III.
**TSCHERNINGS SIDSTE BREVE
TIL JENS GREGERSEN**

»FRA HOLBÆK AMT« 1928

TSCHERNINGS SIDSTE BREVE TIL JENS GREGERSEN.

(Fra Efteraaret 1866 til Sommeren 1874.)

Et Bidrag til Svinningekredsens Historie.

Da A. F. Tscherning sidst i Juli Maaned nedlagde sit Hverv som Svinningekredsens Folketingsmand, gjorde han dette med velberaad Hu. Han vilde aldrig nogensinde mere tage imod et Rigsdagsmandat, saalænge den ny Grundlov af 28. Juli 1866 blev holdt oppe som Landets gældende Grundlov. Dette holdt han fast ved til sin sidste Stund, trods de Opfordringer han enkelte Gange fik fra forskellige Valgkredse om at lade sig opstille paany.

Det var en brat Afslutning paa et mangeaarigt og saare virksomt Samfundsarbejde. Tscherning kom nu ikke mere i Rigsdagen, og kun enkelte Gange kom han ud i sin gamle Valgkreds, naar han var paa Besøg hos sin gamle Ven og Stiller, Gmd. Jens Gregersen i Kundby. Tschernings Tordentale hørtes ikke mere. Han holdt helt op med at være Taler. Men i disse hans sidste 8 Leveaar (1866—1874) er han alligevel saa optaget af i sit Hjem at følge den politiske Udvikling saavel herhjemme som i Udlandet. Den Brevveksling, han hidtil i 17 Aar havde ført med den jævne Bondemand Jens Gregersen, den fortsatte han trofast indtil sin Død. Og da Tschernings Breve idelig giver Oplysninger om et og andet i Svinningekredsen, som Jens Gregersen har meddelt eller rettet

Forespørgsel om, bliver Brevene fra disse Aar ogsaa en Kilde til Svinningekredsens Historie. Først og fremmest giver disse Breve dog et Billede af Tscherning, saadan som han var og havde det i disse Aar. Man faar her at vide, hvad han tog sig for, hvordan hans hjemlige Forhold var, og hvilke Tanker han gjorde sig om den politiske Udviklings Gang i Evropa. Hjertebaandene, der var bundet mellem ham og Jens Gregersens Hjem, blev som Aarene gik fastere og inderligere. Tschernings mange — og ofte lange — Breve til Jens Gregersen blev Aar efter Aar ligesom mere indholdsrige og hyggelige. De to Gamle tager i deres Breve Tidens politiske Spørgsmaal op til Behandling, og Tscherning er altid ihærdig til at meddele Vennen sit Syn paa Spørgsmaalene.

Tschernings Breve fra disse Aar meddeles da her — med enkelte Forkortelser — efter Afskrifter, der er foretaget i det store kongelige Biblioteks Haandskriftsamling i København.

København, den 19. September 1866.

Kære J. Gregersen.

Tak for Deres venlige Brev af 15. ds. med indlagte vellykkede Fotografier. Det har da været en stor Sorg med Mette Marie, der har ligget saalænge syg. Jeg vil da haabe, at det ikke maa have slemme Følger for Fremtiden. Jeg ønsker Dem til Lykke, at de har faaet — man kan gerne sige — smuglet Deres Høst igennem. Mange Steder har de endnu ikke endt Høsten. Det er uheldigt, at et saa lovende Aar skulde medføre saa store Besværligheder, inden den gode Afgrøde kunde komme i Hus.

Jeg har været nogle Uger i Udlandet: Tyskland, Frankrig og Schweiz; paa de fleste Steder var Høsten langt tilbage og lovede ikke godt. Paa mange Steder gaar man vistnok Vinte-

ren i Møde med Ængstelse, og Misfornøjelse med Forholdene er kendelige. Det er ogsaa en voldsom Omvæltning, der har fundet Sted i mange Forhold i denne Sommer.

..... Det er smukt, at der endnu findes politiske Venner, som tænker paa mig; men De, kære Gregersen, har faaet Ret, naar De har sagt, at De troede næppe, at jeg kunde ville stille mig paa Valg¹⁾. Min Afsked til Kredsens Vælgere²⁾ er altfor klar og afgørende til, at jeg skulde kunne forandre den. Der har vist sig en saa stor politisk Uredelighed ved denne Løjlighed i alle Forhold, at jeg ikke mere forstaar mig paa, hvorledes der skal gaas frem. Jeg vil, som jeg har sagt, lade dem raade, der har lavet det, som det nu er, og som forstaar sig bedre derpaa. De har Ret, den sørgeligste Side ved den hele Sag er maaske det Tab i Anseelse, Kongen har lidt ved sin Optræden i Forfatningssagen.

Vi her hjemme befinder os ganske vel; hver udfører sin daglige Dont, og Tiden glider ret taaleligt hen.

Hils nu Deres Kone, og Sofie (den lille Brevskriver) og Deres (øvrige) Børn, og politiske Venner fra

Deres venskabeligst hengivne

A. F. Tscherning.

København, den 3. Februar 1867.

Kære Gregersen.

Da De skrev mig sidst til, mødtes vore Breve; derfor har jeg tøvet noget, førend jeg har skrevet igen.

Det første skulde være Tak for alt godt Venskab og Velvillie i det forgangne Aar, det andet Lykønskning til Deres lille Datterdatter, som jeg af Brevet ser alt var kommen til Verden den 1. Marts. Det tredie, jeg har at sige Dem, er, at Nytaarsdag maatte jeg begynde at holde Stuen paa Grund af en Hævelse og Svulst, naar jeg gaar, i venstre Fod. Det varede omtrent 10 Dage, inden jeg fik Lov at køre ud; først i den sidst forløbne Uge har jeg begyndt at gaa lidt ud. Der-til har jeg en temmelig stærk Hoste og nogen mindre Spise-

¹⁾ Som Følge af Grundlovsforandringen 1866 afholdtes der den 12. Oktbr. almindeligt Folketingsvalg over hele Landet. Da Tscherning absolut nægtede at stille sig, valgtes i Svinningekredsen Gmd. Hans Jensen, Kundby, ved Kaa-ring.

²⁾ Se Tschernings Brev herom til J. Gregersen %, 1866 i »Fra Holbæk Amt« 1927, Side 81—82.

lyst end sædvanlig, men er forresten rask. Kone og Børn har gennemgaaet den almindelig udbredte Forkølelse, men i en meget ringe Grad.

De skriver til mig, kære Gregersen, om en Bog »Tiggerne« af P. M. Worm¹⁾. Det er den nedrigste Sammensætning af Løgn og Bagvaskelse, som endnu har set Lyset her i Landet, hvor der dog lyves saameget mellem Aar og Dag. — Den hele Historie om Frederik VII's Forgivelse og alt, hvad dermed hænger sammen, er lige greben ud af Luften. En Mand, der sagde, at han kendte Worm, har sagt mig, at denne selv indrømmede, det var Opspind, sammenskrevet for at tjene Penge. — Om der ved Præsten skal være sigtet særlig til nogen Præst, derom har jeg ikke hørt noget og ikke tænkt over. Skriftet forekom mig saa væmmeligt, at jeg var i Færd med at skrive derom til Justitsministeriet, da det blev sagt mig, at Justitsen var opmærksom derpaa.

De var saa god at sende nogle Æbler til Børnene til Julen. Jeg haaber, Deres Svigersøn foreløbig har bragt vor Tak. — Min Kone og Børn har meget tidt paalagt mig at skrive og takke, men jeg har forsømt det til i Dag. Naar man først skyder noget ud, saa bliver det let længe forsømt.

Lad mig nu vide, naar De skriver igen, hvad den lille Datterdatter er kommet til at hedde og fortæl mig, hvorledes de alle har det.

Hils saa Kone, Børn og gode Venner fra Deres gamle Ven og fordums politiske Krigskammerat og Ven

A. F. Tscherning.

København, den 20. December 1868.

Kære Gregersen.

Det lakker mod Jul og mod Aarets Slutning. Dette frister mig til at sende Dem et Par Ord til Lykønskning til Festen og til Tak for det gamle Aar og for de mange Aar, vi gamle Knarke nu har staaet i godt Venskabsforhold til hinanden. Hvormange forskellige Ting er ikke foregaaede i den Tid, lige indtil at faa en Rigsdagsmand for Holbæk Amts 2.), der stemmer imod forskellige af de Landboforanstaltning-

¹⁾ Samme Bog og Forfatter har Tscherning yderligere omtalt og kritiseret haardt i et nyt Brev, han skrev til J. Gregersen ²/₄, 1867.

²⁾ Hans Jensen, Kundby.

ger, som de tvende Forgængere⁶⁾ var blandt de ivrigste og forreste i at fremme. Men han har taget sig Eksempler efter J. A. Hansen, Alberti, Frølund o. fl. Det er Følgen af Oktoberforeningen, som holdt sin Fødselsdag hellig i November ved Glassenes Klang og lystig Sang. Det er den besynderligste Skæbnes Tilskikkelse, at J. A. Hansen, som beskyldte mig for at savne Hengivenhed til Grundloven og knap tog det alvorligt med Landsbevægelsen, som bebrejdede mig Mangel paa Nationalisme og Skandinavisme o. s. v., nu ved Omstændighedernes Magt er kommen til som Formand i 5. Juni Foreningen at være Redskab til at give Ligheden et Knæk i Forfatningen, næsten fornægte Landbostandens Nytte eller dog dens Besindighed og at sværge til de nationalskandinaviske, medens jeg har holdt mig uden for 5. Juniforeningen, har fægtet for Ligheden til det yderste, stræber som tidligere for Landslovenes Omdannelse og er stillet ligeoverfor det nationale og skandinaviske i samme Stilling som tidligere. Jeg smiler, naar jeg tænker paa, hvorledes Vælgere i Kredsen, J. A. Hansens ivrigste Tilhængere, bebrejdede mig, at jeg ikke noksom sluttede mig til ham, ja at nogle ikke vilde stemme paa mig, fordi jeg havde de mig i »Morgenposten« og med Taler forekastede Mangler. Vi ser her et nyt Bevis paa, hvor stor Omstændighedernes Magt er.

I de sidste Dage har det forekommet mig, som om Krigsfare i Evropa stod nærmere for Døren end for en Maaned siden. Der er en Luftning, som om et Fredsbrud forestod i Februar; dog er dette endnu kun den løseste Gætning.

Tak for Besøget af Deres Svigersønner. Hils dem paa det hjerteligste fra mig. Hils med det samme deres Koner, saa vel som Deres egen Kone og Børn.

Jeg hørte af Deres Svigersøn, at de i Sognet (Kundby) var saa godt fornøjet med deres Kapellan. Desværre for dem, men desbedre for ham, har han jo nu faaet et andet Kald. Gid Deres Provst maa være ligesaa heldig i Valget af hans Eftermand.

Vær saa god ogsaa at hilse Deres Provst og de politiske Venner, som endnu erindrer sig deres gamle Ven, Holbæk 2:

A. F. Tscherning.

⁶⁾ J. Gregersen og A. F. Tscherning.

København, den 21. Juni 1869.

Kære Gregersen.

Ved et heldigt Tilfælde blev jeg forhindret fra at skrive Dem til i Forgaars, ellers havde vore Breve krydset hinanden; jeg fik nemlig Deres af 16. ds. først i Gaar.

Det har gjort mig meget ondt at høre, at Deres Kone har været saa syg. Gid hun nu blot maa være forsigtig, thi Gigt-sygdomme kræver stor Forsigtighed i Helbredelsestiden. Stak-kels Sofie^o), hun har det svært, naar Børnene samtidig har Kighoste. Dog skraller den Hoste jævnligen værre, end den er. Vi maa haabe det bedste. — Jeg har ogsaa været syg med stærke Smerter i nogle Dage af Nyresten. Naa, dette er nu foreløbig overstaaet. Mit ene Knæ har ogsaa været sygt, saa at jeg nogle Dage har holdt mig inde, og senere i flere Uger havt Smerter ved at gaa. Det onde er endnu ikke ganske ovre, men dog meget bedre.

Forresten er jeg Enkemand i denne Tid. Anthonore^o) har ved sit Maleri fortjent omtrent 1000 Rd. Disse vil hun anvende til sin Uddannelse, dels ved at se Naturen i andre Skikkelser, dels ved at se Malerier. Da hun nu ikke kan rejse ene, har hun taget sin Moder med og betaler Rejsen for hende. De er efter deres første Breve i Schweitz. Ejlert^o) har taget sin anden Eksamen med Udmærkelse og skal formodentlig efter sin Søsters Indbydelse ogsaa paa Rejse. Men denne Rejse vil sandsynligvis foregaa flere Maaneder, saa at jeg er dobbelt bundet til Hjemmet og tør ikke haabe at kunne benytte Deres venskabelige Indbydelse. — Det gør mig ret ondt, at Deres Sygdom hindrer Dem i at komme herind; dels havde det mere Dem at se de store Forandringer, København har undergaaet; dels havde vi gamle haft Fornøjelse af endnu en Gang at mødes.

Det er mig kært, at der endnu findes Mænd i min gamle Valgkreds, som tænker paa mig med Hensyn til de næste Valg; men jeg er fast besluttet paa ikke mere at stille mig paa Valg. Der er kommen Opfordring til mig fra flere Steder, men jeg

^o) J. Gregersens Datter, der var sin Faders Brevskriverveske.

^o) Tschernings næstældste Datter Anthonie, der blev kaldt med Kælenavnet Anthonore.

^o) Tschernings ældste Søn, den senere berømte Kirurg (f. 1851, d. 1919).

har undskyldt mig overalt. Monrad^{o)} har været hos mig efter sin Hjemkomst og ligeledes opfordret mig til at træde ind i Rigsdagen; men ogsaa den Opfordring har jeg undslaaet mig for at følge, uagtet han tilføjede, jeg tænker spøgende, saa ville han ej heller indtræde.

Af nogle Blade, jeg sender, vil De se, at jeg ikke er op-
hørt at være Bondeven. Dersom jeg havner i denne Egen-
skab nu, da er det, fordi Bondevennerne forlod mig for at være
Skandinaver, Nationale, 5. Juniforening, Oktoberforening,
Grundtvigianer — Gud ved hvad; men kort: alt andet Slags
Udenvælsk, som kun førte til Skuffelser, og hvorhen jeg ikke
ville følge med.

Og nu, kære Gregersen! Farvel for denne Gang. God Bed-
ring til Deres Kone, og mine bedste Hilsener til hende som
til Deres Børn. Gid Kighosten maa blive vel overstaaet. Hil-
sen ogsaa til Deres Provst og til gode Venner fra

Deres meget hengivne

A. F. Tscherning.

København, 11. December 1869.

Kære Gregersen.

... Lykkeligvis er Sporvognsindretningen kommen, den
gaar forbi nærved, hvor vi bo, og for 6 Skilling kan jeg komme
fra mit Hjem hele Byen igennem. Ved Hjælp heraf kommer
jeg til Byen hveranden Dag, Mandag, Onsdag og Fredag, som
jeg tilbringer hos Dr. Winther, hvem jeg hjælper noget med
hans Brandregnskab og leverer nogle Artikler til »Nørrejysk
Tidende«.

... Jeg hørte nok noget om, at De i Kredsen^{o)} forsøgte
at opstille en ny Kandidat; men det vilde ikke lykkes. Det er
ikke saa let, paa en Tid, hvor der efter sidste Grundlovsfor-
andring er indtraadt saa stor Adsplittelse i alle Retninger,
og Ingen ret ved, hvor han vil hen. Der savnes maaske nogen
Oversigt.

... Med egentlige Rigsdagssager giver jeg mig saa godt
som ikke af med, naar jeg undtager det lidt, jeg skriver i

^{o)} D. G. Monrad (1811—1887) var i April 1869 kommen hjem
fra sit 3½ Aars Ophold paa Ny Zeeland og blev kort efter
udnævnt til Sognepræst i Brøndbyvester.

^{o)} Svinningekredsen, hvor Gmd. H. Jensen atter ved Kroning
blev genvalgt ved det almindelige Folketingsvalg den 12.
Oktober 1869.

»Nørrejysk Tidende«. Jeg har ikke sat min Fod i Rigsdags-salen siden 1866, da Grundloven af 5. Juni blev forraadt der. Af Rigsdagsmænd ser jeg kun faa, og skønt jeg tidt hører sige, at man savner mig, saa ser jeg just ikke, man følger mit Raad i meget. Jeg var jo en Genstand for Manges Uvillie og fleres Skinsyge, medens jeg var i Rigsdagen, saa det var ligesaa godt, jeg blev udenfor, nu da jeg dog ikke mer har det samme Liv og den samme Arbejdskraft.

De har da hørt om B. Christensens slette Skæbne. Hans Svigersøn havde sat sin Formue overstyr og redet paa Veksler med B. E., saa at denne maaske bliver revet ned af Paniken. Han (B. C.) fører nu an mellem Grundtvigianerne i Rigsdagen.

Hils nu Slægt og Venner, blandt disse Deres Provst fra
Deres gamle hengivne Ven

A. F. Tscherning.

København, den 10. Maj 1870.

Kjære Gregersen.

Deres Brev af 1. har meget glædet os, saavel fordi vi deraf ser, at De og Deres er taalelig raske, som fordi vi ser, De vedbliver at tænke paa os med Venskab. Det har ogsaa glædet mig at se, at De har overstaaet Saatiden. Det er en travl Tid, især naar Vinteren trækker længe ud, men det er H a a b e t s Tid, hvert Korn har sin Spiretid. Gid Jordsmonnet og især Aargangen, som jo er mest foranderlig, maa være gunstig, og Høsten nogenlunde svare til Foraarets Haab. Det bliver efterhaanden saare nødvendigt, om Landet skal komme til at bære sine voksende Byrder. Statskassen har stadig Underskud. Det mærkes ikke, saalænge der er Kapitaler at tage til, men deres Formindskelse vil snart mærkes.

Hertil kommer, at Kommunernes Byrder vokse stadigen; det er tvivlsomt, om Frembringelserne vokse i samme Forhold.

De er saa god at indbyde mig og min Kone til et Besøg, idet De antager, at jeg har faaet en Indbydelse til Afsløringsfest den 3. Juni af Fr. VII's Mindestøtte i Svinninge. Jeg takker paa det venskabeligste for Deres Indbydelse. Kom jeg i Deres Egn, kom jeg tit til Dem, kære Ven, selv uindbudet, men der er ingen Rimelighed herfor. Jeg har ikke hørt noget om Afsløringsfesten den 3. Juni, mindre faaet nogen Indbydelse til den. Jeg kan næsten sige, jeg er bedst fornøjet

ikke at modtage en saadan Indbydelse. Ikke at jeg jo gerne kom blandt mine fordums Vælgere; jeg husker stedse med hengivent Sind, hvor mange Aar vi stode sammen. Men dersom jeg har havt Ret, saa er 10. Oktoberforeningen nu herskende der i Egnen, og den vil jeg ugerne have noget at bestille med. Det er ikke Personerne, jeg har noget imod, men Foreningen som politisk Forening. Uagtet den ikke tog Parti i Grundlovsstriden, saa har den Luftning, som udgik fra den, i en væsentlig Grad bidraget til at holde en politisk Herremandsstand ilive og derved bragt 5. Junigrundlovens grønneste Blad *L i g h e d e n*, (det, som i 1849 lod den skinne i Enge) til at blegne. Saalænge Herremandskabet staar opret i Samfundet gennem mange nedarvede Forrettigheder, var det uklogt af Bondealmuen at danne en politisk Forening med disse, naar Foreningens Program ikke havde en klar demokratisk Retning.

Hvilke jammerlige Frugter har ikke denne Forening baa-ret. Landstingets og Folketingets uundgaaelige Uenighed! Jeg vil nødig komme til Fester, hvor sligt kan komme til Om-tale og ugerne være taus Tilhører af Foreningens Roes. — Jeg haaber derfor, at jeg ikke bliver indbudt. Hvorvidt jeg senere kan have den Fornøjelse at besøge Dem i Sommerens Løb, maa Tid, Omstændigheder, Helbred o. s. v. afgøre.

Altsaa endnu en Gang: De og Kone og Børn faar Tak for Tilbudet. Vær saa god at hilse Deres Provst. Det gjorde os ret ondt, at ingen af os var hjemme, da han var saa god at besøge os. Det er sjældent, at vi saaledes alle er ude.

Deres hengivne Ven
A. F. T s c h e r n i n g.

København, 31. Maj 1870.

Kære Gregersen.

Deres og A. Jakobsens Brev af i Gaar med Indbydelse til B. Christensen, Winther og mig om at komme til Svinninge den 3-die n. M. (Fredag) til Afsløring af Monumentet for Frederik VII fik jeg i Middags og tog straks ind til København for at høre de andre Herrers Mening. Disse Ord skriver jeg fra Withers; han beder mig takke Dem og Deres Medindbyder paa det forbindtligste for Indbydelsen, men beklager, at han er saa optaget, dels af Rigsdagsforhandlinger, dels af sin Brandkasseforeningssag, han skal nemlig holde

Generalforsamling i Jylland den 6. (Juni), saa han maa bede Dem undskyldte, at han ikke kan komme. Han gaar nu straks over til Rigsdagen i det Haab mulig at træffe Christensen og faa Svar fra ham, som da skal komme med i Slutningen af Brevet.

Hvad mig angaar, kære Ven, da kender De mine Grunde til ikke at komme fra mit tidligere Brev. I hvor højt jeg skatter Deres og Deres Venners Hengivenhed for Deres forudms Folketingsmand, hvor nok jeg ved, at jeg mellem Dem og Deres vare i venlig Omgivelse, saa vil jeg dog ikke trænge mig ind ved en Fest, hvor jeg ikke mere er paa min Plads. Jeg gaar nemlig ud fra, at 10. Oktoberforeningen har spredt sine Rødder vidt omkring blandt Vælgerne i Holbæk 2. Kreds, men hvor denne Forening kommer ligeoverfor 5. Junigrundloven, dèr kan jeg let komme i Misstemning, og ved den Afsløring af Fr. VII's Monument bør den ikke være tilstede.

Altsaa, kære Ven, Tak nok engang! Tak! for Deres Indbydelse. Hils Anders Jakobsen¹¹⁾ og andre gode Venner og undskyld mig paa det bedste.

B. Christensen er ikke i Staden. Han faar Deres Brev i Morgen. Hils Kone og Børn.

Deres hengivne Ven
A. F. Tscherning.

København, den 8. Juni 1870.

Kære Gregersen.

Vi trænger da igen til at høre lidt fra Dem og Deres. Vi har da ikke hørt noget siden Festen i Svinninge¹²⁾. I de faa Tidender, jeg læser, har jeg saa godt som Intet hørt om den, og »Holbæk Avis« holder jeg ikke mere. Hele Bestyrelsen af Oktoberforeningen har da nedlagt deres Hverv og ladet formode, at Foreningen vil ophøre. — Derimod har det umiddelbare Demokrati forsøgt, om det lod sig samle til en Enhed¹³⁾. Desværre haves der forskellige Adsplittelsespunkter, som kun skal lade sig skjule. Dog alt i denne Verden er et Gennemgangsled og saaledes ogsaa i Politikken. I vort lille

¹¹⁾ Anders Jakobsen, Gmd. i Kundby. Det var paa hans Mark, at de store Folkefester i sin Tid blev holdt.

¹²⁾ Afsløringsfesten for Fr. VII's Mindesmærke 3. Juni 1870.

¹³⁾ 30. Juni 1870 udstedte det forenede Venstre sin første Programudtalelse til Vælgerbefolkningen.

Land ledes og styres vi desuden saameget af Begivenhederne udenom os, at det ikke er let at sige, hvad der forestaar.

..... Sidste Søndag var jeg hos Monrad, han synes at være sygelig, han klagede over Brystet, brugte Brøndkure, holdt Hjelpepræst; iøvrigt var han ved godt Mod. Hans gamle Søster lod mig hilse Dem.

..... Fra Geert Winther¹⁴⁾ skal jeg hilse Dem. Han er dog den, som mest har bidraget til at faa det umiddelbare Demokrati, Levningerne af de gamle Bondevener, til igen at holde sammen; men han faar ikke den Tak, han fortjener af dem, han strider for.

Hils nu Deres Kone og Børn og Venner fra
 Deres hengivne Ven
 A. F. Tscherning.

København, den 15. November 1870.

Kære Gregersen.

Det er længe siden, De hørte noget fra mig, ligesom det er en Stund, siden jeg hørte fra Dem og Deres, saa at jeg begynder ordentlig at længes derefter. Det er da gaaet mig underligt, jeg, som ellers ikke er let at flytte, jeg lod mig friste af Geert Winther, der indbød mig til at være hans Gæst paa en Rejse til Rom. Dèr har jeg da været for første Gang i mit Liv og opholdt mig i 12 Dage.

(Efter at have givet en livlig Beskrivelse af denne sin Rejse, der foregik ned igennem Tyskland i Krigstiden, slutter Tscherning med følgende Linier:)

..... Nu nyder jeg alle disse Herligheder i Erindringen. og adskillige andre, foruden Dem, maa plages med Fortælling herom. — Men Slut! Hils nu Deres Kone og Børn, Deres Provst og andre Venner og Bekendte fra

Deres hengivne Ven
 A. F. Tscherning.

Lad mig snart høre fra Dem.

¹⁴⁾ Dr. phil. G. H. Winther (1813—1905), fra 1849 til 1884 repræsenterede han Odderkredsen i Folketinget. Hans Blad »Nørrejysk Tidende«, som han udgav fra 1850, skrev Tscherning en Mængde Artikler i. Endnu i 1901 kunde man se den 88-aarige Dr. Winther som ivrig Deltager i den store politiske Folkefest, som Venstre i Anledning af Systemskiftet lod afholde i Kongens Have i Hovedstaden den 1. September.

København, 20. December 1870.

Kære Gregersen.

Tak for Deres venskabelige Brev af 2. ds. og den deri indeholdte Lykønskning til min Fødselsdag. Vi følges saa gerne ad. Det har ret gjort mig ondt at læse, at Hosten har taget saa stærkt fat paa Dem; for at lindre den lidt sender jeg Dem nogle Maltbrystsukre, som jeg bruger. Jeg tror jo ikke, de helbreder for Hosten, men de linner Slimet, naar det kildrer i Halsen. Jeg tager et Sukker, naar det kildrer, eller naar Hosten er begyndt; det forekommer mig undertiden, at det giver nogen Lettelse. Hidtil har jeg sluppen taalelig for Hosten i dette Efteraar, men det kan komme endnu; jeg priser det gode, saa længe jeg har det.

..... Det har fornøjet mig at se, hvorledes Deres Landvæsensindretning gaar fremad. De har begyndt Deres Liv som en Fremskridtsmand og opgiver ikke at være det i Deres gamle Aar.

..... Det er ikke godt at sige, hvorledes Krigen skal falde ud mellem Frankrig og Prøjsen. Det er umaadeligt, det franske Folk gør for at hævde sit Omfang og sin Selvstændighed. Hvorledes Kampen nu ender, saa har Frankrig vundet større Hæder ved disse umaadelige Anstrængelser og sin Udholdenhed end ved napoleonske Sejre. Napoleon kaldte sig »Fredens Napoleon« for at ende med at styrte Frankrig letsindigt ind i denne farlige Krig. Som sagt, jeg ser ikke længere i denne Sag end alle andre, og det er kun godt. Danmarks Tilværelse staar ogsaa paa Spil.

Om vort Væsen her i Huset skriver min Kone. — Hils Deres gode Kone, Deres Børn og gode Venner fra

Deres nu 75 Aar gamle hengivne Ven

A. F. Tscherning.

København, den 21. December 1871.

Kære Gregersen!

Mange Tak for Deres Lykønskning til min Fødselsdag; den gik da ogsaa over, og vi følges jævnt og godt ad.

..... Min Datter, Anthonie Eleonore Christine, som De véd, vi kalder Anthonore, idet vi trækker Fornavnene sammen, færdes nu med sin Mand i Middelhavsverdenens gamle Hovedstad efter hans seneste Brev, der var af 5. og kom Ugen før den 12., godt fornøjet, ser sig om i de mange tusindaarige Min

desmærker og arbejder ved sin Kunst, mens Manden følger sine Studier: det gamle sproghistoriske, og hvad dermed hører sammen. Har De Lyst til engang at skrive til denne verdensberømte Stad, saa kan De skrive et enkelt Blad af det tyndeste Papir. De har, og sende mig. Det vil glæde hende at faa et Brev fra Bekendte i Kundby. De husker, at hun gik, da hun i Sommeren 1850 var i Kundby, skønt hun først fyldte Aar 3. Juli samme Aar.

De spørger, hvad jeg mener om Socialisterne? Socialismen i sin inderste Kærne er en stor og ophøjet Idé, men blandt dem, der kan og bør være Genstand for stadig Stræben med Vished om, at den ikke naar os. Dens Gennemførelse kræver nemlig en saadan Forbedring af Menneskeheden, som igennem de mange Tusinde Aar, vi vide, at denne Slægt har levet i ordnede Samfund, ikke er kommen videre end til at sætte Udviklingens Højdepunkt i at udfinde Mordmaskiner for at kunne stjæle Land fra hinanden, og at de for at bøde paa de heraf fremstaaende Ulykker, slaas i Landene indbyrdes, river deres Mindesmærker overende og brænder deres egne Byer af med Petroleum, for at sikre Forbrændingen; saa kan man regne ud, at der er lange Udsigter til, førend Socialismens rette Ide kan komme til virkeligt Gennembrud. Socialismens Formaal er nemlig, at ordne Samfundet saaledes, at de Enkelte, hvoraf det bestaar, benyttes og benytter sine Kræfter paa den til den Enkeltes og Fællesmaalets Gavn mest hensigtsmæssige Måade og nyde et passende Maal af Samfundets Goder. Deri ligger Forskellen mellem Socialismen og Kommunismen, at hin skønt vil tilstaa alle et passende Maal af de for Samfundet ved de Enkeltes Virksomhed indvundne Goder og saaledes afmaale Stillingen i Samfundet efter Virksomhed og Evne, medens Kommunisterne dele alle indvundne Goder og udsletter saaledes aldeles den Enkeltes Ret, medens de forlange Alt af de Enkeltes Virksomhd.

Naar De nu spørger om vore Socialister, saa tilstaaer jeg, at jeg ikke er ret inde i deres Væsen, der for en stor Del forekommer mig som en Vare, der indføres fra Udlandet og ikke ret finder Jordbund her. De hidtil som Ledere optraadte Mænd forekommer mig kun meget ufuldstændigt at have forstaaet de Lærdomme, de præke. Nogle ere Spekulanter, andre Fanatikere. Ved lovlig Vis kan de kun udrette saare lidt eller i hvert Tilfælde meget jævnt; ved ulovlige Midler, til hvis Anvendelse, jeg ikke tror, de vedkommende har Villie eller Magt,

kan de naa til Omvæltninger og Uordener, hvorunder de selv tilsidst vil komme til at lide mest, skønt maaske nok Enkelte kan svømme ovenpaa og fiske i rørte Vande. De vil fra »Bondevenerne«s Tid erindre, at der fandtes ikke saa faa hidsige, som ikke vilde eller kunde begribe, hvorvidt der lod sig komme med de Kræfter og Midler, der vare ved Haanden. De erindrer nok, hvor svært jeg tidt havde, ved at faa dem til at forstaa, hvor Grænsen for det mulige og nyttige for den Tid laa. Det gik jo saa vidt, at adskillige knap ville høre mig mere som Rigsdagsmand. Det er den Slags Overmaalsfolk, som nu giver sig Luft under Navnet Socialister, uden at vide mer, om hvad de ivrer for eller bedre at begribe Mulighedens Grænser og Tidens Lærdomme end disse Mænd, som jeg sigter til, ved at paakalde vor fælles Erindring.

Jeg anser ikke Socialismens Farer for overhængende her i Landet, i det mindste saalænge, der ikke kommer et nyt Bølgeslag udenfor. Undgaa paa Landet at udsondre Gaardmænd fra Husmænd og Inderste, men døm Folket efter deres Bravhed og Forstand. Saalænge den menige Landbostand staar sammen, saa ligger heri en stor Roligheds Magt.

Saa Farvel for denne Gang, hils Kone, Børn, Deres Provst og andre gode Venner og Bekendte, og nok engang Tak fra

Deres hengivne Ven

A. F. Tscherning.

Forhenværende Holbæk 2.

København, den 23. Januar 1872.

Kære J. Gregersen.

Mange Tak for Deres venskabelige Ønsker for det nye Aar, hvilke jeg gengælder til Dem og Kone og Børn af ganske Hjerte. Ogsaa mine bedste Hilsener og Ønsker til min gamle Valgkreds, forsaavidt der endnu findes nogen, som erindrer mig.

Hvad Deres Ønske om at holde »Nørrejysk Tidende« angaar, da kan det bestilles hos Postmesteren ligesom alle andre Tidender. Naar De begærer den skriftlig paa Posthuset, vil Postmesteren nok finde paa at skaffe den tilveje. Jeg har spurgt (G.) Winther, han har sagt, den blev bestilt hos Posten som andre Aviser. Iøvrigt skylder jeg Dem at gøre opmærksom paa, at den ikke er noget Nyhedsblad, saa at den ikke

paa nogen Maade erstatter »Dagstelegrafen«. Winther har iøvrigt tilbudt at sende Dem Aargangen fra det forløbne Aar, men det er vel formeget at læse paa een Gang. Der findes en Del ledende Artikler deri om de foreliggende politiske Spørgsmaal. Som gode Nyhedsaviser, der tillige nogenlunde følge demokratiske Veje, ja hvoraf det ene endog gaar temmelig i Spidsen, nævner jeg: »Aalborg Stiftstidende« og »Aarhus Amtstidende«. Dette sidste er som sagt meget demokratisk; skønt udgivet i Provsbyer, følger de godt med.

..... De taler i Deres Brev om en Sognesygekasse¹⁵⁾; findes en saadan, da bør Sognet understøtte den med f. Eks. at tilskyde ¼ imod, hvad Medlemmerne tilskjæde. Naar Medlemmerne saa selv vælger Bestyrelse, og Sogneraadet udnævner et Medlem til at deltage paa Sognets Vegne, saa kan derved udrettes meget godt. Paa Frederiksværk bestod fra min tidligste Barndom en saakaldet Syge- og Forsørgelseskasse, der virkede meget godt. Den fik ugentlig Tilskud af hver Arbejder og desuden fra Værkejeren. — Jeg kender ikke noget til H. Jensens¹⁶⁾ Virksomhed som Rigsdagsmand; saa vidt jeg skønner, saa følger han nærmest Alberti, der har vendt lidt i en anden Retning, efter at han har været Medlem af »Oktoberforeningen«.

Ved de næste Valg vil maaske Efterklangen af denne Forening føre en Del unge Herremænd ind i Folketinget, og da vil der blive gjort Tilløb til Valglovens Forandring, idet de nuværende Arbejderbevægelser vil blive opstillede som Skræmsler.

Men nu, min gamle Ven og Stiller, Farvel for denne Gang, og de bedste Hilsener fra

Deres hengivne
A. F. Tscherning.

København, den 13. Juni 1872.

Kære Gregersen.

Det er saa længe, siden jeg hørte fra Dem, og jeg læn-
ges efter et Par Ord om, hvorledes De og Deres Kone har det.
De kan nok tænke, at jeg ikke synes om dette internatio-

¹⁵⁾ De første Sygekasser i Landsognene blev oprettede i Aarene omkring 1870 uden Statstilskud.

¹⁶⁾ Gmd. Hans Jensen i Kundby, der i Aarene 1866—76 var Svinningekredsens Folketingsmand.

nale Uvæsen¹¹⁾), fordi det har sine Forbindelser i fremmede Lande og faar sine Indskydelser fra Personer, som ingen her ved noget om. Det gaar den, som med de private nationale Forbindelser (f. Eks. Skandinavismen), om dem ved vi heller ikke nogen ret Besked. De ved, at jeg derfor aldrig har kunnet lide dem. Socialismen, naar den holder sig indenlands, er en Opfattelse af Samfundet som en anden; mig forekommer den vrang; den kræver i det mindste en ganske anden Forberedelse af Menneskeheden. Den hele Lære om 4de Stand og Arbejderstand skilt fra det øvrige Samfund er i væsentlig Grad noget Snak her i Landet. Loven sætter ingen Grænse og Virkeligheden endnu mindre. Naar en Ejendoms-gaardmand pløjer og saar er han Arbejder; naar han tager Penge op i sin Gaard, er han Kapitalist. Naar Hjulmanden arbejder selv med et Par Sønner og lægger lidt Skillinger til Side, saa er han Arbejder og Kapitalist. Løser han Næringsbevis for sine Skillinger og arbejder videre med en fremmed Hjælper eller to, saa er han Mester og Arbejder paa én Gang; bliver han gammel, saa han ikke selv kan arbejde med, saa er han Mester og har det sandsynligvis ringere, end da han selv kunde arbejde med, og tjene sin Ugeløn. Men det er af den Art Sygdomme, der har sin Tid, inden Fornuften kan faa Overhaand. Det vanskelige og farlige er, naar de kloge Nationalister laver de saakaldte Strejker, Arbejdsnedlæggelser. Hvor disse udgaar fra Haandværkerne selv og ikke er forbundne ved Vold mod de arbejdende, der kan der ikke siges noget mod deres Berettigelse, men kun mod det ufornuftige. Skomagernes Arbejdsnedlæggelse er saaledes vistnok kun Uforstand, thi Støvler og Sko lader sig indføre, og er Landhaandværkerne om sig, saa giver disse sig til at sy, først det grove Arbejde, saaledes som det er sket i Brabrand, og lidt efter lidt det finere. Iøvrigt kan denne Efteraben af fremmed Skik have sine Besværligheder. — Saaledes raader jeg Landmændene til i Tide at sikre sig Høstfolk, ellers udsætter de dem for, at der ligesom i England trues med Arbejdsnedlæggelse, ligesom Høsten staar for Døren.

Mange Hilsener fra Kone og Børn herhjemme. Nu Far-

¹¹⁾ Arbejderforeningen »Internationale« var stiftet i London 1864 og fik sin første Afdeling i Danmark 1871.

vel for denne Gang. Hils paa det venligste Deres Kone og Børn, Deres Provst og andre gode Venner fra

Deres hengivne Ven
A. F. Tscherning.

København, den 5. Oktober 1872.

Kære Gregersen.

Længe har jeg staaet i Begreb med at skrive til Dem til for at faa noget at høre om, hvorledes det gaar Dem og Deres, men saa ventede jeg, til Høsten var overstaaet, og saa antog jeg, at Industriudstillingen¹⁹⁾ havde drevet Dem herind, førend Vejret blev for slet. Nu har jeg ogsaa opgivet dette Haab og griber til Pennen for at høre noget om, hvordan det dog staaer til derude. Uagtet jeg saa sikkert havde ventet at se Dem ved Industriudstillingen, saa, naar jeg skal dømme fra mig selv, saa kan jeg nok forstaa det; thi skønt jeg jo er rask nok især for min Alder, saa vil jeg ikke ud af Reden. I denne Sommer har jeg end ikke besøgt Bekendtere i den nærmeste Omegn og omgaas med meget faa.

At spørge Dem om, hvorledes Høsten er gaaet, er vel næppe mer at gaa til den rette Mand; De har vel efterhaanden overgivet hele Gaardens Bedrift til de Unge; saaledes tænker jeg mig idetmindste, jeg vilde have gjort i Deres Sted. Svigersønnen er jo nu ret i den Alder, da han er skikket til at udføre en selvstændig Bedrift, og med et Brug som Deres maa det være tilfredsstillende at se det i Tide komme til de Hænder, til hvis Styrelse man ønsker det overgivet. Det kommer mig for, som om dette var Deres Plan, da vi sidst talte sammen. Husker jeg rigtigt, saa havde De endog opsat skriftlig en Afgørelse, der førte hertil. Jeg ved nok, at det endnu den Gang var Fremtid, sandsynligvis nu er det et gennemgaaet Led. Naar jeg regner paa, hvor gamle vi to nu efterhaanden er bleven, at vi saa at sige leve paa den anden Side af den Tid, som i Almindelighed slutte Livstilværelsen, saa forekommer det mig, at man har et Ønske for at se fuldbyr-det de Bestemmelser, som man vil have sat i Værk, naar man ikke er mere. Hvor stærk Tro vi end har paa Livet efter dette, saa har vi ikke nogen Forestilling om, hvilket Syn vi beholde paa Begivenhederne her, og alt som man nærmer sig

¹⁹⁾ I Sommeren 1872 afholdtes der en stor Industriudstilling i København.

den Tid, da man maa vente dette Livs Afslutning, stiger Trangen til at se de Foranstaltninger bragte i Udførelse eller dog satte i Værk, som man har sat sit Sind til skal ligesom blive en Art Fortsættelse af sit eget Liv. Men om De ogsaa, som jeg næsten antager — man dømmes steds fra sig selv — har overgivet Bedriften af Deres Gaard til Deres Svigersøn og Sofie, som jo steds har været Dem en god Datter og en dygtig lille Kone, saa ved De jo nok, hvorledes Høsten er faldet ud; dens Udfald har jo været saa saare forskellig, ikke alene fra den ene Egn til den anden, men fra Gaard til Gaard. De erindrer vel, at vi tidt talte om at brænde Sten paa Deres Lod til at bygge en ny Gaard med; det var noget at lade Svigersønnen sætte sig i Værk med, naar han overtager Driften. Deres Lod er jo bekvem dertil. Ved at besørge det selv vil De kunne have Stenene meget billige, en lille Ovn sat ind i Bakken er nemt indrettet, og brændt til eget Brug lykkes Brændingen nok, da Stenene kan sorteres, og kun de gode bruges udvendig. Var De kommet herind, havde vi kunnet tale om slige Erindringer fra Fortiden; nu maa vi nøjes med at skrive.

Vi herhjemme har det ret godt i den sædvanlige Orden. Min Svigersøn og Datter, som rejste udenlands, er, om alt er gaaet efter Ønske, rejst i Gaar fra Italien til Grækenland, hvor de tænke (paa) at opholde dem forskellige Maaneder i Vinter, for i det tidlige Foraar at vende tilbage over Italien og Tyskland. Om jeg saa oplever og ser dem igen, er jo et stort Spørgsmaal; det knap er at haabe, mindre at vente.

Hvorledes gaar det med Jærnbanen¹⁹⁾, hvor nær kommer den forbi Kundby? Eller rettere: hvor nær kommer den nærmeste Station (til) at ligge ved Dem?

Vore politiske Sager er kommen i en besynderlig Gænge. Det skriver sig dels fra Forfatningsparagraferne af 1864 med Tilbehør af Oktoberforeningens Fæsteafløsning, dels fra udvortes Indflydelse. Det »forenede Venstre« er nær ved at have faaet større Magt i Folketinget, end det formaar at bære. Det lider jo af, at deres Førere, hvilke nærmest skal være J. A. Hansen og (C.) Berg, har været Deltagere i at sætte Forfatningsforandringen (af 1866) igennem, og ikke har indset, at en Forfatning med to Kamre, uden no-

¹⁹⁾ Jærnbanen fra Roskilde til Kalundborg, der anlagdes i disse Aar og blev aabnet for Samfærdselen 1874.

get Middel gennem Folkevalg eller Kongevalg til at bringe dem til at gaa sammen, let maa komme til at bryde, især naar Tilfældet er som hos os, at Folket, indtil 5. Juni 1849, var delt, ved Lov og en meget gammel Sædvane, i to Klasser: Folket født af Bondestanden og Folket født uden for Bondestanden. Der skal Tid til, førend en saadan fra en fjern Fortid nedarvet Tilstand hører op, og førend Landbodemokratiet faa sin sande Betydning. Købstadbefolkningen, navnlig de større Næringsdrivende, misunde Landboerne Næringsfrihed, skønt de i det hele er fremvoksede, siden denne større Frihed blev indført i større Grad end nogensinde før i de sidste 200 Aar. Men Vejene skyde Undersøgelsen til Side. De enkelte Købstæder, og der findes maaske 20 i det hele, som ikke er gaaede mere frem end Landet, regnet efter Befolkning og alle andre Tiltagens og Velhavenhedstegn, klage; de andre, som er i den synligste Fremgang, gaa med for Broderskabs og gammel Vanes Skyld. Og Regeringen, udgaaet af det universalariske Embedslaug, herigennem beslægtet med Købstads- og den aristokratiske Landbefolkning, giver dem Medhold af politiske Grunde, hvorved Modsætningen mellem Landboer og Købstadsboer vedbliver. De af Købstadsboerne, som noget falde fra og slutte sig til Landboerne, er tildels af en ringe Art tilhørende tildels, hvad jeg kalder Misundelsens Demokrater. Landboalmuen selv yder til Repræsentationen ikke faa brave, paalidelige inden deres Kreds tænkende og forstandige Mænd; men naar det gælder om Sager af en mere omfattende Art, saa føler dette Demokrati Savnet af Mænd af mere omfattende Indsigt. Af saadanne Mænd har Partiet savnet Tilgang. Om de end har faaet Enkelte fra Kundskabernes Side, saa har de ikke medbragt det fornødne fra Paalidelighedens og Almentillidens Side; heri ligger den nærværende Tids store Vanskeligheder. Det er derfor, at det saakaldte forenede Venstre kan være noget forlegen over end tjent med det Flertal, som Vælgerne har givet dem i Aar.

Nu Farvel for denne Gang. Hils Kone, Børn og Venner paa det bedste fra os alle og skriv snart et Par Ord til

Deres gamle Ven

A. F. Tscherning.

København, den 17. December 1872.

Kære Gregersen.

De er altfor god saaledes hvert Aar at sende mig af Deres Ænder til min Fødselsdag. De er nu selv gammel og kan behøve lidt fint, godt Kød, der er let at tygge. Jeg føler ret Savnet i saa Henseende, al min Gaffelmad, Brød o. s. v. maa jeg skære i smaa Tærninger for at faa Bugt dermed og være glad, naar Tandstumperne ikke er ømme.

..... Deres Brev kom til mig paa selve Fødselsdagen, hvor jeg da havde den Fornøjelse at vise Deres lille Skribentindes smukke Haandskrift til nogle af de tilstedeværende. Deres Datter var i Sandhed skikket til at lede en Skriveskole eller føre Bøger paa et Kontor.

..... De spørger om Anthonore. Vi havde Brev i Dag; for 8 Dage siden havde hun det godt. Manden og hun er i Athen i Grækenland, hvor de har fundet billigt Husly og Levemaade og nok at bestille. Kong Georg og hans Dronning er meget venlige imod dem, paa Landsmandskabets Vegne. Dronningen har taget nogle Timers Undervisning af min Datter.

De spørger om min Mening om Lundes Forehavende²⁰). For paa korteste Vej at udtale mig derom, sender jeg Dem vedlagte Blad, hvori Lunde har aftrykt nogle af mig knyttede Bemærkninger i Nørre Jysk Tidende. Jeg venter mig ikke meget af hans Plan. Jeg antager som De, at uden Regeringens Mellemkomst kommer der ikke noget ud deraf, og jeg indser ikke, hvorledes Regeringen kunde iværksætte Planen uden at gribe formeget ind i de Enkeltes Frihed.

Deres gamle Ven

A. F. Tscherning.

København, 11. Maj 1873.

Kære Gregersen.

Det er saalænge siden, jeg hørte noget fra Dem, at jeg ret længes efter et Par Ord og derfor skrives disse i Haab

²⁰) P. F. Lunde (1803—1893), Jærnstøber i København indtil 1857. Han udgav 1872 Skriftet: »Kun i Ordningen af Arbejdsforholdene er der Frelse for Samfundet« og oprettede »Almindelig dansk Velfærdsforening« til Bekæmpelse af Socialdemokratiet.

om Svar. — Det første, jeg skal fortælle Dem fra os, er, at vi er flyttede til Østerbrogade 62, 1. Sal. Det er ikke mer end 10 Minutters Gang fra, hvor vi boede, lidt længere inde, men lige op til Sporvognen; saa kommer De til Staden og vil besøge os, saa kan De køre med Sporvognen lige til Døren. Det er ikke vor Skyld, men vor forrige Værts, at vi flyttede. Hans Søn havde gjort uheldige Forretninger; for at spare besluttede han at indskrænke sig, lejede derfor sin Lejlighed bort og flyttede selv ind i en mindre kostbar; men den nye Lejer havde sat som Betingelse, at hans Svigerforældre skulde flytte ind i den af os beboede Lejlighed i dette Foraar; derfor maatte vi flytte ud.

Vi har faaet en i flere Henseender daarlig eller slettere, i hvert Tilfælde mindre godt beliggende Lejlighed omtrent til samme Pris (som før). Min Kone og Sara havde i de sidste Par Aar malet en Del Lersager, kaldet »Terra Cotta« og tjent saa meget, at de kunne betale Omkostningerne ved en kort Rejse til Italien; der er de for Øjeblikket og er truffet sammen med min Svigersøn Christensen og Anthonore, som er kommen tilbage dertil fra Grækenland, hvor de har tilbragt Vinteren. Det sidste Brev, vi havde fra dem, er fra den 4de d. Maaned — da var de i en romersk By ved Foden af det ildsprudende Bjerg Vesuv i Nærheden ved Neapel.

Da jeg dog nævner Anthonore, maa jeg fortælle Dem om, hvor godt hun har havt det i Athen i Vinter. Hun havde, som De ved, undervist Kronprinsessen i Maleri; Dronningen, som vidste, hun kom til Grækenland, havde derfor anbefalet hende til den græske Dronning. Denne tog hende ogsaa til Lærerinde, og da Kongen havde set hende male, bestilte han et stort Blomstermaleri hos hende, da Anthonore skulde rejse. Da Dronningen spurgte, hvad hun skulde betale, sagde Anthonore, at for Maleriet og Undervisningen antog hun, at 400 Rd. var et billigt Forlangende. Dronningen svarede: »Ja, meget billigt; Kongen har belavet mig paa mere.« Dronningen rejste imidlertid paa Landet, men sendte min Datter faa Dage forud 600 Rd. og en smuk Brystnaal. Dronningen var dertil saa venlig og elskværdig i Omgang og gjorde saa gode Fremskridt i Tegning, at det var en sand Glæde at omgaas med hende. Kongen var ogsaa meget velvillig og forekommende.

Der har De vore Familienyheder. — Marie er naturligvis

Husmoder herhjemme, og Sønnerne fortsætter Studierne som sædvanlig. Selv har jeg maattet holde Stuen en 14 Dage for en Svulst i det venstre Ben og maa endnu være forsigtig og ikke gaa for meget.

De politiske Begivenheder kende De formodentlig af Aviser. Landstinget tager mod Finansloven, som den er kommen fra Folketinget, hvorved det iblandt andet forhindrer at begynde Bygningen af en stor Pantserfregat paa $1\frac{1}{2}$ a 2 Mill. Rd., et aldeles dumt Foretagende, mer til Nytte for andre Magter end for os selv.

Deres hengivne Ven
A. F. Tscherning.

København, den 20. Juli 1873.

Kære Gregersen.

Det har glædet mig ret at se, at De tænker paa at trække Dem tilbage og leve i Ro med Deres gode gamle Kone. De have nu ført et langt, hæderligt og besværligt Arbejdsliv, saa De har en god Ret til at søge Ro. Faar De Bolig i det ene af Husene ved Gaden, saa kan De nemt se til Deres Børn og holde Sindet vedlige. Saasnart Jærnbanan kommer i Gang, og jeg er ved Helsen, skal jeg ud at besøge Dem. Kommer De til København, saa kan De nemt besøge mig, thi Sporgvognen, som De kan sætte Dem ind i ved Vesterport, fører Dem for 8 Sk. lige til Døren af det Hus, hvori jeg nu bor, Østerbrogade Nr. 62.

Jeg er nu rask, det var Aareinflammation og deraf følgende Tilbøjelighed til Svulst i det venstre Ben, som gjorde, at jeg maatte ligge i nogle Dage og siden i en lang Tid bevæge mig med Forsigtighed. — De skrev i Deres sidste Brev, at den lille Dreng var daarlig; jeg haaber da, at han nu er rask. Naar De skriver til mig, saa fortæl mig om, hvorledes det gaar med den hele Familie: Børn, Svigerbørn, Børnebørn o. s. v. — Mine Rejsende, min Kone, Sara, Anthonore, er nu kommen hjem fra Rejsen, kun min Svigersøn er endnu forbleven, med nogle Understøttelser, i Tyskland og kommer først hjem i næste Maaned. Vi har det godt. Min Kone og Sara har taget fat paa deres Maleri paa brændte Lersager for Ibsens Fabrik²¹⁾.

²¹⁾ Den bekendte Bornholmer, Lervarefabrikant P. Ibsen havde sin berømte Fabrik liggende paa Nørrebro i København.

Jeg har nok fortalt Dem, at det var ved dette Arbejde og ved at skrive nogle Smaafortællinger, at min Kone og Sara havde tjent de Penge, hvormed de har bekostet deres Rejse. Desværre klage de, at Værelserne i vor ny Lejlighed ligger saa bagvendt, saa at Solen er dem i Vejen ved Arbejdet, der jo er af den Beskaffenhed, at det kræver stærkt Lys, men ikke Solskin.

De spørger, om jeg ikke frygter noget af de 3 Kejseres Møde i Berlin. Jeg er efterhaanden for lidt inde i Personbekendtskaber, til at jeg kan gøre mig nogen synderlig Forestilling herom. Et Punkt, der kan være kommen paa Bane, er deres fælles Frygt for Internationalismen, maaske ogsaa for Republikken; men om de er kommen til noget praktisk Forebyggelsesmiddel, derom tvivler jeg; det er lettere at enes om Frygten end at udfinde Midlerne mod Onder, hvoraf nogen foreligger som Følge af en for vidt udbredt Udvikling i hele det evropæiske Samfund. Iøvrigt hjælper Røret i Spanien dem mod Republiken, hvad der foregaar, forskrækker alle besindige Folk, der beskylder Republiken for Onder, som har deres Rod i, hvad der er foregaaet tidligere²¹⁾.

Hvad vore Sager angaar, da er de just ikke i nogen god Skure; men De ved, at jeg i 1864—66 ved hele den uredelige og uforstandige Sag med Forfatningen sagde, at der maatte gaa Aaringer hen, inden der kom en rolig Lovgivningsbevægelse tilstede. Det maa ganske vist forundre Dem, at der nu er gaaet 40 Aar, siden De bragte i Forslag at inddrage Tjenderne og sætte Præsterne paa fast Løn. Men De husker nok, hvilken Anstrængelse det kostede i den grundlovgivende Rigsforsamling at hindre Tjenden fra at blive opfattet som Kirkens Ejendom, og hvordan der et Par Aar efter blev handlet med gamle Spandets Forslag²²⁾ om at faa Staten udsøndret fra Kirken, som Grundloven vil skal ske, for at forstaa, hvor store Vanskeligheder her har været at overvinde. Kommer hertil, at Venstrepartiet selv har deltaget i at blande Rigsdagen i Kirkesager, saa bliver den lange Hendragen af en saa nødvendig Afgørelse mere forstaaelig. Med det nye

²¹⁾ Tscherning sigter her til de meget urolige Begivenheder, der fandt Sted i Spanien i Aarene 1868—73, hvor Republikaner og Monarkister stredes om Magten.

²²⁾ Etatsraad Spandets Forslag fremsattes i Folketinget 1850 og blev stærkt støttet af Grundtvig, Tscherning og Bondevennepartiet.

Landsting er Sagen blevet endnu vanskeligere. Det er Tien- den, som Kirken vil tilegne sig, ligesom Paven holder paa at være timelig Herre i Rom og den saakaldte Pavestat. Denne Strid mellem Kirke og Stat om gensidig Uafhængig- hed og gensidig Hjælp til Fordel og Herredom kan siges at være evropæisk. Af alle de Kirkeministre, vi har havt, er Monrad den eneste, som alvorlig har gjort Skridt til at ud- løse Kirken og Staten fra hinanden. Men han mødte Mod- stand fra dem af det ministerielle Parti, som ikke vil af med Statskirken, Præstepartiet, og fra dem i Venstrepartiet, Menigmandspartiet, der ønsker at blande Rigsdagen i Afgø- relser af Anliggender, der kun bør være Kirken selv vedkom- mende, da jo enhver, som er misfornøjet med Kirkens Ind- retninger, kan holde sig udenfor dem.

Krigsministeren²⁴⁾ er ikke traadt af, han har kun op- givet tillige at være Marineminister. Ravn er Søofficer. — De spørger mig om, hvem der besørger Bladet for »Land og By«. Jeg kender knap Bladet; det forekommer mig, at det er gaaet ind, og at en Læge, der hedder Krebs, skrev meget deri; dog som sagt, jeg kender det ikke.

Jeg har bragt Deres Hilsen til Dr. Winther og bringer hans til Dem igen. Han holder fast ved sin politiske Over- bevisning. — i disse Dage er han i Jylland i Anledning af de mange betydelige Ildebrande, som har ramt hans Forening²⁵⁾. — Zahle ser jeg ikke, han bor nemlig i Ringsted²⁶⁾, hvor han udgiver en Avis: Folkeblad for Midtsjælland²⁷⁾.

Hils saa Deres Kone og Børn. De skriver mig ikke, hvem der skal overtage Deres Gaard. Jeg antager det der-

²⁴⁾ General C. F. A. Thomsen (1827—1896) var fra ^{25/12} 1872 Krigsminister i Holstein-Holsteinborgs Ministerium, ind- til Ministeriet i Juli afløstes af Ministeriet Fonnesbech.

²⁵⁾ G. Winther havde stiftet to Brandassuranceforeninger for mindre Landejendomsbesiddere i Nørrejylland, den ene for Løvsøre, den anden for Bygninger.

²⁶⁾ Peter Christian Zahle (1825—98) fulgte særlig Tschern- nings Idéer som Rigsdagsmand. 1872 valgtes han i Ring- sted, som han nu flyttede til, indtil han i 1879 blev Præst i Jylland.

²⁷⁾ Zahles Blad hed: »Folketidende for Midtsjælland«. Zahle redigerede det i Aarene 1872—77. Bladet havde ogsaa Holdere uden for Midtsjælland, saaledes i Odsherred.

for som givet, at det er Sofie og hendes Mand. Hils ogsaa gode Venner, om der er nogen tilovers, Provsten deriblandt.

Deres hengivne Ven
A. F. Tscherning.

København, Østerbrogade 62, 4. November 1873.

Kære Gregersen.

Af Deres Brev af 2. ds. har jeg set, at Deres Indflytning i Deres nye Bopæl er kommen i Orden, og at De og Konen finder Dem ret fornøjet med, at det saaledes er kommen i Orden. — Det har gjort mig ondt, at Helbredet ikke ret længer staar Dem bi, men nærer dog det Haab, at De lidt efter lidt maa genvinde Kræfterne. Her har vi det ret vel, mit Helbred har hidtil staaet mig bi, dog har jeg ikke været paa Udflugter fra Staden i Aar, naar undtages en eller to Gange en Sviptur med Jærnbanen til Dyrehaven; dog saasart Jærnbanen kommer saa vidt, at jeg med den kan komme til Deres Nærhed, skal jeg besøge Dem og se Dem i den ny Bolig.

De ved, kære Gregersen, at jeg i adskillige Ting har misbilliget det saakaldte forenede Venstres Program og Foretagender i Rigsdagen; men i Hovedsagen har De denne Gang Ret; det forekommer ogsaa mig, at det atter, som i 1864, er Grundloven, Regeringen vil yderligere til Livs. Det gaar ud paa at stække Vingerne paa Folketinget, berøve det dets lovmæssige Indflydelse til Gunst for visse Klasser i Samfundet, de saakaldte bedrestillede. I 1864—66 vidste Regeringen at lægge Grundvolden, hvorpaa den senere kunne bygge videre til Forhindring af Folkeindflydelsen; nu er den i Færd med at høste, hvad den den Gang saaede. Jeg kan derfor kun tilraade Vælgerne i Deres Kreds, som jeg raader dem til overalt, hvorfra man spørger mig: saml Jer om Venstres Kandidater ved de kommende Valg! Lad ingen sideordnet Betragtning afholde Eder derfra. Spørger man paa Valgdagen, hvad Vælgerne af Venstre da forlanger, saa svar: Grundloven opretholdt og gennemført i Aand og Sandhed, saaledes som de mest fremtrædende Mænd af det nationalliberale Parti har foreslaaet og brugt den i Aarene 1853—54, navnlig §§ 25, 48, 49 og hele Afdelingen VII og VIII. Det er et simpelt og klart Program.

..... Med mange venlige Hilsener til Dem og Deres Kone.

Hils ogsaa Deres Provst, som jeg antager engang imellem ser ind til Dem. Og saa Farvel for denne Gang.

Deres venskabeligst hengivne

A. F. Tscherning.

E. S.

De har flere Gange spurgt mig om, hvilket Blad det var bedst at indtegne sig for. Der er begyndt at udkomme et Blad »Morgenbladet«, som efter de første 30 Numre at dømme, der hidtil er udkommet, er meget læseværdigt. Det synes at blive Hovedvenstrebladet. Det udgaar alle Søndage og koster 9 Mark Fjerdingaaret (3 Mark maanedlig, 12 Skilling ugentlig).

København, den 16. December 1873.

Østerbrogade 62.

Kære Gregersen.

Deres meget venskabelige Lykønskning til min Fødselsdag med de mange Herligheder, De tillige sendte mig, ankom rigtig. Tak særlig Deres Kone for de 2 Flasker Hyldesaft, som kom fra hende. Det gør mig ondt at erfare, at De holder i Sengen for at være rask; men det gaar endda an, naar De finder Dem vel derved. Jeg er endnu saa lykkelig at være ved godt Helbred, saa at jeg tager ind til Staden hveranden Dag. Skulde jeg gaa endnu, gjorde jeg det næppe, thi jeg maa skaane Benene lidt, paa Grund af den Tilbøjelighed til Aaresvulst, som har udviklet sig mere efterhaanden, men som ikke gør mig noget, naar jeg skaaner dem.

Vi bor bekvemt i denne Henseende, foran ved den Vej, der tidligere kaldtes Strandvejen, men nu kaldes Østerbrogade, lige ud til Lillevibenshus; Sporvognen gaar her forbi ind og ud hvert 10. Minut, saa at jeg har nemt for at komme til og fra Staden og billigt, thi det koster mig kun 6 Skilling ind og ligesaa meget ud. De vil sige, at det kan endda være ikke saa lidt i Aarets Løb. Det indrømmer jeg; men sammenligningsvis med andre Mænd kan jeg veje det op derved, at jeg ikke ryger Tobak.

Rigsdagen er da igen kommen sammen, og som De har set, har det saakaldte forenede Venstre omtrent samme Antal som i forrige Samling; i hvert Tilfælde over Halvdelen af Tingets Medlemmer, især da de i alle Spørgsmaal, der angaar Opretholdelsen af Grundloven og de ved den tilsagte Rettigheder, har Winther og en ca. 20 flere med. Ogsaa herved

var det, at de i forrige Samling havde 53 Stemmer. Denne Stilling har bragt en Gruppe Venstremænd, udenfor Partiet, til at formaa en af deres Midte, Herredsfoged Schjørring fra Skelskør¹⁸⁾, til at indgive en Adresse til Kongen, hvori der gøres opmærksom paa den vedblivende Mangel paa fornøden Samstemning mellem de forskellige Dele af Lovgivningsmagten, som true med at forsinke og forhale det vigtige Lovgivningsværk, som staar tilbage i saa mange Retninger. Flere Medlemmer i Rigsdagen mener, at Adressen, i denne Skikkelse, vil faa 60 til 70 Stemmer for sig, at Landstinget ikke som forrige Gang vil give en Modadresse, og at Kongen da maa finde paa at forandre Regeringssystem, enten ved at skaffe andre Ministre eller ved at formaa dem til at slaa ind i en anden Retning.

Hvad Venstrepartiet eller rettere »det forenede Venstre« egentlig vil, er iøvrigt ikke godt at vide; efter Rigsdagens Sammentræden har det ikke lukket Munden op uden for at lade forstaa, at det vil en Ministerforandring ligesom tidligere, men uden at give nogen Udvikling af det System, hvorefter dets Ledere vil, der skal regeres. Partiet har ladet Finantslovsbehandlingen hengaa, uden engang at give dem Tilslutning, som fordrede Opfyldelsen af Grundloven, eller selv at udvikle deres Planer, hvilket dog havde været paa rette Plads; thi at henvise til Partiets tidligere Forslag og Gerninger er ikke til nogen Nytte, da Stridspunkterne mellem Partiet og Regeringen kun angaar Ordførelsesmaaden og egentlig ikke Sagerne, hvoraf en enkelt stred mod Grundloven, eftersom den greb ind med borgerlig Lovgivning i Kirkens kristelige Væsen. Efter min Overtydning er der for Øjeblikket ikke andet at gøre for et Ministerium, hvilket som helst, end at tage Grundlovens tvende sidste Afsnit for sig og at opfylde dem paa en fuldstændig og liberal Maade, for at faa Samfundet rokket ud af det Stænderspor, hvoraf det aldrig er kommet rigtig ud, og som staar i den aabenbareste Modsætning til vort Forfatningsapparat.

¹⁸⁾ C. P. C. Schjørring (1831—1913) var i 10 Aar (1866—76) Folketingsmand for Nykøbingkredsen (Mors), hørte til det grundtvigske Venstre, og vilde i 1870 ligesom Termanesen ikke indtræde i det forenede Venstre.

Min Kone og Familie hilser Dem og Deres paa det venligste, og som hidtil forbliver jeg

Deres venskabeligst hengivne

A. F. Tscherning.

E. S.

Min Hilsen til Bekendte og Venner, der vil erindre »Holbæk 2.« fra tidligere Tid.

København, den 21. Marts 1874.

Kære Gregersen.

Deres Brev af 20. kom mig meget kærkomment i Forløbet, da jeg netop havde i Sinde at skrive Dem til for at høre, hvorledes De selv og Deres havde det. Det gør mig ondt at høre, at De ligger saameget i Sengen, men naar Sommeren er kommen, haaber jeg, at De vil være bedre i Stand til at røre Dem lidt og se Dem om. Er det Slimhosten, som knuger Dem eller anden Træthed? Det er endda godt, at Konen er nogenlunde ved Helsen og kan se sig lidt om til de gifte Børn. Naar De er saa god at skrive igen, saa lad mig vide lidt herom, som i det hele om alle Børn og Svigerbørn; dem maa De, kære Ven, sørge for at sende Hilsen for mig til (dem) allesammen. De har allesammen været saa venlige og gode imod mig, saa at det er mig om at gøre, at de faar at vide, at jeg ikke glemmer dem. Det er en hel Række, hvis Død, De bringe mig i Erindring, thi om nogle havde jeg hørt det tidligere. Det tynger saaledes for os, der nu bliver rigtig gamle. at se Venner og Bekendte gaa bort omkring os og stadig minder os om, at vi staar for Turen. Jeg skylder Verdensstyreren stor Taknemmelighed, fordi han lader mig føle det saa lidt umiddelbart, thi jeg har havt god Helsen den hele Vinter. Jeg har kunnet stadig tage med Sporvognen indtil Staden Mandag, Onsdag og Fredag og tilbringe Dagen hos Winther, hvem jeg hjælper med forskellige Sager. Jeg spiser godt og sover taaleligt og kan fordrive Tiden med at skrive og læse. Kone og Børn har det ogsaa godt. Ejlert har i forrige Maaend taget første Del af den medizinske Eksamen.

... Jeg skal nu meddele lidt om Politikkens, hvori jeg dog ikke er dybt indviet. Jeg omgaas nemlig ikke andre politiske Mænd end Winther, og han udgør, som De maaske ved, et Parti for sig eller dog kun i nærmere Forbindelse med et

Han og hans Venner slutter sig nærmest til det forenede Venstre, men er ikke indviede i Partiets indre Anliggender. Da det nævnte Parti ikke er sikker paa at have Flertal uden Winthers Mellekomst, saa har han lidt middelbar Indflydelse og anvender den saa godt, han kan, til at følge Menigmandspartiets fra Begyndelsen indtagne Spor, som De ved bestod i at stræbe for de bondefødttes Ligestillelse med de andre Samfundsklasser, hvilket nu tildels falder sammen med at faa Grundlovens tvende Afsnit VII og VIII, der omfatter Samfundsordningen, gennemført i Aand og Sandhed, det vil sige: skaffe en ligesaa bredborgerlig Grundvold at staa paa, som der haves en politisk.

I Finanslovsagen forekommer det mig, at det forenede Venstre har holdt Tungen godt lige i Munden, dog synes det, som om det dog kommer til et lille Sammenstød med Landstinget. Da der imidlertid er fremlagt og sandsynlig bliver antaget en midlertidig Udgifts- og Indtægtsbevillingslov, til hvilken Winther af Forsigtighed har stillet et Forslag til Forlængelse, saa vil der ikke savnes Tid til at raadslaa i Mindelighed om Uoverensstemmelserne. Uoverensstemmelsen selv er imidlertid af principmæssig Vigtighed, thi det gælder om Finanslovens, altsaa Folketingets, sande Betydning. Forandringerne, Grundloven led i 1864—66 (især den Maade, det skete paa, den Underfundighed, Regeringen og den saakaldte dannede Klasse anvendte ved denne Lejlighed), udøver endnu stadig sine uheldbringende Virkninger. Den Kamp, som Regeringen dengang indledede, paa en uberettiget Maade, i Rigets værste Ulykkesøjeblik, bestaar i Virkeligheden endnu; det er en Ild, der ulmer under Asken, og som der skal lang Tid til at slukke. Jeg øjner ikke endnu den overlegne Mand i Rigsdag eller Ministerium, som har Vilje eller Evne dertil. Almenaanden led den Gang et Knæk. Særinteresserne og en falsk Opfattelse af Staten blev draget i Forgrunden; der skal Tid, førend det forandrede Lovgivningsmaskineri kommer til at gaa blot nogenlunde godt.

Grev Holstejn Ledreborg kender jeg for lidt til at dømme om hans Betydning. Efter hans Optræden synes han at have parlamentariske Evner. Det siges af de yngre, som kender ham, at han har ret gode Kundskaber, han har Forbindelser, der kan give ham Anledning til at se tilbunds i mange Forhold udenfor Landet, og Katolikerne ere dør, især i Tysk-

land, bleven henvist til Demokratiet. Endnu i denne Rigsdagssamling vil han næppe komme til at indtage nogen bestemt Stilling²⁹⁾).

Hils Deres Provst, det glæder mig, at han jævnlig besøger Dem. Hils ogsaa andre Venner, forsaavidt de endnu findes. Hils især Deres Kone og Slægt fra os alle, især fra

Deres gamle Ven og Forbundsfælle

A. F. Tscherning.

Glem ikke Deres Skriveri, som er et saa vigtigt Medlem.

København, Østerbrogade 62, den 21. April 1874.

Kære Jens Gregersen.

Det har gjort os alle ondt at erfare, at Deres Datter Stine i Svinninge er død. Hun, som i sine yngre Aar lod saa stærk, og som har saa stærke Forældre at slægte paa. Vi havde jo nok hørt, at hun, især i de senere Aar, var begyndt at skrante, men vi havde haabet, at det var en Overgangstid af nogle Aar, som Kvinder jo hyppig lider af henimod de 50 Aar.

Hvad De selv angaar, kære Ven, da tænker jeg, at det mildere Vejr vil tillade Dem at være mere i den frie Luft, hvilket sædvanlig baader dem godt, som lider af Astma, der dog maaske har sin Grund i Slimsamlinger, hvilke Indaanding af mildere og friskere Luft kan bidrage til at opløse. Det kan blive en Vanskelighed for Deres Svigersøn at faa Huset godt bestyret, indtil et af hans egne Børn kan udføre det; det er dog en saare vigtig Sag for en Mand, der har Landbrugsdrift, at faa sit Husvæsen styret med Dygtighed og Troskab; men ikke mindre vigtigt, maaske endnu vanskeligere at faa Børnene tilset og vel opdragne; netop de, som er paa Overgangen fra Barn til Voksen, ere næsten de vanskeligste, naar de ikke er af en god og lydig Natur. Og Deres Kone bliver vel snart for gammel til at blande sig meget i de Sager, som foregaar paa et saa fjernt Sted.

Hils Deres Svigersøn paa det bedste. Jeg længes re-

²⁹⁾ Den unge Grev Holstein-Ledreborg (1839—1912) var ²⁰/, 1872 valgt i Lejrekredsen som Medlem af Folketinget. Han stod i de første Aar uden for »det forenede Venstre«, men i 1875 indmeldte han sig i dette Parti og regnedes siden til de saakaldte fem store Venstreførere.

efter, at Jærnbanen skal blive færdig, for at (kunne) aflægge et Besøg hos Dem; med Jærnbanen kan (jeg) vel nok give mig ud paa saa lang en Rejse; men nogen Trøst over Svigersønnens Tab kan jeg dog ikke bringe ham.

Naar De, kære Gregersen, engang igen skriver til mig og lader mig høre fra Dem og Deres, saa kan De lykønske mig til at være bleven Bedstefader. Anthonore har født en Søn i Gaar Morges.

Hils nu Deres paa det bedste fra os alle og desuden gamle Venner og Bekendte fra

Deres gamle Ven og Efterfølger paa Rigsdagen
A. F. Tscherning.

København, 13. Juni 1874.

Kære Gregersen.

En eller to Dage førend jeg modtog Deres venlige Brev af 8. ds., havde B. Christensen været hos os og bragt Deres Hilsen. Han havde fortalt, at han havde tilbragt Natten hos Dem, fundet Dem, skønt en Del betaget af Hoste, dog snarere i Bedring og ret glædet sig over at være sammen igen med en gammel Ven og Forbundsfælle, nemlig ved Deres Virksomhed i Rigsforsamlingen 1848—49, hvor De saa trolig hjalp ham til at faa Bondevennerne til at opgive det hidtil fastholdte Eetkammersystem og slog Dem til at støtte Mindretallets (P. D. Bruuns o. fl.) fastholdte Tokammer, og herved frembringe et Flertal, til hvilket derpaa det aldeles overvejende Flertal af Forsamlingen sluttede sig og skaffede Grundloven af 5. Juni 1849 til at gaa igennem med stort Flertal og stor Ære. Christensen var særdeles ret fornøjet over den ypperlige Modtagelse, han havde fundet hos Dem, ligesom ogsaa med, hvad han havde set og hørt ved Festen²⁵⁾, han kom fra.

Det har glædet os at høre, at Deres gode Kone har overvundet Ansigtsrosen, det er en slem og ængstelig Anfægtelse, der synes at have besværet mange i dette Foraar. Hils hende paa det bedste fra os. Det er jo en herlig Sag, at Datterdatteren i Svinninge er saa vel øvet i Husvæsen, at hun kan forestaa Faderens Hus; det er en stor Lykke for Faderen, thi

²⁵⁾ 25 Aarsfesten for Grundloven, holdt i Kulaas Skov ved Vejrhøj den 5. Juni 1874, var besøgt af 5000 Mennesker.

selv om det ikke stiller Hjertesorgen over Konens Død, saa letter det de daglige Hussorger.

Tak for Lykønskningen til Anthonore. Drengen trives godt og skal snart døbes.

De har Ret i, kære Gregersen, at klage over Lundes og N. Hansens¹¹⁾ Omrejsen for at sætte Splid mellem Husmænd og Gaardmænd. Det er dumt af Lunde, der ikke ved bedre, og, saavidt jeg indser, plat af N. Hansen, som ved bedre, da han godt ved, at Bondebefolkningen, »de fødte af Bondestanden«, er endnu den Del af Befolkningen, som Resten af Befolkningen, »de ikke fødte af Bondestanden« — Adel, Gejstlighed, Lærdoms mænd og Borgere —, ser ned paa som værende fra Fødselen af bestemt til at være en lavere Folkeklasse, der bør bære Statens sværeste Byrder. I denne Betydning skærrer de Gaardmænd og Husmænd over een Kam, og søger at slaa den ene med den anden for at faa Magt over begge. Det var paa at udfylde den dybe Kløft mellem »de fødte af Bondestanden« og »de fødte udenfor Bondestanden«, der fra mange Aar var ved Lovens Magt uddybet her i Landet, at »Bondevenneselskabet« rettede sit Øjemed, da det blev til¹²⁾. Omstændighedernes Magt og dette Parties besindige Virksomhed frembragte Valgloven og Værnepligten af 1849, der brød disse Love og fyldte Kløften, set fra det politiske Standpunkt; men fra det borgerlige Standpunkt og især fra Sæder og Sædvaners Standpunkt blev meget tilbage at rette. Dette sker ikke saa let som Lovforandringer; derfor udviklede der sig snart i de andre Samfundsklasser, der har Statsstyrelsen i deres Hænder en stadig Virksomhed, der benyttende hver gunstig Lejlighed, især Rigets Vanskeligheder og Ulykker, til at svække Bondestandens berettigede og lovlige Indflydelse og genvinde Herredømmet over den. De, som for Tiden søger at sætte Splid mellem Gaardmænd og Husmænd, stilles maaske dem selv uafvidende i denne Stræben.

Hils nu paa det hjerteligste Kone, Børn, Svigerbørn og gode Venner fra

Deres altid hengivne Ven

A. F. Tscherning.

¹¹⁾ N. Hansen (1815—97), Broder til J. A. Hansen (1806—77), var Folketingsmand for Holbækkredsen i Aarene 1861—73.

¹²⁾ I 1846.

En halv Snes Dage, efter at sidst anførte Brev (af 13. Juni 1874) var skrevet og afsendt til Jens Gregersen, blev Tscherning syg og maatte gaa til Sengs. Og i Løbet af 5 Dage gjorde en Lungebetændelse Ende paa hans Liv. Han døde den 29. Juni. Det hele kom saa brat og uventet for hans Familie, da han hidtil, fraregnet nogle Forkølelsestilfælde, havde været saa sund og kraftig. Hans Hustru, Eleonore Tscherning, skrev samme Dag følgende vemodige Brev til Jens Gregersen (Brevet opbevares fremdeles paa Jens Gregersens gamle Gaard i Kundby, hvor Gregersens Dattersøn, Jens Gregers Pedersen, nu er Gaardens Ejer):

Østerbrogade, den 29. Juni 1874.

Kære Gregersen!

Jeg er overbevist om, at det dybt vil bedrøve Dem, at Tscherning i denne Morgenstund Kl. 3½ er afgaaet ved Døden efter 5 Dages Lidelser af Brystbetændelse. Det kom saa brat og slog denne endnu kraftige Mand til Jorden, men han nærmede sig ogsaa det 79de Aars Slutning og har ført et daadrigt Liv; vi maa altsaa ikke klage, at Forsynet har overhugget hans Livstraad.

Efter at han havde talt med B. Christensen^{m)}, som havde været ude hos Dem, talte han flere Gange om, at naar Jærnbanen kom i Gang til Holbæk, vilde han tage derud og leje en Vogn, der kunde køre ham frem og tilbage fra Kundby, for at besøge Dem, men Skæbnen vilde det anderledes.

Deres forbundne

Eleonore Tscherning.

Denne Meddelelse gjorde, som naturligt var, et dybt Indtryk paa Jens Gregersen, hvis Helbred i den sidste Tid havde været mindre godt. Kun i 19 Dage

^{m)} Den gamle Folketingsmand og Bondeven, Overretsprokurator Baltazar Christensen havde den 6. Juni aflagt et Besøg hos Jens Gregersen i Kundby og var derfra rejst ind til Tscherning med Hilsen fra Jens Gregersen.

kom han til at overleve sin Ven Tscherning, idet Jens Gregersen allerede døde den 18. Juli.

Tschernings Jordefærd fandt Sted den 3. Juli, Kl. 9 Formiddag, fra Garnisons Kirkegaards Kapel i København, saaledes som Tscherning selv havde ønsket det, da han følte, Dødsstunden nærmede sig. Han havde forlangt, at det ikke maatte bekendtgøres, naar Jordefærden skulde finde Sted; der maatte ikke holdes nogen som helst Tale ved denne Lejlighed, og intet fremtrædende Monument maatte sættes paa hans Grav. Alligevel blev det ikke noget lille Følge, der samledes om Anton Frederik Tschernings Jordefærd. I Følget var bl. a. Kongens Adjudant og flere politiske og personlige Venner af den Afdøde, saasom B. Christensen, Sofus Høgsbro, Oktavius Hansen o. fl. a., deriblandt ogsaa nogle fra Svinningekredsen. Ogsaa Tschernings gamle Adjudant fra Ministertiden i 1848 — General Harbou — var mødt; medens mange andre, deriblandt den gamle Politiker J. A. Hansen, senere maatte beklage, at de ikke havde vidst Tiden og Stedet for Jordefærden og derfor var udeblevet.

Pastor Fibiger forrettede Jordpaakastelsen og bad et Fadervor, hvorefter Følget skiltes.

Tschernings Grav findes paa en afsides Plads paa Garnisons Kirkegaards nordre Del og er omgivet af et simpelt Jærnstakit. I 1895 blev der i Anledning af Hundredaaret for A. F. Tschernings Fødsel opsat en Mindeplade paa hans Fødehjem i Frederiksværk (den nuværende Direktørbolig), ligesom der ogsaa ved en Landsindsamling er blevet rejst Tscherning Mindesmærker i Form af Buster saavel i Rigsdagsbygningen som paa Himmelbjerget og i Svinninge.

IV.
SVINNINGEKREDSSENS HISTORIE

1866 – 1918

»FRA HOLBÆK AMT« 1930

SVINNINGEKREDSSENS HISTORIE

1866—1918.

Af Højskolelærer Jens Peter Jensen.

Da Oberst Tscherning den 28. Juli 1866 — kort før Folketingets Slutningsmøde — nedlagde sit Mandat som Svinningekredsens Folketingsmand, var dette en af de store Begivenheder i Rigsdagens Historie. Hvor ofte havde det ikke i Tidsrummet 1849—1866 lydt fra Formandspladsen: »Det ærede Medlem for Holbæk 2. har Ordet«? Og naar saa Indehaveren af denne Betegnelse — Oberst Tscherning — rejste sig, hvor ofte havde da ikke baade Folketingsmedlemmerne og Tilhørerne lyttet til den Veltalenheds Strøm, der kom fra denne Mands Læber, og hvis Røst var saa stærk, saa den kunde høres ud til de fjerneste Kroge i den store Sal. Tscherning havde gjort Svinningekredsen berømt, og »han havde« — som der er blevet sagt af hans Modstandere — »ladet denne sin Valgkreds yde de livligste og, kvantitativt set, det største Bidrag til Debatterne i vor Friheds Ungdomsdage«. Ingen tog saa ofte Ordet som han. Saaledes i Rigsdagssamlingen 1860—61, da han havde Ordet 433 Gange; eller i den sidste Rigsdagssamling, han deltog i (1865—66), da han tog Ordet 301 Gange, heraf 73 Gange om Grundlovsspørgsmaalet. I de 17

Aar, Tscherning repræsenterede Svinningekredsen, havde han været paa Valg 9 Gange, og hver Gang var han blevet valgt ved Kaaring og — fraregnet den første Gang, da en Arbejder var opstillet imod ham — uden Modkandidat.

Den 5. August 1866 stod Tschernings Afskedsord: »Til Vælgerne i Holbæk Amts 2den Valgkreds« at læse som Spidsartikel i »Holbæk Amts Avis«. Nu blev det Vælgernes Sag at finde en Afløser for Tscherning. Snart begyndte »Oktoberforeningen« sine Møder i Valgkredsen. Og den 22. September vedtoges det énstemmigt paa et Vælgermøde i Tudse Kro at anbefale Valget af **G a a r d m a n d H a n s J e n s e n** i **K u n d b y** til Medlem af Folketinget, ligesom enhver, der var tilstede ved Mødet, lovede at virke for hans Valg i Svinningekredsen. Den 28. September blev dette bekendtgjort af Gaardejer Niels Pedersen, Kundby, i »Holbæk Amts Avis«. Og i samme Nr. af Bladet meddelte Hans Jensen, at han havde modtaget Opfordringen, og at han anbefalede sig til de ærede Vælgere. De nye Folketingsvalg skulde afholdes den 12. Oktober.

Hans Jensen, Kundby (1866—1876),

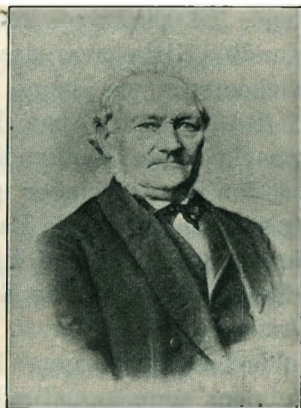
(hvis Livshistorie udførlig er skildret i Aarbogen »Fra Holbæk Amt« 1914 og 1915, og hvortil henvises), var omtrent 50 Aar gl., da han modtog denne Opfordring. Fire Gange før havde han i korte Perioder haft Sæde i de lovgivende Forsamlinger, saaledes i 1853, da han i 3 Maaneder var Svinningekredsens Folketingsmand, i 1864, da han i 2 Maaneder var Medlem af Rigsraadets Folketing, i 1865—66, da han i 14 Maaneder atter var Medlem af Rigsraadets Folketing, og endelig i Sommeren 1866, da han den 4. Juni

blev valgt i Frederikssund som Medlem af Rigsdagens Folketing, hvor han fik Lejlighed til sammen med Tscherning at stemme imod den reviderede Grundlov.

Nu opgav Hans Jensen Frederikssundkredsen til Fordel for den gamle Bondevennefører Baltazar Christensen og stillede sig i Svinningekredsen, hvor han Valgdagen den 12. Oktober blev valgt ved Kaaring og uden nogen Modkandidat.

I 9½ Aar kom Hans Jensen til at repræsentere Svinninge-Kredsen som Tscherning Afløser. Som mangeaarig Formand for Sogneraadet og Medlem af Amtsraadet var han godt hjemme i kommunale og andre lokale Spørgsmaal. Han var pligtopfyldende til at møde paa sin Plads i Folketinget, men det var kun faa Gange, han lod sin Røst lyde her. Ialt havde han i disse 9—10 Aar talt henved 40 Gange i Folketinget. Han havde sine bestemte Meninger, som han fastholdt, og var den folkelige Frihedssag hengiven, som hans Afstemninger i Tinget viser. Som Politiker var han afholdt, selv af Modstandere, fordi — som der blev sagt — han var et af disse lykkelige Mennesker, hvis Sind aldrig forbitredes af Strid og Splid.

Da der i Efteraaret 1869 atter skulde være Folketingsvalg, blev der gjort Forsøg paa fra konservativ Side at møde Hans Jensen med en Modkandidat. Ved et Prøvevalg i Viskinde Kro den 14. Sep-

Hans Jensen.

tember tog den gamle 75-aarige Jens Gregersen fra Kundby Ordet, da Hans Jensen ikke var mødt, og spurgte den paatænkte Modkandidat, om han vilde virke for lavere Skatter; om han vilde virke for, at Præsterne fik fast Løn, og om han vilde virke for, at Kirkerne blev overdraget Menighederne til Ejendom. Til Eksempel anførte Jens Gregersen, at for Kundby Kirke svaredes der aarligt 500 Td. Byg til Kirkeejeren, og denne reparerede maaske ikke for 20 Rd. om Aaret paa denne Kirke. Men Hans Jensen fik ingen Modkandidat denne Gang. Han valgtes den 22. September igen ved Kaaring i Svinninge, og samme Aar sagde Baron Zytphen Adeler om Hans Jensen ved en Fest i Bjergsted, at Hans Jensen var i Besiddelse af alle de Egenskaber, man maatte sætte Pris paa hos en oplyst Landbostand. Han besad tilfulde sine Medborgeres Tillid, optraadte ved alle Lejligheder som en naturlig Talsmand for den Befolkning, hvorfra han var udgaaet, og viste saavel paa Rigsdagen som i Aamtsraadet, hvorledes der skulde gaas frem for at opnaa virkelige Fremskridt og iværksætte gavnlige Foranstaltninger.

Men da Hans Jensen for 3. Gang som Tschernings Efterfølger skulde paa Valg i Svinningekredsen, fik han en Modkandidat for Alvor i sin gode gamle Ven og Byfælle, Skrædder og Postbud Jens Hansen fra Kundby, der ved dette Valg, den 20. September 1872, lod sig opstille som den første Landarbejderkandidat, der var paavirket en Del af den ny socialistiske Lære, der Aaret i Forvejen var begyndt at vinde frem her i Landet.

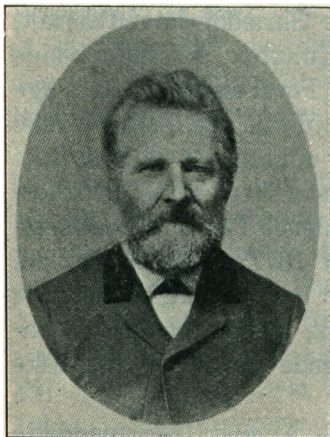
Jens Hansen var født den 30. September 1827 i Sandby, Kundby Sogn ved Svinninge. Han var altsaa henvend 20 Aar gl., da det stærke Bonde-

røre i Fyrrerne for Alvor lod sig mærke ved Bondevenneselskabets Oprettelse i Holbæk 1846. Især fra 1848 blev Jens Hansen som Tjenestekarl paa Kundbyegnen levende interesseret for Politik. Senere rejste han til København og havde ogsaa Planer om at udvandre til Amerika, lærte Skrædderhaandværket, blev gift og bosatte sig i Kundby. Allerede i sine Ungdomsaar havde han vist Forstaaelse af de ringe og fattige Kaar, Landarbejderne dengang levede under, og han blev stærkt optaget af den danske Jærnstøber Lundes Planer i saa Henseende. Imidlertid var Jens Hansen ogsaa blevet Postbud ved Svinninge Posthus; og da han i 1872 fik det ny Blad, »Socialisten«, at se, som var begyndt at udkomme i 1871 under Ledelse af H. Brix, blev han snart en stadig Læser af dette og agiterede ogsaa for at skaffe Bladet Holdere.

I »Holbæk-Posten« for 8. August 1872 meddelte Jens Hansen, at han efter Opfordring vilde stille sig ved det forestaaende Valg i Svinninge.

»Jeg tror« — skrev han i nævnte Artikel —, »at Vælgerne af Arbejdsklassen næsten aldrig tidligere ret med Overlæg har tænkt over, hvem de burde stemme paa. Enhver ved godt, at denne Klasse sjældent er taget med paa Raad; naar de har mødt ved Vælgene, har de i Reglen stemt paa den, de andre indbyrdes er blevet enige om, skønt enhver Vælger burde være selvstændig og nøje overveje, om den, de stemte paa, virkelig har Interesse for alles Vel. Dette skulde Arbejderne gøre nu, da Arbejderspørgsmaalet er rejst. Nu bør alle være med til at virke for dets heldige Løsning, at det ikke skal dø hen uden at bringe Velsignelse og en forbedret Stilling for Arbejderne.

Vælgere af Arbejdsklassen bør ikke længer nøjes med, at Kandidaten erklærer, at han hører til »det forenede Venstre«; de bør ogsaa være visse paa, at han er en sand Arbejderven, idet jeg er vis paa, at enhver Arbejderven ogsaa er en sand Frihedsven, — ja vistnok den rette Friheds- og Lighedsmand, der vil virke til Gavn for alle uden Hensyn til Formue og Fødsel.

Jens Hansen.

Skal man lære at kende Stemningen blandt Vælgerne, da bør Vælgermøderne afholdes paa Tider og Steder, saa det med Grund kan ventes, at alle, som ønsker det, kan komme med. Kro-Prøvevalgene interesserer

jeg mig ikke for, ja hvis der bliver afholdt nogen af disse, da ved jeg ikke endnu, hvorledes jeg vil forholde mig over for dem.

— Jeg har stor Interesse for Oplysningen, og jeg ser deri et af de store Midler til at fremme Velstand og Lykke og befæste Friheden, men der maa tillige virkes for, at Arbejdernes materielle Stilling betydelig forbedres, thi naar Armod staar for Døren, faar Oplysningen ikke let Adgang eller kan vente at bære gode Frugter.«

Jens Hansen blev haanet og overset, fordi han kunde »hitte paa noget saa taabeligt« som at stille sig op imod Hans Jensen (se f. Eks. Artikler i »Holbæk-Posten« for August Maaned 1872), men i »Holbæk-

Posten« for 29. August var der dog to kraftige Indlæg for ham, og selv skrev han:

»Mine Angriberes Sindelag over for Arbejderne kan godt passe med, hvad Fr. Barfod har skrevet i en Sang fra Fyrrernes Dage: »Herren og Bonden rejste sig op« afsunget ved den store Folkefest paa Ulkestrup Bakke ved Ondløse 1847), naar vi tager sidste Del af Verset:

»Og er Du ikke god, slaar Laas jeg for Din Mund.
Det er jo Hundedag, og Du er kun min Hund.
Frihed for mig og Mundkurv for Dig!
Se saadan skal Visen lyde!«

Men lad os Arbejdere over for det Slags Folk tilføje Slutningen i Sangens sidste Vers:

Frihed for mig og Frihed for Dig!
Se saadan skal Visen lyde.

Jeg vil blot tilføje, at uagtet jeg er en fattig Mand, har jeg dog saa meget Blæk i mit Blækhus, at jeg ikke behøver at dyppe i en andens.«

Da Carl Plougs Blad »Fædrelandet« en Dag i Eftersommeren 1872 nævnte Jens Hansen som »Levebrødsmanden, der som Landpostbud ved Svinninge Postkontor havde forsøgt og ogsaa opnaaet »at udbrede Bladet »Socialisten« i ret stor Maalestok paa hele den Egn, han daglig gennemvandr«, og »Fædrelandet« saa senere kom med den haanlige og overlegne Bemærkning om den fattige Skrædder, at han ingen politisk Fortid havde, da blev Jens Hansen gram i Hu, og i »Holbæk-Posten« gav han »Fædrelandet følgende Svar:

»Man siger, jeg har ingen politisk Fortid. Spørg Hans Jensen, Kundby. Jeg tror ikke, han vil benægte,

at jeg har en politisk Fortid. Thi hans og mit politiske Liv begyndte vist omtrent paa en og samme Tid, nemlig i Frihedsaaet 1848.«

Heri havde Jens Hansen sikkert Ret. Iblandt Gaardejer Hans Jensens (Kundby) efterladte Papirer findes der et gammelt og meget langt Brev fra Jens Hansen til Hans Jensen, der viser, at Jens Hansen i 1854—55 var meget stærkt interesseret i det politiske Liv, eftersom Størstedelen af Brevet omhandler Politik. Brevet, der ogsaa kaster Lys over det Venskabsforhold, der da bestod mellem den 28-aarige Jens Hansen og den 38-aarige Hans Jensen, er et ret interessant Aktstykke, som her skal meddeles, da det ikke før har været trykt:

København, den 16. April 1855.

Gode Ven!

Jeg takker Dig paa det anstændigste for Din venskabelige Skrivelse af f. M., tillige da Du vilde skrive mig til, uagtet jeg aldrig har skrevet til Dig. Jeg kunde behøve at bruge nogle Undskyldninger, naar jeg kunde træffe de rette; dog Skamfuldhed, tror jeg, er den bedste Undskyldning. Ja jeg virkelig skammer mig, naar jeg tænker paa Hjemmet, fordi min Bestemmelse at udvandre gik overstyr den Gang. Jeg synes, naar jeg forestiller mig Hjemmet, at den første Tiltale, jeg vilde faa af enhver, vilde blive omtrent saaledes: Naa, har Du nu været i Amerika? Dette paa Hjertet volder mig megen Ærgrelse og gør mig næsten mit Fødesogn til et foragteligt Sted. Men jeg er særdeles veltilfreds i min Stilling, lad da Folk sige, hvad de vil.

Jeg takker Dig ogsaa meget, fordi Du var saa god at skrive mig Jørgens Svar, det er jo meget tilfredsstillende, men jeg synes, min Stilling er saaledes, at jeg nu ikke kan bevæge mig til at give Slip derpaa og kaste mig i en mere usikker Stilling. Vil Gud, jeg maa beholde Helsen, saa staar den Vej jo altid aaben, og hvis jeg skulde nu faa Sind om at rejse (til Amerika), da tror jeg nok, jeg er lidt bedre skikket dertil, end da jeg i Fjor rejste hjemmefra. Jeg har om-

trent hele Vinteren ladet mig instruere i Engelsk, og efter min Lærers Sigende, da tror han nok, da jeg holdt op med at gaa til ham, at jeg kunde klare mig dermed.

Ved Din Skrivelse gav Du mig ogsaa en Oplysning i en Sag, som jeg meget ser efterlyst, nemlig om jeres Brandassurance¹⁾. Jeg søgte i flere Slags Blade, inden jeg fandt Resultatet deraf, endelig fandt jeg det i »Dagbladet«, i en Artikel, hvori J. A. Hansen skildres paa den skammeligste Maade. Han havde været saa fræk at fortrænge deres Yndling, Gleerup, som var Stifteren af Brandassurance-selskabet og altid havde bestyret det saa godt. Men — trøstede »Dagbladet« sig ved — rigtignok var J. A. Hansen valgt til Formand med $\frac{2}{3}$ af Stemmerne, men Gleerup var dog allerede sikker paa 4 til 6 Mill. (Rigsdalers Assuranceværdi), som vilde gaa fra den nuværende, og mange særskilte, som naturligvis vilde have Gleerup til Formand. Bladet talte slet ikke om, det skulde være en Stiftsassuranceforening. Den store Majoritet, som J. A. Hansen blev valgt med, havde efter »Dagbladet«s Mening intet at betyde. Det var Oppositionen mod Gleerup, der var mødt; hans Venner var blevet hjemme. Efter den Artikel (i »Dagbladet«) har Gleerup og hans Allierede været af samme Mening som det afgaaede Ministerium²⁾, thi det troede jo ogsaa, at om endogsaa enhver Valgkreds valgte en Oppositionsmand, havde dette intet at betyde, thi de, som blev hjemme (Valgdagen), var Kærnen, og den, mente Ministeriet, var deres; men Ministeriet maatte dog bukke under, og saaledes maa det, og saaledes vil det gaa Gleerupianerne.

Jeg indrømmer ogsaa med Dig, at det var et glædeligt Resultat³⁾ og gav Holbæk Amts Bondestand en stor Agtelse — det vil sige fra dets ligesindede, ikke fra Intelligenten. Men faar I Æren derfor, saa geraader jeres Rigsdagsmand for 2. Valgkreds⁴⁾ jer det modsatte. Intet Menneskes Stilling

¹⁾ 1846 havde Bondevennen A. C. Gleerup (1809—1865) oprettet Holbæk Amts Brandforsikringsselskab, hvis Formand han var indtil 1855, da J. A. Hansen saa valgtes til Formand. — Det nationalliberale Blad »Dagbladet« var 1851 oprettet af C. S. A. Bille, der senere blev Amtmand i Holbæk.

²⁾ Ministeriet Ørsted, der gik af i December 1854 og efterfulgtes af Ministeriet Bang.

³⁾ At Gleerup blev sat af som Formand og J. A. Hansen sat ind paa denne Plads.

⁴⁾ Anton Frederik Tscherning.

kan man mere forundre sig over end hans. Han er dog vistnok endnu Demokrat, og alligevel skulde man synes, han har bidraget til Frihedens Tilintetgørelse, nemlig derved, at han saa stærkt understøttede det afgaaede Ministerium⁵⁾. Jeg har set i flere Blade, her efter »Holbæk Avis«, at nogle, formentlig Jens Gregersen og Kolleger med Ludvig Mortensen⁶⁾ i Spidsen, har opfordret Tscherning til at oprette et nyt Bondevenneselskab, da en Del af de rette og sande Bondevenner ikke længer kan understøtte det nuværende, fordi Bestyrelsen gaar den modsatte Vej, de bør. Manden [Tscherning] har jo dog fornuftigvis sagt Nej, thi maaske han dog i den Sag har bedre Indsigt end de, som har givet denne Opfordring. Hvad Bevæggrunde mon de har haft, som har givet denne Opfordring? Mon de antager, at Tscherning med Gert Winther ene gaar den rette Vej og Bondevennebestyrelsen med omtrent den hele Rigsdag den urigtige? Naar nu de andre af Bestyrelsen havde fulgt Tscherning, ja saa Gud ved, hvad Følgerne havde bleven? Enten havde Eksministeren⁷⁾ endnu siddet ved Roret eller Bondevenneselskabet vist gaaet til Grunde. Naar de »rette« Bondevenner vilde følge de »urigtige«, men endnu bestaaende, mon de da ikke kunne kølne deres Iver for Oprettelsen af et nyt Selskab. Mon de synes, dette slet ikke udretter noget for Bondestanden? Nu fik vi dog en Forbedring i Kommunalloven; det kunde Eksministeriet ikke gøre efter deres Overbevisning. Sognebaandet blev løst, og flere smaa Love blev færdig, som før var en Umulighed. Alle de Sager har de urigtige Bondevenner dog ikke svigtet. De har vist bidraget lige saa meget som Tscherning til deres Fremme. Fæsteloven og flere andre vilde jo kun være til Tidsspilde af fremkomme med, saa hvori har de svigtet deres Barn? Men maaske det er deri, at de bidrog til at fremme Rigsretssagen (mod Ørsted), hvori Tscherning maatte staa som en Nar og stemme ene⁸⁾. Jeg var nede paa Tilhørerpladsen (i Folketinget) de Dage. Du kan tro, det var muntert.

Jeg kan ikke tro, at I fra Holbæk 2. Valgkreds gik med

⁵⁾ Ministeriet Ørsted.

⁶⁾ Ludvig Mortensen var fra Marbjerg ved Roskilde, kendt som politisk Agitator og Forsamlingstaler.

⁷⁾ Ørsted.

⁸⁾ Tscherning stemte imod Rigsretsanklagen.

noget glad Sind til Valgpladsen den 1. December f. A.^{*)} Thi jeg tror sikkert, de fleste afgav Stemmerne med sure Miner ved at vælge Tscherning. Og hvis du var en af hans Stillere og vilde anbefale ham, kan jeg ikke begribe, hvad Ord Du har sagt. Og lige saadan tror jeg, det vil blive Tilfældet, hvis Rigsdagen bliver opløst, og I da vælger ham igen. Jeg vil ikke, I skal forkaste ham; men hvis jeg var Vælger i den Valgkreds, jeg vilde ikke stemme paa ham; jeg vilde blot møde og ganske taalmodig høre paa ham; men give mit Bifald tilkende for ham skulde jeg nok blive fri for, og ved Kaaringen vilde jeg ganske ligegyldig lade mine Hænder blive nede; thi da havde jeg ikke nødig at bebrejde mig selv, at jeg havde stemt imod mit Princip, og saaledes tror jeg, de fleste Vælgere der i Distriktet kunne forsvare at bære sig ad. Men ved med Begejstring at vælge ham, udsætter de Bondestanden for en Tort, ikke alene for dem selv, men for hele Bondestanden; thi det faar Udseende af, som om de ikke har nogen Ide om, hvad de gør; thi hvor meget har Tscherning ikke gaaet fra den Vej, man kunne antage, han burde gaa. Han understøttede et reaktionært Ministerium, han modtog Valget som Rigsraadsmedlem tilligemed flere Aristokrater. Han betegnede Forordningen af 26. Juli f. A. som et Gode, naar blot den fik nogle smaa Forandringer — som de fleste ansaa for et Grundlovsbrud og en Forbrydelse.

Du vil vist forundre dig over, at jeg har skrevet saa meget om Politikken. Det faar næsten Udseende af, som om jeg vilde belære Dig, uagtet Du er meget klogere end jeg. Dette er ogsaa langt fra min Mening. Jeg har blot skrevet dette, for at Du kan se, jeg ikke endnu lever paa Kjøbenhavner-Maner; thi de bryder ikke deres Hoved med Politikken.

Nu til Afbrydelse hilses Du og Din Kone paa det venkabeligste fra mig, og jeg takker Eder af et oprigtigt Hjerte for Eders Forhold mod mig. Jeg beder Eder hilse Jeres Forældre; Din Broder Jens hilses paa det venligste fra mig, og Niels Nielsen og de øvrige af Dine Folk. Hvis der passerer

^{*)} Den 1. December 1854 valgtes Tscherning i Svinningekredsen ved Kaaring.

noget i politisk Henseende ude hos Jer, da bringer Du mig en stor Fornøjelse ved at meddele mig dette.

Lev stedse vel!

Ærbødigst

Jens Hansen,

Hjørnet af Adelgade og Dronningens Tvergade 4. Sal.

Min Adresse er: Jens Hansen hos Assessor Thaastrup, København.

Der laa mange Aar mellem den Dag, da Jens Hansen sad og skrev dette lange Brev, og til den Dag i 1872, da han meldte sig i Svinningekredsen som Hans Jensens Modkandidat. Jens Hansens Interesse for dansk Politik var ikke blevet ringere med Aarene. Det kendte Hans Jensen ogsaa bedre end de fleste. Han og Jens Hansen kom for Resten godt ud af det som Modkandidater, selv om Valgkampen med dens Uro og Spænding til Tider førte en Del Ophidselse med sig. Der fortælles af gamle Folk, som husker det, at Skræder Jens Hansens Søn, Carl, i 1872 tjente som Karl hos Hans Jensen netop paa det Tidspunkt, da Jens Hansen gjorde Alvor af at stille sig som Modkandidat til Hans Jensen. Flere talte om, at den unge Karl, der var flink til sit Arbejde, skulde tage og flytte hen et andet Sted, da det maatte være pinligt for ham undertiden at høre sin Fader blive omtalt ringeagtende af Folk, der kom hos Hans Jensen og ikke brød sig om Jens Hansen og hans Politik. Og Jens Hansen og Hans Jensen var ogsaa enige om at indrømme dette og stillede den unge Karl frit over for Valget, om han vilde flytte eller blive. Men Jens Hansens gode Søn, der senere blev Typograf, vilde ikke flytte fra Hans Jensen. Han blev i sin Tjeneste, hvor han var glad ved at være.

Saa kom Valgdagen den 20. September 1872. Valghandlingen i Svinninge lededes af Baron Zytphen Adeler, der bad Vælgerne om at udtale sig roligt og bestemt om Spørgsmaalene. To Kandidater havde meldt sig, nemlig: Jens Hansen og Hans Jensen.

Skræder Jens Hansen blev anbefalet af Væver, Dannebrogsmænd Hans Hansen i Svinninge, Hmd. Jens Frederiksen af Sandby og Hmd. Peder Madsen af Svinninge. De anbefalede ham som den sande Arbejderven, der bedst vidste, hvor Skoen trykker.

Saa fik Jens Hansen Ordet. Han glædede sig over den frie Luftning, der nu begyndte at røre sig, hvilket viste sig ved den store Masse Vælgere, som i Dag var mødt her. Han anbefalede sig som Arbejderven, der vilde udrette for Arbejderne, hvad godt han ad lovlig Vej kunde opnaa. Han antog, at Lovgivningsmagten kunde virke hen til, at Arbejdernes Boliger kunde blive noget bedre og hyggeligere, og at ingen skulde svare Husleje i Form af Arbejde, da dette let blev Hoveri. Han vilde virke hen til ikke alene, at Arbejdernes materielle Kaar blev forbedrede, men ogsaa til, at den Guddomsspire, som er nedlagt i ethvert Menneske, bliver plejet og udviklet mere end hidtil, nærmest ved en forbedret Skoleundervisning.

Gaardejer Hans Jensen blev anbefalet af Skolelærer Nielsen, Trønninge, Skolelærer Fogtmann af Thorslunde, Hmd. Jens Hansen af Thorslunde og Hmd. Lars Nielsen, Thorslunde, som en prøvet Frihedsmand, der vilde udrette alt, hvad han formaaede, for at fremme frisindede Reformere, og at Hans Jensen vilde kæmpe for Arbejdernes Vel, havde

han især vist ved sin Virksomhed i Grundlovskampen 1865—66.

Hans Jensen paaviste i sin Tale, hvorledes de indviklede politiske Forhold, hvori Danmark havde været siden 1849, var Skyld i, at de frisindede Reformer ikke var blevet fremmet i den Grad, som man kunde ønske. Og i den senere Tid, siden 1866, havde Venstre ikke engang Flertallet i Folketinget endsige i Landstinget. Af de Reformer, som Venstre vilde fremme, nævnte han de kirkelige Reformer, Toldloven, de kommunale Skatteforhold samt Bygningsafgiften. Med Hensyn til Arbejderspørgsmaalet udtalte han sig for Statsstøtte til Selvhjælpsforeninger. Til Arbejderhjemmenes Fremme maatte man virke for en mere fyldig Undervisning og særlig Oprettelse af Haandgerningsskoler. Ligeledes en Ordning, saa at den stræbsomme fattige kunde holdes uden for Fattigvæsenet, og at Fattiggårdene kunde blive overflødige.

Ved Valget i Svinninge den 20. September 1872 faldt Stemmerne saaledes ved den skriftlige Afstemning, hvor 31,2 % af Vælgerne afgav deres Stemme:

	Vælgerne Antal	Af 100 Vælgere stemte	Gdr. Hans Jensen fik flg. Antal Stemmer	Skræder Jens Hansen fik flg. Antal Stemmer
Udby Sogn	137	43,1	58	1
Hørby	113	39,8	30	15
Hagested og Gislinge	189	54,0	67	35
Kundby	277	52,0	67	77
Hjembæk og Svinninge ...	233	30,9	49	26
Stiftsbjergby og Mørke ...	222	46,8	88	16
Skamstrup og Frydendal ...	186	33,3	62	>
Jyderup og Holmstrup ...	321	28,7	72	20
Vørslev	111	9,0	7	3
Jordløse	94	21,3	12	8
Viskinde og Avnsø	221	15,8	31	4
Bregninge og Bjergsted ...	376	16,0	45	15
Følleslev og Sørslev	301	20,6	41	21
	2791	31,2 %	629	241

Hans Jensen blev altsaa valgt paany som det forenede Venstres Kandidat. Men Jens Hansen opnaaede den Dag i Svinninge at samle det største Antal Stemmer, som nogen Arbejderkandidat fik i hele Landet.

Til Sammenligning anføres Stemmetallene for næste Valg, den 14. November 1873, da Højremanden, Sognefoged Hans Pedersen af Svinninge, stillede sig imod Hans Jensen:

	Hans Jensen.	Hans Pedersen.
Udby Sogn	17	3
Hørby	22	5
Hagested-Gislinge	61	24
Kundby	153	8
Hjembæk-Svinninge	35	93
Stiftsbjergby-Mørke	71	66
Skamstrup-Frydendal	64	9
Jyderup-Holmstrup	86	21
Værsløv	34	4
Jordløse	20	5
Viskinde-Avnstø	51	14
Bregninge-Bjergsted	64	66
Følleslev-Særslev	29	91
	707	409

Ved dette Valg havde 39,7 % af Vælgerne stemt.

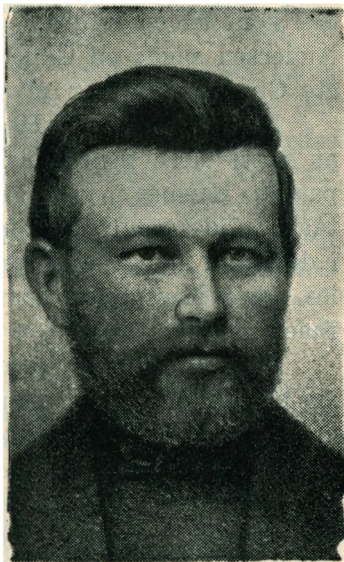
Aaret forud, den 20. September 1872, opnaaede »det forenede Venstre« (med C. Berg og J. A. Hansen som Ledere) at faa Flertal i Folketinget. Og for at fremtvinge et parlamentarisk Ministerium nægtede dette Parti Aaret efter — den 17. Oktober 1873 — Finanslovens Overgang til 2. Behandling med 53 St. 45 Folketingsmænd stemte imod, 2 var fraværende og 1 stemte ikke. Saaledes var Stemningen i Folketinget overfor Ministeriet Holstein. Men Ministeriet blev siddende og opløste Dagen efter — den 18. Oktober — Folketinget. De nye Valg skulde afholdes den 14. November.

Ved Valget i Svinninge den 14. November stillede Jens Hansen, Kundby, sig ikke. Derimod fik Hans Jensen, Kundby, sig en Modkandidat i Højremanden Sognefoged Hans Pedersen fra Svinninge. Men Hans Jensen klarede sig og blev valgt med 707 St., medens H. Pedersen opnaaede 409 St.

Hans Jensen havde foruden sit Rigsdagshverv mange andre Tillidshverv at varetage, og da han ved Midten af 70'erne fandt sig overlæsset med Arbejde, besluttede han sig til at ville frasige sig sit Rigsdagshverv, naar næste Valgdag nærmede sig. Som sin Afløser havde han i Forening med flere i sin Valgkreds udset den unge, snart 30-aarige Gaardejer Hans Peder Andersen i Gislinge. Den 30. Marts 1876 blev Folketinget atter opløst, denne Gang af Ministeriet Estrup og fordi Folketinget ikke vilde gaa ind paa Estrups Krav om Københavns Befæstning. De nye Folketingsvalg skulde afholdes den 25. April. En Dag i Begyndelsen af April kom der to Kundby-Gaardmænd kørende ind i Hans Peder Andersens Gaard i Gislinge. Det var Folketingsmand Hans Jensen og H. P. Andersens Farbroder, den velkendte politisk interesserede Bondemand Niels Pedersen, der ofte havde et myndigt Ord at sige ved Vælgermøder. De kom for i Forening at opfordre H. P. Andersen til ved Valget i Svinninge den 25. April at stille sig som Afløser for Hans Jensen, der ikke mere vilde lade sig opstille. Hans Peder Andersen, hvem denne Meddelelse vel ikke kom helt overraskende, lovede at stille sig, saafremt det paa Vælgermøderne skulde vise sig, at Vælgerne var stemt for ham.

Hans Peder Andersen, Gislinge (1876—1880).

Det var en ualmindelig dygtig og veludviklet ung Gaardmand, som Hans Jensen her havde udpeget til sin Efterfølger i Svinningekredsen. Men da der i flere Aar har foreligget en Bog paa Tryk om Hans Peder Andersen¹⁰⁾, skal hans egentlige Livshistorie kun i al Korthed berøres her. Han var født 1846 som Søn af Gaardfæster Anders Pedersen i Gislinge, der døde 1871. I to Vintre var H. P. Andersen Elev paa Hindholm Højskole, nemlig 1861—62 og 1868—69. Ved Faderens Død var han 25 Aar gl. Nu skulde

H. P. Andersen.

han styre Gaarden for sin Moder, og det gjorde han med stor Dygtighed, ligesom han i Aarene forud, 1869—71, trods sin Ungdom, havde faaet grundlagt et Foreningsliv i Gislinge Sogn, som der milevidt kom til at gaa Ry af. H. P. Andersen fik saaledes sat en folkelig Aftenskole i Gang, hvor han selv tildels ledede Undervisningen for de Unge; endvidere en Brugsforening, saa en Sygekasse, en Skytteforening o. s. v. Hjemme paa Gaarden, som han overtog 1874, oprettede han og hans unge Hustru, Sofie, et moderne

¹⁰⁾ Jens Peter Jensen: Den sjællandske Bonde Hans Peder Andersen fra Gislinge. 114 Sider. H. Hagerups Forlag. 1919.

Vandmejeri, og hele Gaardens Driftsmaade blev lagt om og indrettet tidssvarende. At der ikke alene var gode Raad at hente, men ogsaa direkte Hjælp og Støtte at finde hos H. P. Andersen, var der mange, der kom til at erfare i Aarenes Løb. Hans Peder Andersen sagde en Gang: »Man faar selv den største Glæde, naar man giver noget hen«.

Men denne unge Mand, der var med til bl. a. at sætte flere gode Oplysningsforetagender i Gang paa sin Hjemegn, var ogsaa meget tidlig stærkt optaget af det politiske Røre. Og om hans Deltagelse i dette før han blev Rigsdagsmand skal der meddeles nogle Eksempler, som Bogen om ham ikke har faaet med.

Som Højskoleelev paa Hindholm havde han gjort sig bemærket ved sin Evne til at føre Ordet. Og ved en stor Folkefest i Lunden ved Nysonnerupgaard i Tudse den 20. Maj 1872, hvor Skytteforeningens ny Fane, skænket af Kvinder, blev indviet, og hvor 700 Mennesker var samlet, holdt Ungkarl H. P. Andersen ikke mindre end 3 Taler. Folk hørte ham gerne.

Og omtrent ved det Tidspunkt var det ogsaa, han iøvrigt begyndte at tage Del i de politiske Møder, begejstret som han var for det forenede Venstre. Ved det store Prøvevalgsmøde i Jyderup Søndagen den 1. September 1873, hvor Hans Jensen og Skrædder Jens Hansen, Kundby, havde en Holmgang sammen, talte Gaardbestyrer H. P. Andersen tilsidst varmt og indtrængende for det forenede Venstre, idet han — uden at gøre noget som helst Udfald mod Jens Hansen — anbefalede Hans Jensen med den Bemærkning, at en prøvet Mand var langt at foretrække for en uprøvet.

Men smukkeste og mest beundringsværdig var

den Maade, han ledede et Møde paa i Gislinge kort før han i April 1876 gav sig hen i Valgkampen i Svinningekredsen. Og derfor skal dette Møde, der i sin Tid blev nævnt med saa megen Anerkendelse, nærmere omtales i denne Afhandling. Her var det, at H. P. Andersen saa nobelt og frisindet første Gang mødtes med Socialistførerne Pio og Geleff til en fredelig og frugtbar Forhandling, der foregik saaledes som et af de stedlige Blade har fortalt i et Referat:

Søndag Eftermiddag den 2. April 1876 holdt Gislinge Brugsforening sit Maanedsmøde i Gislinge Skole. Mødet var besøgt af ca. 200 Mennesker, dels Medlemmer, dels Ikke-Medlemmer, vistnok som Følge af, at Foreningen tillige holdt Arbejdersmøde, hvortil de Herrer Pio og Geleff havde indfundet sig.

Foreningens Formand, den knapt 30-aarige Gaard-ejer H. P. Andersen fra Gislinge aabnede Mødet med at byde Forsamlingen velkommen. Saa blev der sunget et Par Sange, og efter Foreningens Sædvane holdt Formanden derefter et Foredrag, denne Gang om »Slaget paa Københavns Red den 2. April 1801«. Formanden gik derefter over til at omtale Arbejderspørgsmaalet. Han havde ved et Møde i Thorslunde, som blev afholdt der, erklæret sig enig med Socialismen i meget, hvilket havde haft til Følge, at han i »Holbæk Amts Avis« var blevet stempet som Socialist. Han var enig med dem, der sagde, at Socialisterne vilde gaa frem ad Lovens Vej, og derfor maatte han agte dem som et politisk Parti. Taleren havde senere overvejet de socialistiske Anskuelse og derefter talt om dem i Brugsforeningen, og da de fleste af Forsamlingen ikke dengang havde været til Stede, vilde han her gentage sin Tale. Hvad han særlig havde imod Socialismen, var dens materielle Livsanskuelse; ved denne vilde et Folk gaa under, og derfor vilde han kæmpe for den kristelige Livsanskuelse; thi fik denne Indgang, vilde den hjerteløse Haardhed fra Arbejdsgivernes Side og ligeledes Klagerne fra Arbejderne falde bort; naar Socialisterne vilde fravige den materielle Livsanskuelse, da kunde man blive enige. Læresætningen om, at »al Ejendom er Tyveri«, vidste han nok var ikke bogstavelig saadan ment,

men den kunde dog misforstaas, og det vilde rokke Samfundet i sine Grundpiller. At Staten skulde overtage Opdragelsen af Børn, hvis Forældre ikke selv vilde sørge for, at deres Børn blev ordentlig opdragne, fandt han ligeledes uheldigt, da det vilde være uretfærdigt, at man skulde betale for andres Børns Opdragelse, fordi Forældrene ikke havde Lyst til selv at opdrage dem; dette vilde tillige rokke Familielivet. At Staten skulde overtage alle Produktionsmidler, fandt han uheldigt; det vilde give mange Ulyst til at arbejde, da de ikke vilde faa synderligt Udbytte af deres Arbejde. Afskaffelsen af Arv vilde føre til, at den enkelte ikke vilde samle mere, end han efterhaanden havde Brug for. Han troede ikke, at saadanne Omvæltninger kunde foregaa paa en rolig Maade.

Skræder Jens Hansen fra Kundby, som derpaa fik Ordet, mindede om, at der i en Arbejdersang stod: »Op, Brødre, vaagn op!« Dermed er ikke ment den legemlige Søvn, thi med Hensyn til denne maa Arbejderne vaagne, men den aandelige Søvn, og af denne var Arbejderne begyndt at vaagne. For 100 Aar siden blev Landarbejderne kun betragtede som Trælle, og der blev dengang sagt, at dette var Skæbnens Gang. Da traadte en Del Mænd sammen med daværende Kronprins Frederik og talte for Arbejderne og fik Trældommen ophævet. Derefter kom en mangeaarig Stilstand, indtil der igen i Fyrreerne var Mænd, der optraadte for Arbejderne; de blev, ligesom nu Socialisterne, forhaanede; men Røsterne blev stærkere og stærkere, saa der maatte lægges Mærke til dem. Saa kom 1848 og med dette Friheden. Nu troede man, det vilde blive en gylden Tid; men hvad der var opnaaet, vidnede de talrige Fattighuse om, som var blevet mer og mer fyldt. Og nu var der atter kommet Røre, da de to ædle Mænd: Pio og Geleff, som her var til Stede, tilligemed Meningsfæller var optraadt for Arbejderne. Naar der er blevet sagt, at Socialisterne vilde have Religionen afskaffet, da er det en Fejl; man vilde kun have en friere Kirke. Børneopdragelsen af Staten fandt han heldig, da det nu er sørgeligt at se, hvorledes mange Børn bliver opdragne. Arveretten vilde man ikke afskaffe, men derimod lægge større Afgift paa Arven.

H. P. Andersen anførte, at der havde staaet flere Artikler i »Socialdemokraten« dels om Religionens Afskaffelse og dels om, at Ejendom er Tyveri. Kapital er opsparet Ar-

bejde, og Kapitalen kunde ikke forbydes. Det var benægtet, at man vilde have Arveretten afskaffet, men dette havde staaet i »Socialdemokraten«, og derfor fastholdt han det som et af Socialisternes Formaal.

Geleff vilde kun imødegaa nogle af de Anker, H. P. Andersen var fremkommen med, da han vilde overlade det til sin Kollega, Hr. Pio, at besvare de Anker, der nærmest vedrørte ham. — Naar det var bleven sagt, at Kapital er opsparat Arbejde, var det urigtigt. Han vilde kalde den ophobet Arbejde; thi naar Kapitalen var opsparat Arbejde, vilde mange flere være Kapitalister, end det er Tilfældet, da der var mange, der havde sparet hele deres Liv ignnem uden at blive Kapitalister. Nej, Kapitalen var Udbyttet af andres Arbejde; jo flere Arbejdere, en Mand havde, des mere Udsigt var der for ham til at blive Kapitalist; dog var Kapitalen naturligvis nødvendig ved Siden af Arbejdet. At Ejendom var Tyveri, var ikke paastaaet; det var andres Ord, der her blev brugte. Han paaviste, at der i Skriften flere Steder fremkom saadanne Udtryk. Andersen havde sagt, at det tydede paa, at saadanne Omvæltninger, som man ønskede, ikke kunde ske paa rolig Maade; det troede han, at de kunde. Han saa ikke nogen voldsom Omvæltning i, at nogle Svende slog sig sammen i en Produktionsforening, som f. Eks. Skrædersvendene i København, og delte Udbyttet; derved vilde Arbejderne skaffe sig en mere betrygget Stilling. Mange slider og slæber nu fra tidlig Morgen til sildig Aften uden at kunne skaffe sig en nogenlunde menneskelig Tilværelse. Andersen havde dernæst sagt, at Socialisterne vilde afskaffe al Ejendom; det var ogsaa urigtigt. Man vilde netop søge at give alle jordløse Huse Jord, hvilket jo kunde tages fra Præstegaardsjorden. Andersen mente ogsaa, at Oprettelsen af Produktionsforeninger vilde føre til, at nogle vilde skulke sig fra at arbejde. Dette troede Geleff ikke; nu var der mere Grund til Skulkeri, da der ikke faas noget Udbytte af Arbejdet. I det nuværende Samfund gjaldt det ikke, at man skal elske sin Næste som sig selv; nej, nu var enhver sig selv nærmest.

Folketingsmand Hans Jensen fra Kundby fik Ordet efter Geleff og udtalte, at naar Venstre ikke havde kunnet gøre noget mere for Arbejderne, laa det i, at Venstre ikke havde kunnet opnaa en saa stor Majoritet, at der var blevet taget Hensyn til det, og at der var opstaaet Uenighed

i Partiet, hvilket havde sat Reformerne noget tilbage. Derfor var det uheldigt at sætte Splid mellem Gaardmændene og Husmændene; man skulde derimod søge at faa en saa stor Majoritet for Venstre ind i Folketinget, at Regeringen vilde blive nødsaget til at tage Hensyn til Majoriteten. At Regeringen opløste Folketinget og derved spurgte Vælgerne om deres Mening, fandt Taleren rigtigt. Han var overbevist om, at det vilde blive daarligt i Danmark, hvis Socialisternes Lærdomme fik Indpas i Folket; thi da vilde man maaske komme tilbage til den Tid, da Bønderne maatte ride Træhesten. Naar der var sagt, at der ikke var gjort Skridt fremad med Hensyn til Arbejdernes Stilling, da var dette fejlt; der var gjort Fremskridt, men de var kommen saa langsomt, at man ikke havde lagt Mærke til dem. Det gjaldt om at være enige.

Geleff bemærkede, at H. Jensen havde sagt, at Socialisterne satte Splid imellem Gaardmænd og Husmænd; men dette var ikke Tilfældet. I Kredse, hvor der kunde være Fare for, at en Højrekandidat blev valgt, opstillede Socialdemokraterne ikke Arbejderkandidater for ikke at splitte Stemmerne. da Kampen egentlig kun gjaldt et Maal.

H. P. Andersen gjorde opmærksom paa en Artikel, som havde staaet i »Aarhus Amtstidende«, og hvori Gaardmændene blev nedrakkede¹¹⁾). Saadant vilde ikke styrke Enigheden. Geleff sagde, at Kapitalen ikke var opsparet Arbejde, men ophobet Arbejde; Taleren maatte fastholde sin Anskuelse. Om dette opsparede Arbejde ikke direkte var opsparet af Kapitalisten selv, saa var den dog opsparet af hans Forfædre, og den var givet ham at arbejde med, og var berettiget, da han løb en Risiko ved at arbejde med den. Taleren var ingen Modstander af Produktionsforeninger, ellers kunde han heller ikke virke for Forbrugsforeningen; men han var kun imod, at Staten overtager Bestyrelsen, og ligeledes var han imod, at Staten overtog al Ejendom; han fandt det ligeledes urigtigt, naar det var sagt, at der ikke eksisterer noget Samfund.

Skræder J. Hansen modsagde, at Socialisterne vilde sætte Splid. Han fandt ikke, at det kunde kaldes at sætte Splid, at Arbejderne var vaagnet og vilde repræsenteres i Rigsdagen af Arbejdere, da disse bedst ved, hvor Skoen trykker.

¹¹⁾ Se »Fædrelandet«s ledende Artikel for 24/76.

Pio anførte ligesom Geleff over for H. P. Andersens Bemærkning om, at der fremkom materialistiske Livsanskuelser i Bladet, og Socialismen saaledes stod i et skævt Forhold til Religionen, at Socialismen var i Overensstemmelse med Skriften. At der var fremkommet skarpe Udtalelser i Bladet, hidrørte fra, at det vilde være despotisk, om man ikke vilde lade andre komme til Orde end Redaktionen. Pio ønskede ikke som det forenede Venstre, at Præsterne sattes paa fast Gage, men derimod, at Tienderne ophævedes, og at der af Folket selv dannedes Menigheder, saa man ikke kom til at betale til de Præster, som man ikke gad høre. Han troede ikke som H. P. Andersen, at Kristendom kunde udrette alt; men forøvrigt vilde han lade enhver have sin Tro. Han havde ogsaa tidligere hørt Tale om opsparet Arbejde og troet at finde Kapitalister med gustne, huløjede Ansigter; men han havde fundet det modsatte. Arveretten havde han ikke — som skrevet i »Almuevennen« — sagt skulde ophæves, men derimod sættes paa Dagsordenen for at debatteres; han vilde have en større Afgift af Arven.

Hans Jensen paaviste, at der dog var gjort noget for Arbejderne, f. Eks. Indførelsen af almindelig Værnepligt og Husmandshoveriets Afskaffelse.

Geleff udtalte med Hensyn til, at H. P. Andersen var imod Produktionsforeningerne, fordi de skulde overtages af Staten og derved nogle vilde skulke sig fra at arbejde, at Staten var Folket, og at man altsaa arbejdede for sig selv. Havde Staten f. Eks. alle Handelsforretninger, vilde der spares Udgifter til Melleghandlerne, og saaledes vilde man maaske faa Varerne for det halve. Andersen havde sagt, at han ikke er krigsgal. Taleren var det heller ikke og ønskede, at de 8 Millioner, som nu mindst blev givet ud om Aaret til Hærvæsenet, maatte kunne anvendes til at hjælpe Arbejderne med. Venstre var villig til at yde 30 Millioner Kr., naar disse Penge blev tagne ved en særlig Skat. Dette kunde være godt nok, men Pengene kom i Grunden fra Arbejderne, da Kapitalisterne nok skulde vide at indvinde dem igen paa en eller anden Maade. Om vi end fik Fæstninger, vilde vi dog ikke være i Stand til at forsvare disse. Krigene er Ulykker, som burde afskaffes, og dette kunde ske, naar alle var enige; thi derved vilde der blive en Mængde opsparet Kapital.

H. P. Andersen glædede sig over, at Pio ikke delte

den Mening om Arverettens Afskaffelse, som var at læse i »Socialdemokraten«, men saa skulde slige Artikler holdes borte fra Bladet.

Pio udtalte, at naar Andersen havde anført, at ved Produktionsforeningers Oprettelse og Arverettens Afskaffelse vilde Lysten til at arbejde tabes, da man intet havde at stræbe efter, saa troede han, det var fejl; den samme Lyst vilde være tilstede som Følge af Driften til at bestille noget; Antallet af dovne Mennesker var ikke saa stort. Han frygtede ikke for voldsomme Omvæltninger, men vilde kun ad Lovens Vej og ikke sætte Splid. H. Jensen havde sagt, at Venstre havde udrettet noget for Arbejderstanden, og at det, at der ikke var udrettet mere, havde sin Grund i, at der var opstaaet Splid mellem Partiets Medlemmer indbyrdes. Men dette var netop Fejlen hos Venstre, thi hver Gang det skulde stemme over vigtige Sager, skilles det ad.

Hans Jensen var enig med Geleff i, at Krig er en Ulykke for et Folk, men saalænge ikke andre Magter havde holdt op med at have Krigsvæsen, kunde vi heller ikke. Der var yderligere sagt, at Socialisterne vilde frem med Loven; men i deres Organ havde ofte staaet: »Med eller uden Loven«.

Geleff vilde ikke, at man skulde opgive sig selv som Folk; for Danmark alene kunde det ikke hjælpe; men over hele Verden skulde man være enig om ikke at gaa i Krig.

N. P. Andersen gjorde nogle Bemærkninger til Pio og Geleff.

Geleff foreslog, at nu da der forestod nye Valg til Folketinget den 25. April, skulde man søge at faa en Arbejderkandidat opstillet i Svinningekredsen, og hertil foreslaa Skrædder Jens Hansen af Kundby.

Jens Hansen erklærede sig villig til at stille sig i Svinninge den 25. April, saafremt der maatte være Stemning for ham; men hvis man kunde faa en dygtigere Mand, der med samme Varme som han vilde interessere sig for Arbejdersagen, da vilde han trække sig tilbage.

Hertil erklærede Hans Jensen, at han ikke skulde staa Jens Hansen i Vejen, da han ikke vilde stille sig igen; hans Tid tillod ham ikke længer at være Rigsdagsmand.

Sluttelig takkede Pio Forsamlingen for den Interesse, hvormed den havde hørt paa ham og Geleff, og bevidnede

H. P. Andersen sin Anerkendelse for den Maade, hvorpaa denne havde ledet Mødet.

Ligeledes takkede H. P. Andersen de Herrer Pio og Geleff for deres Nærværelse og for den moderate Maade, paa hvilken de havde talt.

Mødet, der varede omtrent 3 Timer, foregik i god Orden og uden Afbrydelse af Talerne og sluttede med en Sang.

Efter Mødet skal de to Socialistførere, Geleff og Pio, have udtalt deres Beundring over den Belevenhed og Sagkundskab, som Hans Peder Andersen optraadte med. En saadan Bonde havde de aldrig før truffet paa. Og som en stor og kær Oplevelse blev dette Møde husket i aarevis paa Gislingeegnen. Den Ro og Saglighed, der var over dette Møde paa en Tid, hvor de stærke Ord hidsede Gemytterne op, var nok værd at ihukomme. Mødet havde vist H. P. Andersens store Evne som Leder og hans noble Optræden overfor Modstandere. Ved dette Møde havde han ligesom vist Grundlaget, han vilde staa paa, naar han i de nærmeste Dage skulde tage Valgkampen op i Svinningekredsen.

Den 9. April, som var en Søndag, blev der under aaben Himmel og i en forrygende Storm afholdt et stort Vælgermøde ved Mørkøv, hvor Gaardejer H. P. Andersen, Gislinge, Skrædder J. Hansen, Kundby, og Ungkarl P. Jensen fra Marke indfandt sig som Kandidater. Gmd. Niels Pedersen, Kundby, ledede Mødet. Folketingsmand Hans Jensen talte først. Han tog Afsked med sine Vælgere og anbefalede som sin Stedfortræder H. P. Andersen. Ved Haandsoprækning viste det sig, at et stort Flertal var stemt for H. P. Andersen. Og han blev det forenede Venstres Kandidat i Svinningekredsen, idet P. Jensen, Marke, som var hans Meningsfælle, trak sig tilbage. Skrædder Jens Hansen fastholdt derimod sin Kandidatur.

Der var et Ord, H. P. Andersen ligesom samlede sit Valgprogram om. Det var dette: »Menneskeretighederne skal staa over Hartkornet og Pengene«. Det blev som Overskriften over hans politiske Arbejde. Da Valgdagen den 25. April naaedes, havde han 2 Modkandidater, nemlig Skrædder Jens Hansen, Kundby, der atter stillede sig som Arbejderkandidat, og Møllersvend Knud Jensen fra København, der var opstillet af Højre.

Ved Valget i Svinninge den 25. April 1876 blev Udfaldet af den skriftlige Afstemning saaledes i de forskellige Sognekommuner:

	H. P. Andersen	Knud Jensen	Jens Hansen
Udby	40	3	
Hørby	40	2	
Hageded-Gislinge	97	17	1
Kundby	124	14	4
Hjembæk-Svinninge ...	41	118	
Stiftsbjergby-Mørke	70	71	
Skamstrup-Frydendal ...	75	15	
Jyderup-Holmstrup	89	29	
Vørslev	23	23	
Jordløse	21	9	
Vishinde-Avnø	20	66	
Bregninge-Bjergsted ...	54	51	
Følleslev-Sørslev	35	80	1
	729	498	6

42,2 % af Vælgerne havde afgivet deres Stemme. Det var en lille Fremgang siden Afstemningen i 1873. H. P. Andersen var, som næsten alle havde ventet, blevet valgt, medens Jens Hansens Stemmetal denne Gang var gaaet ned til — 6 St.! Jens Hansen stillede sig ikke oftere mod H. P. Andersen. Ved Valget den 3. Januar 1879 i Svinninge valgtes H. P. Andersen med 891 Stemmer, medens hans eneste Modkandidat, Lensbaron F. H. C. de Falsen Zytphen

Adeler, der var opstillet af Højre, fik 676 St. Denne Gang havde 53,9 % af samtlige Vælgere afgivet deres Stemme.

H. P. Andersen var kun i 4 Aar Svinningekredsens Folketingsmand, da han allerede den 24. Juni 1880 afgik ved Døden, kun 34 Aar gl. Men i disse 4 Aar var han naaet at blive landskendt. Hans livlige Sind, klare Tænkksomhed og Udtryksmaade tiltrak sig hurtig Opmærksomhed paa Rigsdagen og langt uden for denne. Mange lyse Forhaabninger om hans politiske Fremtid fulgte ham, hvor han kom. Han blev en yndet Folketaler, især paa Sjælland. Men ogsaa Jyderne kaldte paa ham, og han maatte derover, hvor han deltog i flere Møder. Paa Rigsdagen talte han kun faa Gange, men naar han tog Ordet, blev han hørt med stor Opmærksomhed, saaledes da han i Samlingen 1879—80 holdt sin store Tale om Børneskolen. Men allerede i Sommeren 1878 havde han faaet Blodspytning. Hans Bryst var svagt. Og da Foraaret 1880 var inde, maatte han blive i sit Hjem, gaa til Sengs, medens der saa haardt var Brug for ham paa Rigsdagen, hvor man især savnede ham i et Udvalgsarbejde. H. P. Andersen kom ikke op mere. St. Hansdag henimod Aften døde han fra sin unge Hustru og deres fire smaa Børn. I den store Frugthave, han og hans Hustru selv havde plantet ved Gaarden i Gislinge, blev der i 1921, paa deres Bryllupsdag den 4. September, afsløret en Mindesten, der skal minde Efterslægten om det unge Par, der i Eftersommeren 1874 med forenede Kræfter gik ind her til et daadrigt og i alle Maader virksomt Menneskeliv.

Ved Folketingsmand H. P. Andersens Død, i 1880, kom hans mange hengivne Vælgere i Svinningekredsen en Tid til at staa stærkt delt med Hensyn til Spørgsmaalet, hvem de nu skulde vælge til at være deres Folketingsmand. Det store Flertal af Kredsens Vælgere havde jo i sin Tid trofast støttet og tildels fulgt Bondevennepartiet, indtil Partiet gik i Stykker under Grundlovskampen 1866. Selv om de to Høvdinger i Bondevennepolitikken: Tscherning og J. A. Hansen, nok saa ofte havde hver sin Mening om det, der skulde udrettes og sættes i Værk ved Bondevennerne, saa blev man ved i Svinningekredsen at se op til disse to politiske Ordførere med Respekt og Tillid. Ja, selv, da det i 1877 kom for Dagen, at J. A. Hansen havde besveget Bøndernes Brandkasse, hvis Formand han havde været i 22 Aar, kunde en af Tschernings gamle Vælgere — en Bonde fra Tudse Næs — svare følgende, da han blev spurgt, om han endnu holdt paa J. A. Hansen: »Jeg holder ikke af J. A. Hansens Gavtyvstreger; men hans Politik kan jeg slutte mig til, og den slipper jeg ikke.«

Det var ogsaa en stærk Tilslutning, Svinningekredsens Vælgerflertal ydede »Det forenede Venstre«, da dette Folkeparti i Somren 1870 blev oprettet som Arvtager efter det gamle Bondevenneparti. Men allerede i 1877, i Ministeriet Estrups første Regeringstid, revnede Partiet, og i 1880 var »Det forenede Venstre« delt i 3 Smaapartier: det moderate Venstre (med F. Bojsen og Holstein Ledreborg som Førere), det radikale Venstre, der førtes af C. Berg og Hørup) og de Udtraad-

te (der lededes af gamle C. Alberti). Disse 3 Smaapartier var egentlig godt nok enige om de store Maal, som det forenede Venstre havde sat sig, først og fremmest den almindelige Valgrets fulde Gennemførelse. Men Vejene, der skulde følges for at naa disse Maal, var de uenige om. Og i Stedet for at tale sig tilrette indbyrdes, foer man løs paa hinanden, mistænksom, og med haarde Ord. Herskerindet var tidt hos Førerne stærkere end Tjenersindet. Og denne Taktik forplantede sig nedad i Vælgernes Rækker — ogsaa i Svinningekredsens. Saa længe H. P. Andersen levede, havde han her ved sin lyse Personlighed og sit ægte Frisind holdt den unødige Splid nede, der saa gerne vilde stikke Hovedet op i Valgkredsen. Men efter hans Død begyndte der ved de første Valgforberedelser i Svinningekredsen at vise sig Tegn paa stærk Uenighed hos dem, der før i Enighed havde gaaet sammen til Valg. Betegnende er de Ord, som Tschernings gamle Ven paa Rigsdagen, Pastor P. Chr. Zahle skrev fra Maarager i Rubjerg Sogn (Nordjylland) til Gaardejer Niels Pedersen i Kundby den 4. September 1880:

»Det skal det danske Folk erindre, naar det mindes Tscherning, at han i sin Tid blev lagt for Had af sine egne og forladt i de vigtigste Øjeblikke, indtil han, da Grundloven blev helt omdannet 1866, trak sig tilbage, fordi han saa, hvad der da vilde komme af Splid og indre Kampe. Denne Lære var det nyttigt, om vi tog os til Hjerte for Fremtiden, at det ikke oftere skal gaa os lige saa sørgeligt.«

Ved et af de første Prøvevalg, der holdtes i Mørkøv den 25. Juli, meddelte Lars Nielsen fra Skellingsted, at der igennem Grundlovsværneforeningen var sendt Opfordring ud til følgende Mænd om at stille sig, nemlig:

Gmd. Niels Jensen, Brændholt,
 Prokurator E. Clausen, Nykøbing Sjæll.
 og Gmd. P. Larsen, Marke.

Men af disse 3 havde Gmd. Niels Jensen i et Brev bedt sig fritaget for Hvervet. Lars Nielsen mente ellers, at den Mand vilde have været særlig heldig for Kredsen, og at hans Valg vilde have været let at sætte igennem. Han foreslog, at der blev sendt en ny Opfordring til Niels Jensen, Brændholt.

Prokurator Clausen, Nykøbing, havde ikke svaret paa Opfordringen. Kun Gaardejer P. Larsen havde sagt Ja. Desuden havde to andre valgberettigede meldt sig uden Opfordring, nemlig Lærer Damsgaard, Sorø, og Fuldmægtig Christensen, Holbæk, der begge sluttede sig til Bergs og Hørups Parti.

Men inden der foretoges Afstemning over, hvem af disse, der skulde opstilles, forlangte Gaardejer Niels Pedersen, Kundby, at der først i Forsamlingen blev stemt over, om det skulde være en *m o d e r a t, r a d i k a l* eller *u d t r a a d t* Venstremand, som Forsamlingen ønskede valgt. Og ved den foretagne Afstemning var der et stort Flertal for, at det skulde være en radikal Venstremand.

Men ved Afstemningen over, hvem af de anmeldte radikale Kandidater, der saa skulde udpeges som Valgkandidat, faldt der kun nogle faa Stemmer. De fleste i Forsamlingen undlod at stemme. Afstemningen blev altsaa resultatløs.

Lars Nielsen, Skellingsted, havde udtalt, da han aabnede Mødet, at naar der blot stillede sig en Venstremand, der var agtet i Kredsen, saa gjorde det ikke saa nøje med »de smaa Svælg«, der for Tiden var i Venstre.

Imidlertid fik Højre sine Sager i Orden. Ved et Møde

paa Hotel »Skarritsø« i Jyderup vedtog Partiet at opstille Kaptajn Aarøe — Oberst Læssøes Adjutant fra Slaget ved Isted 1850. Han var ivrig forsvarsvenlig og 52 Aar gl. i 1880.

Ligeledes havde Socialisten, Skrædder Jens Hansen fra Kundby igen anmeldt sig som Valgkandidat i Svinningekredsen.

De tre Venstrepartier blev sidst færdig med at faa deres Kandidatspørgsmaal i Orden. Den 7. September blev der holdt et Vælgermøde paa Hotel Skarritsø i Jyderup, hvor Folketingsmændene Berg, Hørup og Lars Dinesen var mødt. Her valgtes Gmd. Niels Pedersen, Kundby, til Ordstyrer. De 3 Folketingsmænd holdt hver et politisk Foredrag, hvor de hver i deres Indledning henvendte sig i smukke anerkendende Ord overfor H. P. Andersens Minde, som de vilde ære og agte. Ordstyreren, Niels Pedersen, beredte mange en Overraskelse, da han meddelte, at der ved Mødet var en Mand til Stede, som han skriftlig havde anmodet om at komme. Og denne Mand var Hans Jensen Dønnergaard, Redaktøren af »Roskilde Dagblad«, som der muligvis kunde blive Enighed om at opstille som Kandidat, da man ikke ved Mørkøv-mødet havde opnaaet Enighed der. Nogen Afstemning vilde dog ikke blive foretaget, medmindre Forsamlingen ønskede dette. Først vilde han dog bede Dønnergaard om at tage Ordet og sige sin Mening.

Hans Jensen Dønnergaard fik nu Ordet og udtalte, at denne Opfordring fra Niels Pedersen var kommen bag paa ham. Han havde ingen som helst Anelse haft om denne Opfordring, før Niels Pedersens Brev naaede ham. Selv havde han ikke følt personlig Lyst til at lade sig stille; men dersom Vælgerne her virkelig ønskede det, vilde han ikke holde sig tilbage. Det var jo paa høje Tid at faa udrettet noget, da Valgdagen var saa nær. Der maatte nu følge Gerning paa Ord.

Og saa blev der foretaget Afstemning. Foruden Døn-

nergaard, var der 3 Venstrekandidater endnu, der hver især enten fastholdt eller nylig havde anmeldt sin Kandidatur. Disse 3 var:

Gmd. P. Larsen, Marke,
Lærer Damgaard, Sorø, og
Ungkarl P. Jensen, Marke.

Resultatet blev, at Dønnergaard fik over 80 pCt. af alle de afgivne Stemmer. Berg lykønskede Dønnergaard og udbragte et Løve for et lykkeligt Udfald af Valget. Og Dønnergaard takkede, med god Grund, for den Tillid, der saaledes var blevet vist ham.

Men ved et Prøvevalg nogle Dage senere i Eskebjerg stillede Lars Nielsen, Skellingsted, sig. Han var blevet misfornøjet over Jyderupmødets Resultat, og i Holbæk-Bladene for 17. Septbr. skrev han en Artikel imod Jyderupmødets Afgørelse. Han var imod Dønnergaard og hørte til det udtraadte Venstre. Ved et Møde i Mørkøv 17. Septbr. og i Hørby Færgetro 18. Septbr. mødte gamle Alberti personlig for at forsvare Lars Nielsen. Dønnergaard sagde skæmtsomt ved Mørkøvmødet, at Alberti den Dag mindst havde nævnt Navnet B e r g 87 Gange i sit Foredrag. Og da Dønnergaard ogsaa ved disse to Møder fik det overvejende Flertal af de afgivne Stemmer, opgav Lars Nielsen sin Kandidatur og trak sig tilbage.

Den 22. September 1880 foregik Suppleringsvalget i Svinninge. Over 2000 Mennesker var mødt til den sædvanlige Tid Kl. 10 Formiddag. Selve Valghandlingen varede 2½ Time. Den gamle — fra Fyrrerne ansete Bondeven — Lærer Schjelderup fra Følleslev anbefalede stærkt Kaptajn Aarøe. Dønnergaard havde som anbefalende Stillere: Gmd. P. Larsen, Marke, og Tømrer Frederik Larsen, Bennebo. For den 3. Kandidat, Skrædder Jens Hansen, talte Vejmand Hans Christian Christensen, Katrinedalshusene. I sin Valgtale angreb Jens Hansen især Dønnergaard og sagde bl. a.: Naar Dønnergaard har udtalt, at Venstre vir-

ker for Arbejderne, da er dette en Misforstaaelse. Arbejdernes Stilling er i Virkeligheden ikke gaaet fremad, tværtimod! Ser vi tilbage, da vil vi finde, at der nu maa ty mange flere til Fattigvæsenet end i forrige Tider. En Ting trængtes der stærkt til, det var Oprettelsen af et Arbejderministerium.

Dønnergaard svarede Jens Hansen saaledes: »Naar Jens Hansen siger, at Fattighuse befolkes bedre og mere nu end i forrige Tider, da kan dette vel kun bevise, at man nu gør mere for Arbejderne end tidligere, da de gik omkring for Lud og koldt Vand paa Landevejene; det kan da umuligt have været bedre. Forøvrigt bør man ikke, fordi en Arbejder bliver gammel og svag, sende ham paa Fattighuset; man bør hygge saa godt som muligt om de gamle i deres Hjem, og det gøres der mange Steder rundt omkring. Jens Hansen bør ikke adressere dette Spørgsmaal til Venstre om Arbejderforholdene, men til det Parti, Højre, der sidder inde med Magten. Iøvrigt vil jeg gerne gøre, hvad der kan gøres for Arbejderne, ogsaa dette, at vi kan faa et Arbejderministerium.«

Ved Kaaringen valgtes H. J. Dønnergaard. Skrædder Jens Hansen trak derefter sin Kandidatur tilbage, medens Kaptajn Aarø forlangte skriftlig Afstemning. Denne gav ved 5-Tiden det Resultat, at Dønnergaard var valgt med 944 Stemmer, medens Kaptajn Aarø fik 544.

48,5 pCt. af Kredsen Vælgere havde afgivet deres Stemme. Udfaldet af de enkelte Kommuners Stemmeafgivning gav følgende Resultat:

	Dønnergaard	Aarø
Udby	52	0
Hørby	36	19
Hagedst-Gislinge	100	25
Kundby	155	9
Hjembæk-Svinninge ...	60	75
Stiftsbjergby-Mørke ...	104	56

Skamstrup-Frydendal ..	94	12
Jyderup-Holmstrup	94	60
Vørslev	57	19
Jordløse	15	8
Viskinde-Aunsø	14	89
Bregninge-Bjergsted ...	111	68
Følleslev-Sørslev	55	95
	947	544

Hans Jensen Dønnergaard (1880—1890).

Den unge Hans Jensen Dønnergaard var født i Ebberup ved Ringsted den 22. Januar 1854 som Søn af en Boelsmand. Opfødt og uddannet ved Landbrugsarbejde blev han 1879, 25 Aar gl., Forpagter af Gaarden »Dønnergaard« i Onsager ved Lejre, og denne Gaard kom han senere til at eje og fik Navn efter.

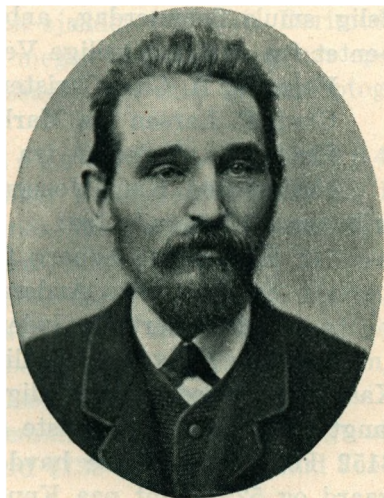
Meget tidlig var H. J. Dønnergaard blevet stærkt interesseret for Politik. Og i nogle Aar var Berg hans Ideal. Han blev Medarbejder, ja ogsaa Redaktør en Tid af det bergske Blad i Roskilde, »Roskilde Dagblad«. Senere blev det Hørup, han mest kom til at se op til som Fører, efter at han var blevet valgt i Svinninge. Tidlig var han paa Færde som Agitator ved politiske Møder. Mange lagde Mærke til ham, selv om det vakte en Del Uvillie, at Dønnergaard var slem til at gøre politiske Modstandere og deres Sager latterlige. Han var ogsaa klar over, at den ny Andelsbevægelse med Brugsforeninger og Andelsmejerier maatte Landboerne slaa Kreds om. Og fra Midten af 80'erne stod han som en af Førerne for denne Bevægelse paa Sjælland.

Kun 8 Maaneder efter sit Valg i Svinningekredsen maatte Dønnergaard atter møde til Valg der, idet Folketinget blev opløst paa Grund af Uenighed med Ministeriet om Finansloven, og nye Folketingsvalg bestemt til at afholdes den 24. Maj 1881.

Ved Valget i Svinninge den Dag havde Dønnergaard ingen Modkandidat. Spændingen, som man huskede fra

sidste Valg, var ikke denne Gang til Stede. Dønnergaard blev fra Valgtribunen anbefalet af fire af sine Stillere, nemlig Gmd. Lars Olsen, Høed, Vejmand H. Chr. Christensen, Katrinedals Møllehuse, Tømrer Johan Frederik Larsen fra Bennebo og Hmd. Chr. Pedersen, Holmstrup.

Og da Dønnergaard havde holdt sin livlige Valgtale og besvaret Forespørgsler, blev han valgt ved Kaaring; men da 66 Vælgere forlangte skriftlig Afstemning, blev det først hen paa Eftermiddagen, at Valgets endelige Resultat kunde meddeles. Dønnergaard var valgt med 923 Stemmer, medens 212 havde stemt »Nej« til hans Valg.

Dønnergaard.

Men da Folketinget efter de nye Valg heller ikke kunde enes med Ministeriet om Finanslovens Enkeltheder, blev der den 26. Juli samme Aar atter Folketingsvalg, og for 3. Gang — i Løbet af godt 10 Maaneder — maatte Dønnergaard prøve en Valgkamp og dens Følger — noget, han vistnok heller ikke var ked af at komme i Lag med.

Ved Valget i Svinnings den 26. Juli lod Møllersvend Knud Jensen fra København (senere hen Mølleforpagter til Gryde Mølle) sig opstille som Højres Kandidat imod Venstremanden Dønnergaard. Og Dønnergaard fik ikke andre Modkandidater; thi Estrups Stædighed over for Folketinget angaaende Stridighederne om Finansloven, fik nu for en Tid Spliden mellem de 3 Venstregrupper til at standse. Den gamle 80-aarige velkendte Politiker Baltazar Christensen, der i 1849 havde været

Folketingsmand for Holbækkredsen og i 1881 repræsenterede Middelfartkredsen, skrev i sit Valgopraab, at nu burde Striden hvile mellem Venstregrupperne og alle gaa enige til Valg imod Estrup.

Dønnergaard blev Valgdagen den 26. Juli, en ualmindelig smuk Sommerdag, anbefalet af følgende Stillere, hentet fra de 3 forskellige Venstregrupper:

Vejmand H. Chr. Christensen, Katrinedals Møllehuse,
Gmd. P. Larsen fra Marke og
Hmd. Chr. Pedersen fra Holmstrup.

Møllersvend Knud Jensen blev anbefalet fra Valgtribunen af følgende tre:

Sognefoged Søborg fra Hjembæk,
Snedker Otto Andersen, Bennebo, og
Lærer Gertsen, Jyderup.

Efter en livlig Valghandling valgtes Dønnergaard ved Kaaring. Og ved den skriftlige Afstemning, som blev forlangt af Knud Jensen, viste det sig, at af Valgkredsens 3152 Folketingsvælgere havde 1119 stemt paa Dønnergaard og 529 stemt paa Knud Jensen. Dønnergaard var altsaa valgt med henved 200 Stemmer mere, end han havde opnaaet ved de to første Valg. Afstemningen i de forskellige Kommuner faldt saaledes ud 26. Juli 1881:

	Vælgere	Dønnergaard	Knud Jensen
Kundby	301	169	9
Hjembæk-Svinninge	270	68	81
Hørby	128	49	8
Udby	152	79	4
Bjergby-Mørke	265	111	54
Jyderup-Holmstrup	343	99	46
Hagested-Gislinge	226	123	22
Skamstrup-Frydendal	212	119	15
Bregninge-Bjergsted	438	130	68
Viskinde-Avnæs	260	27	90
Værsløv	129	69	18
Jordløse	107	27	12
Følleslev-Særslev	321	58	102
Ialt ...	3152	1119	

Da Dønnergaard i Vinteren 1880—81 holdt sin »Jom-frutale« i Folketinget, gav han et Indlæg i Spørgsmaalet om »Foranstaltninger mod Nød i Vintertiden«. Den Vinter havde han Ordet 5 Gange i Folketingssalen. Aaret efter havde han Ordet 13 Gange. I de følgende fire Vintre 1882—86) talte han yderst sjælden i Tinget. Derimod talte han udenfor Rigsdagen meget ved Møder og var optaget af forskellige Foreningssager, der mer og mer optog ham.

Ved Folketingsvalget den 25. Juni 1884 havde Dønnergaard atter Møller Knud Jensen imod sig i Svinningekredsen. Socialdemokraten Jens Hansen fra Kundby stillede sig ikke mere. Som anbefalende Stillere havde Dønnergaard ogsaa denne Gang P. Larsen, Marke, og H. Chr. Christensen, Katrinedals Møllehuse, medens Møller Knud Jensen blev anbefalet af Snedker Andersen, Følleslev, og Proprietær Madsen, Arnakke.

Ved den skriftlige Afstemning, som blev forlangt af Knud Jensen, fik Dønnergaard 1139 Stemmer. Knud Jensen fik kun 423.

Valget foregik paa en op til Kirken beliggende Mark, hvor der var oprejst en for det uheldige Regnvejr stærk udsat Valgtribune.

Her foregik der ved Valgets Slutning hen paa Eftermiddagen en uhyggelig Begivenhed. Da Valgbestyrelsens Formand, Dr. Lemvigh fra Algistrup, havde proklameret den skriftlige Afstemnings Udfald og erklæret Dønnergaard for valgt, blev han ramt i Hovedet af en Sten, der blev udkastet imod Valgtribunen. Den tilstedeværende Politimester tog sig straks af Sagen. De fleste var stærkt rystet over, at noget saadant som dette Stenkast kunde tænkes muligt ved et dansk Folketingsvalg. Dr. Lemvigh havde flere Gange tidligere ledet Valghandlingen i Svinninge.

Ved det næste Folketingsvalg i Januar 1887 stillede Dr. Lemvigh fra Algistrup sig som Højres Kandidat i Svinninge. Og mellem ham og Dønnergaard delte Stem-

merne sig denne Gang saaledes, at Højre siden Valget i 1884 havde en Fremgang af 270 Stemmer, medens Venstres Fremgang kun var 111 Stemmer.

Ved Valget den 28. Januar 1887 stemte nemlig 61,3 pCt. af Svinningekredsens Vælgere. Udfaldet blev saaledes i de enkelte Kommuner:

	Dønnergaard Lemvig	
Udby	96	8
Hørby	67	10
Hagested-Gislinge	119	44
Kundby	176	18
Hjembæk-Svinninge ...	100	65
Stiftsbjergby-Mørke ...	118	67
Skamstrup-Frydendal ...	102	34
Jyderup-Holmstrup ...	115	85
Vørslev	68	20
Jordløse	47	18
Viskinde-Avnso	20	103
Bregninge-Bjergsted ...	150	97
Følleslev-Sørslev	72	124
	1250	693

Dønnergaard havde for 5te Gang baaret Valgsejren hjem og faaet det største Antal Stemmer, han nogensinde fik i Svinninge. Men det var sidste Gang, han blev valgt her. I 1888 fremkom Hans Jensen Dønnergaard med den Tanke, at Andelsmejerierne selv skulde eksportere deres Smør i Stedet for at lade Smørgrosserer som hidtil besørge dette. Den 11. Januar 1888 udsendte han i Forening med Sognefoged Fr. Jensen fra Tjustrup en Opfordring til Andelsmejerierne om at slutte sig sammen om dette Formaal. Den Tanke blev grebet af den unge A. Alberti og støttet af ham. Ved den sjællandske Bondestands Sparekasses Generalforsamling den 26. Maj 1888, hvor A. Alberti var Næstformand, lod Alberti ved den Fællesspisning, der som sædvanlig blev afholdt efter Generalforsamlingen, Tillidsmændene udtale deres Tilslutning til Eks-

portidéen, og Alberti lod sig kaare til dens Høvding og Fører. Alberti indledede Forbindelse i England. Sparekasens Tillidsmænd bearbejdede Jordbunden herhjemme i Mejerikredse. Og den 16. August 1888 udsendte Alberti sin første Rundskrivelse til Andelsmejerierne. Eksportforeningen blev dannet under Navn: »D a n m a r k s L a n d m æ n d s S m ø r - E k s p o r t f o r e n i n g«. Og allerede i December 1888 begyndte Foreningen at virke. Andelsmejerierne sendte deres Smør. Dønnergaard og en anden kyndig Smørmand smagte paa det og gav det Karakter, og Alberti udbetalte Mejerierne Smørpenge paa den Maa-de, at han lod Andelsmejerierne godskrive for disse Penge paa ny Konti i den sjællandske Bondestands Sparekasse.

Der havde ved Smørekseportforeningens første Generalforsamling i Roskilde den 6. November 1888 været stærk Tale om at vælge Dønnergaard til Næstformand — det var jo ham, der først havde fremsat Tanken og virket for, at Eksportforeningen kom i Gang. Men Alberti, der havde ladet sig vælge til Formand, fik sat igennem, at Fuldmægtig Thøjring i Bondestandens Sparekasse blev Næstformand. Dønnergaard blev kun indvalgt som simpelt Medlem af Bestyrelsen, men blev dog trøstet af Bestyrelsen ved at blive ansat som Smørsmager med en Gage, der fra 2000 Kr. aarlig kunde stige til 3000 Kr., men han bevarede stadig et personligt Nag til Alberti. I det første Bestyrelsesmøde, 16. November, blev dog en saalydende Bestemmelse indført i Forhandlingsprotokollen:

»Det overdroges Formanden at leje Lokale og foreløbig antage det fornødne Personale og i det hele træffe foreløbig alle her nødvendige Forholdsregler til Foreningens Virksomhed, alt dog saaledes, at han i hvert Tilfælde vilde have at indhente Bestyrelsesmedlem Dønnergaards Billigelse paa Foreningens Vegne.

Men Alberti var ikke saadan at tumle. Den 1. Juni 1889 skulde Smørekseportforeningens Status opgøres og

forelægges, efter at Foreningen havde været i Virksomhed $\frac{1}{2}$ Aar. Medens Alberti fik Statusregnskabet lavet og revideret, var Dønnergaard fraværende paa en Rejse. Først da han kom hjem igen, saa han denne Status. Men den var intet korrekt Udtryk for Eksportforeningens Stilling. Den udviste nemlig Overskud; men Dønnergaard, der var nøje inde i Eksportforeningens Forhold, vidste, at der i Virkeligheden var et Underskud. Alberti havde undladt at medtage flere Udgifter paa Udgiftssiden, og paa Indtægtssiden var Varelageret angivet meget for højt, ikke som vedtaget ved et Møde sat efter Indkøbsprisen. Kontoen for solgt Smør var ogsaa større end det indgaaede Beløb.

At Eksportforeningen maatte møde med Underskud første Aar, vilde Dønnergaard ikke have regnet for farligt, men at der blev udgivet en urigtig Statusoversigt, det kunde blive farligt, naar Rygterne sivede ud. Dønnergaard havde ikke Dristighed eller Mod til at tage en personlig Kamp op mod Alberti om dette Spørgsmaal. Og saa indlod han sig paa at gaa en Krogvej. Han lod sig forlede til — nærmest som en grov Spøg — at lave den i sin Tid saa meget omtalte »falske Smørbalance«, hvori Dønnergaard paa Udgiftssiden tilføjede to nye Poster: Løn til Formanden 7000 Kr. og Løn til Bestyrelsen 7000 Kr., og paa Indtægtssiden nedskrev Afregningerne med 10,000 Kr. Denne Balance lod han gaa ud i »Smørtidende«, i den Formening, at det ikke vilde blive opdaget, at den hidrørte fra ham. Men her havde Dønnergaard gjort Regning uden Vært. Alberti anede straks, hvem den skjulte Fjende var, og Dønnergaard gjorde sig selv en daarlig Tjeneste ved et mislykket Forsøg paa at benægte, at han var Ophavsmanden. Alberti kastede sig med største Voldsomhed imod ham og foranledigede en kriminel Undersøgelse, hvorunder der ogsaa blev inddraget nogle Misligheder, hvori Dønnergaard formentes at have gjort sig skyldig overfor Andelsmejerier, med hvilke han havde staaet

i Forbindelse. Den 13. September 1889 blev Dønnergaard ført i Arrest og sad arresteret indtil den 18. Januar 1890. Det hele samlede sig nu en Tid om Dønnergaard, og drog al Opmærksomhed bort fra den af Alberti selv produce-rede Balance. Dønnergaard maatte meget snart tilstaa, at den »falske Smørbalance« var lavet af ham, og hans For-svar formede sig som et Angreb paa Albertis Admini-stration og Albertis Balance pr. 1. Juli 1889.

Imidlertid var Folketinget blevet opløst, og nye Valg udskrevet til Afholdelse d e n 2 1. J a n u a r 1 8 9 0. Svin-ningekredsen var i de Dage før Valget som »en kogende Gryde«, blev der sagt. Dønnergaard havde siddet fængs-let i Maaneder. Hvornaar mon han kom ud? Gaardmæn-dene Peder Larsen af Marke og Christian Larsen fra Ha-gendrup blev opstillet af hver sin Gruppe indenfor Venstre. Fra Højres Side opstilledes igen Etatsraad, Læge J. C. H. Lemvigh, Algistrup. Mange Vælgere ventede dog, at Dønnergaard skulde blive løsladt inden Valget og stille sig igen. Og det kom ogsaa til at gaa i Opfyldelse. Værre var hans Sag ikke, end at han mod Kavtion blev løsladt og kom ud af sit Fængsel Lørdag Aften Kl. 11 den 18. Ja-nuar, og Dagen efter — Søndag den 19. Januar — kunde han møde og deltage i et stort Vælgermøde i Mørkøv, hvor ca. 500 Mennesker havde samlet sig.

Her holdt Dønnergaard en lang Tale, hvori han ud-førligt gjorde Rede for sit Forhold til Smørsagen. Og han sagde bl. a.: Jeg er ikke rigsdags-syg. Men jeg har ønsket, at Vælgerne her igennem det forestaaende Folke-tingsvalg skulde give mig Oprejsning for de 4 Maaneders Varetægtsfængsel og de øvrige Forfølgelser, jeg har væ-ret Genstand for. Han tilføjede, at han aldrig havde paa-trængt sig Valgkredsen i de 10 Aar, han havde været valgt i Svinninge. Det var altid paa Opfordring, han var mødt.

Dønnergaard blev paa Mødet anbefalet som Valgkan-didat af Folketingsmand Fogtman og Gaardejer Kristian

Pedersen, Sandby. Og den Aftale blev truffet imellem de nu opstillede 3 Venstrekandidater: Dønnergaard, Chr. Larsen og P. Larsen, at paa Valgdagen skulde den af dem, der ved Kaaringen fik det største Antal Stemmer, være Venstres eneste Kandidat ved den skriftlige Afstemning. De andre to skulde da trække deres Kandidatur tilbage.

Paa Valgdagen den 21. Januar blev Valg-handlingen ledet af Landinspektør Weytemejer, Svinninge.

Gaardejer Kr. Pedersen, Sandby, anbefalede Dønnergaard og udtalte: »Jeg har ikke det mindste personligt, egentlig heller ikke noget politisk mod de to andre Venstrekandidater: Chr. Larsen og P. Larsen. Heller ikke har jeg noget imod, at Spørgsmaalet Dønnergaard eller ikke Dønnergaard bliver taget op i Valgkredsen, kun at det henlægges til en anden Tid. Dønnergaard var bleven forurettet stærkt ved sit lange 4½ Maaneders Fængselsophold og fortjente Oprejsning ved Valget i Svinningekredsen«. Kr. Pedersen sluttede med at oplæse et Telegram fra Redaktør Vilhelm Lassen, Aalborg, der lød saaledes: »At Svinningekredsen ved Dønnergaards Valg virkningsfuldt protesterer mod vor raadne Retspleje, ventes af mange Demokrater«.

Gaardejer Chr. Larsen, Hagendrup, blev anbefalet af Chr. Pedersen, Holmstrup. Vejmænd Hans Chr. Christensen, Katrinedal, anbefalede P. Larsen, Marke. Og Højres Kandidat Dr. Lemvigh, Algstrup, blev anbefalet af Lærer Gertsen, Jyderup, og Otto Andersen, Følleslev.

Ved Kaaringen valgtes Chr. Larsen, Hagendrup, og da der forlangtes skriftlig Afstemning, trak Dønnergaard og P. Larsen sig tilbage til Fordel for Chr. Larsen. Udfaldet af den skriftlige Afstemning, hvor 60,3 pCt. af Vælgerne havde stemt, blev derefter saaledes i Svinningekredsen den 21. Januar 1890:

	Chr. Larsen	Lemvigh
Udby	102	4
Hørby	64	11
Hagested-Gislinge	126	47
Kundby	179	15
Hjembæk-Svinninge	104	60
Stifts Bjergby-Mørke ...	116	59
Skamstrup-Frydendal ...	117	30
Jyderup-Holmstrup	121	67
Vørslev	69	16
Jordløse	54	18
Viskinde-Avnæsø	30	130
Bregninge-Bjergsted ...	165	60
Følleslev-Sørslev	68	119
	<hr/>	<hr/>
	1315	636

Gaardejer Christian Larsen, Hagedrup, var valgt med 1315 Stemmer. Dr. Lemvigh fik kun 636. — Gaardejer Hans Dønnergaard, der ved Kaaringen havde faaet et pænt Antal Stemmer, følte sig dybt skuffet over ikke at være blevet valgt. I økonomisk Henseende blev han nu for Alvor ruineret ved den af Alberti iværksatte Retsforfølgning, der naaede sit Højdepunkt i 1891, hvor Dønnergaard ved Overretten blev dømt for Falsk. Det var Dønnergaards Brøde og Dumhed, at han havde forsøgt at imødegaa en formentlig falsk Balance med Opstilling af en anden falsk Balance, han selv havde lavet og sat andres Navn under. Og i Løbet af 1891 lod han sig føre ind i nye Uregelmæssigheder. Albertis Sag imod ham gik fra Overretten til Højesteret. Men inden Højesteretsdommen faldt, rejste Dønnergaard pludselig i Januar 1892 til Amerika, hvor han efterhaanden kæmpede sig frem og fik sin Familie over til sig, saa han fra 1897 blev Ejer af en Savmølle og en Landejendom ved den nu saa bekendte By *S e a t t l e* i den vestlige Del af de forenede Stater, hvor han endnu lever og virker.

Hermed endte Dønnergaards Saga i dansk Samfundsliv. Trods alle Dønnergaards Fejlgreb bør det regnes ham

tilgode, at han var en af dem, der først saa og gjorde opmærksom paa Fejl i Albertis Regnskabsstyre. Det havde maaske alligevel — som det blev sagt ved Albertis Fald 1908 — været bedre for Danmark, om Alberti ikke i 1891 havde vundet den store Sejr over Dønnergaard for den falske Balance. Der var jo ogsaa i 1908 nogen Tale om, at Dønnergaards Sag skulde være taget op til fornyet Undersøgelse under Albertiaffæren. Men der kom ingen Handling ud af den Tale.

Christian Larsen, Hagedrup (1890—1892).

Den nyvalgte Folketingsmand var født paa Svendslettergaard i Sdr. Jernløse ved Holbæk den 24. September 1840 som Søn af Gaardejer L. Jensen. Christian Larsen var hjemme paa Fødegaarden indtil 1865, da han giftede sig med Mette Kathrine Andersdatter, hvis Fader, Gaardejer Anders Pedersen, havde en Gaard i Hagedrup, som det nygifte Par overtog, og hvor Christian Larsen og hans Hustru kom til at bo hele deres øvrige Levetid.

Chr. Larsen kom som en fremmed til Egnen omkring Hagedrup, men blev snart bæret med mange Tillidshverv. I 12 Aar var han Sogneraadsmlem og i 6 af disse tillige Formand for Sogneraadet. I Amtsraadet sad han i 6 Aar. Endvidere var han Formand for Ballebjerg Mejeri, Taksationsmand i Østifternes Kreditforening m. m.

Han gjorde et betydeligt Arbejde i Samfundets Tjeneste, samtidig med at han hjemme passede Gaardens Drift med Dygtighed. Han havde Ord for at være en sjælden retlinet og retsindig Mand, der tog sin Stilling efter nøje og samvittighedsfuld Overvejelse. Ogsaa i sin meget korte Rigsdagstid, der kun varede 2 Aar, gjorde han et alvorligt Arbejde for at sætte sig ind i de Spørgsmaal, der blev forelagt Rigsdagen. I Samlingen 1890—91 var det saaledes Chr. Larsen, der 28. Febr. 1891 indbragte et Lovforslag om en Jernbane til Odsherred, der skulde

udgaa fra et Punkt paa Kalundborg—Holbæk-Banen, ikke vestligere end Mørkøv, over Svinninge, Hørve og den tør-lagte Del af Lammefjorden til Asnæs, Vig og Nykøbing. Dette Forslag talte Chr. Larsen for flere Gange, medens Odsherredskredsens Folke-tingsmand, Korsgaard, holdt paa, at Linien skulde udgaa fra Holbæk og føres over Lammefjords-Dæmningen til Nykøbing.

Men da der næste Gang — den 20. April 1892 — skulde være Folketingsvalg, trak Christian Larsen sig tilbage. Han vilde ikke lade sig opstille paa ny. Kløften i Venstre var blevet udvidet, og Parti-forholdene paa Rigsdagen tiltalte ham ikke. Han skal have sagt en Gang, at

han »duede ikke« til at være med til alt det, som foregik der. Saa blev Chr. Larsen hjemme paa sin Gaard, hvor han opnaaede en Alder af 83 Aar, og var virksom til det sidste. Han døde sidst i Oktober 1923.

Chr. Larsen.

Jens Clemen Nielsen (1892—1895).

Den Mand, der nu kom til i Svinningekredsen at afløse Chr. Larsen ved Folketingsvalget den 20. April 1892, var Gaardejer Jens Clemen Nielsen i Tømmerup ved Kalundborg, der paa Opfordring af det forhandlende Venstre havde stillet sig til Valg i Svinninge. Fra det Berg-Hørrupske Venstre opstilledes Højskoleforstander Knudsen, Karise, medens Højre mødte med Pastor H. Møller, Følleslev. Mellem disse tre kom Valget til at staa

Og Valget den 20. April 1892 faldt saaledes ud i Svinninge:

	Gaardejer	Pastor	Højskoleforst.
	J. Cl. Nielsen	Møller	Knudsen
Udby	49	3	65
Hørby	22	10	43
Hagested-Gislinge	78	43	48
Kundby	63	14	133
Hjembæk-Svinninge	75	58	51
Stiftsbjergby-Mørke	66	46	50
Skamstrup-Frydendal ...	50	44	65
Jyderup-Holmstrup	105	66	8
Vørslev	46	15	33
Jordløse	44	13	6
Viskinde-Avnø	32	123	5
Bregninge-Bjergsted ...	140	63	2
Følleslev-Sørslev	61	147	11
	831	645	520

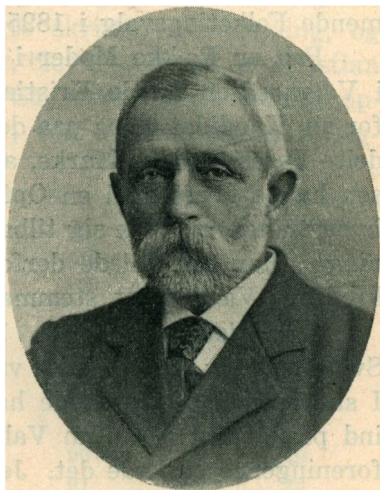
Denne Gang havde 62,4 pCt. af samtlige Vælgere stemt — den største Valgdeltagelse, der hidtil havde været ved en skriftlig Afstemning i Svinningekredsen.

Jens Clemen Nielsen var altsaa blevet valgt, selv om det kun var med et Mindretal af de afgivne Stemmer. Og i de 3 følgende Aar kom han til at repræsentere denne Kreds. Han var født 26. Maj 1837 i Tømmerup som Søn af Gmd. Niels Jensen, og var altsaa nu ved Valget 1892 en Mand paa 55 Aar. Gaarden, han ejede i Tømmerup, havde været i Slægtens Eje langt tilbage i Tiden og var paa 12½ Td. Hartkorn. Og siden 1825 havde der uafbrudt været ført Regnskab over Gaardens Drift, Bygning og Besætning. Jens Clemen Nielsen var en af de allerførste her i Landet, der fremsatte Tanker om den kommende Andelsbevægelse, særlig Andelsmejerierne. Han hørte til den sjællandske Bondestands dygtigste og typiske Repræsentanter, var en Mand af ret selvstændig Tankegang og Væremaade med Pligt troskab og Redelighed som yderligere Karaktermærke. Han blev ogsaa brugt godt. I

flere Aar sad han i Sogneraadet og var en Tid dets Formand. I 24 Aar var han Aamtsraadsmedlem, og i lige saa lang Tid var han Repræsentant for Kreditforeningen. I 31 Aar var han Kontordagsbestyrer i Bondestandens Sparerkasse m. m. Han var stærkt virksom for personlig Frihed, naar det gjaldt Skole- og Kirkeforhold.

I de tre Aar, han sad i Folkeketinget, kom han ikke til at gøre sig stærkt gældende. Enkelte Gange tog han Ordet om et eller andet Spørgsmaal, der mødte ham ved Lovforslagenes Behandlinger, saaledes f. Eks., da han 10. Februar 1894 under Behandling af et Skattelovforslag nævnte Ulemperne ved en Bygningssskyld, som en Del Rigsdagsmænd var stemt for, og som senere blev gennemført for alle Landets Bygninger.

Jens Clemen Nielsen stemte for Forliget med Estrup i April 1894 og kom herved i Miskredit hos flere af de Vælgere, der i 1892 havde stemt paa ham i Svinninge. Og nu kom den lange Valgkamp, der indledede det næste Folketingsvalg, der blev fastsat til at afholdes den 9. April 1895. Jens Clemen Nielsen vilde ikke vige, før Valget sagde, at han skulde. Det saa ogsaa ud til i lang Tid, at hans Modstandere blev ved at være uenige om deres Kandidatspørgsmaal, da de to Bønder fra Kundby Sogn: Kristian Pedersen, Sandby, og Peter Larsen, Marke, efter Opfordring stillede sig som Valgkandidater for det Venstre, der var imod Forliget med Estrup. Denne Valgforberedelse i Svinningekredsen begyndte allerede i November

J. Clemen Nielsen.

1894 ved et Møde, som de forskellige Sognestyrelser for Valgkredsens Arbejderforeninger og socialdemokratiske Foreninger holdt i J y d e r u p, hvor Gaardejer Kristian Pedersen, Sandby, som Formand for Kundby Sogns Arbejderforening blev udpeget som Kandidat ved det kommende Folketingsvalg i 1895.

Paa en Række Møder i Februar og Marts rundt om i Valgkredsen havde Kristian Pedersen størst Stemning for sin Kandidatur, og paa det sidste af disse Møder meddelte Peter Larsen, Marke, at han fra Ruds Vedby-Kredsen havde taget mod en Opfordring om at stille sig der, hvorfor han nu trak sig tilbage som Valgkandidat i Svinninge. Han anbefalede derfor paa det bedste Svinningekredsens Vælgere at stemme paa Kristian Pedersen.

Og Kristian Pedersen blev nu ene Valgkandidat i Svinninge for alle dem, der var imod Forliget med Estrup. I sin Tale den Dag sagde han: »Grunden til, at jeg gik ind paa at optræde som Valgkandidat, var, at Arbejderforeningerne ønskede det. Jeg synes, deres Krav var billigt, naar de foreslog en Venstremand og Gaardmand fra Kredsen. Dersom der ikke blev taget noget Hensyn til et saa billigt Forlangende, tror jeg, det vilde give Stof til en livlig Agitation mod Venstre fra Socialdemokratiets Side. — — Jeg er, som de ved, der kender mig, ikke revolutionær eller antikristelig. Jeg lægger Vægt paa, at store og smaa staar sammen. Jeg vil ikke udviske Forskellen mellem Venstre og Socialdemokratiet, men jeg vil ikke gøre Skellet mellem Venstre og Socialdemokratiet større, end det er. Jeg skammer mig ikke ved at være Hørupper, kun hvis Hørup vil gaa imod Landboernes Interesser, skammer jeg mig ved at være der.

Valget den 9. April 1895 foregik i Kulde og Rusk. Kun 2 Kandidater havde meldt sig i Svinninge: de to Gaardmænd J e n s C l e m e n N i e l s e n og K r i s t i a n P e d e r s e n.

Den første blev fra Valgtribunen anbefalet af Gmd.

Chr. Larsen, Hagendrup, og Hmd. Chr. Pedersen, Holmstrup; den sidstnævnte havde til anbefalende Stillere: Gmd. Fr. Pedersen, Gudmanstrup, Skomager Sørensen, Udby, og Lærer Attrup, Hørby.

Kristian Pedersen, Sandby, valgtes ved Kaaring Kl. 11 $\frac{3}{4}$. J. Cl. Nielsen forlangte skriftlig Afstemning, og da denne ved 4-Tiden var endt, blev Resultatet, at Kristian Pedersen var valgt med 1095 St., meden J. Cl. Nielsen opnaaede at faa 636 Stemmer, som nedenstaaende Valgopgørelse viser:

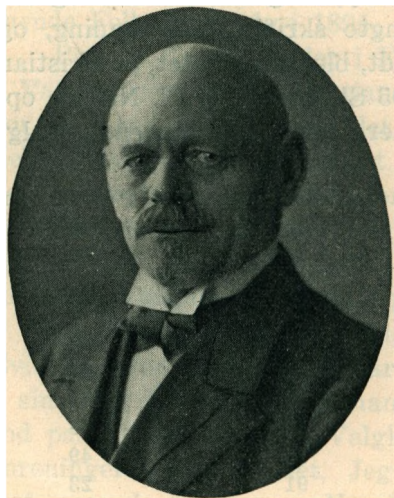
	J. Cl. Nielsen	Kr. Pedersen
Kundby	20	208
Hjembæk-Svinninge	46	139
Hørby	8	77
Udby	4	111
Stiftsbjergby-Mørke	63	79
Jyderup-Holmstrup	61	63
Hagested-Gislinge	29	145
Skamstrup-Frydendal	57	78
Bregninge-Bjergsted	90	49
Viskinde-Avnæsø	91	23
Vørslev	22	59
Jordløse	35	11
Følleslev-Sørslev	110	53
	636	1095

Af samtlige Vælgere stemte 53,4 pCt.

Kristian Pedersen, Sandby (1895—1918).

Den nyvalgte Kristian Pedersen var ret et Barn af det store Kundby Sogn. Her hørte han hjemme, her blev han ved at bo. Kundby Sogn er der i det sidste Hundredeaar sagt saa meget, baade løst og fast, om. En Politiker sagde engang lidt spydigt, idet han tog et Overblik over Svinningekredsen: »De klogeste Folk — det er naturligvis dem fra Kundby Sogn!« Kristian Pedersen (hvis Fader havde en Gaard i Sandby, som han overlod til Sønnen) blev tidlig under sin Opvækst mærket af den levende Samfundsfølelse, der var saa fremherskende i hans

og hvor denne Følelse hos de bedste især gav sig Udslag i Menneskekærlighed — Kærlighed til Næsten og alt, hvad der var ret og godt.

Kr. Pedersen.

Kristian Pedersen har engang fortalt følgende: »Naar jeg kom til at slutte mig saa fast til Husmandsbewægelsen, saa skylder jeg først og fremmest mine Forældre Takken herfor. De havde ladet mig vokse op i et godt Hjem, hvor Hovmodet var bandlyst. Vi Børn lærte som smaa, at vi ingenlunde var bedre end Tjenestefolkene. Fordi vi var Gaardmandsbørn, var der ikke noget at være vigtige af. Hvor den modsatte Opdragelse gør sig gældende, hænder det ofte, at Børnene derved faar en Skade, som de maa lide under, om de saa bliver 70 Aar.«

Han havde faaet en ypperlig Undervisning i Børneskolen, kom senere i Ungdomstiden paa Højskole og Landbrugsskole, og i en sat Alder — 38 Aar gl. — blev han Folketingsmand og var det i 31 Aar. Men kun i 23 af disse 31 Aar repræsenterede han Svinningekredsen, da denne Valgkreds jo ophørte 1918.

Da Kristian Pedersen den 12. Februar 1896 holdt sin første Tale i Folketinget ved Skolelovens 2den Behandling, krævede han — der altid saa mildt til de frie Skoler — en stærk Forbedring i den offentlige Børneskole: »Vi bør gøre vor Almueskole saa god som mulig. Det langt overvejende Antal Børn gaar der, og de fleste af dem faar ikke anden Undervisning. Derfor mener jeg, at vi ikke

her bør spare«. Han føjede til: »Vi har ikke samme Grund til Sparsommelighed, hvor Fordelene kommer alle til gode, som hvor de i mindre Grad kommer hele den almindelige Befolkning til gode«.

Da der den 5. April 1898 atter blev Folketingsvalg, fik Kristian Pedersen denne Gang en Modkandidat i Proprietær Madsen fra Arnakkegaard, der var opstillet af Højre.

Valget den 5. April 1898 gav følgende Resultat:

	Proprietær Madsen, Arnakkegaard.	Gaardejer K. r. Pedersen.
Kundby	6	208
Hjembæk-Svinninge ..	41	113
Hørby	5	69
Udby	1	97
Stiftsbjergby-Mørke ..	35	85
Jyderup-Holmstrup ...	35	86
Hagested-Gislinge ...	14	154
Skamstrup-Frydendal	21	93
Bregninge-Bjergsted .	46	47
Viskinde-Avnso Vørslev	54 5	27 50
Jordløse	6	16
Følleslev-Sørslev ...	86	30
	355	1075

42,2 pCt. af samtlige Vælgere havde stemt.

Og tre Aar senere — i 1898 —, da der atter var Valg i April, havde Kristian Pedersen ingen Modkandidat, altsaa en rolig Valgkampagne.

Valget den 3. April 1901, hvor den hemmelige Afstemning første Gang blev benyttet, gav for Svinningekredsens Vedkommende følgende Resultat:

Kundby	af 317 Vælgere stemte	220
Hjembæk-Svinninge	af 305 Vælgere stemte	183
Hørby	af 129 Vælgere stemte	78
Udby	af 165 Vælgere stemte	109
Stiftsbjergby-Mørke	af 281 Vælgere stemte	150

Aaret efter, d e n 20. M a j 1910, havde Lærer Chr. Søgaard fra Holsted indtaget Lærer Andersens Plads ved Valget i Svinninge. Mellem ham og Kristian Pedersen faldt Afstemningen denne Gang saaledes:

Kristian Pedersen valgtes med 1462 Stemmer.		
Lærer Chr. Søgaard fik	1314	—

Men ved Valget den 20. Maj 1913 var der 3 Kandidater, der havde meldt sig, nemlig foruden Kristian Pedersen og Lærer Chr. Søgaard endvidere Højremanden, Apotheker N. Bjerre, København. Valgresultatet blev dette:

Kristian Pedersen valgtes med 1589 Stemmer.		
Lærer Søgaard fik	864	—
Apotheker N. Bjerre fik	247	—

70,5 pCt. af Vælgerne havde stemt.

Det sidste Valg, der blev holdt i Svinningekredsen, inden den nedlagdes i 1918, var det saakaldte F r e d s - v a l g d e n 7. M a j 1915 i Anledning af, at alle politiske Partier i Folketinget var enedes om Ændringerne i Grundlovsforslaget. Og det blev det sidste Folketingsvalg med Valghandling fra Valgtribune.

I Svinninge aabnede Grev Brockenhus-Schack, Bjergbygaard, Valghandlingen Kl. 10 Formiddag. Kun 1 Kandidat havde meldt sig, nemlig Landbrugsminister Kristian Pedersen, Sandby, der efter Valget den 20. Maj 1913 var blevet Medlem af Ministeriet Zahle — en Stilling, Kristian Pedersen havde i 7 Aar.

Kristian Pedersens ordførende Stillere fik nu Ordet. Det var Husejer Jens Knudsen, Thorslunde, Mejeribestyrer Fr. Poulsen, Gislinge, og Gaardejer Henrik Pedersen, Eskebjerg. Og saa holdt Landbrugsministeren sin Valgtale. I sin første Valgtale i Svinninge for 20 Aar siden havde Kristian Pedersen sagt: »Jeg vil stemme for gode

Reformer; men først og sidst vil jeg arbejde for, at den almindelige Valgret skal staa over og ikke under den privilegerede Valgret«. Nu var dette store Maal omtrent naaet. Ingen kunde være mere glad over dette end Kristian Pedersen. Saavel han som hans Stillere blev hørt i dyb Stilhed. Og da Valgtalen sluttede, var der ingen i den store Valgforsamling, der forlangte Ordet. Valgbestyrelsens Formand kunde derfor Kl. 11¼ slutte Valghandlingen med at erklære Landbrugsminister Kristian Pedersen for at være valgt. Ingen havde forlangt skriftlig Afstemning.

Saaledes endte Svinningekredsens Valgsaga. Fra 1849 til 1918 — altsaa i 69 Aar — havde der i denne Valgkreds været afholdt 34 Folketingsvalg.

Som Kilder til Svinningekredsens Historie er benyttet:

- »Af A. F. Tschernings efterladte Papirer«. 1876—78.
- »Af Eleonore E. Tschernings efterladte Papirer« (Memoirer og Breve VIII).
- A. F. Tschernings Breve til Jens Gregersen, Kundby (i Det kgl. Biblioteks Haandskriftsamling).
- Rigsdagstidende, Holbæk Amts Aviser og andre Dagblade.
- A. Lauesgaard: »Rigsdagens Medlemmer 1848—1916 samt Talerfortegnelser 1850—87«.
- Forskellige Rigsdagskalender og Rigsdags-Aarbøger.
- Tschernings Papirer i Rigsarkivet.
- Efterladte Breve og Papirer fra forskellige Hjem i Svinningekredsen.
- Desuden har jeg benyttet en Del personlige Oplysninger fra flere Vælgere i Holbæk Amt.